

KITAABA ADEEMSA DHIMMA HARIIROO HAWAASAA

QOPHEESSAAN: MUHAAMMAD XAYYIB NUUREE (A/S)

BARA 2015 A.L.I

OROMIYAA

Mirgi abbeentaa Kitaaba kanaa seeraan eegamaadha.

Hayyama qopheessaa Kitaaba kanaatiin ala guutummaan is ta'e, gamisaan maxxansuu fi baay'isanii raabsuun seeraan nama gaafachiisa.

All Rights Reserved.

Galata

Namoonni qophii Kitaaba Adeemsa Dhimma Hariiroo Hawaasaa keessatti jalqabaa hamma dhumaatti deeggarsa barbaachisu gochuu fi qooda fudhachuun gahee ol'aanaa gumaachitan,hojii seena qabeessa ana wajjiin ta'uun hojjachuu keessaniif galata guddaa qabdu.Keessattuu Abbootii Seeraa fi Maatiin koo jalqabaa hanga xumura Kitaaba kanaatti ana bira dhaabbattan ulfaadhaa! Galatoomaa!!

Ibsa Gabaajee

- 1) HMNO-Heera Mootummaa Naannoo Oromiyaa
- 2) HMRDFI-Heera Mootummaa Rippabilika Dimokiraatawaa Federaalawaa Itoophiyaa
- 3) SDFHH-Seera Deemsa Falmii Hariiroo Hawaasaa
- 4) SHH-Seera Hariiroo Hawaasaa
- 5) SMO-Seera Maatii Oromiyaa
- 6) Lakk.-Lakkoofsa
- 7) Lakk.Galmee-Lakkoofsa Galmee
- 8) A.L.A-Akka Lakkoofsa Awurooppaa
- 9) A.L.I-Akka Lakkoofsa Itoophiyaa
- 10) Kwt/kewt.keewwata
- 11) R/himataa-raawwii himataa
- 12) R/himatamaa-raawwii himatamaa
- 13) M/A/M-Murtii Abbaa Mirgaa
- 14) M/A/I-Murtii Abbaa Idaa
- 15) MMA-Mana Murtii Aanaa
- 16) MMO-Mana Murtii Ol'aanaa
- 17) MMWO-Mana Murtii Waliigalaa Oromiyaa
- 18) MMSJF-Mana Murtii Sadarkaa Jalqabaa Federaalaa
- 19) MMOF-Mana Murtii Ol'aanaa Federaalaa
- 20) MMWF-Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa
- 21) DHIJMMWF-Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa.
- 22) A/S-Abbaa Seeraa

Baafata

Mata dureewwan	Fuula
Seensa Waliigalaa-----	1
BOQONNAA TOKKO-----	2
1.ADEEMSA WALIIGALAA DHIMMA HARIIROO HAWAASAA FI IYYANNOO-----	2
1.1.Seensa-----	2
1.2.Adeemsa waliigalaa dhimma hariiroo hawaasaa -----	2
1.3.Iyyannoo(Pleading)-----	5
1.3.1.Ibsa(qabiyyee) himannaa fi deebii-----	6
1.3.1.1.Himannaa(statement of claim)-----	6
1.3.1.2.Deebii(statement of defence)-----	6
BOQONNAA LAMA-----	7
2.SIRNA DHAGAHA DURAA(PRE-TRIAL STAGE)-----	7
2.1.Seensa-----	7
2.2.Iyyannaa(himannaa) Mana Murtii dhiyaate qorachuu-----	7
2.3.Iyyannoo fooyyeessuu(amendment of pleading)-----	9
2.4.Waraqaa waamichaa-----	10
2.5.Deebii qorachuu-----	13
2.6.Akkaataa fi yeroo ragaan sanadaa dhiyaatu-----	14
2.7.Hojii ragaa barreeffamaa fudhachuu xumuruu-----	15
2.8.Himata Dhagahuu(Trial)-----	15
2.8.1.Dhagaha duraa(first hearing)-----	15
2.9.Hafiinsa falmitootaa(non-appearance of parties)-----	16
2.10.Falmitoota hedduu keessaa hafiinsa muraasa-----	19

2.11.Hafiinsa garee akka ofii dhiyaatu ajajame-----	20
2.12.Hafiinsa himatamaa garee sadaffaa-----	20
2.13.Haala himatamaan murtii yookiin ajaja bakka inni hin jirretti kenname kaasu-----	20
2.14.Dhiyaatinsa falmitootaa-----	21
2.15.Makamiinsa falmitootaa-----	21
2.15.1.Makamiinsa himattootaa-----	21
2.15.2.Makamiinsa himatamtootaa-----	21
2.15.3.Himattoota/himatamtoota faayidaa waliinii qaban of irraa ittisuuf bakka bu'iinsaan falman-----	22
2.15.4.Garee falmitootaa dabaluu yookiin bakka buusuu-----	22
2.16.Jiddu Lixummaa garee sadaffaa-----	23
2.17.Himatamummaa makamiinsa garee sadaffaa-----	25
2.18.Dhimma Hariiroo Hawaasaa Keessatti Jiddu Lixummaa Abbaa Alangaa-----	25
2.19.Falmitoota qorachuu-----	26
2.20.Mormii sadarkaa duraa-----	28
Mormii sadarkaa duraa bu'uura SDFHH keewwata 244(2) tiin ka'uu Danda'an-----	29
I.Aangoo:Aangoo Abbaa Seerummaa fi Manneen Murtii-----	29
1.Aangoo Abbaa Seerummaa-----	29
2.Aangoo Manneen Murtii-----	30
1.Aangoo Biyyoolessaa(judicial jurisdiction)-----	31
2.Aangoo hundee dubbii(material jurisdiction)-----	31
3.Aangoo tooraa(local jurisdiction)-----	34
II.Dhimma murtiin dhumaa irratti kenname(res judicata)-----	38
III.Dhimmi tokko Mana Murtii/dhaddacha tokkoo olitti dhiyaate-----	39
IV.Dandeettii,mirga himachuu fi himatamuu dhabuu,sababa himannoo-----	39

V.Eeyyama malee himata dhihaate-----	40
VI.Dhimma jaarsummaadhaan(wal ta'iinsaan) xumura argate-----	40
VII.Darbiinsa yeroo-----	40
1.Dhimmoota darbiinsa yerootiin daangeeffaman-----	41
2.Dhimmoota darbiinsa yerootiin hin daangeeffamne-----	44
VIII.Dhimmoota akka mormii sadarkaa duraatti ka'uu danda'an kanneen biroo-----	45
2.21.Ajajoota fala yeroodhaaf kennaman(provisional remedies)-----	45
2.21.1.Ajaja dhoorkaa murtiin duraa(temporary injuction)-----	45
2.21.2.Murtiin dura kabajamiinsa qabeenyaa(attachment before judgment)-----	46
2.21.3.Hidhamiinsa murtiin duraa(arrest before judgment)-----	46
2.21.4.Ajaja murtiin dura kennamu(interlocutory order)-----	47
2.21.5.Bulchaa muuduu(appointment of recievers)-----	47
2.21.6.Qabeenya saamsuu fi ibsa tarree qabeenyaa qopheessuu(affixing of seals and making of inventories)--	48
2.21.7.Dirqamee qabamuun seerawaa ta'uu qulqulleessuuf adeemsa raawwatamu(Habeas corpus)-----	48
2.22.Ijoo dubbii bu'uuruu-----	49
2.23.Dhagaha guutuun dura murtii kennuu-----	50
BOQONNAA SADI-----	51
DHAGAHA DHIMMA HARIIROO HAWAASAA,MURTII FI KEESSA DEEBII MURTII-----	51
3.1.Dhagaha Dhimma Hariiroo Hawaasaa(Trial)-----	51
1.Seensa-----	51
2.Ragoota-----	51
3.Ragootaaf waraqaa waamichaa erguu-----	52
4.Ragaan guutamanii yoo hin dhihaanne ta'e bu'aa hordofsiiisu-----	54
5.Dhagaha guutuu(trial)-----	55

5.1.Haasa’a baniinsaa fi ragaa qorachuu-----	55
I.Haasa’a(ibsa) baniinsaa-----	55
II.Ragaa dhiheessuu fi qorachuu-----	56
Akaakuuwwan Ragaa-----	56
Sirna Kakuu-----	60
Gaaffii dhihaatu waliin wal qabatee gosoota ragaa-----	60
III.Dhagaha dhimma hariiroo hawaasaa keessatti aangoo Manni Murtii qabu-----	63
IV.Jecha ragaa kennuuf hayyamamaa ta’uu dhabuu fi jecha ragaa sobaa-----	64
V.Ragaa Madaaluu-----	65
3.2.Murtii-----	70
3.2.1.Qajeeltoo barreessa murtii-----	70
3.2.2.Ragoonni murtiidhaaf bu’uura ta’uu danda’an-----	71
3.3.Keessa deebii murtii(review of judgment)-----	73
3.3.1.Seensa-----	73
3.3.2.Ibsa sirnoota keessa deebii murtii-----	73
1.Keessa deebii murtii Mana Murtii murtii kenneetiin(review of judgment by court of rendition)-----	73
1.1.Mormii murtii(opposition)-----	73
1.2.Ajaja raawwachuu dhabuun bu’aa hordofsiisu(effect of nan-compliance/procedural irregularities)---	75
1.3.Yeroo ragaan haaraa argamu murtiin keessa deebi’amee ilaalamu(discovery of new evidence)-----	75
2.Keessa deebii murtii Mana Murtii ol’iyyata dhagahu(review of judgment by appellate court)-----	77
3.Keessa deebii murtii Dhaddacha Ijibbaataa(review of judgment by court of cassation)-----	77
BOQONNAA AFUR-----	78
4.SIRNA ADDAA,IYYANNOO ITTI GAAFATAMUMMAA IRRAA BUUSUUF DHIHAATU FI DHIMMOOTA BIROO-----	78
4.1.Seensa-----	78

4.2.Sirna addaa-----	78
4.3.Himannaa haala gabaabaatiin dhihaatu(summary procedure)-----	78
4.4.Sirna ariitii(accelerated procedure)-----	79
4.5.Iyyannoo itti gaafatamummaa irraa buusuuf dhihaatu(interpleader)-----	80
DHIMMOOTA BIROO(MISCELLANEOUS ISSUES)-----	81
1.Falmitoonni yoo du'an-----	81
2.Bakka bu'aan falmuu-----	82
3.Himannaa nama hiyyeessaan dhiyaatu(suits by paupers)-----	84
4.Yeroo murteessuu fi beellama-----	85
5.Qarshii kisaaraa kanfalamuuf wabii kennamu-----	86
6.Murteessa baasii fi kisaaraa-----	87
7.Gaaffii dhimmi tokko Mana Murtii tokko irraa gara Mana Murtii biraatti darbee haa ilaalamuuf dhihaatu(change of venue)-----	88
8.Murtii yookiin ajaja Mana Murtii kabajuu-----	90
9.Dhaddacha jeequu(court contempt)-----	90
10.Naamusa Abbaa Seerummaa-----	92
11.Moggaafama Dhaddachaa-----	94
12.Naamusa Abbaa Alangaa-----	94
13.Naamusa Abukaatummaa-----	95
BOQONNAA SHAN-----	96
5.RAAWWII MURTII HARIIROO HAWAASAA-----	96
5.1.Seensa-----	96
5.2.Murtii raawwachiisuu-----	96
5.3.Murtiin akka hin raawwatamne dhorkuu-----	99
5.4.Adeemsa raawwii murtii(process of execution)-----	100

5.5.Qabeenya kabachiifame irratti mormii garee sadaffaan dhihaatu-----	103
5.6.Diigamiinsa gurgurtaa(setting a side the sale)-----	104
5.7.Murtiiwwan Biyya Alaatti Kennaman Raawwachiisuu-----	104
5.8.Waliigaltee Waltahiinsaa yookiin Murtii Jaarsummaan Biyya Alaatti Kenname Raawwachiisuu----	106
BOQONNAA JAHA-----	106
6.ADEEMSA FALMII OL'IYYANNOO(APPEAL PROCEEDING)-----	106
6.1.Seensa-----	106
6.2.Sirna idilee-----	107
6.3.Yeroo ol'iiyannoon dhihaatu-----	108
6.4.Qabiyyee iyyata komii ol'iiyannoo(memorandum of appeal)-----	109
6.5.Ol'iiyannoo fuudhuu-----	109
6.6.Guyyaa ol'iiyannoo dhagahuuf beellamame abbootiin dhimmaa yoo hin dhiyaanne-----	110
6.7.Ol'iiyannoo Qaxxaamuraa(Cross-appeal) fi Deebii Kennaan Komii Ol'iiyannoo Dhiheessu(cross-objection)-----	110
6.8.Ol'iiyannoo dhagahuu-----	111
6.9.Aangoo Mana Murtii ol'iiyata dhagahu-----	112
6.10.Manni Murtii ol'iiyata dhagahu mataa isaa ol'iiyata yoo murteessu-----	114
6.11.Dhaddacha Ijibbaataa-----	114
GOSA GUCALEE IYYANNOO-----	117
1.Himannaan Waliigaltee Bittaa fi Gurgurtaa Manaa-----	117
2.Himannaa Hojjataa fi Hojjachiisaa-----	120
3.Himannaa tilmaama qabeenyaa-----	123
4.Himannaa Qabiyyee Lafaa-----	125
5.Himannaan Waliigaltee Bittaa fi Gurgurtaa Manaa Tarree Lakkoofsa 1 ^{ffaa} Jalatti Ibsamee Dhihaateef Deebii-----	127

6.Himannaa Hojjataa fi Hojjachiisaa Tarree Lakkoofsa 2 ^{ffaa} Jalatti Ibsamee Dhiyaateef Deebii-----	128
7.Himannaa Tilmaama Qabeenyaa Tarree Lakkoofsa 3 ^{ffaa} Jalatti Ibsamee Dhihaateef Deebii-----	132
8.Himannaa Qabiyyee Lafaa Tarree Lakkoofsa 4 ^{ffaa} Jalatti Ibsamee Dhihaateef Deebiin-----	134
9.Himannaa fooyyeessuuf iyyannaa dhihaatu-----	137
10.Himannaa Sirna Gabaabaan Dhihaatu-----	138
11.Himannaa Sirna Ariitiin Dhihaatu-----	141
12.Jecha Kakuu-----	143
13.Dhaaltummaa Mirkaneessisuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	144
14.Abbummaa Mirkaneessisuuf Himannaa Dhihaatu-----	145
15.Galmee Wal Irratti Deebisiisuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	146
16.Galmee Gara Mana Murtii Kan Biraatti Akka Jijjiirsisuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	147
17.Murtiidhaan Duratti Qabeenya Uggursiisuuf/Kabachiisuuf/Iyyannaa Dhihaatu-----	148
18.Ajaja Uggura/Dhoorkii Kenname Kaasisuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	149
19.Garagalcha Murtii/Galmee Fudhachuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	150
20.Murtii Dhabama/Baduu Labsisiisuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	151
21.Guyyaa Beellamaa Jijjiirsisuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	152
22.Galmee Cufame Bansiisuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	153
23.Falmii Gidduu Lixuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	154
24.Himannaa Keessatti Osoo Hin Hirmaanne Murtii Kenname Mormuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	155
25.Galmeen Bilisaan yookiin Hiyyummaan Banachuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	156
26.Murtiin Irra Deebi'amee Akka Ilaalamuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	157
27.Murtiin Bakka Ani Hin Jirretti Kenname Duuba Naaf Haa Deebi' uuf Iyyannaa Dhihaatu-----	158
28.Qallaba yookiin Mashruufa Daa' imaa Gaafachuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	159
29.Guddifataa Ta'uun Naaf Haa Raggaasifamuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	160

30.Ragaa Harka Nama 3 ^{ffaa} Jiru Dhiheessisuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	161
31.Dogoggora Murtii/Ajaja Kenname Keessatti Uumame Sirreessuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	162
32.Himannaa Yeroof Kaasuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	163
33.Murtiin Mormii Irratti Dhihaate Dhoorgisiisuuf Iyyannaa Dhihaatu-----	164
34.Murtii Dhimma Hariiroo Hawaasaa Irratti Kenname Raawwachiisuuf Iyyata Raawwii Dhihaatu-----	165
35.Pirezidaantii Mana Murtiin Galmee Raawwii Uggursiisuuf ykn dhoorkisiisuuf Iyyannaa Dhihaatu--	167
36.Raawwii Qabeenyaa Irratti Baheef Mormii Dhihaatu-----	168
37.Ol'iiyannoo Yeroon Itti Darbe Bansiiisuuf Iyyannaa Hayyamsiisaa Dhihaatu-----	170
38.Iyyata Ol'iiyannoo-----	171
39.Mana Murtii Ol'iiyata Ilaaluun Galmee Raawwii Uggursiisuuf ykn dhoorkisiisuuf Iyyannaa Dhihaatu- -----	172
40.Ol'iiyannoo Dhaddacha Ijibbaataaf dhihaatu-----	173
Foormii Ol'iiyannoo Cufuu fi Ol'iiyanni Ni Dhiheessisa Jedhamu-----	174
1.Bu'uura SDFHH Keewwata 337 tiin Ajaja Ol'iiyannoo Cufuuf Kennamu-----	174
2.Ol'iiyanni Ni Dhiheessisa Jedhamu-----	175
Maddoota wabii-----	176

SEENSA WALIIGALAA

Kaayyoon kitaaba kana baarreessinee qopheessineef, ummanni keenya hubannoo seeraa argachuun mirga isaanii kabachiifachuun haqa akka mirkaneeffatan, dhimmoota sirna adeemsa dhaddachaa irratti mudatan seeraa fi hiikoo Dhaddacha Ijibbaataa hojiirra oolchuun haala salphaa fi si'oominaan furmaata kennuun mirga haqa argachuu hawaasa keenyaa akka mirkanaa'an, qulqullinaan akka hojjatamu, hiikkoo hojiirra oolmaa seeraa irratti garaa garummaa ogeessota seeraa jidduu jiru dhiphisuu fi qaawwa duuchuufidha.

Kitaabni kun dhimma hariiroo hawaasaa adeemsa hunda tokko tokkoon ibsuu baatus dhimma adeemsa murteessoo haqa argamsiisuu danda'a jennee itti amanne kan hammate, Waadaalee Idil Addunyaa Biyyi keenya ragaasifte, Heera Mootummaa Rippabilika Dimokiraatawaa Federaalaa Itoophiyaa fi Heera Mootummaa Naannoo Oromiyaa, Seerota Federaalaa fi Naannoo Oromiyaa, fi hiikoo dirqisiisaa Dhaddacha Ijibbaataa Federaalaa Afaan Amaariffaan murtaa'an gara Afaan Oromootti gabaabsinee hiiknee kan barreessine kan hammateedha. Kitaabichi haala salphaa fi ifa ta'een gabaabsinee waan qopheessineef, faayidaa ol'aanaa akka qabu ni amanama.

Kitaaba kana keessatti "nama" jechuun nama uumamaa yookiin qaama seeraan mirgi namummaa kennameef jechuudha. Kan biraa jechi koorniyaa dhiiraatiin ibsame kan dubartiis ni dabalata.

Akka waliigalaatti, Kitaabni kun ummata keenyaaf keessattuu abbootii seeraa haarawa muudamaniif, barattoota seeraa fi ogeessota seeraa birootiif galtee guddaa ta'uu danda'a.

BOQONNAA TOKKO

1.ADEEMSA WALIIGALAA DHIMMA HARIIROO HAWAASAA SADARKAA JALQABAA FI IYYANNOO

1.1.Seensa

Seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa jechuun namoonni iyyannoowwan Mana Murtii idileetti yookiin qaama abbaa seerummaa seeraan kennameeffitti dhiheessan kan ittiin qajeelfaman;mirgi yookiin dantaa,faayidaanii fi dirqamoonni seerota muummee ittiin dhugooman,yookiin ittiin mirkanaa'aniidha.Namni kamiyyuu,murtiidhaan dhimma murtaa'uu qabu,Mana Murtiitti yookiin qaama biroo kan aangoon abbaa seerummaa seeraan kennameeffitti dhiheessuu fi murtii argachuudhaaf mirga akka qabu HMRDFI fi HMNO keewwata 37(1) jalatti tumameera.Gama kanaan Waldaan kamiyyuu faayidaa gamtaa yookiin dhuunfaa miseensota isaa bakka bu'uudhaan iyyannaa(himannaa) dhiheessuu;gartuu kamiyyuu yookiin namoota dantaa wal-fakkaataa qaban namni bakka bu'u yookiin miseensi gartuu iyyannoo dhiheessuu akka danda'u HMRDFI fi HMNO keewwata 37(2) jalatti tumaniiru.Haa ta'uutii garuu,heerri mootummaa iyyannoon eenyuun akka dhihaachuu qabu haala waliigalaatiin kaa'us,iyyannoon yoom,akkaataa kamiin,fi haala kamiin dhihaachuu akka qabu ifa taasisee hin tumne.

Kanaafuu,jiraachuun seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa murteessaadha.Kaayyoon seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa,adeemsa falmii madaalamummaa isaa kan eeggate ta'uu mirkaneessuu,adeemsa si'ataa fi bu'a qabeessa ta'e akka jiraatu taasisuu,itti gaafatamummaa fi iftoominni jiraachuu,wal-diddaan karaa nagaa akka furmaata argatu dandeessisuu,tilmaamamummaa jiraachuu mirkaneessuun mirgoota,faayidaalee fi dirqamoota lammiilee hojiirra oolchuufidha.Seerri deemsa falmii hariiroo hawaasaa karaa galma irra nu geessu malee mataa isaa galma miti.

1.2.Adeemsa Waliigalaa Dhimma Hariiroo Hawaasaa

Adeemsi waliigalaa dhimma hariiroo hawaasaa kanneen armaan gadiiti.Isaanis:-

- 1.Namni himannaa dhiyeessuuf mirga qabu,himannaa sirnaan barreeffachuu.
- 2.Himannaa ragaa sanadaa yookiin barreeffamaatii fi tarree ragaa waliin Mana Murtii aangoo qabutti dhiyeeffachuu.
- 3.Himanni jalqaba Mana Murtiitti karaa kutaa ofisara seeraatiin dhihaata.
- 4.Ofisarri seeraa himanni foormii fi ulaagaa guutee dhiyaachuu isaa erga qulqulleeffateen booda ofitti fuudhee keessummeessuun kanfaltii abbaa seerummaa kanfalchiisuu fi Galmee banee Galmee hariiroo hawaasaa keessatti ni galmeessa.
- 5.Manni Murtii himatamaan deebii isaa qabatee akka dhiyaatu waraqaa waamichaa ni erga;

6. Himatamaaf waraqaan waamichaa sirnaan dhaqqabuu mirkaneeffachuu.
7. Deebii sirnaan barraa'uu, yoo ragaa qabaate ibsa tarree ragaa namaa fi ragaa sanadaa (ragaa barreeffamaa) waliin ni dhiyaata.
8. Tarii gaafa deebiin dhihaatu himannaan qaxxaamuraa/of dandeessisuu dhihaachuu qabu yoo jiraate, ibsamee dhiyaachuu qaba.
9. Deebii erga dhihaateen booda adeemsi barreeffamaa ni xumurama.
10. Achiin booda dhagaha duraatiif beellamama.
11. Beellamatti abbootiin dhimmaa yookiin bakka buutonni isaanii ni dhiyaatu.
12. Falmitoonni ragaa barreeffamaa iyyannoo isaanii waliin hin dhiheeffatin ni dhiyeeffatu.
13. Ragaan barreeffamaa hundinuu falmitootaan yookiin ajaja Mana Murtiitiin guutumaa guutuutti ni dhiyaata. Fakkeenyaaf, bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 145 tiin gaafatame; ragaan bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 145 tiin dhihaachuu qabu himatamaan ragaa akkanaa irratti deebii kennuu waan qabuuf, osoo waamichi himatamaaf hin ergamin ragaa akkanaa dursee dhiyaachuu qaba.
14. Himanni qaxxaamuraa dhihaate yoo ta'e, kanfaltiin abbaa seerummaa kanfalamuu qaba.
15. Himataan himannaa qaxxaamuraa dhiyaate irratti deebii barreeffamaan akka kennatu taasifama.
16. Manni Murtii falmitoota yookiin bakka bu'oota isaanii ni qorata.
17. Falmitoonni yookaan isaan keessaa tokko afaan dhaddachi gaggeeffamu kan hin beekne yoo ta'e; Manni Murtii hiiktuu afaanii ni ramada. Namni afaan hiiku sun hojii afaan hiikuu jalqabuun dura dhugaan hiikuuf jecha kakuu yookiin mirkaneessa kennuu qaba.
18. Mormiin sadarkaa duraa yoo jiraate jala murtiin ni kennama.
19. Qorannichaan himatamaan himannaa yoo amane murtiin ni kennama.
20. Himatamaan himannoo irratti dhiyaate yoo haale (waakkate) ijoon dubbii ni baafama.
21. Manni Murtii dhagaha duraatiin ijoo dubbii erga baaseen (qabeen) booda aangoo SDFHH keewwata 275(1) jalatti qabaniin falmitoota gara araaraa fi wal-tahiinsaatti dhiibuun falmichi akka furmaata (xumura) argatu gochuu ni danda'a.
22. Falmii jalqaba dhihaatee fi ragaa qofti (bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 223, 137 fi 256(1) falmitootaan dhihaate) yookiin bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 249 fi 145 tiin ragaa ajaja Mana Murtiitiin dhihaate, ijoo dubbii irratti murtii kennuu fi murtii

barbaachisaa kennuuf gahaa ta'ee yoo hin argamne bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 257 fi itti aananii jiraniin ragoolee qorachuun itti fufa.

23.Ragaa bitaa fi mirgaatiif waamichi ni ergama.

24.Ragaaf waamichi sirnaan qaqqabuu mirkaneeffachuu.

25.Ragaan bitaa fi mirgaa guutamanii ni dhiyaatu.

26.Himataan haalota murtaa'aniin immoo himatamaan falmicha ni banu.

27.Gareen falmicha jalqabu ragooleen isaa qabxii irratti raganiif gabaaninaan ni hubachiisa.

28.Ragooleen dhugaa dubbachuuf akkaataa amantaa isaaniitiin ni kakatu yookiin dhugaa dubbachuuf ni mirkaneessu.

29.Gareen falmii jalqabe ragoota isaa tokkoon tokkoon gaaffii duraa ni gaafata; gareen kuun immoo gaaffii qaxxaamuraa ni gaafata; gareen jalqabe immoo gaaffii qulqulleessaa ni gaafata. Manni Murtii sadarkaa hundarrattuu gaaffii barbaachisaa jedhu ni gaafata.

30.Gareen falmicha haasa'a baniinsaa taasise ragoota isaa dhageessifatee yoo xumure; gareen kuunis qabxii ragoonni mirkaneessaniif ibsuun haala wal fakkaatuun ragoota isaa dhageessifata.

31.Adeemsi ragaa dhagayuu yommuu xumurame falmitoonni jecha cufiinsaa dhageessifachuu ni danda'u.

32.Dhuma irratti Manni Murtii firii dubbii ragaa fi seera waliin xiinxalluun murtii ni kenna.

33.Manni Murtii murticha kenne, iyyanni mormii murtii yoo dhihaate yookiin ajaja raawwachuu dhabuun bu'aa hordofsiisu yookiin yeroo ragaan haaraa argamu haalli murticha keessa deebi'ee ilaalu jiraachuu danda'a.

34.Adeemsa dhimmi hariiroo hawaasaa sadarkaa jalqabaa keessatti Manni Murtichaa erga murtii xumuraa kenneen booda mirga ol' iyyannoo eegee galmee ni cufa.

35.Murtiin abbaan Mirgaa garagalcha murtii fudhatee iyyata raawwii murtii ulaagaa guute barreeffatee Galmee raawwii Mana Murtiitti ni banata.

36.Erga Galmeen raawwii banameen booda murtiin abbaa idaa akkaataa murtiitiin akka raawwatu yookiin sababa hin raawwanneef yoo qabaate dhihaatee akka ibsuuf waraqaan waamichaa ni ergamaaf.

37.Manni Murtichaa adeemsa seerri kaa'een akkaataa murtiitiin raawwachiisee Galmee raawwii ni cufa.

38.Gareen murtii Mana Murtii dhimmicha aangoo sadarkaa jalqabaatiin ilaalee murteesse irratti komii yoo qabaate, akkaataa seeraatiin komii ol' iyyannoo Mana Murtii ol' iyyata dhagahutti dhiyeeffachuu ni danda'a.

39.Manni Murtii iyyata ol'iiyannoo ulaagaa seerri kaa'e guutee dhihaate erga qorateen booda,dhimmichi kan dhiheessisu yoo ta'e,kanuma ibsuun gareen biraa(deebii kennaan) akka dhiyaatu waamicha taasisa.

40.Naannoo Oromiyaatti MMO fi MMWO dhimmoota hariiroo hawaasaa Manneen Murtii Aanaa/Magaalaa sadarkaa jalqabaatiin ilaalanii murteessan ol'iiyannoodhaan dhagahee murteessuuf aangoo akka qabu Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011 keewwata 30(1) fi 25(2,a,c) jalatti tumeera.

41.Akkaataa ol'iiyannoon Manneen Murtii Federaalaa dhihaatuu fi ol'iiyannoon ilaalamu ilaalchisee Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa 1234/2013 keewwata 9,13 fi 16 jalatti tumameera.

42.Manni Murtii ol'iiyata dhagahuuf aangoo qabu,ol'iiyannoo dhagahee dhimma ol'iiyyatame murtii jalaa cimsuu yookiin fooyyeessuu yookiin diiguun murtii kennuu danda'a.

43.Gareen murtii dhumaa kenname dogoggora seeraa bu'uura qaba jedhu yeroo seerri kaa'e keessatti Dhaddacha Ijibbaataatti dhiheeffachuu danda'u.Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa bu'uura HMDFRI keewwata 80(3)(A) fi Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa 1234/2013 keewwata 10 tiin dhimmicha ijibbaataan ilaaluu danda'a.Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Oromiyaa bu'uura HMDFRI keewwata 80(3)(B),HMNO keewwata 64(2)(C) fi Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011 keewwata 26,25(2)(f) tiin aangoo ijibbaataa akka qabu tumeera.SDFHH keewwatoota 322,361-370 fi itti aananii jiran ilaalaa.

45.Dhaddachi Ijibbaataa iyyata dhiyaate Ijibbaataan ilaalee murtii jalaa cimsuu,fooyyessuu yookiin diiguuf aangoo qaba.

1.3.IYYANNOO(PLEADING)

Iyyannoo yoo jennu himannaa,deebii,himannaa qaxxaamuraa(counter claim),ol'iiyannoo,iyyataa fi deebii sanaaf dhihaatu akka ta'e seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 80(1) jalatti ibsamee jira.Iyyannoon kunis style 'New Times Roman';Font size '12',fi Line space '1.5' eegee barreeffamuu qaba.

Ulaagaa teekinikaa iyyannoon tokko guutuu qabus barreeffamaan kan qophaa'e,firiiwwan dubbii bu'uura waan abbaan dhimmaa sun akka murtaa'uuf barbaadu haala gabaabaa ta'een kan ibsu,dirqama maaltu utuu hin raawwatamin akka hafee fi seerummaa barbaadu,fi foormii seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa hordofe ta'uu qaba(SDFHHkeewwatoota 80,222,223 fi 234).

Qabiyyeen iyyannoo:

- 1.Guyyaa iyyatni sun dhihaate,
- 2.Maqa Mana Murtii,
- 3.Maqa fi teessoo gareewwanii,

- 4.Mata duree himannaa,ibsa falmitootaa,
- 5.Ibsa himannoo,ibsa deebii(mormii sadarkaa duraa),
- 6.Deebii(seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 234),
- 7.Mirkaneessa iyyannaa fi deebii(seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92),
- 8.Himannaa fi deebii gooree ragaa(seera deemsa falmii hariiroo hawaasaakeewwata 223),ragaa namaa yookiin barreeffamaa kan hin qabne yoo ta'e gareewwan kanuma barreeffamaan ibsuu qabu.

1.3.1.IBSA(QABIYYEE) HIMANNAA FI DEEBII

1.3.1.1.HIMANNAA(STATEMENT OF CLAIM)

Himannaan hariiroo hawaasaa kan jalqabu,himataan himannaa(iyyannaa) Mana Murtii dhimmicha ilaaluuf aangoo qabutti yeroo dhiyeeffatuudha.Akka waliigalaatti,himannaan tokko wantoota seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 80,222 fi 223 jalatti tumaman guutuu qaba.

Himannaan tokko:

- 1.Guyyaa himanni sun dhiyaate,
- 2.Maqa Mana Murtii,
- 3.Maqa fi teessoo gareewwanii,
- 4.Mata duree himannaa,ibsa falmitootaa,
- 5.Ibsa himannaa,
- 6.Seerummaa gaafatamu,
- 7.Mirkaneessa himannaa(seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92),
- 8.Himannaa gooree ragaa waliin dhiheessuu(SDFHHkeewwata 223),ragaa namaa yookiin barreeffamaa kan hin qabne yoo ta'e gareen kanuma barreeffamaan ibsuu qaba.

1.3.1.2.DEEBII(STATEMENT OF DEFENCE)

Deebiin tumaalee seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 234 hanga 238 jiran ilaallata.

Deebiin tokko:

- 1.Maqa fi iddoo Mana Murtii deebiin dhiyaatu(SDFHH keewwata 234(1)(a).
- 2.Lakkoofsa Galmee himannichaa(SDFHH keewwata 234(1)(b).

3.Himataan dandeettii seeraa kan hin qabne yoo ta'e,Manni Murtii dhimmicha ilaaluuf aangoo kan hin qabne yoo ta'e,yookiin deebiin dhihaate darbiinsa yerootiin hafaa yoo ta'e sababa isaa waliin ibsuun barreeffamaan dhiyeessuu(SDFHH keewwata 234(1)(c).

4.Himannaa itti dhihaateef ragaa ittisaa ta'uu danda'an gabaabinaan barreeffamaan ibsuun yookiin ragaa ittisaa fayyadu hunda,fi raawwii waliigalaa mul'isu hunda barreeffamaan,akkasumas yeroo deebiin raawwatu,deebii keessatti dhimmichi bu'uura irraa hin jirre yookiin diigamaa ta'uu ibsu barreeffamaan ibsuun,SDFHHkeewwata 234(1)(d).

5.Wantoonni himannaa keessatti ibsaman ifatti yoo hin haalamne akka amanametti waan lakkaa'amuuf,wantoonni himannaa keessatti caqasaman haalamuu qaban ifatti tokko tokkoon waakkachuun ibsamee barreeffamee deebiin kennamuu qaba(SDFHH keewwata 234(1)(e) fi 235).Garuu,**gaaffii beenyaa** dhiyaate yoo ta'e tilmaamni kun raawwatiinsa akka hin qabne(seerummaa beenyaa gaafatame himatamaan ifatti yoo hin haalle akka amanetti kan hin lakkaa'amne akka ta'e) SDFHH keewwata 83 irraa ni hubatama.

6.Gaaffii wal-dandeessisuu(Particulars of set-off) dhihaachuu qabu yoo jiraate,ifatti ibsuun barreessuun dhiheessuu SDFHH keewwata 236.

7.Himannaa qaxxaamuraa(Counter claim) dhihaachuu qabu yoo jiraate sirnaan barreessanii dhiheessuu,SDFHHkeewwata 234(1)(f).

8.Deebii keessatti gaaffiin himata himatamummaa yookiin wal dandeessisuu gaafatamuuf himataan deebii irratti kenna waan ta'eef,himatamaan gaaffii gaafatu ifatti ibsuun gaafachuu qaba(SDFHH keewwata 239).

9.Deebii keessatti himannaa qaxxaamuraa dhihaatuuf kanfaltiin abbaa seerummaa kanfalamuu qaba waan ta'eef,ifa ta'ee barraa'ee dhihaachuu qaba(SDFHH keewwata 215/2).

Walumaagalatti,Boqonnaa tokkoffaa kana keessatti adeemsa waliigalaa dhimma hariiroo hawaasaa fi iyyannoo(himannaa fi deebii) haala gabaabaa ta'een kan ibsine yoo ta'u,waa'ee ol'iyyannoo ilaalchisee Kitaaba kana Boqonnaa jahaffaa keessatti ibsameera

BOQONNAA LAMA

2.SIRNA DHAGAHA DURAA(PRE-TRIAL STAGE)

2.1.Seensa

Boqonnaan kun sirna dhagaha dura jiran kan ilaallatu yoo ta'u,sirni dhagaha duraa adeemsa dhimma tokkoo hanga ijoo dubbii baafamu jiru kan hammatuudha.

2.2.Iyyannaa(himannaa) Mana Murtii dhiyaate qorachuu

2.2.1.Himanni kan jalqabamu iyyannoon **sababa himannoo ibsu**(statement of claim which disclose cause of action) yoo dhihaate akka ta'e SDFHH keewwata **231(1)(a)** jalatti ifa taasiseera.

2.2.2.Himanni jalqaba karaa kutaa ofisara seeraatiin dhihaata.Ofisarri seeraa bu'uura SDFHH keewwatoota 80 hanga 93,fi 222 hanga 228 tiin himanni foormii guutee dhihaachuu isaa erga qulqulleeffateen booda bu'uura SDFHH keewwata 229 tiin kan ulaagaa hin guutne sababa ibsuun deebisuu yookiin bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 230 tiin iyyannaa/himannaa ulaagaa guute ofitti fuudhee keessummeessuu ni danda'a.

2.2.3.Ofisarri seeraa(registrar) himannaa ulaagaa guutee dhihaatee fudhatama argate bu'uura SDFHH keewwata **214** tiin Galmee hariiroo hawaasaa keessatti galmeessuu qaba.Labsii Gurmaa'ina,Aangoo Manneen Murtii Oromiyaa murteessuuf Bahe Lakkoofsa 216/2011 keewwata **42** jalatti ofisarri seeraa iyyannoon tokko ulaagaa teekinikaa guutuu isaa qulqulleessuun aangoo fi hojiisaa akka ta'e tumeera.Ofisarri seeraa himannaa dhihaate kanfaltii abbaa seerummaa kanfalchiisuu qaba(SDFHHkeewwata **215**).

2.2.4.Ofisarri seeraa himannaa sirnaan ulaagaa guutee dhihaate ta'uu amanee fudhate dhaddachaaf yoo dabarsu,Manni Murtichaallee bu'uura SDFHH keewwata 231 tiin iyyannaa yookiin himannaa ni qorata.

2.2.5.Sababoota seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 231(1)(a) fi (b),akkasumas keewwata kana muraa lama(2) jalatti ibsamaniin Manni Murtii himata kufaa gochuu danda'a.Aangoo Mana Murtii ilaalchisee aangoon Manneen Murtii Federaalaa Heera Mootummaa Federaalaa Dimokiraatawaa Rippabilika Itoophiyaa fi Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Murteessuuf Bahe Lakkoofsa 1234/2013 tiin kan ilaalamu yoo ta'u,aangoo Manneen Murtii Naannoo Oromiyaa Bu'uura Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011 tiin ilaalama.

2.2.6.Iyyannoon(himannoon) akkaataa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 229 fi 231 tiin kufaa ta'e yookiin fudhatama dhabe bu'aa inni hordofsiisu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 232 tiin ilaalama.**Bu'aan hordofiisan** kunniinis:

1.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **229** tiin himanni fudhatama yoo hin arganne,ragaa himannaa waliin wal qabatee dhihaate kamiyyuu sababa fudhatama dhabeef ibsamee,akkasumas sababa himanni fudhatama hin qabu jedhame ibsamee barreeffamee garagalcha isaa waliin abbaa dhimmaatiif deebi'uu qaba.Yoo ta'es,ofisarri seeraa himanni yookiin iyyanni fudhatama hin qabu jechuun sababaan deebise irratti abbaan dhimmaa komii iyyata isaa Mana Murtiitiif dhiheeffachuu akka danda'u SDFHH keewwata **232(1)(a)** jalatti tumeera.

2.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwtata **231** tiin himanni fudhatama yoo hin qabu jedhamee abbaa dhimmaatiif kan deebi'e yoo ta'e,himataan qarshii kanfaltii abbaa seerummaa kaffalee ture irratti akkaataa Dambiitiin herrega hir'ifamuu qabu erga hir'ifameen booda qarshiin hafe himataaf ni deebifama.Ofisarri seeraa himanni fudhatama

dhabee abbaa dhimmaatiif deebi'e sana galmee hariiroo hawaasaa irratti galmeessuu qaba,SDFHH keewwata 232(1)(b) jalatti tumeera.

3.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwtata 229 fi 231 tiin himanni fudhatama hin qabu jedhamuun himataan himannaa isaa fooyyeeffatee fi kan hanqate guutee dhimmuma sana irra deebi'ee himannaa dhiheessuu waan isa daangeessu akka hin taane SDFHH keewwata 232(2) jalatti tumee jira.

2.2.7.Manni Murtii himannoo tokko ilaaluuf aangoo qabaachuu isaatii fi himannoon ka'umsa dubbii himannoof sababa ta'e qabaachuu isaa,himannoon abbaa dhimmaatiin dhihaachuu(real party in interest) fi seera duratti dandeettii qabaachuu sakatta'uu qaba(SDFHH keewwatoota 9,33,fi 231).

2.2.8.Manni Murtichaa himannaa bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 231 tiin kufaa yoo hin goonee fi ulaagaa waan guuteef ibsa ragaa fi ragaa barreeffamaa kamuu waliin kan fudhate yoo ta'e;waraqaa waamichaa waliin himatamaaf akka dhaqqabuu fi himatamaan deebii barreeffatee akka dhiheeffatu ni ajaja,SDFHH keewwata 233.

2.2.9.Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 38452 ta'e irratti "gareen falmitootaa kaasuu baatanis Manni Murtii dhimmicha dhihaate ofitti fuudhee ilaaluuf aangoo qabaachuu yookiin dhiisuu qorachuun murtii kennuu akka qabu" jechuun SDFHH keewwata 9(2) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

2.2.10.DHIJMMWF Jildii 15^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 85718 ta'e irratti "Manni Murtii dhimma tokko ofitti fuudhee ilaaluuf aangoo seeraa osoo hin qabaatin dhimmicha ofitti fuudhee ilaalee murtii yoo kenne;hanga murtichi Mana Murtii ol'iyata dhagahuun ilaalamee akka sirratu hin taasifamnetti,murtichi dirqisiisummaa akka qabu" SDFHH keewwata 212 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

2.2.11.DHIJMMWF Jildii 6^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 32147 ta'e irratti "iyyatni sababa himannoof ka'umsa ta'e hin qabne fudhatama waan hin qabneef;garee himatamaa ta'e waamuu osoo hin barbaachisin galmeen cufamuu qaba" jechuun SDFHH keewwata 231(1)(a) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

2.3.IYYANNOO FOOYYEESSUU:

2.3.1.Murtiin dura yeroo kamiyyuu iyyannoon fooyya'uu ni danda'a.Iyyatni kan fooyya'u gaafatameef qofa osoo hin ta'in,sababni gahaan bu'uura seeraa qabu yoo dhihaate qofaa fi Manni Murtii yoo eeyyameedha,SDFHH keewwata 91.

2.3.2.Gaaffiin kun falmitootaan yommuu dhihaatu:

1,ijoo dubbii murtii haqaa kennuuf barbaachisaa ta'e argachuuf,SDFHH keewwata 91(1);

2,iyyata yookiin deebii daran ibsuuf,SDFHH keewwata 91(3) ta'uu qaba.

2.3.3.Manni Murtiis kaka'umsa isaatiin iyyannoon akka fooyya'u ajajuu ni danda'a:-

1,murtii haqaa kennuuf yoo barbaachisee fi ifa gochuuf,SDFHH keewwata 91(1)(3);

2,wantootaa fi jechoota saalfachiisoo,jibbisiisoo,rogummaa hin qabnee fi murtii kennuuf gufuu ta'uu danda'an iyyannoo keessaa baasuuf,SDFHH keewwata 91(4) akka fooyya'u gochuu danda'a.

DHIJMMWF Jildii 6^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 20416 ta'e irratti "Manni Murtii murtiin dura yeroo kamiyyuu barbaachisaa ta'ee yoo argame himanni akka fooyya'u gochuu yookiin himannicha fooyyeessuun dhimmicha haalaan ibsuun murtii haqaa kennuuf kan gargaaru ta'ee yoo argame,akka fooyya'ee dhihaatu eeyyamuu danda'a" jechuun SDFHH keewwata 91 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

2.3.4.Manni Murtii iyyannoo fooyyeessuu waliin wal qabatee hayyamuu kan hin qabne:-

1^{ffaa},himannaa jalqaba dhihaate sababa himannoo guutumaan guutuutti jijjiiruun fooyyeessuun hin danda'amu.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 24^{ffaa} Lakk.Galmee 161736 ta'e irratti "himannaa tokko fooyyeessuuf yookiin falmii jijjiiruuf sababa himannoo himannaa jalqaba irraa sababa himannoo biraatti jijjiiruun falmuuf dhiheessuun dhimmicha sirritti ifa taasisa yookiin murtii haqaa kennuuf gargaara jedhamee himanni fooyya'uuf hayyamni kennamu deeggarsa seeraa kan hin qabne ta'uu" SDFHH keewwata 17(3),91 fi 182(3) waliin wal qabsiisuun murtii laatee ture.

DHIJMMWF Jildii 19^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 100475 ta'e irratti "adeemsa himannaa fooyyeessuu fi kaayyoo isaatti dursa seerummaa gaafatameen haala adda ta'een dhimma gaaffii biraa dhiheessuun kan hin danda'amne ta'uu" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 91 waliin wal qabsiisuun hiikoo kennee ture.

2^{ffaa},sababa iyyannoo fooyyeessuutiin mirga darbiinsa yeroo jala galu itti dabalani dhiheessuuf kan gaafatame yoo ta'e,Manni Murtii eeyyamuu hin qabu,fi

3^{ffaa},mirga akka mormii sadarkaa duraatti utuu hin kaasin himannaa irratti deebii itti kenneen booda,sababa iyyannoo fooyyeessuutiin akka mormii sadarkaa duraatti kaasuuf kan gaafatame yoo ta'e,hayyamamuu hin qabu.

2.4.Waraqaa Waamichaa

2.4.1.Waraqaa waamichaa jechuun sanada seerawaa karaa Mana Murtiitiin kan qophaa'u yoo ta'u,himatamaan dhimma maaliitiin akka himatame,yoomii fi eessatti akka dhihaatu,himatamaan himannaa isa irratti dhihaate irratti ragaa ittisaa barreeffamaan akka dhiheeffatuuf carraa isaaf kennuuf ajaju,deebii dhiheessuu baatus dhimmicha dhagahuu itti fufamu(default proceeding) sanada ibsuudha(SDFHH keewwata 233).

2.4.2.Himanni dhihaate hanqina yoo hin qabaatin,himatamaan deebii isaa tarree ragaa fi ragaa sanadaa qabatee akka dhihaatu,yoo hafe dhimmichi itti fufuun murtiin akka kennamu ibsuun waraqaan waamichaa ni kennama.SDFHHkeewwata 94 fi 95.

2.4.3.Dhimma falmii hariiroo hawaasaa irratti himatamaan dhimma ittiin himatame beekke mormii,deebii,fi ragaa dhiheeffachuu fi mirga dhagahamuu waan qabuuf,himatamaan tokko falmiitti akka galuuf waamichi sirnaan qaqqabuufi qaba.Manni Murtiis falmiin jalqabuun dura himatamaaf waamichi sirnaan dhaqqabuu erga mirkaneeffateen booda falmiin akka itti fufu taasisa(SDFHH keewwata 70).

2.4.4. Waraqaan Waamichaa Eenyuuf dhaqqabuu qaba? Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 95(1) tiin waraqaan waamichaa himatamaaf ergamu karaa nama Manni Murtii ajajeen yookiin nama kamiyyuu karaa Manni Murtii ajajeen ergama.Kana jechuun himataa,karaa itti gaafatamaa Dhaabbata yookiin Waajjira himatamaan hojjatuutiin yookiin karaa Bulchiinsa Gandaa fi karaa qaama poolisiitiin ta'uu danda'a.Himatamtoonni namoota baay'ee yoo ta'an,waraqaan waamichaa tokkoon tokkoon isaaniitiif qaqqabuu danda'a.

2.4.5.Yeroo himatamtoonni baay'ee ta'an haalli kenniinsa waraqaa waamichaa karaa birootiin akka raawwatamu yoo murtaa'e malee,waraqaan waamichaa tokkoon tokkoo isaaniitiif akka qaqqabu ajajamuu qaba,SDFHHkeewwata 95(2).

2.4.6.Kenniinsa waraqaa waamichaa ilaalchisee seerri filannoo sadarkaa sadarkaadhaan kaa'eera.Manni Murtichaa filannoowwan kanniin bu'uura seerri kaa'een fayyadamuudhaan sadarkaa jalqabaa fi itti aanan hordofuun ta'uu qaba.Fakkeenyaaf,filannoo jalqabaa hojii irra oolchuu osoo danda'amu,filannoo sadaffaa ajajuu hin qabu.

2.4.7.Mala kenniinsa waraqaa waamichaa(modes of service in their order of importance):

1,Mala kenniinsa kallattii(personal service):-malli kun kallattiin mala himatamaatti waamicha

kennuu yeroo ta'u,bu'aa ol'aanaa kan qabuudha,SDFHH keewwata 95(3).

2,Mala kenniinsa filannoo(constructive service):kun karaa al-kallattii ta'een nama waraqaa

waamichaa fuudhuuf bakka buufametti kennuu(SDFHH keewwata 96(1)),abukaatoo yookiin

dubbi fixaatti yookiin waajjira isaatti kennuu,SDFHH keewwata 96(2) (DHIJMMWF Jildii 18^{ffaa} Lakk.Galmee 100673).Waraqaa waamichaa itti gaafatamaa/daayireektera Dhaabbatichaatti yookiin poostaa toora(post addressed) dhaabbatichaatiin dhaabbatichatti kennuu(SDFHHkeewwata 97/a/ fi /b/,waraqaa waamichaa Shirkaatti kennuu keewwata 98,waamicha bakka bu'aa daldalaatti kennuu SDFHH keewwata 99,waamicha bakka bu'aa qabeenya hin sochoone bulchutti kennuu SDFHH keewwata 100,xalayaa waamichaa maatii himatamaatti kennuu keewwata 101.Malli kenniinsa filannoo kun kan kallattiitti aanee bu'aa qabuudha.

3,**Mala kenniinsa bakka bu'aa**(**substituted service**):-waamicha gaazeexaan beeksisuu;poostaan;Mana Murtii aangoo qabutti fayyadamuun;Biyya alaatti poostaan erguun fa'a SDFHHkeewwata 105,107-109.Mallikun akkuma mala kenniinsa kallattiitti faayidaa qaba(SDFHHkeewwata 105/3).

2.4.8.Waraqaan waamichaa himatamaaf sirnaan qaqqabuu mirkaneessuu(prove that defendant was duly served):

2.4.8.1.Namni xalayaa waamichaa himatamaaf dhaqqabsiisuuf fudhate himatamaaf qaqqabsiisuuf dirqama qaba,SDFHHkeewwata 110.

2.4.8.2.Xalayaa waamichaa irratti himatamaan akka mallatteessu taasisuu.Waraqaan waamichaa himatamaa bu'uura seerichaan qaqqabuu isaa mirkaneessuu hin dandeenye taanaan bu'aa kan isa dhabsiisu ta'uu,SDFHHkeewwata 70(a).

2.4.8.3.Waraqaa haadhoo irratti himatamaa mallatteessisuun ragooliin iddoo jiranitti maqaa ragooles galmeessuun dhiheessuun barbaachisaadha,SDFHHkeewwata 104.

2.4.8.4.Himatamaan yookiin namni waamicha fuudhuu qabu kan biroo waamichi isa dhaqqabee haftee irratti mallatteessuu yoo dide,yookiin barbaacha sababaawaan(proper and reasonable attempt to find him) argachuun yoo dhibe,himatamaan kanuma ibsuun **kakuudhaan** waamicha Mana Murtiitti deebisuu qaba,SDFHHkeewwata 103.

2.4.8.5.Himatamaan xalayaa waamichaa irratti mallatteessuu yoo dide yookiin yoo dhabame filannoon jiru waamicha haaraa kennuu,karaa nama haaraan,bakka bu'aan,qaama biroon,teessoon yookiin waamicha Mana Murtii iddoo ifa ta'etti maxxansuu,yookiin Mana jireenya himatamaatti yookiin iddoo dhumarratti himatamaan jiraataa turetti,yookiin hojjataa turetti yookiin daldalaa turetti waamicha maxxansuu(SDFHH keewwata **105/2**);

2.4.8.6.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 106 fi 107 tiin poostaan yookiin aangoo Mana Murtii biroo jala kan jiru yoo ta'e,karaa Mana Murtii kanaa yookiin beeksisaa Gaazeexaatiin waamuu yookiin haala biroo Manni Murtiitti himatamaan waamamuu isaa itti beekuu ni danda'a jedhee amanu fayyadamuu.

2.4.8.7. Ajajni bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 105(1) kanaan kennamu ammoo nama waamichi sirna jiruun akka isa hin geenye beekaa dhokates ni ilaallata.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa **Jildii 12^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 53113 ta'e irratti "waamichi karaa Gaazeexaan akka maxxanfamu kan taasifamu karaalee biroo waamichi ergaman duraa duubaan haala hordofeen itti aansee ta'uu akka qabu" SDFHH keewwata 94-110 waliin wal qabsiisuun murtii kennee ture.

DHIJMMWF **Jildii 9^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 50376 ta'e irratti "Manni Murtii waraqaa waamichaa karaa filannoo fooyya'aa ta'een erguu akka qabu; himatamaan teessoo isaa ifatti beekamu, beeksisa waamichaa mooraa Mana Murtii keessa qofa akka maxxanfamu taasisuun himatamaan hin dhihaanne jechuun bakka inni hin jirretti itti fufamee murtiin kennamu deeggarsa seeraa hin qabu" jechuun SDFHH keewwata 105(1) fi 78 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF **Jildii 19^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 107838 ta'e irratti "himatamaan waraqaan waamichaa himata jalqabaa isa gahee dhihaatee falmii keessa osoo jiru, himataan himannaa fooyyeessi jedhamee galmee cufame himataan himannaa erga fooyyeeffatee galmeen baname booda himata fooyya'e irratti waraqaan waamichaa sirnaan himatamaaf osoo hin qaqqabin murtiin kennamu adeemsa seerawaa akka hin taane" SDFHH keewwatoota 94 hanga 110 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

2.5. DEEBII QORACHUU

2.5.1. Bu'uura xalayaa waamichaatiin guyyaa himatamaan Mana Murtii dhihaate deebii qabatee yoo dhiyaate, Manni Murtii bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **238** tiin himatamaan himannaa qaxxaamuraa fi waldandeessisuu deebii keessatti dhiheeffachuu fi dhiisuu, fi deebii dhiyaate sirnaan ni qorata. Keewwata waa'ee himannaatiif tumame seerri deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatni 229 haaluma wal fakkaatuun deebii qorachuufis raawwatiinsa ni qabaata.

Himatamaan waan haalus ta'e waan amanus ifatti deebii keessatti ibsuu qaba (SDFHH keewwata **235**).

DHIJMMWF **Jildii 9^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 48632 ta'e irratti "firii dubbii ifatti hin haalamne akka amanametti lakkaa'ama jedhamee tumame raawwatiinsa kan qabu himatamaan dhiyaatee falmii yoo dhageessifatee fi keewwatichi **gaaffii beenyaa** waliin wal qabatee raawwatiinsa kan hin qabne akka ta'e" SDFHH keewwata 235(2) fi 83 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

2.5.2. Deebiin fudhatama yoo argatee fi deebiin himannaa qaxxaamuraa yookiin gaaffii wal danda'uu (set off) yoo jiraate; Manni Murtii bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 231 tiin gaaficha qoratee fudhachuu yookiin kufaa gochuu ni danda'a, SDFHH keewwata 238(2). Gaaffiin fudhatama yoo argatee fi himataan deebii kennuuf eeyyamamaa yoo ta'e, deebii akka dhiheessu Manni Murtii ni ajaja. Himataan yeroo murtaa'e keessa himannaa himatamummaa irratti deebii yoo hin dhiheessine yookiin

deebiin kufaa yoo taasifame himannaa bu’uuraa ilaalchisee adeemsi himata dhagahuu itti fufa,SDFHHkeewwata 239.

2.5.3.Deebiin fudhatama qabaachuu baatus adeemsi himannaa dhagahuu itti fufa(SDFHHkeewwata 238/3).Kanaafuu,guyyaa himatamaan deebii qabatee akka dhihaatuuf beellamame inni dhufuu baatus yookiin deebii qabee dhufuu baatus adeemsi dhimmichaa itti fufa malee galmeen hin cufamu(SDFHH keewwata 233).

2.6.Akkaataa fi Yeroo Ragaan Sanadaa Dhihaatu

2.6.1.Ragaan sanadaa hundi falmii dhagahuu fi ragoolee qorachuu jalqabuun dura dhihaachuu qaba.

2.6.2.Sadarkaa jalqabaa himataan himannaa isaa waliin himatamaan garuu deebii isaa waliin nu fayyada kan jedhanii fi ragaa barreeffamaa harka isaanii jiruu fi kan dhiheessuu danda’an hunda himannaa fi deebii isaanii waliin dhiheeffachuu qabu,SDFHH keewwata 223(1)(b) fi 234(1).

2.6.3.Sadarkaa lammaffaa wal-falmitoonni ragaa barreeffamaa dhiheessuu danda’anii fi nu fayyada kan jedhan yookiin Manni Murtii akka dhiheessisu gaafatanii fi ragaa barreeffamaa dursee Mana Murtii hin dhiheessine hunda beellama guyyaa jalqabaa dhiheessuu qabu,SDFHHkeewwata 137(1).Himatamaan deebii kennuuf ragaan guutuu dursee himannaa waliin ergamuufi qaba.Himataan ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 145 tiin ajaju kan ofii dhiheeffachuu hin dandeenye Mana Murtiitti akka dhihaatuuf kan gaafatu waamichi himatamaaf osoo hin ergamin dura Manni Murtii akka ajajuuf gaafachuu ni danda’a.

2.6.4.Iyyataan kamiyyuu sanada himannaa waliin wal qabsiisee yookiin guyyaa beellama duraa yookiin guyyaa beellama jalqabaa irratti osoo hin dhiheessin hafe;ragoota galmee Mana Murtii waliin naaf haa qabsiifamu yookiin dhiheeffachuuf naaf haa eeyyamamu jechuun iyyachuu hin danda’u(SDFHH keewwata 137/3).

2.6.5.Ragaa dhihaachuu qabu hanqina garee tokkootiin yookiin sababa gahaa hin taanee fi osoo hin dhihaatin kan hafe yoo ta’e;Manni Murtii battalumatti murtii kenna,SDFHH keewwata 256(1).

2.6.6.Ragaa sanadaa dhihaatu rogummaa kan qabu(relevant evidence) ta’uu qaba(SDFHH keewwata 138-141).Gosa ragaa seeraan taa’een ala dhimma hubachiisuun fudhatama hin qabu.Ragaan dhihaachuu kan qabu falmitoota keessaa balleessaa isa tokkootiin osoo hin dhihaatin yoo hafe Manni Murtii battalumatti murtii kenna(SDFHH keewwata 256/1).

2.6.7.Tarree lakkoofsa 1.6.4 fi 1.6.5 armaan olitti ibsaman kun akkuma eegametti ta’ee,ragaa barreeffamaa iyyannoo/himannaa waliin yookiin beellama guyyaa jalqabaa hin dhihaanne yeroo biroo dhihaachuu kan danda’u haalli addaa ni jira.Haalli addaa ragaan kunneen dhihaatanis:-

2.6.7.1.Manni Murtii kaka’umsa mataa isaatiin yookiin iyyannoo falmitootaatiin galmee yookiin ragaan sanadaa Mana Murtii biroo irraa akka dhihaatu ajajuu ni

danda'a,SDFHH keewwata 145.

2.6.7.2.Ragoonni wanti dhihaachuu dhabaniif sababoota humnaa oliitii fi gahaa ta'uu isaa Manni Murtii yoo hubate;waa'ee falmii murteessuu fi ragaa dhiheessuu dhabuu kisaaraa irra gaheef ajaja barbaachisaa ta'e kennuun guyyaa dhimmichi dhagahamu beellama,ragaan akka dhihaatu ajajuu ni danda'a,SDFHH keewwata 256/1.

2.6.7.3.Barbaachisaa fakkaatee yoo mul'ate,Manni Murtii ijoo dubbii qabachuun dura ragaa sanadaa falmitootaan hin dhihaanne ajajaan dhiheessisee qorachuu danda'a.Manni Murtii ofiisaatii yoo itti amane ijoo osoo hin qabatiniin dura ajajuu ni danda'a,SDFHH keewwata 249;

2.6.7.4.Manni Murtii yommuu falmiin dhagahamu sadarkaa kamiyyuu irratti falmitootaan dhihaachuu baatus ragaa sanadaa falmichaaf faayidaa akka qabu itti amane akka dhihaatu ajajuu ni danda'a.Manni Murtii murtii haqaa kennuuf ragaa dabalataatiif ajajuu ni danda'a,SDFHH keewwata 264.

2.6.7.5.Ragoota gaaffii qaxxaamuraa gaafachuuf yookiin ragaan dhimmicha yaadachuu akka danda'uuf ragaa sanadaa dhihaatu,jalqaba dhihaachuu baatus yeroo falmiin dhagahamu dhihaachuu danda'a,SDFHH keewwata 137(4).

2.7.Hojii Ragaa Barreeffamaa Fudhachuu Xumuruu

2.7.1.Hojiin ragaa barreeffamaa fudhachuu kan xumuramu himannaa himataan dhiheessee fi ragaa sanadaa irratti himatamaan deebii fi ragaa sanadaa yoo dhiheesseedha.

2.7.2.Deebii himatamaan dhiheesse irratti himataan deebii akka kennu hayyamuun hin barbaachisu.

2.7.3.Adeemsa ragaa barreeffamaa fudhachuu erga xumurameen booda bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 241 fi itti aananii jiraniin adeemsi falmitoota qorachuu fi ijoo dubbii dhimmichaa qabachuu itti fufa.

2.8.Himata Dhagahuu(Trial)

2.8.1.Dhagaha Duraa(First Hearing):

2.8.1.1.Gaafni dhagaha duraa falmitoonni kallattiin guyyaa falmii itti taasisanii miti.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 258 tiin dhagaha (trial) yoo ta'e malee guyyaan dhagaha duraa guyyaa Abbaa Seeraati.Sababni isaas falmii firii dubbii falmitoonni akka dhiheessan hin eeyyamamu,kan barreeffamaan dhiheeffatan lammata hin ibsamu(irra deebi'amee hin galmeeffamu).

2.8.1.2.Guyyaan kun guyyaa sadarkaa Abbaan Seeraa firii dubbii ifa hin ta'in falmitoota qorachuun ifa itti godhaniidha.Gaaffii kan gaafatu Abbaa Seeraa qofaadha.Falmitoonni karaa Abbaa Seeraatiin qofa wal gaafatu.Abbaan Seeraa falmitootaaf gaaffii kan gaafatu ijoo dubbiitiif barbaachisaa ta'ee yoo argame qofaadha.

2.8.1.3.Sadarkaa kanarratti xumuramuu danda’u bitaa fi mirga dubbisuun waan ifa hin ta’in(ifa hin godhamneef) ragaan irratti dhagahama.

2.8.1.4.Sirna kana keessatti Manni Murtii himata falmii ijoo keessa galee falmisiisuu(himata ragaan qulqulleessuu) osoo hin barbaachisin **sababoota** gara garaatiin battalumatti ajaja barbaachisaa yookiin murtii kennuu ni danda’a.Sababoota kanniin keessaa muraasni:-

- 1.Wal-falmitoonni lachuu yoo hin dhihaanne yookiin himataan yoo hafe galmee cufuu;
- 2.Himatamaan dhihaatee himannaa yoo amane battalumatti murtiin kennama;
- 3.Ijoo(qabxii) falmitoonni wal falman yoo hin jirre;
- 4.Himanni yookiin galmeen mormii sadarkaa duraatiin yoo cufame;
- 5.Himataan dhimmicha araaraan yookiin sababoota birootiin himata yoo kaase yookiin dhiise,SDFHH keewwatoota 278,279,280,313,319.
- 6.Himatamaan qarshii barbaadamu hunda yoo kaffale,SDFHH keewwata 283.Himataan qarshii erga fudhateen booda Mana Murtiitiif yoo ibse;Manni Murtii murtii yoo kenne.

2.8.1.5.Sababoota armaan olitti lakkoofsa 1.8.4 jalatti tarree lakkoofsa 1^{ffaa} hanga 6^{ffaa}tti ibsamaniin yookiin sababa biraatiin Manni Murtii himata yookiin galmee himannaa yoo hin cufne yookiin ajaja addaa biraa yoo hin kennine bu’uura SDFHH keewwata **257** tiin himannaa bu’uuraa(jalqabaa) dhagahuu qabu;jechuunis falmii guutuu dhagahuu fi ragoota qorachuu itti fufa.

2.9.Hafiinsa Falmitootaa(non-appearance of parties)

2.9.1.Guyyaa dhagaha duraatiif beellamame falmitoonni ni dhihaatu.Garuu,guyyaa dhagahaaf beellamame bitaa mirgi yoo hin dhihaanne galmeen ni cufama,ol’iyyannoon immoo ni haqama,SDFHH keewwata **69(2)**.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa **Jildii 9^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 43410 ta’e irratti “guyyaa falmii afaaniitiif beellamame himataa fi himatamaan yoo hin dhihaanne,galmeen cufamuu akka qabu”SDFHH keewwata 69(2) waliin wal qabsiisuun murtii kennee ture.

2.9.2.Bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 69(2) tiin galmeen yoo cufame;himataan bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 71 tiin kanfaltii abbaa seerummaa irraa deebi’ee kaffalee fi kisaaraa kanfalee galmee banachuu ni danda’a.Himataan kan hafe sababa gahaatiin yoo ta’e,sababa kana Mana Murtiitti dhiheessuun Manni Murtichaas sababicha gahaa ta’uu amanee yoo fudhate,kaffaltii abbaa seerummaa fi kisaaraa osoo hin kanfalin galmee cufame bilisaan sochoosuu ni danda’a.

2.9.3.Guyyaa deebiif beellamame himatamaan deebii osoo hin dhiheeffatin beellama irraa yoo hafe,bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 233 fi 199(1) tiin **mirgi deebii barreeffamaan dhiheeffachuu isaa bira darbama**.Guyyaa deebiif beellamame himataan beellama irraa yoo

hafe wanti himataa irraa eegamu waan hin jirreef,galmeen hin cufamu,Manni Murtii deebii himatamaa irraa fuudhee galmeen wal qabsiisuun sadarkaa itti aanuuf beellamuu qaba.

DHIJMMWF **Jildii 6^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 24111 ta'een "guyyaa himatamaan deebii akka dhiheeffatuuf beellamame himatamaan yoo hin dhihaanne;mirgi deebii barreeffamaan dhiheeffachuu isaa qofa bira darbama" jechuun SDFHH keewwata 70(a) fi 195 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF **Jildii 1^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 15835 ta'e irratti "guyyaa deebiif beellamame himatamaan yoo hin dhihaannee fi deebii yoo hin dhiheeffanne bu'aa hordofsiisu mirgi deebii barreeffamaan dhiheeffachuu,fi mirgi ragaa barreeffamaa dhiheeffachuu isaa bira darbama malee himatamaan falmiin ala akka ta'u ajajni kennamu deeggarsa seeraa akka hin qabne" SDFHH keewwata 70 fi 233 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF **Jildii 6^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 24775 ta'e irratti "guyyaa himatamaan deebii akka dhiyeffatuuf beellamame,himatamaan osoo hin dhihaatin hafeef qofa dhimmichi bakka inni hin jirretti akka ilaalamu jedhamee ajajni kennamu deeggarsa seeraa kan hin qabne ta'uu" SDFHH keewwata 241(1) fi fi 233 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

2.9.4.Himatamaan yeroo beellamame keessatti deebii isaa osoo hin dhiheeffatin yoo hafe;faayidaawwan deebii barreeffamaan dhiheeffachuu waliin wal qabatan ni dhaba;garuu,sadarkaa falmii itti aanutti hirmaachuu hin dhoorkamu.Himatamaan himannaa duraatiif deebii osoo hin kennin hafee himannaan yoo fooyya'e;himannaa fooyya'e irratti deebii kennuu ni danda'a.Sababni saas himatamaan falmii keessaa kan hin baanee fi himanni fooyya'ee dhihaate waan ta'eef.

2.9.5.Guyyaa dhagaha duraatiif beellamame bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 94 tiin waamichi himatamaaf sirnaan dhaqqabuu yoo mirkanaa'e;himatamaan beellama irraa yoo hafe **bakka inni hin jirretti falmiin afaanii dhagahama(exparte proceeding).**

DHIJMMWF **Jildii 1^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 14184 ta'e fuula 48 hanga 53 irratti "seerri deemsa falmii hariiroo hawaasaa mirga himachuu fi ofirraa ittisuu falmitootaa waliin ilaalamuu qaba.Namni himannoo dhiheeffate beellama hunda irrattuu argamuu qabaatus,sababa hin argaminiif himannaan yookiin ol'iyannoon kan haqamu sababoonni seeraa ifaan tarraa'an yoo jiraatan qofaadha.Himataan yookiin ol'yyataan waan hin dhihaatiniif himannoon kan cufamu yookiin ol'iyannoon kan haqamu bu'uura sdfhh keewwata 69(2),70 fi 73 tiin dhagahaaf gaafa beellamameedha.Guyyaa himatamaan deebii akka dhiyeffatuuf beellamame himatamaan barreeffamaan deebii akka dhiheeffatu kan itti ajajamu malee dhagahaafii miti.Kanaaf,keewwattoonni 69,70 fi 73 guyyaa deebiif beellamameef raawwatiinsa hin qaban.Guyyaa deebiif beellamame himataa irraa wanti eegamu hin jiru,himatamaa ilaalchisee yoo hin dhihaanne mirgi deebii dhiheeffachuusaa bira darbama.Himataan hafus hojii Mana Murtii hin gufachiisu waan ta'eef,deebii fuudhuun sadarkaa itti aanutti beellamuudha malee galmeen hin cufamu.Tarkaanfii haqamiinsaa himataa irratti fudhachuuf sababni gahaan jiraachuu qaba,fi himataan guyyaa deebii yoo hafe galmee haqi jedhee seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keessa ajaju hin jiru" jechuun murteessee ture.

2.9.6.Himataan dhihaatee himatamaan yoo hin dhihaanne,bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 70 tiin akka haala isaatti dhimmi falmiin bakka himatamaan hin jirretti akka dhagahamu yookiin waraqaan waamichaa lammaffaa akka ergamu ajajuu yookiin falmii beellama biraatiif dabarsuun ni danda'ama.

2.9.7.Balleessaa yookiin dagannoo himataatiin waraqaan waamichaa osoo hin dhaqqabin hafe yoo ta'e;himatamaaf waamichi sirnaan waan hin qaqqabneef galmeen ni cufama(SDFHH keewwata 70/d).Ol'iyyannoo yoo ta'e ni haqama.Garuu,himatamaa xalayaan waamichaa osoo hin qaqqabin guyyaa dhagahaa yoo dhihaate galmeen hin cufamu/hin haqamu.

2.9.8.Galmeen bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 70(d) tiin yoo cufame,haallan/ulaagaa keewwata 71 jalatti ibsaman yoo guutan akka banamuuf gaafachuun ni danda'ama.

2.9.9.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 70(a) tiin dhimmi bakka himatamaan hin jirretti akka ilaalamu erga ajajameen booda beellama itti aanutti dhihaatee sababa gahaa yoo dhiheeffate,himatamaan sababa hafeef kan dhabu hundee dubbii fi seeraa irratti falmuu waan ta'eef,osoo inni jiru akka dhagahametti fudhatameefi himatamaan ragaa dhageessifachuu fi gaaffii qaxxaamuraa gaafachuu ni danda'a.Dhimmi booddeetti osoo hin deebi'in bakkuma jiruu kan itti fufuudha,SDFHH keewwata 72.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 12^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 61846 ta'e irratti "falmiin bakka himatamaan hin jirretti akka itti fufu jedhame,himatamaan beellama itti aanutti sababa gahaa yoo dhiheeffatee fi Mana Murtii yoo hubachiise ragaa ittisaa dhiheeffachuu kan danda'u ta'uu" SDFHH keewwata 72 fi 78(1) wajjiin wal qabsiisuun murtii laatee ture.

DHIJMMWF Jildii 9^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 43731 ta'e irratti "gareen bakka inni hin jirretti dhimmichi akka itti fufu jedhamee ajajame,dhimmicha irratti murtii dhumaa hin kennamin dura iyyata isaa haalli keessummeessuun danda'amu ilaalchisee" SDFHH keewwata 70(a),69,72 fi 78 wajjiin wal qabsiisuun murtii laatee ture.Himatamaan sababa gahaan beellama irraa hafe jechuuf Manni Murtii himatamaan ilaalcha gaarii(good faith) qabaachuu fi dhiisuu,sababa gahaa haala naannoo qabatama jiru yaada keessa galchuun murteessuu qabu.

2.9.10.Himatamaan dhihaatee himataan yoo hin dhihaanne:-

2.9.10.1.Himatamaan waan himatame hunda yookiin walakkaa yoo amane;Manni Murtii hanga amane irratti murtii ni kenna,SDFHH keewwata 73;

2.9.10.2.Haa ta'uutii garuu,himatamaan waan amaneef qofa himataaf kan murtaa'u osoo hin taane,himatamaan yoo amanellee himanni himataan dhiheesse seerawaa ta'uu fi seerummaa himataan gaafate seeraan kan eeyyamamu ta'uu Manni Murtii qulqulleeffachuu qaba;

2.9.10.3.Himatamaan himannaa yoo waakkate galmeen ni cufama;

2.9.10.4. Garuu, himataan galmeen bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 73 tiin cufame bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 74 tiin akka banamuuf gaafachuu ni danda’a. Galmeen akka banamuuf gaaffiin dhihaatu ulaagaa guutuu qabus: **sababa gahaa dhiheessuu, kaffaltii abbaa seerummaa kanfaluu, fi gaaffii ji’a tokko(1) keessatti dhiheessuu** yoo danda’e, Manni Murtii himatamaaf kisaaraa muree fi baasii waan itti fakkaate murteessuun galmeen akka banamuuf eeyyamuun guyyaa dhimmi dhagahamu murteessuu ni danda’a. Yeroo galmeen bu’uura keewwata 74(2) tiin naaf haa banamu jedhee gaafatu, iyyatni inni dhiheesse kun **garee biraa qaqqabee deebii** itti kennuu qaba, SDFHH keewwata 74(3).

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa **Jildii 16^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 97555 ta’e irratti “guyyaa dhagahaaf (falmii afaaniitiif) beellamame himataan hin dhihaanne, sababa beellama irraa hafeef sababa gahaa dhiheessuun Mana Murtii yoo hubachiise, Manni Murtii galmeen akka socho’u taasisuu akka qabu” SDFHH keewwata 74(2) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

DHIJMMWF **Jildii 17^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 94511 ta’e irratti “iyyataan guyyaa ol’iyyata dhagahuuf beellamame sa’aatii beellamaatti waan hin dhiyaanneef galmeen cufame yoo ta’u, iyyataan galmeen bu’uura sdfhh keewwata 73 tiin cufame akka socho’uuf iyyatni dhiheeffate galmeen cufamee sa’aatii tokko hin guunne keessatti yoo ta’u, yoo ilaalamus dhimma isaa sirnaan hordofaa jiraachuu fi sababni sa’aatii beellamametti dhihaachuu dhabeef sababa gahaa ta’uu agarsiisa waan ta’eef, Manni Murtii Waliigalaa Oromiyaa galmicha sochoosee falmii itti fufee dhagahuun murtii itti fakkaate haa kennu jechuun ”SDFHH keewwata 74(2) waliin wal qabsiisuun murteessee ture.

DHIJMMWF **Jildii 12^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 58487 ta’e irratti “guyyaa dhagahaaf beellamame himataan waan hafeef galmeen bu’uura SDFHH keewwata 73 tiin yoo cufame, galmee cufame kana bu’uura godhachuun kallattiin himataan ol’iyyannoo gaafachuu akka hin dandeenye” SDFHH keewwata 73 fi 74(2) waliin wal qabsiisuun murteessee ture.

2.10. Falmitoota Hedduu Keessaa Hafiinsa Muraasa (Several Parties Failing To Appear)

2.10.1. Bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 75(1) tiin himattoota baay’ee keessaa muraasni yoo hafan; kan dhihaatan yoo gaafatanii fi Manni Murtii yoo eeyyame; kan hafanis akkuma dhihaatanitti lakkaa’uun falmiin akka itti fufu ajajuun ni danda’ama. Himattoonni dhihaatan yoo hin gaafanne yookiin Manni Murtii gaaffii isaanii kufaa yoo taasise ajaja biroo akka kennu tumaa kanarraa ni hubatama.

2.10.2. Himatamtootaaf waraqaan waamichaa sirnaan isaaniif dhaqqabee, garuu himatamtoota baay’ee keessaa muraasni yoo hafan falmii ittuma fufama. Isaan osoo hin dhihaatin hafan ilaalchisee garuu, Manni Murtii gaafa murtii kennu ajaja isatti fakkaate kennuu akka qabu haala dirqisiisaa ta’een tumeera, SDFHH keewwata 75(2).

2.11.Hafiinsa Garee Akka Ofii Dhihaatu Ajajame(Party Failing To Appear In Person)

2.11.1.Abbaan dhimmaa ofii isaatii Mana Murtii dhihaachuun dirqama miti.Kanaafuu,abbaan dhimmaa ofiisaatii dhihaachuu yoo hin barbaanne yookiin hin dandeenye akka haala isaatti bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwattoota 57 hanga 64 jiraniitiin dubbii fixaa,bakka bu’aa yookiin abukaatoon dhihaatee falmuufi danda’a.Kunneen bakka bu’ummaa seeraa yookiin waliigaltee qabaachuu qabu.

2.11.2.Haa ta’u malee,haalota muraasaa fi barbaachisaa ta’an irratti Manni Murtii sababa gahaa fi murtii haqa qabeessa kennuuf osoo abukaatoon(bakka bu’aan) jiru,abbaa dhimmaa ofiisaatii qaamaan dhaddacha irratti akka dhihaatu waamuu(ajajuu) ni danda’a,SDFHH keewwata 65,68,fi **241(3)**.

2.11.3.Abbaan dhimmaa akka ofiin qaamaan Mana Murtii dhiyaatu ajajame sababa gahaa malee yoo hafe;bakka bu’aan isaa dhihaatus keewwattoonni hafiinsa falmitootaatiif tumaman raawwatiinsa qabu,SDFHH keewwata 77.

2.12.Hafiinsa Himatamaa Garee Sadaffaa(Third Party Failing To Appear)

2.12.1.Himatamaan garee sadaffaa yoo hin dhihaanne,murtii himatamaa muummee irratti kennamee fi buusii himatamaan muummeen(himatamaan jalqabaa) isa gaafate akka amanee fudhatetti lakkaa’ama.Hafiinsi kun gaafa dhagahaaf beellamame osoo hin taane,gaafa himatamaan gareen 3^{ffaa} deebii akka kennuuf beellamamuudha,SDFHH keewwata **76**.

2.12.2.Akka seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **76** tti,murtiin kan murtaa’u himatamaa irratti,garuu dhimma Inshuraansii irratti murtiin Inshuraansii irratti darbuu danda’a.Garee sadaffaan waan hin himatamneef irratti murteessuu hin qabnu.Dhimma kana irratti himatamaan waan isa irratti murtaa’e ofirraa kanfalee himatamaa garee sadaffaa gaafachuu danda’a.

2.13.Haala Himatamaan Murtii Yookiin Ajaja Bakka Hin Jirretti Kenname Kaasu(Setting Aside Decree Ex-parte Against Defendant)

2.13.1.Himatamaan murtii yookiin ajaja bakka hin jirretti kenname kaasuuf gaaffii dhiheessu erga murtiin kenname boodaadha,SDFHH keewwata **78**:

Iyyatni murtiin/ajajni kennamuu gaafabarama irraa kaasee **ji’a tokko(1)** keessatti dhihaachuu; gareen kuun iyyaticha irratti **deebii** itti kennuu qaba;

Murticha kaasuuf sababoonni:-waamichi sirnaan qaqqabuu dhabuu,waamichi qaqqabee hafiinsaaf sababni gahaan yoo jiraate.Haalli kun yoo jiraate **baasii** fi **kisaaraa** kanfaluun dhimmichi duubatti deebi’ee falmiitti seenuun ni falmata.

DHIJMMWF **Jildii 6^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 35403 ta’e irratti “himatamaan dhihaatee falmachuu dhabeef sababa gahaa ta’een jechuun xalayaan waamichaa kan isaaf hin qaqqabne ta’uu yoo mirkanaa’e,murtii kenname kaasuun bitaa mirga falmisiisuu kan qabanu ta’uu” SDFHH keewwata 78 waliin wal qabsiisuun murteesse ture.

2.14.Dhihaatinsa Falmitootaa(Appearance Of Parties)

2.14.1.Beellama guyyaa falmiin dhagahamu abbootiin dhimmaa ofiisaaniitiin qaamaan yoo dhihaatan eenyummaan isaanii mirkanaa'ee(adda bahee);bakka bu'oonni isaanii yoo dhihaatan garuu,bakka bu'ummaa seerawaa qabaachuu isaanii erga mirkanaa'een booda himata dhagahuun itti fufa,SDFHH keewwata 69(1) fi 241(1).

2.14.2.Manni Murtichaa eenyummaa falmitootaa yookiin bakka bu'aa yookiin dubbii fixaa isaanii isaan ta'uu erga adda baafateen booda,himannaa fi deebii isaaniif dubbisuun waan amanamuu fi haalamu ni gaafata,SDFHH keewwata 241.

2.14.3.Tarii dhimmi tokko bakka himatamaan hin jirretti kan ilaalamaa jiru yoo ta'e,waanuma himataan himannaa isaa keessatti seerummaa gaafate himataaf murtaa'a osoo hin taane,Manni Murtichaa himanni dhihaate ragaa fi deeggarsa seeraa qabaachuu fi dhiisuu isaa kaka'umsa mataa isaatiin ilaalu qaba.Himatamaan bakka inni hin jirretti murtiin kenname dhimmi seeraa ilaalchisee Murtii kenname irratti komiin yoo qabaate,ol'iyyannoo gaafachuu akka danda'u Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Gakk.Galmee 36412 ta'e irratti hiikoo kennee ture.

2.15.Makamiinsa Falmitootaa(Joinder Of Parties)

Seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keessatti kutaan murteessaan haalota falmitootaa kan ilaallatuudha.Makamiinsi falmitootaa kun akaakuuwwan makamiinsa himattootaa,Makamiinsa himatamtootaa,himattoota yookiin himatamtoota faayidaa waliinii qaban ofirraa ittisuuf bakka bu'iinsaan falman,giddu galummaa garee sadaffaa,fi garee sadaffaa himannaatti makuu kan jedhamaniidha,SDFHH keewwatoota 35,36,38,41 fi 43).

2.15.1.**Makamiinsa himattootaa:**makamiinsi kun himattoonni mirga himachuu fi seerummaa gaafatan wal-fakkaataa yookiin tokkummaa fi qeenxee yookiin filannoo qabaachuu,mirgi isaanii ijoo dubbii seeraa yookiin firii dubbii waliinii yookiin gocha/taatee tokko irraa yookiin walitti rarra'an irraa kan madde ta'uu qaba,SDFHH keewwata 35.

2.15.2.**Makamiinsa himatamtootaa:**Makamiinsi kun himannaan tokkoon tokkoo himatamtootaa irratti yoo dhihaate,ijoo dubbii seeraa yookiin firii dubbii waliinii yoo jiraateedha,SDFHH keewwata 36.Makamiinsi dirqama akka ta'e seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 36(3)(4)(5) jalatti ifa taasiseera.Makamiinsi dirqama dhimma seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa osoo hin taane,dhimma seera muummeeti.Namoonni kunneen kan akkamiiti isa jedhuuf SDFHH keewwata 39(1) fi 40(2) waliin ilaaluun ni danda'ama.

Himannaa tokko keessatti nama iddoo tokkotti himachuu qabu dhiisuu fi nama himannaa keessatti galuu hin qabne bakka tokkotti himachuu:-Bu'aan dogoggoraan makamuu(mis-joinder) fi makamuu dhabaa(non-joinder) seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 39 jalatti tumameera.Himannaa tokko keessatti nama iddoo tokkotti himachuu qabu

himannaa keessa galuu dhabuu yookiin nama himannaa keessatti galuu hin qabne bakka tokkotti himachuu gareen himataa ta'ee himannaa dhiheesse kufaa hin taasisu, Manni Murtii dhimma himatamtoota irratti dhihaate ilaalee fi iyyata himataan dhiheesse qoratee murtii kennuu akka danda'u SDFHH keewwata 39(1) jalatti tumamee jira. Mormiin **dogoggoraan makamuu**(mis-joinder) fi **makamuu dhabaa**(non-joinder) osoo falmiin hin dhagahamin dursee ka'uu qaba, erga falmiin gaggeeffameen booda mormiin akkanaa ka'uu akka hin dandeenye SDFHH keewwata 39(2) jalatti tumameera.

2.15.3. **Himattoota yookiin himatamtoota faayidaa waliinii qaban ofirraa ittisuuf bakka bu'iinsaan falman(representative class action/suit)**:-Falmitoota baay'ee faayidaa waliinii qaban ilaalchisee Manni Murtii waraqaa bakka bu'iinsaa malee bakka bu'anii akka falman gochuu danda'a. Makamiinsa kanaaf namoonni baay'een fedhii wal fakkaataa qaban eeyyama Mana Murtiitiin falmiitti makamuu danda'u. SDFHH keewwata 38 fi HMRDFI keewwata 37(2).

2.15.4. **Garee falmitootaa dabaluu yookiin bakka buusuu**:-Sababa dogoggora ilaalcha gaariitiin(a bona fide mistake) nama maqaa himataa ta'uu hin qabneen himannaan tokko yoo dhihaate, yookiin maqaan namahimatamaa ta'e shakkisiisaa ta'ee yoo argame, himannichi dabaan kan dhihaate akka hin taane Manni Murtii yoo hubate; himannaa irratti nama maqaa dogoggorametti namni maqaa dhugaa(sirrii) bakka bu'ee akka dhihaatu yookiin nama biraa akka bakka buusu ajajuu akka danda'u SDFHH keewwata 40(1) jalatti tumeera.

Manni Murtii kaka'umsa isaatiin yookiin iyyata garee falmitootaatiin himannaa keessatti maqaan himataa yookiin himatamaa dogoggoraan barraa'e ta'uu yoo hubate, maqaa namaa dogoggoraan barraa'e akka haqamuu fi bakka maqaa haqame sana nama maqaa roqummaa qabuun akka bakka bu'u ajajuu danda'a. Akkasumas, murtii kennuuf barbaachisaa fi mijataa ta'uu yoo mirkaneeffate, namni barbaachisaan kamiyyuu akka bakka bu'u yookiin dhimmichaaf miiltoo ta'ee akka galu ajajuu ni danda'a. Ta'us, namni kamiyyuu hayyamamaa ta'uu yoo ibse malee miiltoo ta'ee himatamuuf hin dirqamu, SDFHH keewwata 40(2).

Manni Murtichaa dhimmichi karaa biraatiin akka qajeelfamu yoo taasise malee, yeroo himatamaan dabalame yookiin bakka bu'e, himanni fooyya'e garagalchi isaa himatamaa dabalameef yookiin bakka bu'eef akka dhaqqabu gochuu qaba. Akkasumas, Mana Murtii yoo itti amane garagalchi himannaa fooyya'e himatamaa jalqabaatiifis akka qaqabu ajajuu danda'a, SDFHH keewwata 40(3).

Bu'uura SDFHH keewwata 33 tiin namni garee sadaffaan himachuuf mirga qabu kamiyyuu akka haala isaatti himataa yookiin himatamaa faana bakka bu'ee falmuu ni danda'a. Ta'us, mirga kana fayyadamuu kan danda'u himataan yookiin himatamaan jalqabaa yoo eeyyameedha(SDFHH keewwata 40/4).

Manni Murtii ol'iyyata dhagahu murtii Manni Murtii jalaa kenne keessatti nama hirmaataa ture(falmii keessa ture) kamiyyuu ol'iyyannoo irratti hirmaataa osoo hin ta'in kan hafe yoo ta'e, bu'aa ol'iyyannootiin kan isa ilaallatu(ol'iyyannoo irratti garee barbaachisaa) ta'uu Manni Murtii ol'iyyata dhagahu yoo

hubate,guyyaa beellama ol'iiyannoo dhagahu dabarsuun nama garee hirmaataa hin taane sana miiltoo deebii kennaa(respondent) ta'ee akka dhihaatu ajaja kennuu danda'a,SDFHH keewwata 40(5).

DHIJMMWF Jildii 8^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 39540 ta'e irratti " falmii Mana Murtii tti adeemsifamaa jiru irratti dirqama gareen makamuu qaban murtiin kennamu mirga(dantaa) isaanii tuquu kan danda'u yoo ta'e qofaadha " jechuun SDFHH keewwata 40 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

DHIJMMWF Jildii 9^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 43424 ta'e irratti " falmii Mana Murtiitti falmamaa jiru keessatti dirqama gareen falmiitti makamuu qabuu fi gahee Mana Murtii ilaalchisee " SDFHH keewwata 39(1),40(2) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

DHIJMMWF Jildii 17^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 97332 ta'e irratti " qabeenya murtii abbaa idaa(raawwii himatamaa) ta'e murtii raawwachiisuuf jecha caalbaasiin erga gurgurameen booda caalbaasii irratti hanqinni jira,gurgurtaan caalbaasii haa haqamu jedhamee yeroo iyyatni dhihaatu;gurgurtaan caalbsiin raawwatame haqamuu qaba moo? Hin qabu? Kan jedhu irratti falmuu kan qaban murtii abbaa idaa fi murtii abbaa mirgaa qofa osoo hin taane,nama qabeenyicha caalbaasiin moo'atee kan bitate garee 3ffaa dabalatee ta'uu akka qabu" SDFHH keewwata 32,39,40,79 fi 370(3) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

2.16.Jiddu Lixummaa Garee Sadaffaa(Intervention):-

2.16.1.Himannaa tokko keessatti gareen falmitootaa biroo yeroo falmii gaggeessaa jiranitti gareen sadaffaan dhimmichi na ilaallata jedhu mirgaa fi faayidaa isaa kabachiifachuuf murtiin dura jidduu galee falmuu ni danda'a,SDFHH keewwata 41(1).Namni tokko falmii bu'uuraa keessatti jidduu galee falmuuf ulaagaa bu'uraaguutamuu qaban:-

2.16.1.1.Dantaa yookiin mirga seera muummee dhimma falmii irra jiruun wal qabatee qabaachuu;

2.16.1.2.Gaaffiin faayidaa yookiin dantaa dhimma falmiif bu'ura ta'een kallattiin kan wal qabate ta'uu(falmichi kallattiin iyyataan jiddu lixaa kan ilaallatu,ijoon dubbii iyyannoo jiddu galaa kan falmii bu'uraatiin tokko ta'uuf hammatamuu;gaaffii kan addaa ta'us haaraa ta'uu hin qabu);

2.16.1.3.Iyyataan jiddu lixaan murtii dhimmicha irratti kennamuun kan miidhamuu danda'u yoo ta'e(murtichi kallattiin jiddu lixaa irratti kan raawwatamu yoo ta'ee fi jiddu lixaa himata biraa dhiheessuu kan isa daangeessu yoo ta'e);

2.16.1.4.Akkuma haala isaatti garee falmii kamiyyuu hammachuu kan danda'u ta'ee garuu,falmitoota bu'uuraa dhamaatiif saaxiluu hin qabu;

2.16.1.5.Giddu lixaan abbaa mirgaa ta'uuf osoo hin taane falmii mirga/dantaa isaa miidhuu danda'u ofirraa dhaabuuf kan jidduu seenu ta'uu qaba,SDFHH keewwata 41.

2.16.2.Namni tokko falmii bu'uuraa keessatti jidduu galee falmuuf ulaagaa adeemsaa guutamuu qaban:-

2.16.2.1.Falmiin dhaddacha irra jiru jiraachuu qaba;

2.16.2.2.Giddu lixaan firii dubbii jidduu lixuuf isa dandeessisu hunda tarreessuu akka qabu,jiddu lixaan duuchaadhumatti falmii bu'uuraa dantaa yookiin mirga kiyya waan tuquuf

jechuun osoo hin ta'in firiwwan dubbii mirgi jiraachuu agarsiisan tarraa'uu akka qabu SDFHH keewwata 41(2) irraa ni hubatama.

2.16.2.3.Iyyanni jiddu galummaa kan dhihaatuu fi kan qeebalamu murtiin dura yeroo kamiyyuu ta'uu akka danda'u,SDFHH keewwata 41(1) ifa taasiseera.

DHIJMMWF **Jildii 17^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 90713 ta'e irratti " yeroo falmiin qabiyyee fi Mana ilaalchisee gaggeeffamu jiddu galaan tokko dhimma falmii gaggeeffamuu fi qabiyyee irratti gidduu seenee falmuuf mirga qaba jechuun sanadoota mirga qabaachuu agarsiisu dhiheessee osoo jiru,waraqaa abbaa qabiyyummaa/qabeenyummaa mirkaneessu hin dhiheessine jechuun jidduu galtee falmuu hin dandeessu jedhamee battalumatti iyyata jiddu lixummaa kufaa gochuun rogummaa kan hin qabne akka ta'e" SDFHH keewwata 41 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

DHIJMMWF **Jildii 8^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 37742 ta'e irratti " dhimma falmii gaggeeffamaa jiru waliin wal qabatee mirgii fi faayidaan jiraachuu yoo mirkanaa'e,falmii gidduu seenuuf sababa gahaa akka ta'e" SDFHH keewwata 41 waliin wal qabsiisuun murteessee ture.

DHIJMMWF **Jildii 16^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 95934 ta'e irratti "yeroo falmiin gaggeeffamu gareen jidduu galee falmadha jedhu,dhimma falmii falmitoota bu'uuraa(jalqabaa) jidduu jiru irratti murtiin kennamu falmii keessa yoo hin galle haala kamiin mirgaa fi dantaa isaa miidhuu fi himannaa haaraa dhiheessuu kan isa hin dandeessisne hubachiisuuf dirqama akka qabu" SDFHH keewwata 41(2) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

DHIJMMWF **Jildii 23^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 144470 ta'e irratti " dhimma falmii irra jiru irratti gareen 3ffaa jidduu galee akka falmatu Manni Murtii ajaja erga kenneen booda,iyyataan jidduu galuu isa dandeessisu bu'uurri seeraa kan hin jirre ta'uu Manni Murtii yoo itti amane,falmiin sadarkaa kamirraayyuu yoo jiraate,jiddu lixaan falmiin ala akka ta'u yookiin falmii keessaa baasuun ajaja kennuu akka danda'u" SDFHH keewwata 40-43 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

2.16.3.Iyyatni jiddu lixummaa yoo hayyamame,garagalchi iyyata jiddu lixummaa falmitootaaf hanga dhaqqabutti falmiin dhaabbatee tura(SDFHH keewwata 41/3).Jiddu lixaan balleessaa isaatiin garagalcha iyyata jiddu lixummaa garee falmitoota jalqabaatiif osoo hin qaqqabsiisin kan hafe yoo ta'e,jiddu lixaan dhimmicha ta'e jedhee akka dhiisetti lakkaa'amee mirgi iyyata isaa ni haqama(SDFHH keewwata 41/4).

DHIJMMWF **Jildii 9^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 40229 ta'e irratti " iyyataan jiddu galaan falmii jidduu akka galuuf gaafatee eeyyamameefi iyyata jiddu lixummaa falmitoota bu'uuraatiif qaqqabsiisuu osoo qabu,osoo hin qaqqabsiisin hafee mirgi isaa haqameen booda murtii Manni Murtii kenne irratti bu'uura SDFHH keewwata 358 tiin iyyatni dhihaassu fudhatama akka hin qabne" SDFHH keewwata 41 fi 358 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

DHIJMMWF **Jildii 20^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 108647 ta'e irratti " iyyataan jiddu galaan falmii jidduu galee akka falmatuuf eeyyamame mormii sadarkaa duraa kaasuun falmuu akka danda'u" SDFHH keewwata 41 fi 234(1) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

2.17.Himatamummaa Makamiinsa Garee sadaffaa(Joinder of 3rd parties)(Impleader)(third party practice):-

2.17.1.Sirni kun sirna himatamaan jalqaba himannaan irratti dhiyaate himatamaa garee 3ffaa falmiitti ittiin fidu kan qajeelchu ta'ee,bu'uurri isaas himatamaan muummeen(himatamaan jalqabaa) himataaf itti gaafatamummaa kan qabu ta'ee yoo argame,namni himatamaan garee sadaffaan kun isaaf itti gaafatamummaa kan qabu yoo ta'eedha.

2.17.2.Himatamaan muummeen(himatamaa jalqabaan) namni garee 3ffaan falmiitti akka makamuuf kan gaafatu gareen kun wabii waan kenneef deebisee kanfaluuf dirqama seenu(indemnity) agarsiisuu yookiin garee kanarraa mirga buusii argachuu(contribution) qabaachuu agarsiisuu qaba.Himatamaan jalqaba himannaan irratti dhihaate gahee beenyaa himatamaa garee 3ffaa waliin kanfalu qabu ibsuun dhiheessuu qaba.Dirqamni deebisanii kanfalu seera yookiin waliigaltee irraa madduu danda'a.Dirqamni waliigaltee irraa maddu fakkeenyaaf:Waliigaltee Inshuraansii,fi Waliigaltee bakka bu'ummaa(contract of Agency) fa'a.Himatamaan garee 3ffaa akkaataa kamiin akka falmu SDFHH keewwata 76 jalatti tumameera.

2.17.3.Haala iyyatni himatamummaan makamiinsaa garee 3ffaa dhihaatu ilaalchisee:himatamaa jalqabaan firiwwan dubbii sababa gareen 3ffaan kun falmiitti makamuu fi hanga inni kanfaluuf dirqamu iyyata isaa keessatti ibsee dhiheessuu qaba,SDFHH keewwata 43(1).Gareen 3ffaan dhihaatee iyyata himatamaa muummeetiin(himatamaa isa jalqabaatiin) dhihaate irratti deebii kennuun kallattiidhaan isa waliin falmuu danda'a.

2.17.4.Bu'uura keewwata 43 tiin **gareen sadaffaan** himata keessa akka galu(makamu) ajajamee waraqaan waamichaa erga isa gaheen booda,dhihaatee deebii osoo hin kennin yoo hafe yookiin sababoota itti gaafatamaa isa hin taasifne irratti falmii osoo hin gaggeessin yoo hafe;**murtii himatamaa isa jalqabaa irratti murtaa'u akka fudhatetti** lakkaa'amee hamma himataan iyyata isaa irratti ibse gahee itti gaafatamu akka kanfalu ni dirqama,SDFHH keewwata 76.

DHIJMMWF **Jildii 8^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 41544 ta'e irratti "garee sadaffaan falmii Mana Murtiitti gaggeeffamaa jiru irratti akka gidduu galu haallan barbaachisan maal akka ta'an ibsuun;yeroo balaan qaqqabu(gahu) namni dhuunfaa Konkolaataa balaa qaqqabsiise itti fayyadamaa ture himannaa keessatti gidduu galee falmuu akka qabu" SDFHH keewwata 43 fi SHH keewwatoota 2082(1),2083(1) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

DHIJMMWF **Jildii 9^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 39799 ta'e irratti " seerri deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatni 43 haala kamiin hiikamuu akka qabu" xiinxalluun murtii kennee ture.

2.18.Dhimma Hariiroo Hawaasaa Keessatti Jiddu Lixummaa Abbaa Alangaa

2.18.1.Akka qajeeltootti,faayidaa waliigalaatiif nageenya,mirgaa fi dantaa ummataa kabachiisuu fi mirkaneessuuf jecha Abbaan Alangaa dhimma yakkaa irratti falma.Garuu,yeroo seeraan eeyyamamu hunda Abbaan Alangaa dhimma hariiroo hawaasaa jidduu lixuun falmuu ni danda'a.Abbaan Alangaa keessattuu dhimmoota itti aanan kanneen keessa galee falmuu qaba:-

2.18.1.1.Dandeettii dhabuu(incapacity):Abbaan Alangaa guddisaan yookiin Bulchaan daa’imaa akka ka’u gaaffii dhiheessuu akka danda’u Seera Maatii Oromiyaa keewwata 265(1) jalatti tumeera.Waa’ee nama murtiin dhorkame(judicial interdiction) ilaalchisee SHH keewwata 354 fi 377 jalatti tumeera.

2.18.1.2.Waa’ee mirga namootaa(civil status):nama du’eera jedhamee murtiin labsame namni sun lubbuun yoo argame,gaaffii Abbaan Alangaa dhiheessuun murtiin ka’uu danda’a(SHH keewwata 116).Abbaan Alangaa iyyata galmee kabajaa barreeffamaa akka sirratu(correction of a record of civil status) dhiheessuu danda’a(SHH keewwata 122).Badiinsa ilaalchisee nama bade jedhame teessoo isaatti qorannoon akka gaggeeffamu Manni Murtii Abbaa Alangaa ajajuu ni danda’a(SHH keewwata 156).

2.18.1.3.Waa’ee gaa’elaa(marriage):Fuudhaa fi heerumni akka hin raawwatamne Abbaan Alangaa mormuu danda’a(Seera Maatii Oromiyaa Labsii Lakk.69/1995 fi 83/1996 keewwata 35).

2.18.1.4.Kisaaraa:waa’ee kisaaraa ilaalchisee Abbaan Alangaa aangoo akka qabus Seera Daldalaa Federaalaa Dimokiraatawaa Rippaabilika Itoophiyaa Labsii Lakk.1243/2013 keewwata 709,711,719,724,726(6),728(2),740 fi 814 jalatti tumeera.

Abbaan Alangaa akkaataa barbaachisummaa isaatti bakka bu’iinsa kamiyyuu dhiheessuun osoo hin barbaachisiin bakka bu’aa ta’ee himata hariiroo hawaasaa hundeessuu,falmuu,deebii itti kennuu,dhimmoota falmiin jalqabe jiddu seenuudhaan falmuu,murtii kenname bu’uura seeraatiin raawwachiisuu akka danda’u Labsii Abbaa Alangaa Waliigalaa Oromiyaa Lakk.236/2013 keewwata 7(37) fi Labsii Abbaa Alangaa Waliigalaa Oromiyaa Lakk.214/2011 keewwata 7(39) fi 7(40) jalatti tumeera.

2.19.Falmitoota Qorachuu(The Examination Of The Parties)

2.9.1.Abbootiin dhimmaa yoo dhihaatan;Manni Murtii ka’umsa falmichaa fi dhimmoota falmii waliin hidhata qaban,tooftaa itti fakkaatuun abbootii dhimmaa afaaniin(jechaan) gaafachuun ni qorata,SDFHH keewwata 241.Kunis,eenyummaa isaanii mirkaneeffachuu,himannaa fi deebii dubbisuu,iyyannoowwan keessatti kan ifa hin ta’in ifa gochuu,kan amanamee fi haalame ifatti addaan baasuuf.

2.19.2.Himataan dhihaatee himatamaan yoo hin dhihaannes,qorannaan kun himataa qofa irratti adeemsifamuu qaba.

2.19.3.Sadarkaa kanatti abbootii dhimmaa waan itti fakkaate kan qoratu Mana Murtiidha malee,abbootiin dhimmaa dhagaha/falmii hin jalqaban,SDFHH keewwata 241(2).Abbootiin dhimmaa falmii afaanii kan jalqaban bu’uura SDFHH keewwata 258 dha.Ta’ullee,guyyaa falmii afaanii calqabu ta’us,garee walfalmitootaa kamiyyuu dhimma barbaadu Manni Murtii akka gaafatuuf gaafachuu ni danda’a,SDFHH keewwata 241(2).

2.19.4.Himatamaan deebii yookiin jecha yeroo qorannaa kenne waan himatame guutumaan guutuutti yookiin walakkaa yoo amane hanga amane sana himataaf murtaa’a(SDFHH keewwata 242).Ta’ullee,himatamaan waan amaneef qofa himataaf kan murtaa’u osoo hin taane;himatamaan yoo

amanes himanni himataan dhiheesse seerawaa ta'uu fi seerummaa himataan dhiheesse kan seeraan eeyyamame(deeggarsa seeraa kan qabu) ta'uu Manni Murtii qulqulleeffachuu qaba.

2.19.5.Adeemsa falmiin itti fufu keessatti dhimmi himatamaan amane yoo jiraates,seerri deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatni 242 raawwattiinsa qabaachuu ni danda'a.

2.19.6.Gaaffii Manni Murtii dhiheesse irratti gareen falmitootaa jecha sobaa yoo kenne;Manni Murtii bu'uura seera yakkaa keewwata 452 tiin battalumatti galmee harkaa qabu irratti adabuu danda'a.Gaaffii gaafatame deebisuuf eeyyamamaa yoo hin taanes haala wal-fakkaatuun bu'uura seera yakkaa keewwata 448 tiin adabuu akka danda'u SDFHH keewwata 481 ni akeeka.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 43005 ta'e irratti "jecha sobaa kenneera jedhamee bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 481 tiin murtii balleessummaa fi adabbii murtaa'uu qabu irratti seera yakkaa keewwata 452(1) waliin xiinxaluun hiikoo kennee ture.

2.19.7.Manni Murtii adabbii murteessuun dura abbaa dhimmaa gorsuu fi bu'uura SDFHH keewwata 480 tiin tarkaanfii barbaachisaa ta'e fudhachuu qaba.Adabbiin yakkaa kan murtaa'u filannoo isa dhumaatiinidha.

2.19.8.Falmitoonni yookaan isaan keessaa tokko afaan dhaddachi gaggeeffamu kan hin beekne yoo ta'e;Manni Murtii turjumaana(hiiktuu afaanii) dhaabuu(ramaduufi) qaba.Namni afaan hiiku sun hojii afaan hiikuu jalqabuun dura dhugaan hiikuuf jecha kakuu yookiin mirkaneessa kennuu qaba.Kanaanis,"falmii Mana Murtii kana dhihaate dhugaa fi dandeettii kootiin hiikuuf ni kakadha" kan jedhu ta'uu qaba.

Namni afaan hiiku sun ni kakadha jechuuf amantiin isaa kan isa dhorku yoo ta'e;bakka ni kakadha jedhu ni mirkaneessa jechuu danda'a.Kitaaba Qulqulluu yookiin Qur'aana qabatee akka kakatu dirqisiisuun sirrii miti.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 24^{ffaa} Lakk.Galmee 160916 ta'een" Manneen Murtii himatamtootni afaan hojii hin dandeenye yoo dhihaatan hiiktuu afaanii ramaduun himannaa afaan isaaniif galuun tokkoon tokkoon itti himuun hubachiisuu fi mirga abukaatoon falmachuu akka qaban,abukaatoo dhuunfaa dhaabbachuu hin dandeenyeef baasii mootummaatiin mirga abukaatoo argachuu akka qaban isaaniif himuuf itti gaafatamummaa akka qaban,HMRDFI keewwata 9(4),13(1)(2),20,fi Waadaa Mirgoota Siivilii fi Siyaasaa keewwata 14 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

2.19.9.Himanni kan dhagahamu dhaddacha banaa irratti ta'uu qaba.Haa ta'uutii garuu,jireenya dhuunfaa falmitootaa,hamilee ummataa fi nageenyaa fi tasgabbii Biyyattii eeguuf jecha qofa dhimmichi dhaddachacufaatiin ilaalamuu danda'a.

2.20.MORMII SADARKAA DURAA(PRELIMINARY OBJECTIONS)

2.20.1.Ragaa dhagahuun dura Manni Murtii duraan dursee mormii sadarkaa duraa garee kamiyyuu kaase irratti murtii kennuu qaba,SDFHH keewwata 244(1).

2.20.2.Mormiin tokkoo ol yoo ta'e;hundi isaanii yeroo tokko dhihaachuu qaba.Mormii sadarkaa duraa mirgaa fi dirqama falmitootni falmii bu'uura keessatti qaban kan hin ilaallanneedha.Murtii haqaa kennuuf kan rakkisu yoo ta'e malee mormiin jalqaba hin dhihaanne booda dhihaachuu hin danda'u,SDFHH keewwata 244(3).Mormiin sadarkaa duraa jalqaba hin dhihaanne murtii haqa qabeessa kennuuf kan rakkisu waan ta'eef booda akka mormii sadarkaa duraatti dhihaachuu kan danda'an(objection raised anytime because they prevent valid judgment are):

1.Manni Murtii dhimmicha ilaaluuf aangoo hundee dubbii yoo hin qabne/Material

Jurisdiction,SDFHH keewwata 9/1;

2.Dhimmichi Mana Murtii birootti ilaalamaa kan jiru yoo ta'e/Pendecy,SDFHH keewwata 8/1;

3.Gareen dandeettii seeraa yoo hin qabne/Where parties under disability,SDFHH keewwata 34/2;

4.Gareen barbaachisaan falmiitti makamuu qabu yoo hafe/failure to join indispensable

party,SDFHH keewwata 40/5;

2.20.3.Mormiin sadarkaa duraa deebii waliin dhihaachuu qaba.Mormiin sadarkaa duraa jalqaba dhihaatee deebiin booda kan dhihaatu osoo hin taane,lachuu ibsamee waliin dhihaachuu qaba.Kanaafuu,deebii guutuun guutee osoo hin dhihaatin mormii qofti Mana Murtii yoo dhihaate,Manni Murtii bu'uura SDFHH keewwata 238 tiin deebii yoo qoratu deebii hin guunne kana fudhachuu dhiisuu yookiin sirraatee akka dhihaatu ajajuu qaba.

2.20.4.Mormii sadarkaa duraa himanni foormii sirrii hordofee hin dhihaanne kan jedhu dhihaachuu hin danda'u,SDFHH keewwata 244(4) tumaa keewwatichaa Afaan Amaariffaa irraa ni hubatama.Himanni foormii hordofuu kan qulqulleessu ofisara seeraa waan ta'eef.

2.20.5.Manni Murtii mormii dhihaate akkasumas yaada bitaa mirgaa bu'uura SDFHH keewwata 245(1) tiin fi barbaachisaa yoo ta'e ragaa erga qorateen booda,bu'uura SDFHH keewwata 245(5) tiin mormii ka'e irratti murtii kennuu qaba.

DHIJMMWF Jildii 18^{ffaa} Lakk.Galmee 105869 ta'een'' mormii sadarkaa duraa dhihaate irratti ragoota rogummaa qabu osoo hin dhagahin yookiin sanadni rogummaa qabu osoo hin dhihaatin mormii irratti murtii kennuu hin danda'amne yeroo ta'etti,Manni Murtii ragoota kanniin akka dhihaataniif ajaja kennuu akka danda'u'' SDFHH keewwata 244(1) fi 245(1) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

2.20.6. Akka mormii sadarkaa duraatti ka'uu danda'an: dhimmichi jaarsummaadhaan ilaalamee waliigalteen kan xumura argate/araaraaf beellamamuu isaa kan ibsu yoo ta'e, yookiin himanni darbiinsa yerootiin kan daangeeffame yoo ta'e, yookiin dhimmichi dursee murtii dhumaa kan argate yoo ta'e; kunneen ragaadhaan kan mirkanaa'an yoo ta'e Manni Murtii galmee cufuun abbaa dhimmaa gaggeessuu qaba, SDFHH keewwata 245(2). Manni Murtii dhimmicha ilaaluuf aangoo kan hin qabne yoo ta'e, kanuma ibsuun abbaa dhimmaatiif hubachiisuun galmee cufuu qaba. Yoo mormii sadarkaa duraa jedhamee ka'e fudhatama dhabe mormii sadarkaa duraa kufaa gochuu qaba.

2.20.7. Manni Murtii dhagaha falmii guutuutti osoo hin seenin mormii sadarkaa duraatiif murtii kennuu qaba.

MORMII SADARKAA DURAA BU'UURA SEERA DEEMSA FALMII HARIIROO HAWAASAA KEEWWATA 244(2) TIIN KA'UU DANDA'AN:-

I.AANGOO:-AANGOO ABBAA SEERUMMAA FI MANNEEN MURTII:

Manni Murtii tokko dhimma tokko ofitti fuudhee ilaalee murteessuuf aangoo kan hin qabne yoo ta'e, akka mormii sadarkaa duraatti ka'uu danda'a.

1.AANGOO ABBAA SEERUMMAA(JUDICIAL POWER)

1.1.Aangoo Abbaa Seerummaa jechuun dhimmootaa fi wal diddaawwan adda addaa dhaggeeffachuun bu'uura seeraa fi adeemsa seeraan diriirfame hordofuun murtii dirqisiisaa ta'e kennuu jechuudha.

1.2. Namni kamiyyuu, dhimma murtiidhaan murtaa'uu qabu (justiciable matter), Mana Murtiitti dhiheessuu fi murtii argachuudhaaf mirga akka qabu HMRDFI fi HMNO keewwata 37(1) jalatti tumeera.

1.3. Aangoon abbaa seerummaa kan Mana Murtii qofa akka ta'e HMRDFI keewwata 79 fi HMNO keewwata 63(1) jalatti ifa taasiseera.

1.4. Aangoon abbaa seerummaa qaama birootiif Labsiidhaan (seeraan) kan kenname yoo ta'e, dhimmichi dhimma murtiidhaan murtaa'u danda'u ta'us, Manni Murtii idilee aangoo ni dhabu, HMRDFI kewt. 37.

1.5. Qaamoleen biroo aangoo abbaa seerummaa qaban kan akka Boordii Hojjataa fi Hojjachiisaa, Komishinii Ol'iiyannoo Taaksii, Mana Murtii Hawaasummaa Gandaa, Mana Murtii Hojjattoota Mootummaa, Mana Maree Federeeshinii, Mana Murtii Shari'aa, fi Aangoo Dhaabbata Dhuunfaaf kenname (privatization Agency) fa'aadha.

DHIJMMWF Jildii 9^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 31906 ta'e irratti "qabeenya hin sochoone irratti ragaa abbaa qabeenyummaa mirkaneessu naaf haa kennamu jechuun iyyatni Mana Murtii idileetti dhihaatu, Manni Murtii idilee dhimma murtiidhaan murtaa'uu kan hin dandeenye iyyata akkanaa irratti murtii kennuu hin danda'u; iyyatni akkanaa Mana Murtii dhihaatu bu'uuruma irraayyuu fudhatama hin qabu" jechuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF **Jildii 8^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 33945 waliigaltee bittaa fi gurgurtaa manaa ilaalchisee jijjiirraan maqaa kan raawwatamu qaama bulchiinsaa biratti malee namni mana gurgure kan raawwatuu danda’u akka hin taanee fi dirqama seeraa yookiin waliigalteen kan maddu akka hin taane;maqaa Manaa gara kootti naaf jijjiiraa jedhamee iyyatni dhihaatu **sababa himannoo hin qabu** jechuun hiikoo kennee kan ture yoo ta’u,**hiikoon dhaddacha ijibbaataa kun seerummaan jijjiirraa maqaa qaamni aangoo qabu irratti raawwatiinsa qabu malee Mana Murtiitti hin** dhihaatu kan jedhuudha.

DHIJMMWF **Jildii 11^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee **49428** ta’een fuula 318-320 irratti namni karaa waliigaltee bittaa fi gurgurtaa seera qabeessa ta’een qabeenya hin sochoone bitate,qaamni aangoo qabu maqaa akka isaaf jijjiiruuf Mana Murtiitti himachuu akka danda’u hiikoo kennee ture.

Garuu,DHIJMMWF **Jildii 15^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 82234 ta’e irratti “waliigaltee bittaa fi gurgurtaa qabeenya hin sochoone waliin wal qabatee gurgurataan bu’uura waliigalteetiin maqaa qabeenya manaa ilaallatu gara maqaa bitataatti akka naanna’uu danda’uuf,qaama aangoo qabu biratti dhihaatee waan barbaachisu akka raawwatu jedhamee himannaan bitataan dhiheessu sababa himannoo hin qabu kan hin jedhamne ta’uu,fi bittaa fi gurgurtaa Manaa ilaalchisee namni Mana gurgure qaama seeraa maqaa ragaa abbaa qabeenyummaa jijjiiruuf aangoo qabu biratti dhihaatee dirqama isaa bahuuf dirqama akka qabuu fi dirqama isaa kan hin baane yoo ta’e,murtiidhaan dirqamuu akka danda’u’’SDFHH keewwata 231(1)(a),33(2-3),222 fi 224 waliin wal qabsiisuun hiikoo kennee ture.

Dirqama waliigaltee irratti barreeffameen dabalataan dirqama seeraa irraa madduun gurgurataan qabeenya bitataatti gurgure tokko dirqama harkaan gahuu qofa osoo hin taane wantoota maqaan qabeenyaa gurgurame sana gara bitataatti akka naanna’uuf barbaachisan qaama dhimmi ilaalutti dhihaatee dirqama raawwachuu akka qabu,SHH keewwatoota **2281,2273(1)(2)** fi **2274** jalatti tumeera.

2.AANGOO MANNEEN MURTII(JURISDICTION OF COURTS)

“Aangoon Mana Murtii” dandeettii Mana Murtii wal diddaa fi falmiiwwan gara garaa akkaataa adeemsa seeraan dhagahuun murtii dirqisiisaa kennaniidha yookiin sirna dandeettii Mana Murtii sadarkaa kam irra jiru,Naannoo kam jiruu fi gosa dhimmaa akkamii ofitti fuudhuun ilaalee murtii dirqisiisaa kennuu akka danda’u addaan kan itti bahuudha.

Manneen Murtii Naannoo Oromiyaa dhimmoota hariiroo hawaasaa armaan gadii irratti aangoo abbaa seerummaa ni qabaatu:-

1^{ffaa},dhimmoota heera mootummaa federaalaatiin addatti mootummaa federaalaaf adda bahee hin kennamne kamiyyuu irratti;yookiin

2^{ffaa},dhimmoota Heeraa fi seerota Naannichaa bu’uureeffatanii uumaman irratti;yookiin

3^{ffaa},dhimmoota,namoota,fi qabeenya daangaa Naannichaa keessatti uumaman/argaman irratti;yookiin

^{4ffaa},bu'uura HMRDFI keewwata 78(2) tiin dhimmoota federaalaa irratti;

^{5ffaa},Manneen Murtii Naannichaa daangaa Magaalaa Finfinnee keessatti dhimmoota dantaa mootummaa Naannichaan wal qabatan irratti;

^{6ffaa},dhimma hariiroo hawaasaa hojii yookiin sochii hojii Mana hojii yookiin abbaa aangoo yookiin hojjetaa mootummaa Naannichaa waliin wal qabatee uumamee fi kanneen kana fakkaatan irratti aangoo abbaa seerummaa ni qabaatu(Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.216/2011 keewwata 24).

Aangoon Manneen Murtii bakka saditti qoodama.Isaanis **aangoo Biyyoolessaa,aangoo hundee dubbii fi aangoo tooraa** yoo ta'an;aangoo Manneen Murtii kanniin akka itti aanutti haalaan ibsuuf yaalleerra:

1.Aangoo Biyyoolessaa(judicial jurisdiction):-Aangoo Biyyoolessaa kan jedhamu kun aangoo Mana Murtii Biyya tokkoo himatamaa yookiin qabeenya isaa irratti murtii dirqisiisaa ta'e kennuu danda'uudha.Aangoo kana ilaalchisee himataman yookiin qabeenyi yookiin dhimmichi Biyya tokko waliin qunnamtii gahaa(connecting factors) qabaachuu qaba.

DHIJMMWF **Jildii 9^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 37339 ta'e irratti "qabeenya Biyya alaatti argamu ilaalchisee falmii dhihaatu ilaalee keessummeessuu kan danda'u,Mana Murtii Ol'aanaa Federaalaa akka ta'e" hiikoo laatee ture.Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Murteessuuf Bahe Lakk.1234/2013 keewwata 11(1)(a) fi keewwata 5 ilaalaa.

2.Aangoo Hundee Dubbii(Material Jurisdiction):-Kun dandeettii Manneen Murtii gosa dhimmaa falmii tokkoo ofitti fuudhee ilaaluuf qabu kan ilaallatuudha.Dhimma tokko ilaaluun murtii haqa qabeessa ta'e gahumsaan kennuun akka danda'amuuf yaadamee haala gahumsa Mana Murtiin kan addaan qoodamuudha.

2.1.Dandeettii bu'uura godhachuun Manni Murtii Biyya Itoophiyaa sadarkaa sadi qaba.Isaanis:Mana Murtii sadarkaa duraa,Mana Murtii Ol'aanaa fi Mana Murtii Waliigalaati.Akka Naannoo Oromiyaatti Mana Murtii Aanaa,Mana Murtii Ol'aanaa fi Mana Murtii Waliigalaa Oromiyaati.

2.2.Aangoon hundee dubbii kan hundeeffamu bu'uura adda addaatiini.Aangoo dhimmaa falmiif bu'uura ta'e bu'uureeffatee(gosoota dhimmaa adda ta'an kan maallaqaan shallagamuu danda'an,dhimmoota maallaqaan shallagamuu hin dandeenye,dhimma maallaqaan shallagamu hanga maallaqaa falmichaa,dhimmoota federaalaa fi Naannoo,fi dhimmoota qaamolee aangoo abbaa seerummaa kennameef kennamanii fi kan Mana Murtii idilee);aangoo sadarkaa duraa,ol'iiyannoo fi ijibbaataa jedhamuun beekamu.Isaanis:

2.2.1.**Dhimma Federaalaa fi Naannoo(Federal and state subject matter)(HMRDFI keewwattoota 50(8),51,52,55,79/1,80(1)(2));**Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Lakk.1234/2013 fi Labsii Aangoo fi Gurmaa'ina Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.216/2011.

DHIJMMWF **Jildii 6^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 20465 ta’e irratti “dhimma aangoo Mana Murtii Federaalaa ta’e Manni Murtii Ol’aanaa Naannoo bakka bu’iinsaan ilaalee murteesse irratti Manni Murtii Waliigalaa Naannoo ol’iyyannoon ilaaluuf aangoo qaba;aangoo hundee dubbii Manni Murtii ofumaa kaasuu danda’a” jechuun SDFHH keewwata 9,231,207,211 fi 228 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

DHIJMMWF **Jildii 10^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 43912 ta’e irratti “Dhaabbata daldalaa sadarkaa federaalaatti galmaa’e waliin wal qabatee falmii ka’uuf,aangoo dhimmicha ofitti fuudhee ilaaluuf qabu Manneen Murtii Federaalaa akka ta’e” hiikoo kennee ture.Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Murteessuuf Bahe Lakk.1234/2013 keewwata 5(1)(k).

DHIJMMWF **Jildii 8^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 36460 ta’een “falmitoonni jiraattota Naannoolee Itoophiyaa gara garaa ta’an jidduu falmii ka’u,qabeenyi falmichaaf sababa ta’e kan argamu yookiin waliigalteen kan raawwatame Naannoo gareen tokko jiraatu yoo ta’es,dhimmicha ilaaluuf aangoo kan qaban Manneen Murtii Federaalaati” jechuun hiikoo laatee ture.Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Murteessuuf Bahe Lakk.1234/2013 keewwata 5(1)(h).

2.2.2.Aangoo Hundee Dubbii Gosa Dhimmaa:Kaayyoon himannaa gosa dhimmaa mirgi akka labsamuuf(murtaa’uuf) kan gaafatamuudha.Aangoo hundee dubbii gosa dhimmaa kan jedhaman dhimmoota waa’ee lammummaa(nationality),iyyata bilisummaa qaamaa(habeas corpus),waa’ee kisaaraa(bankruptcy) fi seera Galaanaa,waa’ee dhalattummaa(filiation),waa’ee hundeeffama,diigamiinsaa fi qulqulleessa dhaabbilee daldalaa fa’a Manni Murtii tokko ofitti fuudhee ilaaluuf aangoo qabuudha.Dhimmoota akkanaa irratti hanga maallaqaa tilmaama keessa hin galu,gosa dhimmichaatu ilaalama.

Manneen Murtii Federaalaa ilaalchisee:

1.Aangoo Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa akkaataa Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Lakk.1234/2013 keewwata 8 tiin gaaffii dhimmi tokko Mana Murtii Federaalaa tokko irraa gara Mana Murtii Federaalaa biraatti akka ilaalamu,dhimma federaalaa bakka bu’iinsaan ilaalamu ilaalchisee Mana Murtii Waliigalaa Naannoo irraa gara Mana Murtii Ol’aanaa Federaalaatti akka jijjiiramu jedhamee dhihaatuu fi dhimmoota seera biraatiin tumaman aangoo sadarkaa jalqabaatiin ilaalu akka danda’u tumeera.

2.Aangoo Mana Murtii Ol’aanaa Federaalaa:fakkeenyaaf bu’uura Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Lakk.1234/2013 keewwata 5(1)(A-E) fi 11(2) tiin dhimmoota seera dhuunfaa idil addunyaa(private international law),iyyata murtii yookiin ajaja Biyya ambaa raawwiif dhihaatu(application regarding the enforcement of foreign judgment or decision),dhimma Lammummaa,dhimma kisaaraa,Ambaassaaddarootaa fi Lammiilee Biyya alaa mirga addaa qaban Itoophiyaa keessa jiraatan dhimma itti gaafatamaa ta’an fa’a irratti aangoo qaba.

3.Mana Murtii Sadarkaa Jalqabaa Federaalaa:MMSJF Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Lakk.1234/2013 keewwattoota 14,3 fi 5 tiin gosa dhimmaa ilaaluuf aangoo qaba.

Manneen Murtii Naannoo Oromiyaa ilaalchisee

1.Manni Murtii Waliigalaa Oromiyaa:bu’uura Labsii Aangoo fi Gurmaa’ina Manneen Murtii Oromiyaa Murteessuuf Bahe Lakk.216/2011 keewwata 25(2)(d)(e) tiin gaaffii dhimmi tokko Mana Murtii ol’aanaa tokko irraa gara Mana Murtii ol’aanaa biraatti yookiin gara Mana Murtii Waliigalaatti darbee akka ilaalamu dhihaatu,fi gaaffii dhimmi tokko aangoo Mana Murtii isa kamii ta’uu qaba jedhu yoo dhihaatuuf ilaalee murteessuuf aangoo qaba.

2.Akka Oromiyaatti Manni Murtii Ol’aanaa Labsii Aangoo fi Gurmaa’ina Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.216/2011 keewwata 30(5) tiin gaaffii dhimmi tokko Mana Murtii Aanaa tokko irraa gara Mana Murtii Aanaa biraatti yookiin gara Mana Murtii Ol’aanaatti darbee akka ilaalamu dhihaatu ilaalee murteessuuf aangoo qaba.

3.Aangoo Mana Murtii Aanaa Naannoo Oromiyaa bu’uura Labsii Gurmaa’ina fi Aangoo Manneen Murtii Oromiyaa Murteessuuf Bahe Lakk.216/2011 keewwata 31(2) tiin iyyata qaama bilisa baasuuf dhihaatu,yookiin iyyata dhimma dhalattummaa,akkasumas dhimmoota biroo maallaqaan shallagamu hin dandeenye ilaalchisee dhihaatu irratti aangoo Abbaa Seerummaa sadarkaa jalqabaa qaba.Seera deensa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 15 ilaalaa.

Dhimmoota maallaqaan ibsamuu hin dandeenye SDFHH keewwata 18.

2.2.3.**Aangoo Hundee Dubbii hanga maallaqaa(tilmaama qabeenyaa):**

Aangoo Mana Murtii Ol’aanaa Federaalaa:MMOF bu’uura Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Lakk.1234/2013 keewwata 11 tiin tilmaama qarshii 10,000,000 yookiin miliyoona kudhan hin caalle ilaaluuf aangoo qaba.

Aangoo Mana Murtii Aanaa Naannoo Oromiyaa Labsii Gurmaa’ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.216/2011 keewwata 31(1) qabeenya shocho’u tilmaama maallaqaa miliyoona tokko(1) hin caalle,qabeenya hin sochoone tilmaama qarshii miliyoona 3(sadi) hin caalle ilaalee murteessuuf aangoo qaba.

Naannoo Oromiyaatti Aangoo Mana Murtii Ol’aanaa:MMO Labsii Gurmaa’ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.216/2011 keewwata 30(3)(qabeenya socho’u tilmaama maallaqaa miliyoota tokko(1) ol ta’e,qabeenya hin sochoone tilmaama qarshii miliyoona 3(sadi) ol ta’e ilaalee murteessuuf aangoo qaba.

Bu’uura SDFHH keewwata 222 tiin hanga maallaqaa yookiin tilmaamni qabeenya falmiif sababa ta’e himata irratti ibsamuu qaba,SDFHH keewwata 16 fi 17.

2.2.4.**Aangoo Hundee Dubbii ol’iyyannoo:-**

Naannoo Oromiyaatti Aangoo Mana Murtii Aanaa:MMA dhimma Mana Murtii Hawaasummaa Gandaa irraa ol’iyyannoon dhihaatu fuudhuun ilaalu ni danda’a.

Naannoo Oromiyaatti Aangoo Mana Murtii Ol’aanaa:Labsii Gurmaa’ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.216/2011 keewwata 30(1)(6) dhimma Mana Murtii Aanaa irraa ol’iyyannoon dhihaate ilaalu danda’a.

Aangoo Mana Murtii Waliigalaa Oromiyaa:MMWO bu’uura Labsii Gurmaa’ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.216/2011 keewwata 25 tiin dhimma Mana Murtii Ol’aanaa irraa ol’iyyannoon dhihaatu ilaalu.

Aangoo Mana Murtii Sadarkaa Jalqabaa Federaalaa:bu'uura Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Lakk.1234/2013 keewwata 16 tiin dhimma seera ro gummaa qabuun ol'iyyannoon akka ilaaluuf aangeeffame ilaalu danda'a.

Aangoo Mana Murtii Ol'aanaa Federaalaa:bu'uura Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Lakk.1234/2013 keewwata 13 tiin dhimma Mana Murtii Sadarkaa Jalqabaa Federaalaa irraa ol'iyyannoon dhihaate ilaalu.

Aangoo Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa:bu'uura Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Lakk.1234/2013 keewwata 9 tiin dhimma Mana Murtii Ol'aanaa Federaalaa irraa ol'iyyatame ilaalee murteessuuf aangoo qaba.

2.2.5.Aangoo Hundee Dubbii Ijibbaataa:-

MMWF murtii dhumaa dogoggora seeraa isa bu'uuraa qabu kamiyyuu sirreessuuf aangoo ijibbaataan ilaalu ni qabaata,HMRDFI keewwata 80(3)(a) fi Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Lakk.1234/2013 keewwata 10.Aangoo Daddachi Ijibbaataa kun qabu Kitaaba kana Boqonnaa jahaffaa keessatti ibsameera.Hiikoo seeraa Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa kennu Manneen Murtii jalaatiif dirqisiisummaa akka qabu Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Murteessuu bahe Lakk.1234/2013 keewwata 26(3) jalatti ifa taasiseera.

DHIJMMWF **Jildii 9^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 44545 ta'e irratti "Manni Murtii ol'iyyata dhagahu murtii Mana Murtii jalaa diiguun dhimma ijoo irratti murtii isaa kennee,fi Manni Murtii Mana Murtii ol'iyyata dhagahe irra ol'aanaa ta'e immoo ol'iyyannoo murtii Manni Murtii ol'iyyata dhagahu kenne irratti gaafatame fudhachuu dhiisuun duuchumatti cimsuun murtii kennu mirga ol'iyyannoo garee tokkoo kan dhiphisuu fi adeemsa seera falmii hariiroo hawaasaa kan cabsu akka ta'e"SDFHH keewwata 341,342 fi 343 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

3.Aangoo Tooraa(Bakkaa)(Naannoo) Yookiin **Local Jurisdiction**:-aangoon kun himatamaa fi ragaa isaatiif haala mijeessuuf kan taa'eedha.

Manni Murtii tokko aangoo tooraa qabaachuu isaa bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 19 hanga 30 jiraniin mirkaneeffachuu qaba:-

1.Himanni kan dhihaatu Mana Murtii iddoo teessoo **himatamaan jiraatu jiru** yookiin **iddoo hojii dhuunfaa hojjachuun galii argatu bira** jirutti(SDFHH keewwata 19/1),himatamtoonni baay'ee yoo ta'an immoo isaan keessaa iddoo himatamaan tokko jiraatu yookiin hojjatee galii dhuunfaa argatutti Mana Murtii jirutti himanni dhihaachuu qaba(SDFHH keewwata 19/1);

2>Nama **bulchiinsa Itoophiyaatii ala jiru** irratti himanni dhihaatu ilaalchisee himatamaan jiraatu yookiin hojjatee galii **dhuunfaasaa** argatu Bulchiinsa Itoophiyaan ala yoo ta'e,filannoo himataatiin Itoophiyaa keessatti Mana Murtii aangoo tooraa qabutti himannaa hundeessuu danda'a.Garuu,dhimmi himannaaf sababa ta'e qabeenya hin sochoone yoo ta'e,fi qabeenya kunis Bulchiinsa Itoophiyaa keessatti kan argamu yoo ta'e,himanni kan dhihaatu Mana Murtii naannoo qabeenya hin sochoone jiruttiidha(SDFHH keewwata 20/1).Himatamaan lammii Biyya alaa ta'ee kan jiraatuu fi hojjatee galii argatu Biyya alaatti yoo ta'e garuu,qabeenya hin sochoonee fi socho'u

Bulchiinsa Itoophiyaa keessatti kan qabu yoo ta'e, himanni kan dhihaatu Mana Murtii Naannoo qabeenyichi argamu jiruttiidha(SDFHHkeewwata 20/2);

3.Himannaa mootummaa(Waajjira mootummaa yookiin dame Waajjirichaa) irratti dhihaatu ilaalchisee filannoo himataatiin Mana Murtii naannoo:-

3.1.himataan jiraatu yookiin himataan galii dhuunfaa argachuun jiraatu jiru;yookiin

3.2.waliigaltee falmiif sababa ta'e raawwatametti yookiin waliigaltee raawwachuuf karoorfametti jiru;

3.3.gochi itti gaafatamummaa hordofsiise yookiin raawwatametti Mana Murtii jirutti himannaan banama(SDFHH keewwata 21);

4.Himannaa Dhaabbilee Daldalaa seeraan hundaa'an irratti dhihaatu ilaalchisee:-

4.1.himannaan dhaabbata daldalaa tokko irratti dhiyaatu Mana Murtii naannoo/toora dhaabbata muummee dhaabbatichaa yookiin dameelee dhaabbatichaatti argamutti(SDFHH keewwata 22/1);

4.2.himannaan waldaa daldalaa yookiin komitee yookiin dhaabbata qabeenya imaanaadhaan eegu(bulchaa qabeenyaa) irratti dhiyaatu,Mana Murtii naannoo/bakka Waldaa daldalaa,Komitee yookiin dhaabbatichi hundaa'etti yookiin akka galmaa'u seeraan murtaa'ee jirutti(SDFHH keewwata 22/2);

4.3.himannaan itti gaafatamaa Waldaa daldalaa yookiin Kubbaaniyyaa tokko miidhaa qaqqabsiiseef irratti dhihaatu iddoo gochi raawwatame yookiin iddoo itti gaafatamaan kun jiraatu yookiin hojjatee galii inni argatutti (SDFHH keewwata 22,27/1);

5.Himannaa sababa waa'ee dhaala(falmii dhaaltummaa) ilaalchisee dhiyaatu,Mana Murtii aangoo naannoo kaffaltiin dhaalaa iddoo eegalee jirutti dhihaata(SDFHHkeewwata 23);dhaaltummaan kan banamu iddoo jireenya muummee isa du'ettiidha.

6.Himannaa sababa waa'ee waliigalteetiin dhihaatu ilaalchisee waliigalteen karaa biraatiin yoo murtaa'e malee:-

6.1.sababa waliigalteetiin falmiin kan ka'u yoo ta'e filannoo himataatiin Mana Murtii naannoo waliigalteen raawwatametti yookiin waliigalteen raawwatamuuf karoorfametti jirutti(SDFHH keewwata 24/1);

6.2.waliigaltee fe'umsaa ilaalchisee akka haala isaatti Mana Murtii akkaataa seera Galaanaa keewwata 208 fi yookiin keewwata seera daldalaatiin;

6.3.waliigaltee inshuraansii ilaalchisee himanni Mana Murtii naannoo dhaabbata muummee inshuraansii jiru yookiin dhaabbaatichi Itoophiyaa keessatti galmaa'ee fi iddoo qabeenya argamu Mana Murtii naannoo sana jirutti himanni dhihaata(SDFHH keewwata 24/3);

6.4.himannaa waliigaltee wabummaa(pledge) kaa'ame yookiin qabeenya imaanaadhaan kenname(bailment) ilaalchisee Mana Murtii naannoo waliigaltee wabummaa jedhame bira jiru yookiin qabeenya imaanaadhaan kenname bira jirutti himannaan dhihaata(SDFHHkeewwata 24/4);

7.Keewwata 31 jalatti tumame akkuma eegametti ta'ee,himannaa sababa waa'ee qabeenya hin sochoone irratti dhihaatu ilaalchisee:

7.1.Mana Murtii naannoo qabeenya hin sochoone jirutti yookiin galii kiraa yookiin kiraan ala akkasumas bu'aa(alaabaa) seeraan ala fudhatame waliin yookiin bu'aan(alaabaan) ala qabeenya hin sochoone deebisiisuuf Mana Murtii naannoo sana jirutti himanni dhihaata(SDFHH keewwata 25/1/a);

7.2.qabeenya hin sochoone qooduu ilaalchisee himanni Mana Murtii naannoo sana jirutu aangoo qaba SDFHH keewwata 25/1/b;

7.3.qabeenyicha irratti faayidaa yookiin mirga jiru murteessisuuf waliin wal qabatee Mana Murtii naannoo sana jirutu dhimmicha ilaaluuf aangoo qaba,SDFHH keewwata 25/1/c;yookiin

7.4.miidhaa qabeenya irratti qaqqabeef beenyaa gaafachuuf,Mana Murtii naannoo qabeenya hin sochoone bira jirutti himanni dhihaachuu qaba(SDFHH keewwata 25/1/d);

7.5.himatamaan qabeenya hin sochoone harkatti qabate yookiin maqaa isaatiin qabame irratti miidhaan qaqqabeera jedhamee seerummaa gaafatame,himatamaa ajajuun kaffalchiisuu kan danda'amu yoo ta'e,himannaan kan dhihaatu Mana Murtii naannoo qabeenya jiru argamutti yookiin bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 19 tiin(SDFHH keewwata 25/2);

8.Himannaa qabeenya hin sochoone aangoo Manneen Murtii gara garaa keessatti yeroo argamu dhiyaatu ilaalchisee:-

8.1.Taa'umsa qabeenya hin sochoone ilaalchisee aangoo tooraa Manneen Murtii gara garaa keessa kan argamu yoo ta'e;Mana Murtii kamiyyuu qabeenyichi walakkaan argamutti jiru himannaa hundeessuun ni danda'ama(SDFHHkeewwata 26/1);

8.2.Iddoon qabeenya hin sochoone argamu aangoo Manneen Murtiitiif shakkisiisaa yoo ta'e,Manneen Murtii kanniin keessaa Manni Murtii tokko kanuma galmee irratti tokko tokkoon ibsuun galmeesseen booda himannicha ofitti fuudhee ilaalu ni danda'a,kunis murtii akka aangoo tooraa qabuun murteessetti lakkaa'ama,SDFHH keewwata 26/2);

8.3.keewwata kana jalatti tumame raawwattiinsa qabaachuu kan danda'u Manni Murtichaa falmicha ofitti fuudhee dhagahee murteessuuf tilmaama qabeenyaa irratti aangoo hundee dubbii yoo qabaate qofaadha,SDFHH keewwata 26/3).

9.Himannaa sababa waa'ee miidhaa nama yookiin qabeenya socho'u irratti qaqqabeef dhihaatu ilaalchisee:-

9.1.himannaa miidhaa namaa yookiin qabeenya socho'u irratti dhaqqabeef beenyaa gaafachuuf dhihaatu Mana Murtii naannoo miidhaan qaqqabe jiru yookiin bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 19 tiin dhihaata(SDFHH keewwata 27/1),fi hiikoo dirqisiisaa Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 10^{ffaa} Lakk.Galmee 48018;

9.2.Galaana irratti Dooniin walitti bu'uun miidhaa dhaqqabeef falmii ka'u irratti himanni bu'uura seera Geejjiba Galaanaa keewwata 237 tiin dhihaata,SDFHH keewwata 27(2).

10.Falmii **sababa kisaaraatiin ka'u** ilaalchisee himannaan kan dhihaatu iddoo namni kasaare argamu yookiin iddoo dhaabbanni daldalaa argamu Mana Murtii naannoo sanaatti akka ta'e SDFHHkeewwata 28 jalatti tumeera.

11.**Himannaa sababa himannoo tokkoo ol ta'aniif** dhihaatu ilaalchisee:-himannoon dhiyaatu sababa himannoo hedduu kan bu'uureffate yoo ta'e,Manni Murtii sababa himannoo isa tokkootiin aangoo tooraa qabu dhimmicha ilaaluu ni danda'a(SDFHH keewwata 29).

12.**Himannaa dabalataa(maxxantuu)** fi waa'ee **himannaa himatamummaa** ilaalchisee:-

12.1.himannaa dabalataa fi himannaa qaxxaamuraa himatamaan himataa irratti dhiheessu kan ilaalu Mana Murtii dhimma bu'uuraa ilaaluuf aangoo qabuudha.Himannaa kanas ofitti fuudhee ilaaluu kan danda'u,Mana Murtii himannaa bu'uuraa(jalqabaa) dhagahuu kan eegale tilmaama qabeenyaa himannaa dabalataa yookiin himata qaxxaamuraa irratti aangoo hundee dubbii yoo qabaateedha(SDFHH keewwata 30/1).

12.2.Himanni bu'uuraa(kan jalqabaa) yoo ka'e yookiin yoo haqame Manni Murtii himannaa qaxxaamuraa itti fufee dhagahuu hin dhorku,SDFHH keewwata 30(2).

DHIJMMWF **Jildii 19^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 109383 ta'e irratti "Manni Murtii aangoo tooraa hin qabu jedhamee mormii dhihaatu irratti murtiin kenname haqa kan jal'isu yoo ta'e malee ol'iyyannoof dhihaachuu akka hin dandeenye" SDFHH keewwata 10(2) waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

DHIJMMWF **Jildii 8ffaa** Lakkoofsa Galmee 38452 ta'e irratti "gareen falmitootaa kaasuu baatanis Manni Murtii dhimmicha dhihaate ofitti fuudhee ilaaluuf aangoo qabaachuu yookiin dhiisuu qorachuun murtii kennuu akka qabu" SDFHH keewwata 9(2) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF **Jildii 15^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 85718 ta'e irratti "Manni Murtii dhimma tokko ofitti fuudhee ilaaluuf aangoo seeraa osoo hin qabaatin dhimmicha ofitti fuudhee ilaalee murtii yoo kenne;hanga murtichi Mana Murtii ol'iyyata dhagahuun ilaalamee akka sirratu hin taasifamnetti,murtichi dirqisiisummaa akka qabu" SDFHH keewwata 212 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

Manni Murtii aangoo hundee dubbii hin qabu taanaan galmee ni haqa,fi aangoo tooraa hin qabu taanaan galmee ni cufa,SDFHH keewwata 231(1)(b).

HUBACHIISA:Dhimmi falmiif sababa ta'e Mana Murtii aangoo tooraa hin qabnetti himannaan kan dhihaate yoo ta'e;Manni Murtii aangoo tooraa(local jurisdiction) hin qabne kun aangoo hin qabu jechuun bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 231 tiin himannaan fudhatama hin qabu jedhee deebisuu qaba;yoo ta'es **Manni Murtii** bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 19-30 tiin himannaa dhihaate ilaaluuf aangoo tooraa qaba yoo ta'e,sababa Manni Murtii biraa dhimmicha

ilaaluuf aangoo tooraa qaba jedhuun qofa himannaa dhihaate fudhatama hin qabu jechuu hin danda’u,SDFHH keewwata 10(1).

II.DHIMMA MURTIIN DHUMAA IRRATTI KENNAME:-

1.Dhimma murtiin xumura argate(res judicata) jechuun falmiin qabiyyeen firii dubbii yookiin ijoo dubbii isaa kallattiidhaan dhimma dursee murtii xumuraa argate wajjiin walfakkaatu(tokko ta’e) wal-falmitoota duraanii gidduutti irra deebi’ee yoo ka’e,Manni Murtii dhimmichi itti dhihaate falmii booda irra dhihaate dhaabsisuudhaan bu’aa seeraa murtiin duraan kenname qabu eeguu yookiin kabajuu qaba jechuudha.

1.1.Falmii duraa fi boodaa keessatti dhimmichi kallattiin yookiin harki caalaan yoo hammatame;falmitoota tokko gidduutti yookiin namoota isaan keessaa mirga isaan bu’uureeffachuun yookiin isaan gaafataniin murtaa’e yoo ta’e,yookiin falmii duraa keessatti ilaalamee murtii argachuu qaba ture yoo ta’e;dhimma duraan ilaalamee murtaa’e waan ta’eef akka mormii sadarkaa duraatti ka’uu danda’a,SDFHH keewwata 244(2)(b) fi 5.Dhimmichi **murtii dhumaa argate(res judicata)** taanaan Manni Murtii bu’uura SDFHH keewwata 245(2) tiin galmee ni haqa.

1.2.Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa **Jildii 12^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 62330 ta’e irratti “dhimma dursee murtii dhumaa argate waliin wal qabatee gaaleen ‘ **ijoo dubbii kallattii** ’ jedhu hiikoon isaa maal jechuu akka ta’e bal’inaan ibsuun” SDFHH keewwata 5 fi 244(2) waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

1.3.DHIJMMWF **Jildii 9^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 52525 ta’e irratti “bu’uura SDFHH keewwata 5(1) tiin himanni irra deebi’amee dhihaachuu kan hin dandeenye ijoo dursamee qabamee fi firii dubbii walfakkaataa ta’uu,fi gareen falmitootaa walfakkaachuu qofa osoo hin taane,firii dubbii dhimmichaa irratti murtii dhumaa kennamuun yoo mirkanaa’eedha” jechuun SDFHH keewwata 5 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

1.4.DHIJMMWF **Jildii 22^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 130410 ta’e irratti “qabiyyee ilaalchisee gareen tokko himannaa dhiheessee kaartaan qabiyyee haqamuu fi kaartaa kanaan qabiyyee gaafachuuf mirga akka hin qabne murtiin irratti kennamee osoo jiru,gareen jalqaba falmii keessatti hirmaate sun garee nama biraa jijjiiruun himannaa dhiheesseef qofa ijoon falmii fi gareen hirmaate adda ta’eef,kanaan dura dhimma murtii kenname kan jechisiisu miti jedhamee himannaa haaraa dhiheessuun kan hin danda’amne ta’uu”SDFHH keewwata 5 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

1.5.Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa **Jildii 20^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 105677 ta’e irratti “qaamni abbaa seerummaa tokko dhimma tokko aangoo osoo hin qabaatin dhimmicha ofitti fuudhee ilaalee murtii kenne adeemsa seeraatiin deemamee hanga hin diigamnetti murtii dhumaa fi raawwatiinsa kan qabu waan ta’eef dhimmuma kana irratti irra deebi’amee himannaa haaraa dhiheessuun rogummaa kan hin qabne akka ta’e”SDFHH keewwata 5(1) fi 212 waliin wal qabsiisuun hiikoo kennee ture.

III.DHIMMI TOKKO MANA MURTII YOOKIIN DHADDACHA TOKKOO OLITTI KAN DHIHAATE:-

Dhimmi/himanni tokko **Mana Murtii lamatti** yoo dhihaate,Manni Murtii dhimmichi dursee dhihaateef qofatu aangoo qaba.Sababni isaas **murtii wal-faalleessuu** fi rakkoo raawwii murtii irratti uumamuu danda’u hambisuuf.Kanaaf,haalli kun yoo uumame himatamaan akka mormii sadarkaa duraatti kaasuu ni danda’a.SDFHH keewwata 7,8,fi 244(2)(c).

IV.DANDEETTII,MIRGA HIMACHUU FI HIMATAMUU DHABUU;FI SABABA HIMANNOO:-

1.**Dandeettii:**himannaan nama dandeettii hin qabneen dhihaate irratti mormiin bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 244(2)(d) tiin yoo dhiyaate,Manni Murtii falmicha yeroof dhaabee bakka bu’aa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 34 tiin radamuu qaba.Namni dandeettii hin qabne bu’uura SDFHH keewwata 34 tiin himata dhiheeffachuu ni danda’a.

2.**Mirga himachuu fi sababa himannoo:**himataan dhimma falmii kaase irraa mirga qabaachuu(mirga himachuu yookiin real party in interest) qabaachuu qaba.Himataan dandeettii seeraa mirga himachuu(standing) qabaachuu qaba.Himanni isaas ka’umsa dubbii himannoof sababa ta’e(cause of action) qabaachuu qaba.Burqaan himannoo kallattiin kan gaafachiisu seera,waliigaltee fi walitti dhufeenya waliigalteen alaa ta’uu danda’a.Himannichi himataan mirga himachuu kan hin qabnee fi sababa himannoo yoo hin qabaanne,himatamaan akka mormii sadarkaa duraatti kaasuu ni danda’a/SDFHH keewwata 244(2)(d) fi 33(1)(2)/

Mirga himatamuu:himataan himannaa mirga yookiin dantaa himatamaa irraa gaafatu kan mirkaneessu yoo dhiheesse malee,nama kamiyyuu irratti himannaan dhihaachuu hin danda’u(SDFHH keewwata 33/3).

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa **Jildii 6^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 32147 ta’e irratti “iyyatni sababa himannoof sababa ta’e hin qabne fudhatama waan hin qabneef;garee himatamaa ta’e waamuu osoo hin barbaachisin galmeen cufamuu qaba” jechuun SDFHH keewwata 231(1)(a) waliin wal qabsiisuun murteessee ture.

DHIJMMWF **Jildii 5^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 27161 ta’e irratti “iyyatni sababa himannoo kan hin qabne yoo ta’e,Manni Murtii **sadarkaa kamittuu** iyyaticha haquu akka qabu;waan yeroon waliigaltee dhumeef sababa himannoo **hafaa** taasisuuf sababa himannoo hin qabu” jechuun SDFHH keewwata 280 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF **Jildii 2^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 16273 ta’e irratti “namni tokko nama biraarratti himannaa dhiheessuuf dursa waan falmiif sababa(bu’uura) ta’e irraa mirga yookiin dantaa qabaachuu isaa agarsiisuu akka qabu” SDFHH keewwata 33 waliin wal qabsiisuun Jildicha fuula 32-43 irratti hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

V.EEYYAMA MALEE HIMANNAA DHIHAATE:-Fakkeenyaaf:-Seera Daldalaa Federaalaa Dimokiraatawaa Itoophiyaa Lakk.1243/2013 keewwata 328(itti gaafatamaa bulchiinsaa/directors irratti himanni kan dhihaatu murtii waliigaltee walgahii waliigalaatiin) kan jedhu guutuu isaa keewwaticha ilaaluun ni danda'ama.

VI.DHIMMA JAARSUMMAADHAAN(WALTA'IINSAAN) XUMURAME:-

1.Dhimmichi dhimma **jaarsummaadhaan** ilaalamee araaraan xumura argate yoo ta'e,akka mormii sadarkaa duraatti ka'uu danda'a,SDFHH keewwata 244(2)(g).

1.1.'Jaarsummaa' jechuun sirna waldhabdeen falmii idileen ala itti xumuramu ta'ee jaarsi moggaafamee murtii dhumaa fi dirqisiisaa ta'e kan kennu jechuudha.

1.2.'Araara' jechuun sirna walfalmii idileen ala itti xumuramu ta'ee gareen walfalman deeggarsa jaarsoliitiin walitti dhihaatanii falmii isaanii waliigalteedhaan hiikkatan jechuudha.

2.Dhimma ofii jaarsummaadhaan,walta'iinsaan,yookiin araaraan xumurachuun waliin jireenya/hariiroo gareewwanii cimsuu,baay'ina hojii Manneen Murtii hir'isuu,yeroo fi baasii walfalmitootaa qusachuu,haala si'ataa ta'een haqa argamsiisuu keessatti faayidaa ol'aanaa qaba.

3.Dhimmoonni hariiroo hawaasaa seeraan hin dhorkamne kamiyyuu sirna araaraatiin xumuramuu ni danda'a.

4.Dhimma araaraan xumurame tokko Manni Murtii bu'aan araaraa sun ulaagaa seeraa kan guute ta'uu,fi safuu hawaasaa kan hin faalleessine ifa kan ta'e ta'uu erga mirkaneeffateen booda mirkaneessuu qaba,SDFHH keewwata 277.Bu'aan araaraa Mana Murtiitiin mirkanaa'e sun akka murtii Manni Murtii kennetti waan ilaalamuuf,dhimmumti sun deebi'ee falmii yoo kaase falmitoota jidduu akka mormii sadarkaa duraatti ka'a jechuudha.

VII.DARBIINSA YEROO(PERIOD OF LIMITATION):-

1.**Dhimmoota darbiinsa yerootiin daangeeffamu:-**Kaayyoon inni guddaa darbiinsa yeroo sababa turtii yeroo murtaa'een booda,qabeenya tokko namni qabatee kunuunse nama qabeenya akkanaa gaafachuuf dhufu mirga isaa darba yerootiin daangeessuun hawaasa tasgabbaa'aa uumuudha.Dabalataanis darbiinsa yeroo yoo jennu abbaa mirgaa yeroodhaan mirga ofiitti fayyadamuu qaba,abbaan idaas umrii isaa guutuu yaadaan dhiphachuu hin qabu.Seerri abbaa mirgaa of gataa irra abbaa idaa qalbii qabu waan deeggaruuf,himanni yeroo seeraan daangeeffame keessatti yoo hin dhihaanne,mirgi himachuu darbiinsa yerootiin daangeeffama jechuudha.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa **Jildii 1^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 17361 ta'e irratti "kaayyoon darbiinsa yeroo seera muummee fi seera deemsaa garagara.Kaayyoon darbiinsa yeroo **seera muummee** waliigaltootaaf eegumsa laachuu hanga ta'etti yoo gareen hin kaafne Manni Murtii wanti ofiisaatii kaasuuf hin jiru.Manni Murtii **darbiinsa yeroo** keewwatoota seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keessatti tumamanofuma isaatii kaasuu akka danda'u,fi iyyata **daangaa**

yeroo seerri deemsa falmii hariiroo hawaasaa kaa'een booda dhihaate Manni Murtii ofumaa(kaka'umsa isaatiin) kufaa gochuu qaba'' jechuun bal'inaan ibsuunhiikoo dirqisiisaa kennee ture.

Dhimmoota daangaa yeroo ilaallatan(darbiinsa yerootiin daangeeffaman) muraasa:-

- 1.Waraqaan ragaa dhaaltummaa sobaan fudhatame akka haqamuuf gaaffiin waggaa 10/kudhan keessatti dhihaachuu qaba,hiikoo DHIJMMWF **Jildii 24^{ffaa}** Lakk.Galmee 161650.
- 2.Qabeenyi dhaamoon argame waggaa 10(kudhan) keessatti gaafatamuu qaba,SHH keewwata 1677(1),1845 fi hiikoo DHIJMMWF **Jildii 8^{ffaa}** Lakk.Galmee 38152.
- 3.Mormii dhaamoo irratti dhihaatu:-Mormiin dhaamoo taasifame irratti dhihaatu dhaamoon dubbifamee jedhe beekke kaasee mormii isaa torbee lama keessatti qulqulleessituu dhaalaatiif ergan ibseen booda,yeroo itti aanu ji'a sadi keessatti yoo ta'ee fi sababa kamiinuu,garuu waggaa shan keessatti mormii isaa dhiheessuu qaba,SHH keewwata 973,fi 974 fi hiikoo DHIJMMWF **Jildii 11^{ffaa}** Lakk.Galmee 53223.
- 4.Himata dhaaltummaa:-Himataan(dhaaltuun) mirgaa fi qabeenya dhaalaa himatamaan(dhaaltuu biraatiin) qabame,qabeenyicha deebisiisuuf qabeenyichi himatamaan qabamuu beekke irraa eegalee waggaa sadi keessatti himannaa dhiheessuu qaba,SHH keewwata 1000(1) fi DHIJMMWF **Jildii 6^{ffaa}** Lakk.Galmee 26422.
- 5.Himata dhaaltummaa:-Qabeenya dhaalaa ilaalchisee falmiin dhaalaa fi garee sadaffaa/nama dhaaltuu hin taane gidduu ka'u darbiinsi yeroo raawwatiinsa qabu waggaa 10(kudhan) dha,SHH keewwata 1845.
- 6.Himataan qabeenyi dhaalaa himatamaan jalaa qabamuu beekes beekuu baates dhaalchisaan erga du'e,yookiin himataan mirga isaa gaafachuu danda'e irraa eegalee waggaa 15(kudha shan) keessatti gaafachuu qaba,hiikoo DHIJMMWF **Jildii 20^{ffaa}** Lakk.Galmee 120841.
- 7.Mormii qoodinsa qabeenya dhaalaa:-Gahee qoodinsa qabeenya dhaalaa ilaalchisee qoodinsi qabeenyaa raawwatamuu erga beekke kaasee waggaa tokko keessatti gaaffiin dhihaachuu qaba.Sababa kamiinuu dhaalchisaan erga du'e kaasee waggaa 10(kudhan) keessatti gaaffiin dhihaachuu qaba.SHH keewwata 1080(3).Hiikoo DHIJMMWF **Jildii 10^{ffaa}** Lakk.Galmee 40418.
- 8.Waliigalteen kennaa erga taasifameen booda raawwiif waggaa 10(kudhan) keessatti raawwiif gaaffiin dhihaachuu qaba,SHH keewwata 1676(1),1845.Hiikoo DHIJMMWF **Jildii 10^{ffaa}** Lakk.Galmee 42691.
- 9.Abbaan mirgaa qabeenya irratti murtiin erga kennameen booda waggaa 10(kudhan) keessatti akka raawwatamuuf gaafachuu qaba,SDFHH keewwata 384.
- 10.Waliigalteen akka raawwatamu yookiin waliigalteen waan hin raawwatamneef miidhaa qaqqabeef namni beenyaa gaafatu,waggaa kudhan(10) keessatti himannaa Mana Murtii idileessa dhiheeffachuu qaba,SHH keewwata 1845.

11.Waliigaltee imaanaa yeroo meeshaan deebi’u caqafame meeshaan himatamaa biratti kaa’ame hanqina qaba jedhamee gaafatamu waggaa tokko(1) keessatti himanni dhihaachuu qaba,SHH keewwata 2291,2292,2298/1.Hiikoo DHIJMMWF **Jildii 12^{ffaa}** Lakk.Galmee 55229.

12.Darbiinsi yeroo waggaa lamaa seera hariiroo hawaasaa keewwata 1810(2) jalatti tumame raawwatiinsa kan qabu waliigaltee hanqina eeyyamaa yookiin dandeettii dhabuutiin raawwatame diigsisuuf dhihaatu qofa irrattiidha.Hiikoo DHIJMMWF **Jildii 12^{ffaa}** Lakk.Galmee 48012.

13.Waliigaltee meeshaa yookiin qabeenya Geejjiba Galaanaa ilaalchisee meeshaa harkatti erga galfatee kaasee waggaa tokko keessatti himanni dhihaachuu qaba,seera Galaanaa keewwata 146,203,180,fi seera hariiroo hawaasaa keewwata 1826,1828,1829(A).Hiikoo DHIJMMWF **Jildii 17^{ffaa}** Lakk.Galmee 98358,fi **Jildii 14^{ffaa}** Lakk.Galmee 80642.

14.Dhimma waliigaltee falmii kaase ilaalchisee darbiinsi yeroo ifa ta’ee seeraan tumame yoo hin jirre,darbiinsi yeroo waliigaltee waliigalaa keessatti tumame waggaa 10(kudhan) raawwatiinsa qaba fi hiikoo DHIJMMWF **Jildii 8^{ffaa}** Lakk.Galmee 34940.

15.Wabii qabiinsa qabeenya hin sochoone(mortgage) ilaalchisee mirgi hafa kan ta’u(lapse of mortgage right) guyyaa waliigalteen qabiinsa qabeenyaa(wabii) galmaa’e irraa eegalee waggaa 10(kudhan) darbuun dura mirga qabiinsaa fayyadamuu yoo hin eegalle,darbiinsa yerootiin daangeeffama,SHH keewwata **3058(1)(3)**.Hiikoo DHIJMMWF **Jildii 14^{ffaa}** Lakk.Galmee 78444.

16.Beenyaa waliigalteen alaatiin miidhaa qaqqabeef gaafatamu,guyyaa miidhaan qaqqabe irraa kaasee waggaa 2(lama) keessatti himanni dhihaachuu qaba,SHH keewwata 2143(1).

DHIJMMWF **Jildii 9^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 34544 ta’een “darbiinsi yeroo waggaa lamaa seera hariiroo hawaasaa keewwata 2143 jalatti tumame miidhaa du’aa irrattis raawwatiinsa kan qabu/kan hammatu ta’uu” murtii kennee ture.

DHIJMMWF **Jildii 20^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 119563ta’e irratti “qabiyyee lafa kiyya irratti miidhaan qaqqabeera beenyaan akka naaf kanfalamu jedhamee himanni dhihaatu yeroo waggaa lama(2) keessatti dhihaachuu akka qabu” seera hariiroo hawaasaa keewwata 2143 waliin wal qabsiisuun hiikoo kennee ture

DHIJMMWF **Jildii 3^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 16062 ta’e fuula 73 irratti “itti gaatamummaa waliigaltee alaa waliin wal qabatee beenyaan gaafatamu yoom akka ta’e” SHH keewwata 2143(1) fi 2143(2) waliin wal qabsiisuun hiikoo kennee ture.

DHIJMMWF **Jildii 6^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 34406 ta’e fuula 225-228 irratti “badhaadhina hin malle argachuu waliin wal qabatee falmii gaafii beenyaa ka’u irratti darbiinsi yeroo raawwatiinsa qabu,darbiinsa yeroo itti gaatamummaa waliigaltee alaa keessatti tumame akka ta’e” SHH keewwata 2143(1) waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

DHIJMMWF **Jildii 11^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 58920 ta’e irratti “darbiinsa yeroo itti gaafatamummaa waliigalteen alaa waliin wal qabatee gochi miidhaa qaqqabeef sababa kan ta’e balleessaa yakkaan kan adabsiisu ta’uu yoo mirkanaa’e ta’e, balleessicha irratti dhimma yakkaatiin himanni yoo hin dhihaannee fi kan hin adabamnes yoo ta’e darbiinsa yeroo seera yakkaa keessatti tumame raawwatiinsa akka qabaatu gochuun kan danda’amu ta’uu ”SHH keewwata 2143(1)(2) waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

17.Qabeenya tasgabbaa’aa irratti jeequmsi ka’e akka dhaabbatuuf himanni dhihaatu waggaa lama(2) keessatti dhihaachuu qaba,SHH keewwata 1149(2).

18.Dhimmoota Hojjataa fi Hojjachiisaa ilaallatan kamiyyuu guyyaa balleessaan raawwatame irraa eegalee waggaa tokko(1) keessatti himannaan dhihaachuu qaba,Labsii Hojjataa fi Hojjachiisaa Lakk.1156/2011 keewwata 189.

19.Qabiyyee lafa baadiyyaa Naannoo Oromiyaa waliin wal qabatee darbiinsi yeroo **waggaa 12** jechuun Dambii Lakk.151/2005 keewwata **32** jalatti tume ilaaluun ni danda’ama.DHIJMMWF **Jildii 22^{ffaa}** Lakk.Galmee 140538 ta’e irratti dhaddacha Fulbaana 22, bara 2010 A.L.I ooleen “namni tokko qabiyyee lafa baadiyyaa Naannoo Oromiyaa keessatti argamu waggoota 12(kudha lama) walitti aansee itti fayyadamaa ture,namni biraa gaaffii qabiyyee kana naaf gadi lakkisu jechuun himannaa yoodhiheesse darbiinsa yeroo waggaa 12 tiin kan daanga’u akka ta’e” murteesse ture.Qabiyyee lafa baadiyyaa Naannoo Oromiyaa waliin wal qabatee Labsii haaraa Lakk.248/2015 A.L.I baheera.

Labsii Bulchiinsaa fi Itti Fayyadama Lafa Baadiyyaa Naannoo Oromiyaa haaraa Lakk.248/2015 keewwata 53/1/ jalatti namni lafa qabiyyee mootummaa yookiin waliinii yookiin dhuunfaa karaa seeraan alaatiin qabate kamiyyuu darbiinsa yeroo akka mormiitti dhiheessuu hin danda’u.Nama mirga abbaa qabiyyummaa qabuun yookiin mootummaadhaan yeroo kamiyyuu akka gadi lakkisuuf gaafatamuu ni danda’a.Labsima kana keewwata xiqqaa tokko jalatti tumame jiraatus,qabiyyee bittaaf gurgurtaan qabame yoo ta’e malee,qabiyyeen dhuunfaa Labsiin kun hojii irra ooluun dura waggaa 10’n oliif qabame ilaalchisee raawwatiinsa hin qabaatu.Labsima kana keewwata xiqqaa tokko jalatti tumame akkuma eegametti ta’ee,darbiinsi yeroo gaaffii mirgoota hariiroo hawaasaa labsii lafa baadiyyaa kana keessatti tumaman irraa maddaniin wal qabatee dhiyaatu akkaataa seera dhimmichaaf roqummaa qabuutiin kan raawwatamu akka ta’e keewwata 53/3/ jalatti tumeera.

20.Gareen murtii Mana Murtii Hawaasummaa Gandaa irratti komii qabu,guyyaa 10 keessatti garagalchi murtii akka kennamuuf gaafatee guyyaa 15 keessatti murtichi garagalfamee kennemeefi,erga garagalcha murtii fudhate irraa kaasee guyyaa 30 keessatti ol’iyyata isaa Mana Murtii idilee Aanaatti dhiheeffachuu qaba,Labsii Aangoo Manneen Murtii Hawaasummaa Gandaa Murteessuuf bahe Lakk.128/1999 keewwata 34(2)(3).

21.Dhimma sirna ariitii irratti ol’iyyannichi murtiin erga kennamee kaasee guyyaa 10 keessatti dhihaachuu qaba,SDFHH keewwata 306(2).

22.Murtiin yookiin ajajni bakka ani hin jirretti kenname akka naaf ka'u jedhamee gaafatamu,erga murticha yookiin ajajicha beekke kaasee guyyaa 30 keessatti iyyata dhiheeffachuu qaba,SDFHH keewwata 78(1).

23.Dhimma hariiroo hawaasaa irratti murtiin erga kennameen booda ol'iyyannoon guyyoota 60 keessatti Mana Murtii ol'iyyata dhagahu biratti dhihaachuu qaba,SDFHH keewwata 323(1).

24.Diiggamuu wal-kaadhimichaarratti hundaa'uudhaan himatni dhihaatu kamiyyuu,guyyaa walkaadhimichi itti diiggamee kaasee waggaa tokko keessatti yoo hin dhihaanne,fudhatama hin qabu,Seera Maatii Oromiyaa Labsii Lakk.69/1995 fi 83/1996 keewwata 18.

25.Bakka bu'oonni yookiin dhaaltoonni mucaa gaa'ila hin geenyee sababa hojii guddisummaatiin guddisa irratti himannaawwan itti gaafatamummaa dhiheessan kamiyyuu,guddisaan hojii guddisummaa isaa yeroo dhiise irraa jalqabee hanga waggaa shaniititti yoo dhiheessuu baatan darbiinsa yerootiin ni ittifamu(Seera Maatii Oromiyaa Labsii Lakk.69/1995 fi 83/1996 keewwata 335).

26.Seera Daldalaa Federaalaa Dimokiraatawaa Rippaabilika Itoophiyaa Labsii Lakk.1243/2013 keewwata 335 jalatti **beenya** gaafatamu guyyaa miidhaan qaqqabee beeke irraa kaasee waggaa 2 keessatti gaafatamuu akka qabu;haala kamiinuu waggaa 10 booda gaafatamuu akka hin dandeenye tumeera.

2.Dhimmoota darbiinsa yerootiin hin daangeeffame waliin wal qabatee hiikoo Dhaddacha Ijibbaataa Federaalaa:-

1.Gaaffiin qoodiinsa qabeenya dhaalaa darbiinsa yerootiin hin daanga'u(SHH keewwata 1062).DHIJMMWF **Jildii 10^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee **38533** ta'e irratti '' himannaa qabeenya dhaalaa dhaaltonnii fi gaheen isaanii beekamee dhaaltonni fedhiin qabeenyicha osoo hin gooddatin kaa'atan,darbiinsa yerootiin hin daangeeffamu;himanni yeroo kamiyyuu dhihaachuu danda'a'' jechuun SHH keewwata 996,1060,1061 fi 1062 waliin wal qabsiisuun hiikoo kennee ture

Hiikoo DHIJMMWF **Jildii 10^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee **43600** ta'e irratti SHH keewwatoota 1188-1192,1206,1677,fi 1845 wal qabsiisuun kenne dubbisuun ni danda'ama.

2.DHIJMMWF **Jildii 10^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee **48048** ta'e irratti''qabeenya dhaalchisaa imaanaadhaan nama bira ture dhaaltonni deebisiisuuf himannaa dhiheessan,darbiinsa yerootiin hin daangeeffamu'' jechuun SHH keewwatoota 2781,2779,29;89(1) waliin wal qabsiisuun murteessee ture.

3.Qabiyyee lafa baadiyaa maallaqaan hin bitamu/hin gurguramu waan ta'eef,qabiyyee lafa baadiyaa waliigaltee bittaa fi gurgurtaatiin argame ilaalchisee darbiinsa yerootiin hin daangeeffamu,HMRDFI keewwata **40(3)**.

4.Himanni yookiin iyyanni diiggaa gaa'elaa darbiinsa yerootiin hin daangeeffamu.Gaa'illi karaa Mana Murtii idilee qofaan diigama.

DHIJMMWF **Jildii 4^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee **20938** ta'e irratti ''wal-fuutonni(abbaa warraa fi haati warraa) sababa waliigalteen jidduu isaanii dhabameen yeroo dheeraa gargar bahanii jireenya dhuunfaa isaanii jalqabanii turan,gaa'elli jidduu isaanii hin jiru darbiinsa yerootiin daangeeffama'' jechuun murteessee ture yoo ta'u;murtii Dhaddacha ijibbaataa kana immoo

Manni Maree Federeeshinii murtii kenneen haqee waan tureef,murtiin Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 4^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 20938 ta'e kun waan haqameef raawwatiinsa hin qabu.

5.DHIJMMWF Jildii 17^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 94278 ta'e irratti ‘ himanni Waldaa Daldalaa Diigsisuuf dhihaatu darbiinsa yerootiin hin daangeeffamu’’ jechuun seera daldalaa duraanii keewwata 218(1),541(1) fi seera hariiroo hawaasaa amma hojiirra jiru keewwata 1835 fi 1845 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.Murtii kana seera Daldalaa amma hojiirra jiru Labsii Lakkoofsa 1243/2013 waliin ilaalaa.

6.Namni lafa qabiyyee mootummaa yookiin waliinii yookiin dhuunfaa karaa seeraan alaatiin qabate kamiyyuu darbiinsa yeroo akka mormiitti dhiheessuu hin danda’u.Nama mirga abbaa qabiyyummaa qabuun yookiin mootummaadhaan **yeroo kamiyyuu** akka gadi lakkisuuf gaafatamuu ni danda’a,Labsii Bulchiinsaa fi Itti Fayyadama Lafa Baadiyyaa Naannoo Oromiyaa haaraa Lakk.**248/2015** keewwata 53/1/.

VIII.DHIMMOONNI AKKA MORMII SADARKAA DURAATTI KA’UU DANDA’AN KANNEEN BIROO:seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **216**(himannaa adda adda qoodee/baasee dhiheessuu hin danda’u),SDFHH keewwata **220**(sababa himannoo **dogoggoraan makamuu**(mis-joinder of cause of action),SDFHH keewwata **39(2)**(**dogoggoraan makamuu**(mis-joinder) fi non-joinder(makamuu dhabuu) fa’aadha.

Hubachiisa:Himanni haala dhihaatinsa foormii sirrii hin hordofne jedhamee akka mormiitti dhihaachuun hin danda’amu(hanqinni foormii akka mormiitti ka’uu hin danda’u) jechuun seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **244(4)** jalatti Afaan Amaariffaan kan tume yoo ta’u,keewwata xiqqaa muraa afur kun Afaan Ingiliffaan hin tumamne.

2.21.AJAJOOTA FALA YEROODHAAF KENNAMAN(PROVISIONAL REMEDIES):

2.21.1.Ajaja dhoorkaa Murtiin Duraa(Temporary Injunction):-

2.21.1.1.Kaayyoon dhoorkaa(uggura) murtiin duraa falmichi xumuramee murtiin yoo kennamu raawwiidhaaf wabummaa akka qabaatu,fi qabeenya falmiif sababa ta’e eegumsa laatu fi bu’aa akka argatu taasisuufidha.

2.21.1.2.Ajajni dhorkaa yeroof kennamu kun falmiin jalqabamee dhimmichi murtii dhumaa hanga argatutti,yookiin haalaawwan ajajni addaa hanga kennamutti jiran haala turaniin tursiisuuf jecha yeroof kan kennamuudha.

2.21.1.3.Iyyatni dhoorkii haalota SDFHH keewwata **154(a)(b)** jalatti ibsaman irratti jecha kakuutiin deeggaramee yookiin haala biraatiin yoo mirkanaa’e,dhimmi haadhoo hanga murtii argatutti yookiin ajajni biraan hanga kennamutti qabeenya falmiif ka’umsa ta’e akkuma jiruun akka turu,akka hin badne,akka hin gurguramne/nama biraatiif dabarfamee akka hin kennamne,akka hin jijjiiramne Manni Murtichaa ajaja barbaachisaa kennuu qaba.

2.21.1.4. Ajajni dhoorkii kun kan kennamuu qabu, iyyannoon garee biraatiif erga gaheen boodaadha. Kanaan alatti ajajni kennamuu kan danda’u, ajajni dhorkii osoo hin kennamin kan turu yoo ta’e, miidhaa geessisuu danda’a jedhamee yoo tilmaamame qofaadha.

2.21.1.5. Seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **157** jalatti caqafame akkuma eegametti ta’ee, ka’umsi ajaja dhorkaa yeroo kun **iiyyata kakuu** himataan kan mirkanaa’u waan ta’eef, kakuu firii dubbii himataan tarreessee dhiheeffate himatamaan dhugummaa irratti kan hundaa’ee miti jechuun iyyaticha kan fashaleessu (kan sobsiisu) yoo ta’e, ajaja dhorkaa dursee kenname adeemsi itti kaasisuu, fooyyeessuu fi haqsiisuu akka danda’u SDFHH keewwata **158** jalatti ifa taasisseera.

DHIJMMWF **Jildii 22ffaa** Lakkoofsa Galmee 135590 ta’e irratti ‘‘ajajni dhorkaa amaluma isaatiin kan yeroo waan ta’eef falmiin dhorkaaf sababa ta’e furmaata yeroo argatu dhorkiin kenname kan ka’u ta’uu’’ jechuun SDFHH keewwata **154** waliin wal qabsiisuun hiikookennee ture.

2.21.2. Murtiin Dura Kabajamiinsa Qabeenyaa (Attachment Before Judgment):-

1. Himataan yookiin namni himata qaxxaamuraa dhiheeffate qabeenyi murtiin dura akka kabajamuuf iyyata kakuun deeggaree dhiheeffachuu ni danda’a.

2. Qabeenyi kabajamu (dhorkamu) qarshii gaafatamu waliin kan wal madaalu ta’uu qaba (SDFHH keewwata **153**). Akkasumas SDFHH keewwata **404** fi seera biraatiin qabeenya hin kabajamne jedhaman kabajamuu (dhorkamuu) hin qaban.

3. Murtiin dura qabeenya kabachiisuuf Manni Murtii ulaagaalee **lama** mirkaneeffachuu qaba: Isaanis:-

3.1. Yaadni himatamaa raawwii murtii kennamu gufachiisuuf yookiin tursiisuuf ta’uu qaba;

3.2. Yaada kanaan himatamaan qabeenya isaa guutumaan guutuutti yookiin hanga tokko aangoo tooraa Mana Murtii keessaa baasuu yookiin nama biraatiif dabarsuuf kan deemaa jiru (about to dispose or remove) ta’uu qaba. Kun immoo kakuudhaan yookiin haala biraatiin mirkanaa’uu ni danda’a.

4. Ajajni kabajamu bu’uura kanaan erga kennameen booda himatamaan wabii yoo dhiheeffate, Manni Murtii ajajicha kaasuu akka danda’u SDFHH keewwata **152(2)** fi **153(4)** jalatti tumeera.

DHIJMMWF **Jildii 6^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 27808 ta’e irratti ‘‘ajajni dhorkii murtiin dura kennamu garee falmii keessa hin hirmaanne mirga dhorkiin kennamuun dura argate kan hin tuqne ta’uu qaba’’ jechuun SDFHH keewwata **153(2)** waliin wal qabsiisuun hiikookennee ture.

2.21.3. Hidhamiinsa Murtiin Duraa (Arrest Before Judgment):-

I. Iyyannoon jecha kakuutiin deeggaramee haalota seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **147(1)(a)(b)** jalatti jiran dhugaa ta’uu yoo mirkanaa’e, ajajni akkanaa kennamuu danda’a.

II. Falmii dhaddacha irra jiruuf murtii eeggatu murtiin dura himatamaan aangoo tooraa Mana Murtii keessaa baduu, fi qabeenya isaas baasuuf kan adeemu ta’uu isaa fi kunis raawwii

gufachiisuuf ta'uun isaa yoo mirkanaa'e, Manni Murtii himatamaan too'annaa jala oolfamee dhihaatee wabii akka waamu taasisuu ni danda'a, SDFHH keewwata 150.

III. Himatamaan wabii yoo dhiheeffate yookiin qabsiisa yoo kaa'e too'annaa jalaa gadi lakkifamuu qaba.

IV. Wabiin (namni himatamaaf wabii ta'e) himatamaa nan dhiheessa jedhee himatamaaf wabii ta'ee himatamaa osoo hin dhiheessin yoo hafe, qarshii himatamaan kanfalu qabu kanfaluuf ni dirqama, SDFHH keewwata 148(2).

2.21.4. Ajaja Murtiin dura kennamu (Interlocutory Order):

I. Kaayyoon sirna kanaas dhimma falmiif bu'uura ta'e kunuunsuufidha. Ajajni kun Manni Murtii dhimmichi dhaddacha irra yommuu jirutti barbaachisaa fi ariifachiisaadha jedhee qabeenya baduu yookiin miidhamuu danda'u gurguruu, qabeenya sirnaan qabuu, eeguu yookiin sakatta'uu ilaalchisee ajaja kennamu kan hammatuu dha.

II. Qabeenya falmiif sababa ta'e yookiin qabeenya qabame hanga falmiin dhagahamutti yoo ture kan tortoree badu ta'uu yookiin qabeenyicha tursiisuun miidhaa biraa qabu ta'uu yoo hubatame, Manni Murtii qabeenya akka gurguramu ajajuu ni danda'a.

III. Qabeenya falmiif ka'umsa ta'e bakka tokko kaa'anii eeguu, kunuunsa akka hin badne taasifamu, fi qorannoo too'annoo taasifamu bu'uura SDFHH keewwata 161 tiin raawwatama. Fakkeenyaaf: iddoo jireenya daa'immanii, fi qallaba ilaalchisee ajaja jidduun kennamu caqasuun ni danda'ama.

2.21.5. Bulchaa Muuduu (Appointment Of Recievers):-

Mana Murtiitiif kan mijatuu fi sirrii ta'uu yoo yaade, Manni Murtichaa ajaja kanaa gadii kennuu ni danda'a:

I. Murtii kennuun dura yookiin murtii erga kenneen booda nama kamiyyuu qabeenya ofitti fuudhee eeguu danda'u, bulchaa qabeenyaa muuduu (SDFHH keewwata 166/1/a);

II. Nama kamiyyuu abbaa qabiyyee yookiin imaanaadhaan kaa'ame yookiin eegumsaan qabeenya nama biraa qabate akka gadi lakkisu ajajuu (SDFHH keewwata 166(1)(b));

III. Abbaa qabiyyee yookiin qabeenya eegaan gadi lakkise irratti bulchaa muuduu (SDFHH keewwata 166/1/c);

IV. Qabeenya eegumsaan fudhataan harkaan gahe aangoo eeguuf, bulchuuf, fooyyeessuuf akka qabaatu; qabeenya harkatti fudhate mirga himachuu fi himatamuu akka qabaatu akkasumas galii durgoo kiraa yookiin galii qabeenyaa kamiyyuu funaanuu fi qarshii walitti qabe dhimma faayidaa qabuuf oolchuu akka danda'uu fi abbaa qabeenyaa ofii akka raawwatu akka danda'u hunda waliigaltee raawwachuu fi Manni Murtii rogummaa qaba jedhee yoo yaade, aangoo biraas ni kenna (SDFHH keewwata 166/1/d). Bulchaa qabeenyaa muuduu waliin wal qabatee SDFHH keewwata 166 hanga 169 jiran irraa ni hubatama.

2.21.6.Qabeenya Saamsuu fi Ibsa Tarree Qabeenyaa Qopheessuu(Affixing Of Seals and Making Of Inventories):

I.Qabeenya falmiif sababa ta'e yookiin falmii ni kaasa jedhamee yaadame yoo jiraatee fi kana saamsuun(ashaguun) eeguun barbaachisaa ta'ee yoo beekame keewwattoonni seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa 170 hanga 176 tti tumaman raawwatamoo ni ta'u.

II.Ajajni qabeenya saamsuu Mana Murtiitiin kenname Manni Murtii akka ka'uuf yoo ajaje malee,namni kamuu qabeenya saamsame tarsaasuu yookiin banuu hin danda'u,garuu,gareen qabeenyi saamsame akka naaf ka'u jechuun iyyachuu ni danda'a,SDFHH keewwata 170(2).

III.Qabeenya(meeshaa fi qabeenya) falmiif ka'umsa ta'an ibsa tokko tokkoon akka qophaa'u akka beekamu barbaachisaa ta'uu Manni Murtii yoo hubate,kanuma ibsa isaa qopheessuuf ni dandeessisa jedhee nama itti amane filee ibsa tarree qabeenyaa qopheessee akka dhiheessu ajaja ni kenna,SDFHH keewwata 176(1).

2.21.7.Dirqamee qabamuun seerawaa ta'uu qulqulleessuuf adeemsa raawwatamu(Habeas Corpus):-

I.Seera yakkaa yookiin seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa bu'uura godhachuun Manni Murtii osoo irratti hin murteessin,yookiin adabbii irratti hin murteessin ajaja biraa kamiyyuu hin kennin aangoo biraa kamiyyuu yookiin haala biraa yookiin namni biraa dirqamee akka hin naannoofne dhorkame,kan qabame yookiin namni hidhame yoo jiraate gochi akkanaa akka irraa dhabamuu fi qaamaan Mana Murtii dhihaatee akka hubachiisu iyyachuu ni danda'a,SDFHH keewwata 177(1). Namni seeraan ala qabame jedhu bilisummaa qaama isaa kabachiifachuuf Mana Murtii idileetti iyyachuu akka danda'u HMRDFI keewwata 19(4) jalatti tumeera.

II.Iyyatni sababa dirqamee qabameef dhihaatu jecha kakuutiin deeggarama ta'ee maqaa nama kan qabame yookiin kan dirqame,maqaa nama isa dirqisiise yookiin nama isa qabee,iddoo dirqamee qabame akkasumas namoota dhimma kana mirkaneessan maqaa ragoolee fi teessoo isaanii ibsa waliin kan qabu ta'uu qaba,SDFHH keewwata 177(2).

III.Manni Murtii nama iyyataa qabe/dirqisiiseef waamicha taasisee sababa isaa gaafachuu qaba,SDFHH keewwata 178.

IV.Manni Murtii dhimmicha erga dhagaheen booda iyyataan kan qabame karaa seeraan alaa ta'uu yoo hubate,iyyataan battalumatti akka gadi lakkifamu ni ajaja,Manni Murtii ajaja akkanaa erga kenneen booda ajajni biraa jiraachuu osoo hin barbaachisin ajajni Mana Murtii qofti gahaa ta'ee raawwatamuu qaba,SDFHH keewwata 179(2).

V.Seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 177(1) fi 15(2)(i) jalatti dhimma dirqamee qabamuun seerawaa ta'uu qulqulleessuuf adeemsa raawwatamu(Habeas Corpus) ilaalchisee aangoo Mana Murtii Ol'aanaatiif kan kenne yoo ta'u;garuu Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011 keewwata 30(2)jalatti dhimma akkanaa Manni Murtii Aanaa akka ilaaluuf aangeesseera.

2.22.Ijoo Dubbii Bu'uuruu(Framing Of Issues)

1.Manni Murtii bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 241 tiin falmitoota erga qorateen booda,mormiin sadarkaa yoo ka'ee jiraate,mormii irratti murtii barbaachisaa erga kenneen booda ijoo dubbii yookiin ijoo seeraa abbootiin dhimmaa falman yookiin adda bahan ni bu'uura(qabata).(Kun bu'uura mormii sadarkaa duraa ka'eetiin himanni yookiin galmeen yoo hin cufamneedha).

2.Ijoon kan qabamu gareen tokko amanee yookiin jira jedhee kan falmuu fi seera falmii waliin roggummaa qabu yookiin firii dubbii gareen kuun yoo waakkateedha,SDFHH keewwata 247(1).Ijoon dubbii yoo qabamu haala dirqama hubachiisuu(burden of proof) garee kam irra akka kufu haala ibsuun gabaabbatee fi falmii waliin firummaa qabu ta'uu qaba.

3.Ijoon bahu akka haala dhimmichaatti seera qofa,firii dubbii qofa yookiin lameenuu ta'uu danda'a.Ijoon dubbii dhimmaa(firiin dubbii) ragaa barbaada.Ijoon seeraa immoo ragaa hin barbaadu.Ijoon himannaa fi deebii sunis material proposition(waliigaltee diigame,miidhaa,dhimma humnaa olii/force majeure fa'a) waan wal haalame irraa qabama,SDFHH keewwata 248,SHH keewwata 1725.

4.Iyyannoo tokko irratti ijoo dubbii dhimmaa yookiin seeraa yookiin lachuu ijoo lamaa ol qabuun barbaachisaa ta'uu danda'a,SDFHH keewwata 247(3)(4).

5.Ijoo dubbii dhimmaa fi ijoo dubbii seeraa bakka tokkotti yoo qabame jalqaba ijoo dubbii seera irratti murtiin kennamuu qaba.Barbaachisaa ta'ee yoo argame,Manni Murtii hanga ijoo dubbii seeraa murteessutti ijoo dubbii dhimmaa beellama kennuun tursiisuu ni danda'a,SDFHH keewwata 247(4).

6.Ijoon qabame ijoo dubbii seeraa qofa yoo ta'e(ijoon dubbii dhimmaa yoo hin jirre),battalumatti murtii barbaachisaa kennuu qaba.

7.Maddoota ijoo dubbii:himannaa fi deebii,ragaa sanadaa iyyannoowwan waliin dhihaatu,qorannoo bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 241 tiin taasifamu,barbaachisaa yoo ta'e Manni Murtii bu'uura SDFHH keewwata 249 tiin fichisiisee ragaa dhagahamee fi ragaa barreeffamaa,fi namoota qorataman(SDFHH keewwata 248).

Yoo himatamaan himannaa irratti deebii hin kennine,Manni Murtii ijoo dubbii qabuuf hin dirqamu SDFHH keewwata 246(2).

Ijoon qabame jijjiiramuu,haqamuu yookiin fooyya'uu ni danda'a(SDFHH keewwata 251).

8.Bu'uurumaan ijoo kan qabu Mana Murtiidha.Ta'ullee,Manni Murtii ijoo dubbii yoo qabu(baasu) ijoon dubbii maal akka ta'e abbootii dhimmaatiif ibsuun yaada isaanii dhagahuu qaba.

9.Gama biraatiin gareen falmitootaa mataa isaaniitiin ijoo dubbii irratti waliigaluun ijoo dubbii akka qabuuf iyyachuu ni danda'u(SDFHH keewwata 251).Manni Murtiillee bu'uura SDFHH keewwata 253 tiin gaaffii qoratee ijoo dubbii fudhate bu'uuruma saniin murtii kennuu ni danda'a.

10. Guyyaa himanni dhagahamu himatamaan deebii osoo hin dhiheessin yoo hafe, Manni Murtii ijoo dubbii baasuuf hin dirqamu(keewwata 246/2). Haa ta'uutii garuu, himannoo himataan dhiheessee fi ragaa barreeffamaa akkasumas bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 241 tiin qorannaa afaanii taasifameen odeeffannoo argame irraa ka'uudhaan barbaachisaa ta'ee yoo mul'ate, Manni Murtii ijoo haqa baasu qabuu ni danda'a.

11. Himannaa dhihaate tilmaama qabeenyaa irratti falmiin ka'e (tilmaamni qabeenyaa olka'eera jedhamee mormiin yoo dhihaate), Manni Murtii ijoo dubbii baasuun dura beellamachuun ogeessa qabeenyicha tilmaamuuf aangoo qabu ajajuu/bakka bu'aa abbaa seeraa bu'aa tilmaamaa dhiheessu muuduu danda'a, SDFHH keewwata 250, 132 fi 136.

12. Qabxii falmitoonni walfalman jiraachuu dhabuu Manni Murtii yoo hubate, ragaa dhagahuun osoo hin barbaachisin, battalumatti murtii barbaachisaa kennuu qaba, SDFHH keewwata 254.

13. Qabxii falmitoonni gargar(adda) bahan jiraachuu yoo beekame garuu, Manni Murtii ijoo dubbii erga bu'uureen booda, gareen falmitootaa ragaa falmii jalqabaa irratti dhiheessanii fi (dabalataanis bu'uura SDFHH keewwata 249 tiin ragaa ajaja Mana Murtiitiin dhihaate) falmiin qofti murtii haqaa kennuuf gahaa yoo ta'e, battalumatti murtii ni kenna, SDFHH keewwata 255.

14. Manni Murtii dhagaha duraatiin ijoo dubbii erga baasaniin booda bu'uura SDFHH keewwata 275(1) tiin falmitoota gara araaraa fi wal-tahiinsaatti dhiibuun falmichi akka xumura argatu gochuu ni danda'a.

15. Falmii jalqaba dhihaatee fi ragaa qofti (bu'uura SDFHH keewwata 223, 137 fi 256/1 falmitootaan dhihaate) yookiin bu'uura SDFHH keewwata 249 fi 145 tiin ragaa ajaja Mana Murtiitiin dhihaate, ijoo dubbii irratti murtii kennuu fi murtii barbaachisaa kennuuf gahaa ta'ee yoo hin argamne bu'uura SDFHH keewwata 257 fi itti aananii jiraniin ragoolee qorachuun itti fufa.

2.23. Dhagaha Guutuun Dura Murtii Kennuu (Judgment In Whole Or In Part At First Hearing/Without Full Scale Trial):

Akka qajeeltootti murtiin kan kennamu dhagaha guutuun booda (SDFHH keewwata 273), garuu akka haala addaatti murtiin dhagaha guutuun dura kan kennamu:

1. Gareen ijoo dubbii irratti yoo waliigale (SDFHH keewwata 252-253);
2. Gooree ragaa yoo hin mirkanoofne;
3. Mormii ka'e irratti ajajni/murtiin yoo kenname, SDFHH keewwata 244-245;
4. Manni Murtii himannoo yoo hafe (himanni sababa himannoo hin qabne, fi Manni Murtii aangoo hin qabne SDFHH keewwata 231 fi 9/2); wabii yoo hin dhiheessine (fails to produce securities SHH keewwata 1403);
5. Ijoon dubbii bahu yoo hin jirre (parties not at issue SDFHH keewwata 254);
6. Ragaa dhiheessuu yoo dhabe (SDFHH keewwata 256);
7. Himatamaan himannaa yoo amane (SDFHH keewwata 242);
8. Gareen ragaa dhiheessuu yoo dhaban (SDFHH keewwatoota 256(1), 267, 137/1 fi 249);

9. Ijoon dubbii jiraatus haalli sadarkaa kana irratti murtiin kennamuu danda’u yoo jiraate: ijoon dubbii jiraatus kan dhagaha duraa irratti furmaata argachuu danda’u ta’e, falmii fi ragaa falmitoonni dhiheeffatan qofaan murtii kennuun yoo danda’amee fi haalli kun immoo haqa kan hin jallisne yoo ta’e, ragaan Manni Murtii dhagahu yookiin qoratu isa bitaa fi mirgi yeroma sana dhiheeffachuu danda’an qofa yoo ta’eedha. Kun yeroo baay’ee ragaa sanadaa qofa yoo ta’eedha. Ragaa namaa murteessaa ta’e qofaan furmaata kennuun yoo danda’ame (fakkeenyaaf, ogeessa beekumsa addaa qabu/expert), SDFHH keewwata 255.

10. Hafiinsa falmitootaa;

11. Himannaa kaasuu fi waliigaluu (SDFHH keewwata 274, 278, 280, 313 fi 319);

12. Kanfaltii raawwachuu (SDFHH keewwata 283). Kun himatamaan maallaqa barbaadamu hunda yoo kanfaleedha.

Guduunfaa: sirni dhagaha duraa adeemsa himannaa irraa kaasee, deebii, dhihaatinsa falmitootaa, falmitoota qorachuu, mormii sadarkaa duraa irratti murtii kennuu, qorannichaan himatamaan yoo amane murtii kennuu fi himatamaan himannoo irratti dhihaate yoo haale ijoo dubbii baafamu hanga jiru kan ilaallatuudha.

BOQONNAA SADI

3. DHAGAHA DHIMMA HARIIROO HAWAASAA, MURTII FI KEESSA DEEBII MURTII

3.1. DHAGAHA DHIMMA HARIIROO HAWAASAA (TRIAL)

1. Seensa

Sadarkaan kun adeemsi dhagaha guutuu ittiin adeemsifamuudha. Sadarkaa kanatti hojiiwwan murteessoo raawwatamuu qaban:-

1. Falmitoonni falmii guutuu ragaan dhageessifatu: ragoota isaanii dhiheeffatanii dhageessifatu.

2. Sadarkaa jalqabaatti falmitootni sadarkaa lammaffaatti Manni Murtii ragoota ni qoratu.

3. Iyyannoo dhihaatee fi ragaa irratti hundaa’uun Manni Murtii murtii ni kenna.

Haalli addaa yoo jiraate malee ragaan addaan ciccitee hin dhagahamu (SDFHH keewwata

197/3). Ragaan sanadaas guutamee dhihaachuu qaba. Dura ragaa eenyutu dhageessifachuu akka qabu addaan baasuu. Manni Murtii dhagaha guutuu qajeelchuu qaba. Seerri deemsa falmii hariiroo hawaasaa imaammata kenniinsa beellamaa cimaa akka hordofu keewwatoota 191-199 jiran irraa ni hubatama.

2. Ragoota

“**Jechi ragaa**” jedhu jecha afaan Laatinii ‘evidera’ jedhu irraa kan fudhatame yoo ta’u, hiikni isaas ifa taasisuu, agarsiisuu, akka argamu taasisuu, hubachiisuu jechuudha.

Ragaa jechuun firii dubbii falmisiisaa ta’e tokko jiraachuu yookiin jiraachuu dhabuusaa,yookiin dhugaa yookiin soba ta’uusaa hubachiisuuf mala ittiin mirkaneessu ta’ee jecha ragaa namaa,jecha amantaa,ragaa sanadaa,ragaa qabatamaa,tilmaama seeraa,wantoota Manni Murtii aangoo isaatiin ilaalufi hubannoo Mana Murtii(judicial notice) jechuudha.

1.Falmitoonni ragaa barreeffamaa dhiheessan yookiin falmii afaanii fi iyyannoo isaanii waliin dhiheessan yookiin ragaa barreeffamaa guyyaa beellama jalqabaa dhiheessan,akkasumas Manni Murtii ijoo dubbii bu’uuruun dura ragaa namaa fi barreeffamaa dhiheessisee qorate falmii irratti murtii kennuuf gahaa yoo hin taane;ragaa falmitoonni gooree ragaa(annexes) irratti tarreessan dhihaatee akka dhagahamu ni ajaja.

2.Falmitoonni gareen bitaa mirgaa tarree ragooota kan dhiheessan yoo ta’e,ragooleen garee lameenuu guyyaa tokko akka dhihaatan ajajamuu qaba.

3.Falmitoonni iyyannoo isaanii irratti kan dhiheessuu qaban ragoota argatan hunda osoo hin taane;ragaa barreeffamaatiin kan hin mirkanoofne bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 241 tiin qorannoodhaan falmitoonni wal haalan firii dhimmaa ijoo dubbii ragoonni hubachiisuu danda’an qofaadha.

4.Gareen tokko ragoota garee biraa qorachuuf gaaffii qaxxaamuraa dhiheessuuf mirga waan qabuuf,akka qajeeltootti ragooleen hanga danda’ameen qaamaan Mana Murtii dhihaatanii jecha isaanii kennuu qabu,SDFHH keewwata 261(3).

5.Armaan olitti tarree lakkoofsa 4ffaa jalatti kan ibsame akkuma eegametti ta’ee,haalota muraasa ta’aniin Manni Murtichaa barbaachisaa fakkaatee yoo mul’ate Mana Murtii akka ofii ta’ee bakka bu’u(commission) ragaa kan sassaabu yookiin ragaa kan qoratu nama Abbaa Seeraa bakka bu’u moggaasuu ni danda’a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 112-135.Akkasumas beekaa ogeessa addaa(expert) qorannoo barbaachisaa taasisee bu’aa qorannichaa yeroo murtaa’e keessatti akka dhiheessu ajajuu ni danda’a(SDFHH keewwata 136).

6.Dabalataanis,dhimmoota(haalota) muraasa ta’aniin ragoonni Mana Murtii osoo hin dhiyaatin jecha ragummaa jecha kakuutiin akka kennuu fi jechichi dhaddachatti dubbifamuun akka dhagahamu gochuu ni danda’a,SDFHH keewwata 203-206.

3.Ragootaaf Waraqaa Waamichaa Erguu

1.Haala addaa ta’een alatti ragoonni qaamaan Mana Murtii dhihaatanii jechi isaanii dhagahamuu qaba.

2.Ragooleen garee lachuu dhihaachuun barbaachisaa ta’ee yoo amaname,yeroo tokko akka dhihaatan waraqaan waamichaa gahuufii qaba.Waraqaan waamichaa ragootaaf bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 111 hanga 121 tumamanii jiraniitiin ergamuu qaba.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa **Jildii 8^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 36479 ta’e irratti “ **waraqaan waamichaa ragaadhaaf** akka qaqqabu jedhee haalli Manni Murtii erguu

danda'u ilaalchisee'' seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 103 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

3.Gareen waraqaa waamichaa gaafatu waraqaa waamichaa gaafachuun dura hamma Manni Murtii murteessuun ragootaaf baasii fi kisaaraa/durgoo akka kanfalu kan dirqamu ta'uu seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 212 fi 213 jalatti tumeera.

4.Namni jecha ragaa akka kennuuf yookiin ragaa barreeffamaa akka dhiheessuuf waamamu ajaja xalayaa waamichaa barraa'u irratti sababa waamame,guyyaa fi sa'aatii dhihaatu,iddoo kan waamame ragaaf yookiin ragaa barreeffamaa dhiyeessuuf yookiin dhimma lameenuu ta'uu adda bahee ibsamuu qaba,SDFHH keewwata 114.

5.Namni jecha ragaatiif osoo hin taane ragaa barreeffamaa qofa akka dhiheessuuf yoo ajajame,ragaa Mana Murtiitiif akka qaqqabu yoo taasise ofiisaatii qaamaan dhihaachuuf hin dirqamu,SDFHH keewwata 115.

6.Yeroo waraqaan waamichaa ragooleedhaaf ergamu ragaan guyyaa beellamaatti dhaqqabuu akka danda'uuf yeroo gahaa keessatti qaqqabuu akka danda'u gochuun gaariidha(ragaa Mana Murtii dhihaatee jecha kennuuf yeroo geejjibaa fi qophii barbaachisaa taasisee yeroo beellamaatti akka dhihaatuuf yeroo gahaadha jedhamee yaadamu kennamuu qaba).

7.Namni waraqaan waamichaa ergameef waraqaa waamichaa waan hin geenyeef osoo hin dhihaatin yoo hafe yookiin ragaa barreeffamaa osoo hin dhiheessin yoo hafe ragaan namaa yookiin ragaan barreeffamaa dhihaachuun faayidaa kan qabu yoo ta'e abbaan dhimmaa kisaaraa barbaachisu kanfalee waraqaan waamichaa biraa akka gahu ni ajajamaaf,SDFHH keewwata 118(2)(a).

8.Namni ragaaf waamame waraqaan waamichaa gahee/dhaqqabee osoo hin dhihaatin kan hafe sababa gahaa hin taaneen yoo ta'e;yookiin akka hin geenye(dhaqqabne) beekaa yoo dhokate yookiin miliqe,ragaan sun dirqamaan yookiin too'annaa jala oolfamee akka dhihaatu Manni Murtii ni ajaja,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 118(2)(b).Dabalataanis,bu'uura seera yakkaa keewwata 448 tiin adabamuu danda'u(SDFHH keewwata 118/3 fi 481).

9.Guyyaa dhagaha guutuutiif beellamame ragooleen garee lachuu guutanii dhihaachuu qabu(ragaan ciccitee hin dhagahamu kan jedhu seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 197/3).

10.Manni Murtii ragaa dabalataa haqaaf jecha kan waame yoo jiraate durgoo(baasii fi kisaaraa ragaaf) bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 264(3) tiin murtaa'a.

11.Beellamaan dura ariifachiisaa yoo ta'e,Manni Murtii jecha ragaa beellamni osoo hin gahin fuudhuu ni danda'a(SDFHH keewwata 265).

12.Ragaan Mana Murtii dhihaachuu kan hin dandeenye yoo ta'e;jechi ragummaa karaa bakka bu'aa(Commission) tiin fuudhamuu ni danda'a,SDFHH keewwata 122 hanga126.

13.Ragaa jijjiirachuu waliin wal qabatee garee falmitootaa maqaa ragoolee himannaa fi deebii keessa hin jirre adeemsa falmii keessatti ragaa iyyataan sababa waliin deeggaruun jijjiiratanii dhiheeffachuu ni danda’u.Ragaa dhageessifachuun mirga heeraa fi seeraan eegame waan ta’eef,ragaa booda jijjiiratanii dhiheeffachuu seerri dhorku hin jiru.

DHIJMMWF Jildii 9^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 45984 ta’e irratti “gareen falmitootaa ragoolee namaa iyyannoo(himannaa fi deebii) isaanii irratti caqasan ilaalchisee iyyannoo fooyyeessuun osoo hin barbaachisin,ragoolee jalqaba ibsanii dhiheessan iyyataan jijjiirachuun,ragoolee namaa biroo dhiheeffachuu akka danda’an” SDFHH keewwata 223/2,fi 234 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

4.Ragaan Guutamanii Yoo Hin Dhihaanne Bu’aa Hordofsiisu:

I.Abbootiin dhimmaa dhimma ofii ragaan hubachiifachuuf dirqama qabu.Ragoolee garee bitaa fi mirgaatiif waamichi bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 95(1) tiin dhaqqabuu qaba.

II.Dirqamni hubachiisuu dhimmichaa himataa irratti kan kufu yoo ta’e,ragooleen balleessaa falmitootaatiin yoo hin dhihaanne ta’e galmeen cufamuu qaba,SDFHH keewwata,256(1),196 fi 199.Dhimmichi murtii kan kennisiisu yoo ta’e immoo ragaa jiruun murtiin kennamuu qaba.

III.Ragaan himataa balleessaa isaatiin yoo hin dhihaannee fi ragaan kan himatamaa sababa humnaa oliitiin yoo hafan,galmee cufuu yookiin murtii barbaachisaa kennuu,SDFHH keewwata 256(1).

IV.Ragaan himataa sababa humnaa oliitiin yoo hin dhihaannee fi ragaan kan himatamaa balleessaa isaatiin yoo hin dhihaanne,ragaa himataa qofa dhagahamee murtiin kennamuuqaba.Ragaa himatamaatiif beellamni hin kennamu jechuudha,SDFHH keewwata 256(1).

V.Ragooleen bitaa mirgaa sababa humnaa oliitiin yoo hin dhihaanne;bitaa mirgi ragaa akka dhiheeffataniif sababni isaa galmee irratti erga galmeeffameen booda beellamni jijjiiramaa kennamuu qaba,SDFHH keewwata 256/1.

VI.Ragaan himataa kan hafaniif sababa humna himataatiin ol yoo ta’e;ragaa himatamaan guuttatee dhiheeffateef,ragaanhimatamaa akka dhihaatan ajajamee himatamaaf baasii fi kisaaraa muramuu qaba.

VII.Ragaan kan himataa hundumtuu guutamanii dhiyaatanii ragaan himatamaa balleessaa himatamaatiin guutamee yoo hin dhihaanne ta’e;ragaan himataa dhagahamee murtiin ni kennama,garuu himatamaan sababa humna isaatiin ol ta’eef ragaa isaa yoo hin dhiheeffanne,baasii fi kiraasaan himataaf muramee beellamni jijjiiramaa himatamaan ragaa guuttatee akka dhiheeffatuuf ni kennama,SDFHH keewwata 256(1).

VIII.Manni Murtii sababa ragaa bira darbeef galmee irratti galmeessuu qaba,himataan yookiin himatamaan ragaan dhihaatan naaf gahu yoo jedhan,yaadni isaanii galmee irratti galmaa’uu qaba,SDFHH keewwata 256(1).

VIII.Ragoonni guutanii dhihaatanii yookiin walakkaanis yoo dhihaatan Manni Murtii dhagahuudhaaf yoo murteesse,ragoota qorachuu itti fufa.Ragoota dhihaatan guyyaa tokko dhagahanii xumuruun kan hin danda’amne yoo ta’e;Manni Murtii ragoolee dhagahee hanga xumurutti beellama guyyaa itti aanu kennuun hojii raawwachuu qaba malee beellama dheeraa kennuu hin qabu,SDFHH keewwata 197(3).

DHIJMMWF **Jildii 9^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 49660 ta’e irratti ‘‘gareen himannaan irratti dhihaate himannaa ofirraa fashaleessuuf ragoolee lakkaa’ate,ragoolee akkanaa dhagahuu dhabuun mirga ofirraa ittisuu seeraan eegame kan dhiphisu ta’uu SDFHH keewwatoota 223,234,137,249 fi 256 waliin wal qabsiisuun hiikoo kennee ture.

5.Dhagaha Guutuu(Trial)

5.1.Haasa’a Baniinsaa,Fi Ragaa Qorachuu

I.Haasa’a(Ibsa) Baniinsaa:

1.Bu’uura seera deemsaa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 259(1) tiin kan jalqabuuf mirga qabu jecha baniinsaa taasisuun ragaa dhiheeffata.Garuu,qabatamaan hin raawwatamu.Haasofni baniinsaa akkaataa ragaan itti dhihaatu(road map) ifaan agarsiisa.

2.Qabiyyeen haasa’a baniinsaa:-dhimmicha Mana Murtii fi Abbaa Seeraa beeksisuu,seenaa dhimmichaa gabaabinaan agarsiisa,wanta irratti xiyyeeffatamuu qabu agarsiisa.Haasofni kun seenaa,qaama,fi xumura qaba.Abbaan seeraa yeroo gahaa ramadanii dursanii falmitoota beeksisuu,osoo jidduu hin seenin xumursiisanii sirritti galmeessuu isaanii mirkaneeffachuu qaban.

3.Haasa’a baniinsaa jalqabuun mirga himataati.Garuu,himatamaan himannaa himataan dhiheesse amanee,haa ta’uutii garuu seera yookiin firii dubbii biraa tuquun(ittisa qajeelaa yoo dhiheeffate) bu’aa hin qabu jechuun kan falmu yoo ta’e,falmii kan jalqabu himatamaadha,seera deemsaa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 258(1).Haasa’a baniinsaa kan eegaluu himataadha,haalota murtaa’aniin haasofni baniinsaa himatamaan eegalama.Falmin haasa’a baniinsaa kan jalqabamu garee falmii dirqama hubachiisuu irratti kufuutiin jechuudha.

Dirqama dhiheessa ragaa(burden of production):jechuun firii dubbii tokko jiraachuu yookiin jiraachuu dhabuu qaamni falmu ragaa dhiheessuun hubachiisuuf dirqama qabu.Wal-falmitoota keessaa ragaan osoo hin dhiheeffamin akkuma jirutti murtiin yoo murtaa’e,gareen moo’amaa/miidhamaa ta’u dirqama ragaa isaa dura dhiheeffachuu kan irratti kufu ta’a jechuudha.

Dhimma hariiroo hawaasaa keessatti **akka qajeeltootti** falmii jalqabuuf mirga kan qabu himataadha(SDFHH keewwata 258).Garuu,himatamaan gaaffii seerummaa himataan gaafate yoo amane yookiin bu’uura seeraatiin fi haallan firiiwwan dubbii birootiin himataan gaaffii seerummaa kana argachuuf mirga hin qabu jechuun kan falmu yoo ta’e,falmicha kan eegaluu qabu himatamaa dha.

DHIJMMWF Jildii 20^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 114816 ta'e irratti "himatamaan himannaa himataan dhiheesse amanee,garuu seera yookiin firii dubbii biraa tuquun(ittisa qajeelaa yoo dhiheeffate) bu'aa hin qabu jechuun kan falmu yoo ta'e falmii kan jalqabu himatamaa akka ta'e" SDFHH keewwata 258(1) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

Namni wanti tokko jiraachuu ibsuun falmu wanta sana hubachiisuu akka qabuu fi dirqamni hubachiisuu isuma irratti akka kufuudha.**Dirqamni hubachiisuu(burden of proof)** jechuun dirqama ragaa barbaachisaa dhiheeffachuu fi ragaa sanaan Mana Murtii amansiisuu jechuudha.

4.Gareen haasa'a banu jecha haasa'a baniinsaa kennee fi qabxii(ijoo) ragoonni isaaf beekan gabaabinaan erga hubachiiseen booda,ragoota isaa dhiheessee ni dhageessifata,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 259/1.

5.Ragaan kan dhagahamu **ijoo dubbii** dursamee qabame irrattiidha.

6.Gareen haasa'a baniinsaa eegale ragaa isaa dhageessifatee erga xumureen booda,gareen biraa ittisa isaa jecha haasa'a baniinsaa dhageessisee fi ijoo ragaan ittisa beekan gabaabinaan erga hubachiiseen booda ragaa ittisa dhiheeffatee ni dhageessifata,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 259(2).

II.Ragaa Dhiheessuu fi Qorachuu:

2.1.Seerri ragaa seera deemsaa jalatti kan ramadamuudha.Dhimmoota falmii Mana Murtiitti gaggeeffaman karaa tokkoon yookiin karaa biraatiin gaaffiilee ragaa ilaallatan kan kaasisaniidha jechuun ni danda'ama.

Faayidaa Ragaa:-Ragaan furtuu(key) Manni Murtii murtii kennuuf barbaadu,odeeffannoo Mana Murtiitiif kennu,Mana Murtii amansiisuu fi dhimmicha hubachiisuuf faayidaa ol'aanaa qaba.

Ragaan firii dubbii tokko jiraachuu yookiin jiraachuu dhabuu ittiin hubachiisuuf kan gargaaramnuudha.**Ragaan firii dubbii jira jedhame tokko jiraachuu fi jiraachuu dhabuun mala** ittiin mirkanaa'u ta'ee jecha amantaa,jecha naqaashotaa(jecha ragummaa),himataan ofiif ragaa ta'ee kakatee jecha kennu,sanada,hubannoo Mana Murtii,tilmaama seeraa fi Manni Murtii wantoota aangoo abbaa seerummaa isaatiin ilaaluudha akka ta'e armaan olitti ibsamee ture.

2.2.Hubachiisa:Ragaan falmii seeraa mirkaneessuuf,yookiin fashaleessuuf hin dhihaatu,sababni isaas dhimmi seeraa,seerummaa qorachuun furmaata kan argatu waan ta'eefidha.

Akaakuuwwan Ragaa:

1..Akaakuuwwan ragaagama firii dubbii hubachiisuutiin waliin wal qabatee:ragaa kallattii fi alkallattii jedhamee beekamu.

2.3.1,ragaa kallattii(direct evidence):ragaan kun ragaa ijaa dhaddacha irratti qaamaan dhihaatee jecha kennamu,ragaa sanadaa,fakkii fi jecha amantaa ni dabalata.

2.3.2.ragaa al-kallattii(indirect evidence):ragaan al-kallattii ragaa naannoo(circumstantial evidence) fi ragaa jette jettee(hearsay evidence) dha.Ragaan jette jettee jedhamu kun ragaan dhihaate nama biroorraa odeeffannoo argate sanaan yeroo ragaa bahu jechuudha.Ragaa naannoo kan jedhamu,firii dubbii akka ragaatti dhihaate waa'ee ijoo dubbii qabameeru alkallattiin ibsu/dubbatuudha.

Ragaan naannoo(circumstantial evidence) bakka sadi(3) tti qoodama.Isaanis:-

- 1.Ragaa tarii namni gocha tokko raawwachuu fi dhiisuu(taatee jedhame) ibsuuf dhihaata jedhamee eegamu(prospectant evidence,or evidence suggesting that a person might or might no do a particular act even before someone does an act);
- 2.Ragaa yeroo gochi raawwatame jedhame agarsiisuuf dhiyaatu(concomitant evidence or evidence that is presented to show the disputed fact/at the time of the act done); fi
- 3.Ragaa gochi erga raawwatameen booda argamu(retrospectant evidence or the evidence it occurs after an act has been done) dha.

2.Tooftaa dhimmicha hubachiisuu danda'uu waliin wal qabatee gosoonni ragaa:ragaa namaa,ragaa sanadaa,fi ragaa qabatamaa jedhamanii beekamu.

2.4.1,ragaa namaa(oral evidence)(testimonial evidence):Naqaashii jechuun ragaa namaa Mana Murtii dhihaatanii jecha ragummaa kennanii fi ragaa ogeessaa ni dabalata.

2.4.2.ragaa sanadaa(documentary evidence):ragaan kun fakkii,jecha galmeeffame,viidiyoo waraabame,qubee,fi mallattoo ijoo dubbii jiraachuu fi dhabuu hubachiisuuf dhihaatuudha.

2.4.3,ragaa qabatamaa yookiin ibsituu(demonstrative or real evidence):ragaan akkanaa Manni Murtii qaqqabee,ilaalee,qaama miiraa kamiyyuu fayyadamee qorachuudhaan jiraachuu fi dhabuu ijoo dubbii kan hubatuudha.

Ijoowwan ragaa dhiheessuun mirkaneessuu hin barbaachifne(facts which may be proved other than by evidence)kanneen armaan gaditti ibsamaniidha:-

1..Hubannoo Mana Murtiitiin fudhatamu(doctrine of judicial notice):jechuun qajeeltoo seera ragaa ta'ee firiin dubbii dhugaa ta'e hawaasa kamiyyuu biratti sirriitti beekamaan akka ragaatti fudhatamu,fi kan akka odeeffannoo Mana Murtii ragaa tokko malee ofii qorannoo barbaachisaa ta'e gochuudhaan dhugaadha jedhee fudhatuudha(judicial notice is a rule in the law of evidence that allows a fact to be introduced into evidence if the truth of that fact is so notorious or well known).

1.1.Dhimmoonni Mana Murtiitiin beekaman(judicial notice of facts) kan jedhaman:-

Firii dubbii hawaasa biratti beekamaa(facts of common knowledge) kan akka Aduun karaa Bahaa baati,Biyyi Itoophiyaa Gaanfa Afrikaa keessatti argamti;fi

Kan akka odeeffannoo Mana Murtii ragaa tokko malee ofii qorannoo barbaachisaa ta'e gochuudhaan dhugaadha jedhee fudhatu/ijoowwan maddeen qabatamoo ta'an irraa mirkanaa'an(verifiable facts):Manni Murtii Kitaaba,Waraqaalee ragaa,barreeffama adda addaa sakatta'ee wantoota irra gahu danda'u,dhimmoonni haala kanaan beekuu danda'an keessaa waa'ee taateewwan siyaasaa,seenaa,gochoota aadaa fi dhimmoota ogummaa waliin wal qabataniidha.Dhimmoonni akkanaa ragaa hin barbaadan jechuudha.

1.2.Hubannoo seeraa Mana Murtiitiin fudhatamu(judicial notice of law or legislative facts):Hubannoo seeraa Mana Murtiitiin fudhatamu jechuun adeemsa dhimma falmii kaaseef seera raawwattiinsa qabu adda baasuun murteessuudha.Sababni isaas ijoo falmitoota jidduu ka'u ijoo firii dubbii qofa osoo hin taane ijoo seeraas qaba,SDFHH keewwata 240.Himatamaan himannaa yoo amane ragaa dhiheessuu osoo hin barbaachisin Manni Murtii kan amaname fudhachuun murtii kenna,SDFHH keewwata 242.Abbaan Seeraa seera akka Biyyaattis ta'e akka Naannoo isaan keessatti hojjatan keessatti maxxanfamee bahee hojiirra jiru beekuu qaba.

Kunis Manni Murtii hubannoo seeraa fudhachuuf Seerichi naggaarit Gaazeexaan(negarit gazeta) maxxanfamuu qaba yaada jedhu irraa madduudha.Labsii Naggaariit Gaazeexaa hundeessuuf bahe Labsii Lakk.3/1995 bahe keewwata 2(3) jalatti seera kamiyyuu sadarkaa federaalaattii fi naannootti bahee naggaariit Gaazeexaan maxxanfamee Manni Murtii fudhachuuf dirqama qaba(judicial organs shall take judicial notice of laws published in the federal Negarit Gazeta) jechuun tumeera.

2.Himannoon dhihaate yeroo amanamu(admitted facts):

2.1.Ragaa barreeffamaa tokko gareen akka amanetti lakkaa'amu seera hariiroo hawaasaa keewwata 2002,kallattiidhaan ifatti amanaman ragaa hin barbaadu(facts expressly admitted in parties pleadings) seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 242 fi 83.

2.2.Ijoo ifatti hin haalamne akka amanametti lakkaa'ama(facts admitted by implication) seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 83 fi 235.Kanaaf,dhimmoota akkanaa irratti ragaa dhiheessuun hin barbaachisu.

2.3.Dhagahaan dura waliigalteedhaan yoo amaname(Admission by agreement of the parties) SDFHH keewwata 252.

2.4.Yeroo qorannoon taasifamu gareen ragaa ta'ee jecha kennuun yookiin bakka bu'aa isaatiin yoo amane(admission by testimony of the party on the stand or by statement of his counsel) SDFHH keewwata 261.

2.5.Yeroo bakka bu'aan abbaa seeraa jecha ragaa fuudhu ijoo amaname(facts admitted by a party who testifies before a commission) SDFHH keewwata 127 fi 122,124,242.128(2).

2.6.Yeroo dhagaha duraa fi dhagaha guutuu keessatti yoo amaname(admission during pre-trial hearing and trial) SDFHH 241,242 fi 243.

3.Tilmaama seeraa fi ijoowwan dubbii(legal presumptions and presumed facts):

3.1. Tilmaama jechuun yeroo Mana Murtii dhihaatan, ragaa tokko malee ijoo gareen tokko kaase dhugaadha jedhamee fudhatamu jechuudha. Dabalees tilmaama jechuun yeroo Manni Murtii mirkanaa'uu ijoo tokko irratti hundaa'uudhaan, jiraachuu ijoo kan biraa akka tilmaamamee fudhatuuf mirkaneessa ragaa tokko malee dhugummaa isaanii akka fudhatuuf hayyamamuuf jechuudha. **Fakkeenyaaf:** Fuudhaa-heeruma keessatti mucaa ulfaa'amee dhalateef abbaadha kan jedhamu, dhirsuma haadhaati jedhamee tilmaamama (Seera Maatii Oromiyaa fooyya'ee bahe keewwata 143).

3.2. Tilmaama ijoo dubbii (presumption of fact):-ijoo hundee ta'e mirkaneessuudhaan adeemsa loojikaatiin waan isatti aanee dhufu, Manni Murtii akka tilmaamuuf yeroo hayyamamuudha. Ijoowwan hawaasa biratti beekamaa ta'e, ijoowwan maddeen qabatamoo ta'an irraa mirkanaa'an tilmaamni fudhatamuudha.

3.3. Tilmaama seeraa (presumptions of law): kun tilmaama yeroo hunda Manni Murtii akka fudhatuuf seerri dirqisiisuudha. **Fakkeenyaaf:** namni dandeettii qaba jedhamee tilmaamama, SHH keewwata 192. Tilmaama abbaa qabeenyaa (presumption of ownership) SHH keewwata 1206 ilaaluun ni danda'ama.

Tilmaamni seeraa bakka lamatti qoodamu: Isaanis:-

1. Tilmaama seeraa fashalaa'uu hin dandeenye (irrebutable presumption): Kun takkaa seeraan tumamnaa tilmaama dhumaa (conclusive) ta'ee garee biraatiin fashalaa'uu (sobsiifamuu) hin dandeenyeedha. Yoo 'x' dhugaa ta'e bu'aa dirqama 'y' nis 'x' hordofa. **Fakkeenyaaf:** -kanfaltii idaa kiraa manaa fi bu'aa hojii qonnaa irraa yeroo murtaa'e keessatti argamuun wal qabatee yeroo itti kanfalamuu qaban irraa kaasee waggaan lama yoo darbe akka kanfalametti lakkaa'ama seera hariiroo hawaasaa keewwata 2024. Tilmaama kana immoo fashaleessuun hin danda'amu SHH keewwata 2026/1.

2. Tilmaama seeraa fashalaa'uu danda'u (rebutable presumption): tilmaamni seeraa fashalaa'uu danda'u amala dirqama mirkaneessuu garee falmii birootti dabarsuu kan qabu yeroo ta'u, gareen kuun ragaa isaa dhiheessuun tilmaama fudhatame kana fashaleessuu kan danda'u ta'uu isaati. **Fakkeenyaaf:** Fuudhaa fi heeruma keessatti mucaa ulfaa'amee dhalateef abbaadha kan jedhamu, dhirsuma haadhaati jedhamee tilmaamama (SMO keewwata 143). Garuu, namni abbaa mucaati jedhame sun ragaa qabatamaa haadha mucaa waliin wal qunnamtii saalaa kan hin raawwannee fi mucaan jedhame sun kan isaa akka hin taane ragaa dhiheessuun tilmaama fudhatame fashaleessuu danda'a. **Aadde Caaltuu fi Obboo Caalaan** haadha manaa fi abbaa manaa turanii sababa waliigaltee isaaniitiin dhugumaan addaan bahanii yeroo jiraatanitti daa'imni yoo dhalate; wal-qunnamtiin saalaa Aadde Caaltuu fi Obboo Caalaa gidduutti akka hin godhamnetti tilmaamama. Falmiin isaan jidduutti kan ka'u yoo ta'e, Obboo Caalaan daa'imni kun gaa'ela keessatti haa dhalatu malee daa'ima koo miti jedhee ijoo hundee haadha daa'ima waliin jiraachaa hin turre jedhu qofa mirkaneessuun waakkachuu ni danda'a jechuudha. Seera Maatii Oromiyaa keewwata 186(1). Kan biraa Seera Maatii Oromiyaa keewwata 186(2), seera

hariiroo hawaasaa keewwattoota 1147,1153,1196,2025,2782 fi kanneen kana fakkaatan tilmaama seeraa fashalaa'uu danda'an ilaaluun ni danda'ama.

Tilmaama dirqama hin taane(permissive presumptions):Namni tokko qaama isaa irratti miidhaan tokkollee kan hin hordofsiisne ta'uu osoo mirkanaa'ee jiru,Mana yaalaatti hin qoratamu jedhee kan dide yoo ta'e,Abbootiin Seeraa namni sun dhukkubsataadha jedhanii tilmaamaniin akka dhukkuba sana qabutti tilmaama fudhachuu akka danda'an SHH keewwata 22 jalatti tumeera.Fakkeenyaaf,namni dhiiraa tokko dhukkuba AIDS itti yaadee dubartii tokko irratti dabarse jedhame,dhimma hariiroo hawaasaa irratti tarii dhiiga hin qoratamu jedhee diduu danda'a SHH keewwata 20(1).Yeroo dubartiin sun beenyaa gaafattu namni sun hin qoratamu jedhee yoo dide,Manni Murtii namni sun HIV positive(+v) akka qabutti tilmaama fudhachuu danda'a jechuudha.Tilmaamni seeraa dirqama hin taane kun tilmaama ragaa biraatiin fashalaa'uu danda'uudha.

SIRNA KAKUU:Ragaan jecha ragaa kennuun dura jecha kakuu yookiin jechi kennu dhugaa ta'uu mirkaneessu jecha kennuu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 261(1).Ragaan jecha ragummaa kennuuf dhihaates haala kanaan akkaataa amantaa isaatiin kakuu raawwachuu qaba:-

''Dhugaa malee dhara hin dubbadhu,yoon dhara dubbadhe Rabbi yookiin Waaqni dhala naaf hin kennin,yoo naaf kenne hin guddatin,yoo guddate hin dubbatin,yoo dubbate hin mul'atin;kanan facaase naaf hin margin,kan nyaadhe naaf hin sifaayin'' yookiin

''Dhugaa dubbadha,dhugaa hin haalu,yoon dhugaa haale qe'ee koo Bofti haa dhaalu;Qe'een koo qe'ee Booyyee! Dhalli koo dhala yuuyyee haa ta'u'' yookiinkan jedhu ta'uu danda'a.Sirni kakuu akka naannoo naannootti gara gara ta'uu danda'a.

Ragaan ni 'kakadha' jechuuf amantaan isaa kan hin eeyyamne yoo ta'e,bakka ni 'kakadha' jedhu nan ''mirkaneessa'' jechuun isaa gahaadha.Ragaan Kitaaba Qulqulluu yookiin Qur'aana qabatee akka kakatu dirqisiisuun barbaachisaa miti.

Gareen dhimma isaa irratti jecha ragaa kennuu barbaadu ragaa ta'ee jecha isaa kennachuu ni danda'a.Abbaan dhimmaa/gareen dhimma isaa irratti waan ragaa bahuuf barbaadu dursee dhugaa dubbachuuf akkaataa amantaa isaatiin kakachuu yookiin dhugaa dubbachuuf mirkaneessuu qaba.

Gaaffii Dhihaatu Waliin Wal Qabatee Akaakuuwwan Jecha Ragaa

Gaaffii dhihaatu waliin wal qabatee jechi ragoolee bakka saditti kan qoodamu akka ta'e SDFHH keewwata 269(3) jalatti kan tumame yoo ta'u;isaanis:gaaffii duraa,gaaffii qaxxaamuraa fi keessa deebii jedhamanii beekamu:

1.Gaaffii duraa(examination in chief):-

Ragaan namaa erga dhihaateen booda eenyummaan isaanii mirkanaa'ee,akkaataa amantaa isaaniitiin sirna kakuu raawwatanii/dhugaa dubbachuuf mirkaneessaniin booda gaaffiin duraa,qaxxaamuraa fi keessa deebii dhihaachuufi danda'a.

Gaaffii duraa kan jedhamu gareen ragaa dhiheeffate gaaffii jalqabaa(duraa) gaafatuudha.kaayyoon gaaffii duraa firii dubbii seenaa dhimmichaa Mana Murtii akka banuufidha.Dhimma ragaan kallattiin yookiin alkallattiin beeku qofa irratti ta'uu qaba(SDFHH keewwata 263/1/,138 fi 146).Ragaan namaa erga dhihaateen booda eenyummaan isaa(maqaa,umrii,hojii,sadarkaa barnootaa,teessoo) adda bahee mirkanaa'ee erga kakateen booda gaaffiin duraa kana ragaa kanaaf dhihaate ragaan waan gaafatame deebisuu qaba.Gareen ragaa dhiheeffate ragaa isaa gaaffii duraa(examination in chief) gaafachuu qaba.Yeroo gaaffiin duraa gaafatamu gaaffii qajeelchaa hin eeyyamamu.Garuu,Mana Murtii eeyyamsiisuun gaaffii qajeelchaa gaafachuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 263(1)(2).

Gareen ragaa dhiheeffate ragaa isaa yommuu gaafatu,gaaffii sobsiisu(fashaleessu) gaafachuu hin qabu.

Gaaffiin qajeelchaa kan dhorkameef,ragaan deebii itti himamee osoo hin taane,waan kallattii/alkallattiin beeku ragaa akka bahuuf.

Gaaffii qajeelchaa jechuun gaaffii deebii kan gaafatuu barbaadu akeekuudha.Yeroo baay'ee deebii "eeyyeen" yookiin "miti" jedhu kan affeeru jechuudha.

Akkaataa Gaaffii sirrii hin taane(gaaffii qajeelchaa gaaffii duraa keessatti dhorkame):

1,gaaffii:Fulbaana 5 sa'aatii 8:00 tti himatamaan kun yeroo qabiyyee koo irra dallaa ijaaree jeequmsa kaasuu argitee mitii? Deebii=eeyyeen.

2,ati gaafa sana achi turtee mitii? Deebii=eeyyeen.

3,kanaaf,dallaa qabiyyee lafa koo irratti humnaan ijaaru argite jechuudha kaa? Deebii eeyyeen.Gaaffiilee akkaanaa gaaffii duraa keessatti dhorkaadha.

Gaaffiin qajeelchaa yookiin sobsiisuu gaaffii duraa keessatti haala addaatiin kan hayyamamu:-

1,kan irraanfate yaadachiisuuf(uumamaan yookiin umrii irraa kan ka'een dandeettii yaadachuu kan hin qabne yoo ta'e yookiin dheerina yerootiin gochi raawwatame irraa kan ka'een ragaa sana yaadachiisuuf,hanbifannoon ni eeyyamama;

2,daa'immanii fi namoota sammuu yaadachuu dadhabe(children and mentally retarded persons) gargaaruuf yoo ta'e,haala addaatiin gaaffiin qajeelchaa ni hayyamama.

3,dhimma seensaa kan akka maqaa,umrii,hojii,teessoo fi kan kana fakkaatan seera seemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 269;

4,ragaa jecha ragummaa kennuuf eeyyamamaa yoo hin taane/abbaa dhimmaa ragaa dhiheeffate irratti kan rageessu yoo ta'e(hostile witness):ragaan jecha ragaa kennuun isa yookiin faayidaa isaa ni miidha jedhee yoo yaade,yaada faallaa yoo qabaate,ragaa bahuuf fedhii dhabuu irraa kan ka'e jecha ragummaa garee waamate miidhu yoo kenne gaaffiin qajeelchaa haala addaatiin ni eeyyamama.

Manni Murtii gaaffii qajeelchaa kan eeyyamu qabu,dura gaaffiin duraatiin akka galuuf yaaliin barbaachisaa taasifamee yoo hin mirkanaa'iniidha.

Manni Murtii sadarkaa kamittuu gaaffii qulqulleessaa gaafachuu danda'a seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 263(4).

2.Gaaffii qaxxaamuraa(cross-examination):Gaaffii qaxxaamuraa kan jedhamu gareen ragaa dhiheeffate gaaffii duraa gaafatee akkuma xumureen,gareen biraa gaaffii dhiheessuudha.kaayyoon isaa deebii ragaan gaaffii duraatiif kenne soba,kan hin amanamne yookiin shakkisiisaa ta'uu isaa agarsiisuuf.Gareen gaaffii kana gaafatu odeeffannoo faayidaa qabu kan biraa akka argatu dandeessisa.Gaaffii qaxxaamuraa gaafachuuf gaaffiin duraa dirqama.Gareen ragaa dhiheeffate ragaa isaa hin gaafadhu yookiin hin barbaadu yoo jedhe,gaaffiin qaxxaamuraa hin dhihaatu jechuudha.Gaaffii qaxxaamuraa keessatti gaaffiin qajeelchaa ni gaafatama.Rogummaa gaaffii qaxxaamuraa kan madaalamu,gaaffii gaaffii duraatiin gaafatameen osoo hin taane,deebii gaaffii sanaaf kennameeniidha.Jecha ragaan kenne qofa diiguuf(sobsiisuuf) malee dhimma haaraa kaasuun hin gaafatamu.Seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 263(3).Gareen himatame gaaffii qaxxaamuraa gaafata.

3.Gaaffii keessa(irra) deebii(re-examination):-gaaffii irra deebii kana namni ragaa dhiheeffate gaaffii duraa gaafate gaaffii gaafatuudha.Dhimma gaaffii qaxxaamuraa keessatti gaafatame qulqulleessuuf,gaaffiin keessa deebii gaafatama.Gaaffiin qaxxaamuraa yoo hin jirre gaaffiin keessa deebii hin jiru.Gaaffiin qajeelchaa dhorkaadha.Dhimmoota gaaffii duraatiin qulqullaa'uu qaban qulqulleessuuf eeyyama Mana Murtii malee gaaffii irra deebiitiin qulqulleeffachuun hin danda'amu.

Haala gaaffiin dhihaatu irratti mormiin yoo ka'e,mormii osoo hin fudhatin gaaffiif deebii akka kennamu yoo ajaje ta'e,deebii gaaffii mormii dhihaate irratti kenname maqaa nama morme,murtii mormii kufaa taasise galmee irratti barraa'uu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 270.Jechi ragaan kennu ulaagaa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 269 guutee galmaa'uu qaba.

Ragaa abbaan dhimmaa fidate isa irratti rageessu:Ragaa abbaan dhimmaa tokko dhiheesse deebisee abbaa dhimmaa sana irratti kan ragaa bahu yoo ta'e,abbaan dhimmaa sun jechi kun akka hin galmooofne,ragoonnis jecha kennuu akka dhaaban Mana Murtii gaafachuu hin danda'u.Gaaffiin akkanaa yoo dhihaate,Manni Murtii gaaffii osoo hin fudhatin jecha ragaa galmeessuu qaba.Abbaan dhimmaa gaaffii yoo dhiheesses,Manni Murtii barbaachisaa ta'ee yoo mul'ate,ragaa qorachuu itti fufuu danda'a.

Ragaaf hiiktuu Afaanii ramaduu:Ragaan Afaan hojii dhaddachaa kan hin beekne yoo ta'e,hiiktuun Afaanii ragaaf ramadamuu qaba.Hiiktuun afaanii hojii Afaan hiikuu kana raawwachuun dura dhugaan hiikuuf kakachuu yookiin mirkaneessuu qabdi(qaba).

III.Dhagaha Dhimma Hariiroo Hawaasaa Keessatti Aaangoo Manni Murtii Qabu:

1.Manni Murtii kaka'umsa mataa isaatiin yookiin iyyannoo falmitootaatiin galmeen yookiin ragaan sanadaa Mana Murtii biroo irraa akka dhihaatu ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 145.

2.Ijoo dubbii baasuuf Manni Murtii ragaa namaa yookiin sanadaa dhiheessisee qorachuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 249.

3.Ragaan sanadaa gaafa dhagahaa kan hin dhihaatin,sababa gahaa ta'eef yoo ta'e akka dhihaatu Manni Murtii ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 256.

DHIJMMWF Jildii 17^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 97217 ta'e irratti "ragaan himannaadhaan wal qabatee hin dhihaanne bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 137(3) fi 256 tiin hin dhihaatin fudhatamummaa akka hin qabne" murteessee ture.Haa ta'uutii,Manni Murtii bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 249,257 fi 345 tiin murtii haqa qabeessa ta'u kennuuf jecha iyyattoonni tarree ragaa isaanii keessatti ibsuu baatanis Manni Murtii dhiheessisuu danda'a.

4.Manni Murtii falmicha/dhimmicha irratti murtii kennuuf gaaffii barbaachise sadarkaa kamirrattuu ragaa gaafachuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 261(4).

5.Manni murtii yommuu falmiin dhagahamu sadarkaa kamiyyuu irratti falmitootaan dhihaachuu baatus,ragaa sanadaa falmichaaf faayidaa akka qabu itti amane akka dhihaatu ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 164.

6.Ragaan sanadaa dura hin dhihaatin gaafa dhagahaa,ragaa namaa gaaffii qaxxaamuraa gaafachuuf yookiin yaadachiisuuf akka dhihaatu Manni Murtii ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 137(4).

7.Murtii haqaa kennuuf ragaa dabalataa haala al-loogummaa isaa hin tuqneen akka dhihaatu ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 264.

DHIJMMWF Jildii 20^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 109563 ta'e irratti "Manni Murtii dhugaa baasuuf ragaa dhiheessisee dhagahuu qaba yoo jennu;ragaan dhihaate hanga dhugummaa dhimmichaa mirkaneessetti dirqama ragaan dabalataa akka dhihaatuuf ajajuuf Manni Murtii hin dirqamu.Falmii hariiroo hawaasaa keessatti ragaa dhagahuu fi firii dubbii ragaan akka qulqullaa'u kan taasifamu murtii kennuuf dirqama barbaachisaa yoo ta'eedha' jechuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

8.Haalli seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 265 jalatti caqafame yoo uumame jecha ragaa hatattamaan(battalumatti) beellamaan dura fuudhuu ni danda'a.

9.Manni Murtii murtii haqa qabeessa kennuuf jecha ragaa namaa dhagahame lammata waamuun gaaffii gaafachuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 266.

10.Iddoo qabeenyi falmiif sababa ta'e jiru yookiin wanti biraa jiru dhaquun ilaaluu(qorachuu),seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 272.

11.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 122-131tiin kan keewwata 261(3) jalatti tumame akkuma eegametti ta'ee,haalawwan muraasaas,Mana Murtichaa bakka bu'ee ragaa sassaabu yookiin ragaa qoratu bakka bu'aa Abbaa Seeraa muuduu ni danda'a.

12.Manni Murtii ogeessi tokko dhimma tokko qoratee yeroo murtaa'e keessatti bu'aa isaa Mana Murtiitiif akka beeksisu ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 136.

DHIJMMWF Jildii 20^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 115963 ta'e irratti "adeemsa falmii keessatti yaadni ogeessaa dhihaate kan wal faalleessu yoo ta'an,ulaagaa fi sababni ifa ta'e kan hin jirre irratti tokko fudhatanii tokko immoo kuffisuun(dhiisuun) sirrii miti.Manni Murtii ogeessa biroo beekumsaa fi muuxannoo qabutti ergee yaada akka kennu gochuu qaba" jechuun seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 250 fi 136 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

13.Manni Murtii haalawwan muraasaaf ragaa Mana Murtii osoo hin dhihaatin,jecha ragummaa kakuun akka kennuu fi dhaddacha irratti akka dubbifamu ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 203-206.

IV.Jecha Ragaa Kennuuf Eeyyamamaa Ta'uu Dhabuu fi Jecha Ragaa Sobaa

1.Gareen falmitootaa dhaddacha Mana Murtii kan dhihaatan kamiyyuu yookiin nama biraa jecha akka kennuuf Manni Murtii ajaje,yookiin ragaa barreeffamaa harkaa qabu yookiin aangoo isaa jala argamu akka dhiheessu Manni Murtii yoo ajaje,sababa gahaa malee yookiin sababa seeraan hin deeggaramneen ajaja Mana Murtii raawwachuuf eeyyamamaa hin taane yoo ta'e,Manni Murtichaa battalumatti murtii irratti kenna yookiin falmii murteessuu keessatti barbaachisaa fakkaatee yoo argame ajaja biraa ni kenna.

Seera yakkaa keewwata 452(1) jalatti garee falmataan kamiyyuu Mana Murtiitti dhihaatee dhugaa akka dubbatu ajajamee,Mana Murtichaan ijoo murtaa'u irratti ijoowwan dubbii rogummaa qaban ilaalchisee osoo beeku jecha sobaa kan kenne yoo ta'e,bu'aa inni barbaadu osoo hin argamin yoo hafellee,hidhaa salphaa waggaa tokko(1) hin caalleen adabamuu akka qabu tumeera.

DHIJMMWF Jildii 9^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 43005 ta'e irratti "jecha sobaa kenneera jedhamee bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 481 tiin murtii balleessummaa fi adabbii murtaa'uu qabu irratti seera yakkaa keewwata 452(1) waliin xiinxaluun hiikoo kennee ture.

2.Seerri deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatni 480 adabbii maallaqaa tumeera.Dabalataanis nama ajaja raawwachu dide/jecha ragaa kennuu yookiin dhiheessuu dide bu'uura seera yakkaa bara 1996 bahe keewwata 448 tiin battalumatti adabbii murteessuu akka danda'u,seerri deemsa falmii hariiroo hawaasaa

keewwatni 481 ni akeeka. Ta'us, adabbiin murtaa'uun dura sababa ragaan jecha ragaa kennuu hin barbaanne (fakkeenyaaf gaaffii yoo deebise yakkaan himatamuu ni danda'a jedhee sodaachuu) qulqulleessuu fi ragaan jecha ragaa kennuun barbaachisaa ta'uu. jecha kennuunis dirqama ta'uu, diddaan yoo itti fufe garuu, adabbiin yakkaa irratti murtaa'uu akka danda'u hubachiisuu fi gorsa barbaachisaa hunda kennuu qaba. Manni Murtichaa qorannoo (qulqulleessuu) barbaachisaa fi gorsa sirnaawaa erga kenneen booda ragaan diddaa yoo itti fufee fi carraan biraa hin jirre ta'uu yoo hubatame, adabbii yakkaa murteessuu ni danda'a.

3. Ragaan yaada isaa jijjiiree jecha ragaa kennuuf hayyamamaa ta'uu yoo ibsee fi jecha yoo kenne, Manni Murtichaa adabbii muteesse salphisuu yookiin adabbii guutumaan guutuutti kaasee akka gaabbu taasisee bira darbuu ni danda'a.

4. **Ragaan jecha ragaa sobaa** ifa ta'e yoo kenne, jecha isaa akka sirreeffatu Manni Murtichaa tattaaffii barbaachisaa taasisee fi gorsa barbaachisaa kennee, akkasumas sobaan ragaa bahuun battalumatti yakkaan kan adabsiisu ta'uu erga hubachiiseen booda ragaan didee itti fufee jecha ragaa sobaa yoo kenne; bu'uura seera yakkaa keewwata 453 tiin ragaa sana battalumatti adabuu ni danda'a, seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 481.

5. Bu'uura Lakkoofsa 3^{ffaa} fi 4^{ffaa} armaan olitti ibsameen ragaan adabbiin irratti murtaa'e eeyyama isaatiin jecha battalumatti yoo kaase yookiin yaada diddaa yoo jijjiire; Manni Murtichaa adabbii salphisuu yookiin adabbii guutumaan guutuutti hambisuun akeekkachiisa qofa kennuun bira darbuu ni danda'a, seera yakkaa keewwata 454.

6. Jecha sobaa kan kenne garee falmitootaa yoo ta'e, bu'uura seera yakkaa keewwata 452 tiin battalumatti adabbii dabarsuu ni danda'a. Yeroo kanattis lakkoofsa 3, 4 fi 5 armaan olitti ibsame (haalonnii fi of eeggannoon) haala wal fakkaatuun raawwatiinsa qabaachuu qabu.

7. Ragaan sobaa nama mirga qabu mirga irraa mulquu yookiin kan mirga hin qabne mirga gonfachiisuu, qabeenya (qarshii), yeroo fi humna qisaasessuu, hawaasa keessatti wal amantaan akka hin jiraanne gochuun, walitti hidhamiinsa hawaasummaa laaffisuu fi kan kana fakkaatan irratti miidhaa waan qaqqabsiisuuf, ragaa sobaa dhabamsiisuuf cimanii irratti hojjachuu gaafata.

V. Ragaa Madaaluu

Dhimmoota falmii Mana Murtii idileetti gaggeeffaman karaa tokkoon yookiin karaa biraatiin gaaffiilee ragaa ilaallatan kan kaasisaniidha jechuun ni danda'ama. Dhimmoota baay'ee irratti ragooleen namaa kan dhagahaman yoo ta'u, ragoonni dhagahaman ijoo dubbii qabame caalmaatti hubachiisaniiru jechuuf ragaa madaaluun beekamaadha.

Madaallii ragaa jechuun ragaan tokko seeraan fudhatamummaa fi ro gummaa qabaatee dhihaate ijoo dubbii falmii mirkaneesseera moo miti isa jedhu madaaluudha. Madaallii ragaa irratti wanti ilaalamu, ro gummaa fi fudhatamummaa ragaa utuu hin taane ragaan dhihaate mirkaneessa isa jedhuudha.

Haalli yookiin sadarkaan itti ragaan tokko ijoo mirkaneessuuf dhihaate rageesseera jennee itti fudhannu(standard of proof);sadarkaa yookiin gahumsa mirkaneessuu ragaa jennee fudhachuu ni dandeenya.

Karaalee jechi ragoolee namaa madaalamu keessaa:

1,**ragaa ilaaluu fi dhagahuun madaaluu**:jechi ragaa dhugaa ta'uu yeroo ragaan sun dhihaatee jecha inni kennu ragaa sana ilaaluu,fi dhagahuu fi kan kana fakkaatan akkamitti danda'e? maal argite? Waliin turte? fa'a gaafachuun barbaachisaadha.Gaaffiin kun dhimma hariiroo hawaasaa ta'uu kan danda'u yoo ta'u,fakkeenyaaf falmiin qabiyyee lafaa yoo ta'e himatamaan qabiyyee kana yoom akka qabate? Kallattii kamiin lafa bal'ina hammam ta'u akka qabate? Ati maal argite? Kan jedhu gaafachuun adda baasuun dhugaa jiru qulqulleessuuf gargaara.

2,**jecha ragaa kallattii fi al-kallattii madaaluu**:wanti ijoon ragaan dhihaate gama hundaan madaalamuu kan qabu dandeettii dhimmicha hubachiisuutiin malee ragaa kallattii ta'ee fi ta'uu dhabeef miti.Fakkeenyaaf:ragaa kallattiin tokko fedhii dhuunfaa dhimmicha irraa qabu irraa ka'uun,akkasumas carraa dhimmicha mirkaneessuuf dhufe beekuuf qabu irraa fi kan kana fakkaatan irraa ka'uun ragummaan inni kennu fudhatamummaan isaa xiqqaa ta'uu danda'a.

3,**Wal-fakkeenyaaf fi garaagarummaa jecha ragootee jidduu jiru** bu'uura godhachuun jecha ragaa madaaluu:Waldeeggarruu fi garaagara ta'uu jecha ragaa tokkoo ragootee biroo wajjiin ilaaluunis baay'ee barbaachisaadha.Jecha ragoolee gidduu garaagarummaan yoo jiraate jechi isaanii shakkisiisaa fi ragaa sobaa fi ragaa amanamummaa hin qabneedha.Garuu,yeroo madaalamuu fi murtaa'u akka sadarkaa hubannoo namootaatti tilmaama keessa galu ta'uu qaba.

4,**jecha ragoolee faayidaa qabu madaaluu**:ragooleen garee falmitootaa waliin jibba qabaachuu,firooma qabaachuu yookiin faayidaa addaa fi gara tokkotti goruu fi walitti dhufeenya biroo qaban jechi isaan kennan of eeggannoon ilaalamuu qaba.

5,**jecha ragoolee sadarkaa adda addaa irra jiran madaaluu**:jechi ragummaa **daa'imman** kennan amanamummaa qabaachuu danda'u ta'us,dhiibbaa biroo jala jiraatanii jecha kennuu waan danda'anii fi dandeettii waa yaadachuu irratti sodaan jiraachuu waan danda'uuf,ragaa biraa waliin yeroo madaalamu of eeggannoon barbaachisa.**Jechi ragaa namoonni umriidhaan deeman** kennan dandeettii waa yaadachuu dadhabuu waliin wal qabatee rakkoon jiraachuu waan danda'uuf jecha ragaa biraa waliin deeggaramee ilaalamuu qaba.**Yaadni ogeessi beekumsa addaa qabu(expert opinion)** ragaa isa dhumaa jedhamee kan fudhatamu osoo hin taane yaada ogummaatiin dhugummaa dhimmichaa mirkaneessu dhiheessu yaada kennu kana ofumaa dabalee dhiheesse moo? Miti? Dhimmicha ofiisaatii beeka moo? Miti? kan jedhu sadarkaa beekumsa isaa waliin ilaalamuu qaba.

6.**Jecha ragaa jette jettee**:jecha ragaa jette jettee yeroo madaallu walitti dhufeenya inni ragaa kallattii yookiin ragaa ijaa wajjiin qabu ilaaluun barbaachisaadha.Ulfaatinni ragaa jette jetteedhaaf kennamu kan hundaa'u ragicha kan argate ragaa kallattii irraa yoo ta'ee fi namni ragaan jette jetteen kun irraa argames dhugumatti dhimma ijoo dubbichaa beekuudhaaf carraa,yeroo fi dhiheenya inni qabu xiinxaluudhaan.Ragaan jette jetteen ragaa jette jettee biraa

irraa argame yoo ta'e,yookiin nama kallattiin dhimmicha hin beekne irraa argame yoo ta'e, ulfaatinni kennamuuf baay'ee xiqqaadha.Hanguma kallattummaan isaa fagaachaa deemu,amanamummaan isaas xiqqaachaa deema jechuudha.Ragaa sanadaa ragaa jette jettee kan taasisu firiin dubbii sanada akka ragaatti dhihaate irratti caqafame nama firii dubbichaa nan beeka jedhuun kan qophaa'e ta'uusaati.

7.Jecha ragaa namoota wal-falmanii:dhimma hariiroo hawaasaa irratti gareen wal falmu lamaan ragaa ta'uun dhihaachuu ni danda'u.Dhimma hariiroo hawaasaa irratti madaalliin sadarkaa mirkaneessa ragaa “ haala amansiisaa ta'een(preponderance of evidence)” waan ta'eef jechi ragummaa wal himattoonni kennan hagas mara ulfaatinni kennamuufi hin qabu.

8.Jecha duraan kenname fooyyeessuun ragaa kennamu madaaluu:ragaan namaa tokko jecha duraan dubbate sirreessee fooyyessee kan dubbate yoo ta'e,jechi akkanaa amanamummaa ragaa irratti dhiibbaa waan qabuuf,jecha haala kanaan kenname ijoo dubbii,akka haala dhimmichaatti haala waliigalaa jiru,fi ragoolee biroo waliin xiinxaluun barbaachisaadha.

9.Walakkaan isaa jecha ragaa dhugummaa qabu:jechi ragooleen kennan adda addummaa qabu ta'ee garuu,dhugummaa of keessaa qabaachuu waan maluuf sirnaan madaaluun barbaachisaadha.

Madaallii ragaa sanadaa fi ragaa barreeffamaa:Ragaan sanadaa yookiin barreeffamaa yommuu dhihaatan rogummaa fi fudhatamummaa qabaachuun isaanii mirkanaa'uu qaba.Madaallii ragaa barreeffamaa yeroo madaalamu,wanti guddaan ilaalamuu qabu fudhatamummaa fi rogummaa ragichi ijoo dubbii mirkaneessuuf dhihaate irratti qabu qofa osoo hin taane,qaama ragaa akkasii kennuuf gahumsa qabu irraa kan dhufe ta'uu isaa mirkaneeffachuun barbaachisaadha.Ragaan akkanaa yommuu dhihaatu,rogummaa fi fudhatamummaa erga isaa mirkanaa'een booda,sadarkaan mirkaneessa ragaa kanaa amanamummaa fi dhugummaan isaa madaalamuu qaba jechuudha.

Madaallii ragaa waliin wal qabatee Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa **Jildii 17^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 89676 ta'e irratti “ murtiin kennamu qajeeltoo madaallii ragaa bu'uura hin godhanne,murtii dogoggora bu'uura seeraa kan qabu ta'uu” hiikoo laatee ture.

Rogummaa ragaa fi Fudhatamummaa ragaa

Rogummaa ragaa(relevancy of evidence):

Ijoon ragaan rogummaa qabu isa barbaachisu kamii? kan jedhuuf himannaa keessatti,ijoon dubbii yeroo qabamu(SDFHH keewwata 246) fi himata dhiyaate ijoo seeraa fi firii dubbii mirkanaa'uu qabu kan agarsiisu ta'uu danda'a.

Ragaan dhihaate rogummaa qabaachuuf walitti dhufeenya kallattii(kallattiidhaan ijoo falmiin irratti ka'e kan dhugoomsu yookiin fashaleessu),fi al-kallattii(firii dubbii dhimmichaaf hidhata qabu kan ibsuu) dha.

Ragaa kallattii ragaa ijaa dhaddacha irratti qaamaan dhihaatee jecha kennamu,ragaa sanadaa,fakkii fi jecha amantaa ni dabalata kan dabalatu waan ta'eef,rogummaan ragichaa ijoo falmii kaase dhugummaa isaa hubachiisuu yookiin sobsiisuutiin irratti hundaa'a.

Ragaa al-kallattiiragaa naannoofi ragaa jette jetteedha waan ta'eef,rogummaan ragaa akkanaa haala naannoo irratti hundaa'uun murtaa'a.

Rogummaan ragaa seeraanis murtaa'uu danda'a.SHH keewwata 1696 jalatti waliigaltee sababa hayyamaan ka'e fashaleessuuf gowwoomsaa fi dogoggora mirkaneessuun dirqama ta'a.

DHIJMMWF **Jildii 8^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 38683 ta'e irratti " ragaan gareen falmataa tokko iyyannoo isaa irratti tarreeffatee ragoolee namaa,ragaa sanadaa yookiin ragaa biraa(ragaa ogeessaa) gama Manni Murtiitiin ijoo dubbii furmaata kennuuf qabe waliin wal qabatee ragaa rogummaa kan qabuu fi seeraan fudhatamummaa kan qabu hanga ta'etti dhihaatee dhagahamuu akka qabu SDFHH keewwata 211,249 fi 257 waliin wal qabsiisuun hiikoo kennee ture.

Fudhatamummaa ragaa(admissibility of evidence):

Qajeeltoon seeraa jiru ragaan rogummaa hin qabne fudhatama hin qabu kan jedhuudha.Rogummaan ragaa qofti fudhatamummaa ragaa hin mirkaneessu.Fakkeenyaaf,ragaan loogiin guutamee fi burjaajii uumu fudhatamummaa hin qabu.

DHIJMMWF **Jildii 17^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 97217 ta'e irratti " ragaan himannaadhaan wal qabatee hin dhihaanne bu'uura SDFHH keewwata 137(3) fi 256 tiin hin dhihaatin fudhatamummaa akka hin qabne" hiikoo laatee ture.Haa ta'u malee,Manni murtii murtii haqaa kennuuf jecha falmitoonni tarree ragaa isaanii keessatti caqasuu baatanis ragaa dhiheessisee qorachuu ni danda'a.

Firiiwwan dubbii ragaa sanadaa qofaan mirkanaa'an jedhamee seeraan tumame(the best/primary evidence rule for contract):

Qajeeltoon kun qabiyyeen sanadaa(contents of the document) kan mirkanaa'u sanada haadhoo(original document) dhiheessuudhaan,sanadni haadhoon sanada ol'aanaadha,osoo sanadni haadhoon jiru ragaa filannoo lammaffaa kan akka garagalcha sanadaa yookiin garagalchi sirrii(facsimile) fudhatamummaa hin qabu yaada jedhuudha.Waliigalteen barreeffamaan akka taasifamu seerri yeroo ajaju,waliigalteen barreeffamaa kun kan tarsi'e,kan hatame,kan bade ta'uu yoo mirkanaa'e malee waliigalticha jecha ragaatiin yookiin tilmaama sammuutiin hubachiisuun akka hin danda'amne SHH keewwata 2003 jalatti tumeera.Dhimma akkanaa irratti jechi ragaa fi tilmaamni sammuu fudhatama hin qabu.

DHIJMMWF **Jildii 15^{ffaa}** Lakk.Galmee 84330 ta'e irratti "yeroo sanadni haadhoon badu sanadni garagalchi kan ilaalamu,dursee sanadni haadhoon baduun isaa yoo mirkanaa'ee fi sirrummaan garagalchaas qaama ilaalu irraa yoo mirkanaa'ee fi ragooleen namaas kan dhagahaman jechi

waliigaltichaa maal kan jedhu hubachiisuuf barbaachisaa yoo ta'e qofaadha'' jechuun SHH keewwata 2011(1),2003 fi 1730(1) waliin wal qabsiisuun hiikoo kennee ture.

DHIJMMWF **Jildii 9^{ffaa}** Lakk.Galmee 47551 ta'e irratti ''ragaan addaa akka dhihaatu seerri dirqisiisu yoo jiraate malee firii dubbii ragaa kamiiniyyuu hubachiisuun ni danda'ama'' jechuun hiikoo kennee ture.

Seerri waliigalteen barreeffamaan taasifamuu qaba jedhu irratti gareen sun jira jedhu yoo sanadni haadhoo barreeffamaan taasifame dhabame(bade,hataamee fi manca'e) **haala addaatiin** ragaa filannoo lammaffaa(secondary evidence) kan akka garagalcha(copy) fa'aan hubachiisuun ni danda'ama.

Jecha barreeffamaa waliigaltee keessajiru qabiyyee waliigaltee barreeffamaatiin mirkanaa'u(the parole evidence rule for contract):

Qajeeltoon kun waliigalteen barreeffamaa yaada falmitootaa sirriitti ibsa(the written contract is considered to be the best description of the parties' intention) kan jedhuudha.

Gareen waliigaltootaa jechoota waliigaltee keessatti jiran mormuu kan danda'an,jecha kanaadha garee jedhu kaksiiisuudhaan,SHH keewwata 2006(1).Jechoota waliigaltee keessatti barraa'an ragaa namaa yookiin tilmaama sammuutiin ragaa dhiheessuun akka hin danda'amne SHH keewwata 2006(2) jalatti tumeera.

Waliigaltee barreeffamaa isa dhumaa ta'e ilaalchisee gareen waliigaltee kana sobsiisuuf,fooyyeessuuf yookiin jijjiiruuf ragaa alaa(outside evidence) dhiheessuu hin danda'an.Dhimma akkanaa ragaa alaa(extrinsic evidence) tiin mirkaneessuun hin danda'amu.**Fakkeenyaaf:**waliigaltee bittaa fi gurgurtaa Manaa irratti,yoo bitataa fi gurgurataan manicha qarshii 500,000 tti waliigalanii waliigaltee barreeffamaa irratti mallatteessan,namni Manicha bitate sun nama Manicha gurgurate waliin mari'anneerra,mariidhaan qarshii 400,000 tti waliin dubbanne jedhee osoo waliigalteen barreeffamaa jiru waan mari'anne jedhu kaasuu hin danda'u jechuudha.Waliigalteen qarshii 500,000 barreeffamaan taasifamee fi waan qarshii 400,000 tti mari'anne jedhu waliigaltee barreeffamaa keessa hin jirre waan ta'eefidha.

Fakkeenyaaf,dhaamoo ifaa(public will) fi barreeffamaa harka dhaamataatiin taasifamu(holographic will) ragaa sanada dhaamootiin hubachiisuu(mirkaneessuun) danda'ama(SHH keewwata 896 fi 897).

Haala addaa(exceptions to the parole evidence rule):Ragaan alaa fudhatamuu kan danda'u(evidence excluded by the parole evidence rule can be admitted):

- 1.Burjaajii(ambiguities) waliigaltee keessatti argamu furuuf yookiin waliigalteen sirnaan akka hiikamu gargaaruuf;
- 2.Waliigalteen dogongoraan kan raawwatame yoo ta'e;
- 3.Waliigalteen gowwoomsuun,,dirqamsiifamee,osoo hin beekin(unconscionable) kan raawwachiifame yoo ta'e;

4.Garee wal-falmitootaa fi ka'umsa waliigaltichaa adda baafachuuf;

5.Haala guyyaa raawwii waliigaltichaa dura uumamu agarsiisuuf,fa'a irratti haala addaatiin ragaan waliigalteen ala jiru fudhatamummaa qabaachuu danda'a.

3.2.Murtii

Sirni ragaa dhagahuu erga xumurameen booda,gareen falmitootaa yaada xumuraa(cufiinsaa) ni kennu.Gareen falmii jalqabe,jalqaba falmii ilaalchisee yaada waliigalaa(cufiinsaa) ni kenna.Achiin booda gareen kuun yaada falmii irratti qabu jecha cufiinsaa ni dhiheessa.Xumura irratti gareen falmii eegale yaada waliigalaa cufiinsaa falmicha irratti qabu ni dhiheessa,seera deensa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 259 fi 273.

Sirni ragaa dhagahuu qulqullaa'ee erga xumurameen booda,fi jecha cufiinsaa armaan olitti ibsame erga kenneen booda,Manni Murtichaa murtii kenna,seera deensa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 273.

Qajeeltoowwan barreessa murtii jedhamanii beekaman keessaa:-

1.Murtiin gar-malee kan dheerate ta'uu hin qabu:Kana jechuun dheerinni murtii haala falmii fi gosa dhimmichaa irratti kan hundaa'u yoo ta'u,murticha haala gabaabaa ta'een cuunfamee xiinxalamee murteessuun osoo danda'amu,gar-malee dheerachuun garagalcha galmee fuula hundaa kan bakka bu'u ta'uu hin qabu.Murtii keessatti himannaa,deebii,falmii afaanii fi jecha ragaa guutumaan guutuutti/akkuma jirutti gara galchuun murticha ni dheereessa.Murtii keessatti jecha tokko irra deddeebiin barreessuu fi jechoota hin barbaachifne caqasuun hin barbaachisu.Qabiyyeen murtii firiwwan dubbii dhimmichaa murteessuuf roggummaa qaban qofa kan hammate ta'ee,ragaa haala gabaabaa fi ifa ta'een caqasuun seera waliin xiinxalamu ta'uu qaba.

2.Murtiin qooqa ifa,fi salphaa,(clear and simple) ta'een barreeffamuu qaba:kana jechuun murtiin qooqa haala nama kamiifuu ifa ta'een,fi hubachuu danda'uun barreeffamuu qaba.

Murtiin qooqa baratamee fi lallaafaa(sober and temperate) ta'een barreeffamuu qaba(murtii keessatti qooqa garee tokko olkaasuun garee kaan gadi xiqqeessuun barreessuun hin danda'amu).

3.Murtiin ijoo dubbii irratti kan xiyyeeffatee fi wal-qabataa ta'uu qaba:murtichi ijoowwan dubbii qabamaniif ragaalee dhihaatan fi xiinxala seeraa barbaachisaa ta'an waliin kan ibsamu ta'ee seerummaa gaafatame bira osoo hin darbamin,wal duraa duubaan tartiiba isaanii eeggatee sirriitti xiinxalamee barreeffamuu qaba.

4.Murtiin madaallii isaa kan eeggatee fi kan hin jal'anne(lopsidedness judgment) ta'uu qaba:murtiin miira keessa galamee barreeffame(madaallii isaa hin eegganne),fi ijoowwan dubbii ka'aniif isa tokkoof iddoo ol'aanaa kennuun isa kaaniif immoo iddoo kennuu dhiisuun kan barreeffame ta'uu hin qabu.

5.Murtiin jecha gabaabaatiin kan ibsamu(laonic judgment) ta'uu hin qabu:murtiin haalaan gabaabbatee barreeffame tokko maaliif akka irratti murtaa'e ifaan hin ibsine(abbaan dhimmaa hubachuu hin dandeenye),hanqina iftoominaa irraa kan ka'een mirga gareewwanii kan sarbu ta'uu hin qabu.

6.Murtii fi ibsi Manni Murtii ragaadhaan kan deeggarama ta'uu qaba:murtiin ragaalee galmeessa keessa jiruu,fi falmii himataa fi himatamaa jecha ragoolee galmee keessa jiruun kan mirkanaa'een kan barreeffame ta'uu qaba.

7..Murtii keessatti sanadoonni,barreeffamoonnii fi seeronni rogummaa qaban sirritti eeramuu qabu:sanadoonnii fi barreeffamoonni barbaachisaa ta'an iddoo dhufan maqaa,guyyaa itti barreeffamee fi lakkoofsa waliin eeramee murtii keessatti barreeffamuu qaba.Ragaaleen akkanaas seera rogummaa qabu waliin caqafamee murtii keessatti barreeffamuu qabu.

8.Murtiin qabiyyeen isaa guutuu ta'uu qaba:Abbaan Seeraa murtii barreessu ijoowwan dubbii barbaachisan hundaaf deebii kennuu qaba.Murtichi hiikoof kan saaxilame ta'uu hin qabu.

Ragoonni murtiidhaaf bu'uura ta'uu danda'an:-

- 1.Jecha ragootaa/jecha ragoolee abbootii dhimmaa dhiheeffatanii yookiin ajaja Mana Murtiitiin dhihaatan kennan,jecha ragaa bakka bu'aa Abbaa Seeraatiin sassaabame yookiin Mana Murtii alatti jecha ragaa kakuun kenname;
- 2.Mirkaneessa ogeessaan kenname(expert);
- 3.Ragaa barreeffamaa yookiin sanadaa abbootii dhimmaatiin yookiin ajaja Mana Murtiitiin dhihaate;
- 4.Ragaa biraa bakka bu'aa Abbaa Seeraatiin kenname;
- 5.Qorannoo Mana Murtii bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 272 tiin godheen ragaa argame;
- 6.Jecha amantaa abbootiin dhimmaa barreeffamaan yookiin jecha amantaa yeroo Manni Murtii qoratu kennan;
- 7.Dhimmoota beekaman(judicial notice);
- 8.Tilmaama Seeraa(legal presumption);
- 9.Uumamaa fi adeemsa wanta tokkoo mul'isu(demonstration);
- 10.Ciraa(exhibit)=Manni Murtii gosaan/bifaan akka ilaaluuf wantoota dhihaatan.

Manni Murtii fudhatama qabaachuu ragoota kanniinii(admissibility) fi dhugummaa isaanii(credibility) ni murteessa.Abbootiin dhimmaa yookiin bakka buutonni isaanii jecha yeroo baniinsaa fi cufiinsaa dubbatan yookiin yeroo ragoota qoratan dubbatan akka ragaatti hin fudhatamu.

Ragaa ilaalchisee aangoo Mana Murtii seeraan kennameen alatti,Abbaan Seeraa dhaddachaan alatti laale yookiin wantoonni dhagahan yookiin ragaan argate murtiif bu'uura ta'uu hin qaban.

Falmiin dhihaate erga dhagahameen booda;Manni Murtichaa dhimmichi akkuma xumurameen yookiin beellama gabaabaa kan murtii kennu(guyyaa dhaddacha murtii kennuu) qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 180.Kenniinsi murtii,raawwiin murtii fi foormiin bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 181 fi 183 tiin ta'uu qaba.

Qabiyyee murtii ilaalchisee seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 182 jalatti tumamee argama.Qabiyyeen **murtii hariiroo hawaasaa**:-firii dubbii,ijoo dubbii,xiinxala,gudunfaa(disposition) fi murtoo(kutaa murtii yookiin decree) hammachuu qaba.SDFHH keewwata 3.

Firii dubbii yoo jennu waan dalagame,waan mudate yookiin gocha raawwatame,fi miira namaatiin hubatamuu danda'an falmiilee seeraa kan hin taane,ragaa garee falmitootaatiin hubachiifamuu/mirkanaa'uu danda'an yookiin fashalaa'uu danda'an jechuudha.

Ijoo dubbii yoo jennu qabxii falmitootni wal waakkatan,murtii Mana Murtii gaafatu ta'ee firiiwwan dubbiitti aanee qabxii murtii keessatti barreeffamuu qabuudha.

Xiinxala yo jennu murtii keessatti kutaa sababoonni murtii itti ibsaman ta'ee;himanni himataa yookiin falmiin himatamaa maaliif akka fudhatame dhabe kan ibsamu jechuudha.

Guduunfaa(murtii Mana Murtii) yoo jennu bu'aa xiinxala firii dubbii fi seeraati.Guduunfaan jecha kanaafuu fi kan kana fakkaataniin jalqabuu qaba,SDFHH keewwata 182/1.

Murtii keessatti kutaan murtii(decree) murtichi haala kamiin akka raawwatamu,garee falmitootaa irraa maal akka barbaadamu,maal raawwachuu akka qaban;falmitoota keessaa eenyu raawwachuu akka qabu ibsamee barreeffamuu qaba.Qabiyyeen murtii hariiroo hawaasaa sadarkaa duraa qabxiilee kanniin hammachuu qaba.SDFHH keewwata 183.

Murtiin style:'**New Times Roman**';**Font size:'12'**,fi **Line space:'1.5'** eegee barreeffamuu qaba.Manni Murtii firii dubbii himannoo/iyyata,deebii,falmii afaanii fi ragaa keessatti eeraman gabaabsuudhaan erga teechiseen booda,qabxii wal falmisiisaa ta'e yookiin ijoo dubbii hundeessuudhaan ragaa qixa kanaan dhihaatan sirnaan erga dhagaheen booda tumaalee seeraa waliin ilaaluudhaan xiinxala seeraa ni kaa'a.Mirgaa fi dirqama gareewwan falmitootaa qabanis haala ifa ta'een ni teechisa.Ijoowwan dubbii kan firii dubbiitis ta'e kan seeraa yookiin kan lamaaniituu tokko tokkoo isaanii irratti xiinxala mirga gonfachiisanii fi dirqama gatan ni teessisa.Kana boodas himatamaan itti gaafatamaa ta'ee yoo argame;;**murtoo itti raawwatamu(decree)**' murtichi akka raawwatamu teessisu ni barreessa.Dhuma irratti,bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 181(1) tiin **Abbootiin Seeraa murticha kennan hundi mallattoo isaanii** ni kaa'u.Murtiin kenname **sagalee caalmaatiin** yoo ta'e ammoo murticha sagalee caalmaatiin kennamuun isaa murticha irratti erga ibsameen booda,Abbaan Seeraa **yaadaan adda bahe** yaada isaa abbootii seeraa kaaniin gargar baase san barreeffama murtichaan wal qabatu barreessuudhaan **mallattoo** isaa itti ni mallatteessa.Kun hundinuu erga ta'een booda,murtiin kenname guyyaa beellamaa dhaddacha ifa irratti ni dubbifama(Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.216/2011 keewwata 38).

Manni Murtii ol'iyyannoo dhagahu murtii Mana Murtii jalaa yoo fooyyeesse yookiin diigee fi gadi deebise ta'e,kun raawwatamuu isaa **sababa gahaadhaan** deeggaree Mana Murtii jalaatiif ifa ta'ee darbuu qaba.Akkaatuma kanaan Manni Murtii ol'iyyannoo dhagahu kutaa murtii kana keessatti murtii yommuu fooyyeessu,hangam akka hir'ise yookiin dabale yookiin iddoo kam akka diige ifatti barreessuu

qaba.Akkasumas galmee Mana Murtii jalaatti yoo deebisu,akkuma haala isaatti sababa itti gadi deebiseef maaltu Mana Murtii jalaa irraa akka eegamu salphaatti akka hubatamutti barreeffama murtichaa keessatti ifa taasisuu qaba.SDFHH keewwata 348,341,fi 343.

3.3.KEESSA DEEBII MURTHI(REVIEW OF JUDGMENT)

3.3.1.Seensa

Murtiin Mana Murtii aangoo qabuun kennamu gareewwan irratti dirqamsiisaa yoo ta’ellee sirni murtiin kun keessa deebi’amee ilaalamu seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keessatti tumameera.Sirnoonni kunneenis:-

Keessa deebii murtii Mana Murtii murticha kennee(review by Court of rendition):- (mormii murtii SDFHH keewwata 358),ajaja raawwachuu dhabuun bu’aa hordofsiisu(effect of non-compliance/procedural irregularitiesSDFHH keewwata 207-212,(yeroo ragaan haaraan argamu murtichi keessa deebi’amee ilaalamu SDFHH keewwata 6),fi

Keessa deebii murtii Mana Murtii sadarkaa ol’aanaa irra jiruun taasifamu(review of judgment by Appellate Court); fi

Keessa deebii murtii Mana Murtii Dhaddacha Ijibbaataatiin(review of judgment by Court of Cassation) jedhamanii beekamu.

3.3.2.Ibsa Sirnoota Keessa Deebii Murtii:-

1.Keessa Deebii Murtii Mana Murtii Murtii Kenneetiin(Review Of Judgment By Court Of Rendition):Manni Murtii murticha kenne haalawwan keessa deebi’ee ilaaluu danda’an:-

1.1.Mormii Murtii(Opposition)

Kaayyoon iyyata mormii murtii,gareen falmii jalqabaa keessa hin turree fi bakka inni falmii keessa hin jirretti murtiin yoo kenname gara falmichaatti seenuun akka mirga isaa kabachiifatu taasisuudha.

Mormiin murtii(opposition) sirna Manni Murtii murtii ofii kenne keessa deebi’ee ilaalu keessaa isa tokkoodha.

DHIJMMWF Jildii 13^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 67127 ta’e irratti ‘’ murtiin Mana Murtiin kenname kamiyyuu sababa dogoggora adeemsaa qofaan bu’aa akka hin dhabne seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 212 jalatti tumameera;gareen mirgi koo miidhame jedhu murtiin dura bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 41 tiin jidduu seenee falmuu ni danda’a,akkasumas falmiin duraan gaggeeffamuu kan hin beekne,erga murtiin kennameen booda murtichi mirga koo ni miidha jedhe iyyata mormii murtii bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 358 tiin galmee falmichi irratti gaggeeffamaa ture irratti dhiheessuun falmuu ni danda’a,Manni Murtii murticha kenne keessa deebi’ee ilaaluu ni

danda'a'' jechuunseera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 358 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

Iyyatni mormii murtii maqaa fi teessoo Mana Murtii, maqaa fi teessoo nama mormii murtiin dhihaatu, maqaa fi teessoo falmitoota jalqabaa, maqaa Mana Murtii murticha kenne, Lakk. Galmee murtiin kenname guyyaa isaa waliin, sababa murtii mormuuf, seerummaa gaafatamu ibsamee iyyata kakuun deeggaramee dhihaachuu qaba. Iyyanni mormii murtii yeroo dhihaatu kaffaltiin abbaa seerummaa kanfalamuu qaba.

Yoo barbaachisaa ta'e iyyanni dhorkaa murtiin akka hin raawwatamneef, iyyata mormii murtii waliin dhihaachuu ni danda'a, SDFHH keewwata 359(4).

Iyyatni mormii murtii gaafa dhihaatu, falmitoonni jalqabaa deebii irratti kennuu qabu.

Iyyatni mormii murtii fudhatama yoo argate, dhimmichi akka dhagaha jalqabaatti (original proceeding) irra deebi'amee dhagahamuu qaba, SDFHH keewwata 360(2).

Yeroo gareen sadaffaa falmii bu'uuraa gaggeeffamaa ture osoo beeku, bu'aa murtii kenname eegee mormii murtii kan dhiheesse yoo ta'e, falmitoonni jalqabaa iyyata mormii dhihaate irratti mormiin iyyataan dhimmicha ni beeka jechuun akka mormii sadarkaa duraatti kaasuu ni danda'a.

DHIJMMWF Jildii 12^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 56795 ta'e irratti '' namni tokko yeroo falmiin namoota biroo jidduu Mana Murtiitti gaggeeffamaa ture osoo beeku, erga dhimmicha irratti murtiin kennameen booda bu'aa murtii eegee murtichi mirga isaa tuqu/miidhu argee iyyata mormii murtii kan dhiheessu yoo ta'e, iyyanni mormii murtii fudhatama akka hin qabne'' seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 358, 153(3), 418-421 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture. Gareen sadaffaan falmii bu'uuraa hin beeknee fi hin dhageenye qofatu iyyata mormii murtii dhiheeffachuu danda'a jechuudha.

Sirni iyyata mormii murtii, sirna itti Manni Murtii murtii ofiin kenne keessa deebi'ee ilaalu waan ta'eef, iyyatni mormii murtii Mana Murtii dhimmicha dursee ilaalee murticha kennetti raawwiin dura dhihaachuu qaba, SDFHH keewwata 359(1) fi 358.

DHIJMMWF Jildii 17^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 101079 ta'e irratti '' murtii qabiyyee lafaa irratti kenname irratti mormii murtii yeroo dhihaatu, dhimmichi akkaataa murtiitiin raawwatameera jechuun kan danda'amu murtiin abbaa mirgaa qabiyyee lafaa isaaf murtaa'e sana irratti wabii mirga itti fayyadama qabiyyee mirkaneessu ragaa abbaa qabiyyummaa qaama aangoo qabu irraa kennameefi yoo argateedha'' jechuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

Murtiin akkaataa murtiitiin erga raawwatameen booda, iyyatni mormii murtii bu'ura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 358 tiin dhihaachuu hin danda'u. Murtiin erga raawwatameen booda himata biroo dhiheessuun mirgi ofii kabachiifachuun ni danda'ama, seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 421 fi 455. Murtiin erga raawwatameen booda falmiin jalqabaa xumurameera jedhamee waan

fudhatamuuf,gareen dantaa dhimmicha irraa qabu ragaa qabuun himannaa haaraa dhiheessuu malee iyyata mormii murtii dhiheessuu hin danda'amu.DHIJMMWF Jildii 19^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 102056 ta'een akkaataa himannaa haaraa hundeessuu danda'amu waliin wal qabsiisee hiikoo kennee ture.

Manni Murtii dhimmicha irra deebi'ee ilaale murtii jalqabaa cimsuu,yookiin fooyyeessuu yookiin diiguu ni danda'a,SDFHH keewwata 360(2).

1.2.Ajaja Raawwachuu Dhabuun Bu'aa Hordofsiisu(Effect Of Non-Compliance/Procedural Irregularities):

Kun dogoggorri uumame haala keessa deebi'amee seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 207 hanga 212 tiin kan ilaalamu yoo ta'u:

1.Manni Murtichaa himannaa adeemsa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa hordofee kan hin dhihaanne,Manni Murtii himannaa gar-tokkeen yookiin guutumaan guutuutti akka haqamu yookiin fooyya'ee akka dhihaatu sababa kanaan baasii garee kaaniif kan itti fakkaate ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 207.

2.Manni Murtii ajaja waamichaa kenne,murtii kenne,fi ajaja irratti dogoggora barreeffamaa,dogoggora barreeffama lakkoofsaa,yookiin kan hin yaadamnee fi osoo hin hubatin irra darbame jechoota tasaa jiraachuu mataa isaatiin yoo hubate yookiin garee falmitootaa keessaa tokko yoo iyyate sababoota seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 207 jalatti ibsaman yoo hin taane Manni Murtichaa keessa deebi'ee ilaaluun dogoggorri kunneen(SDFHH keewwata 208 jalatti caqafaman) akka sirratu taasisuu ni danda'a,SDFHH keewwata 208.

DHIJMMWF Jildii 16^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 95649 ta'e irratti "gareen falmitootaa dhimma murtii dhumaa kenname irratti dogoggorri akka sirratuuf iyyata dhiheessuu kan danda'an,iddoo qabxii murtiin kenname irratti qofa akka ta'e" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 208 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF Jildii 8^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 37303 ta'e irratti "dhimma falmiitiin ijoo ta'e irratti falmisiisee murtii kenne,Manni Murtii dhimmicha irra deebi'ee sababa dogoggora sirreessuuf jedhuun jijjiiruu yookiin fooyyeessuu akka hin dandeenye" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 208 wajjiin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

3.Iyyanni falmii keessatti dhimmi adeemsa ala ta'e akka haqamu yookiin akka cufamu taasisuuf dhihaatu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 209 tiinidha.

1.3.Yeroo Ragaan Haaraan Argamu Murticha Keessa Deebi'ee Ilaalu(Discovery Of New Evidence):

Namni kamiyyuu murtiin dhumaa yookiin ajajni kan kenname ragaa sanadaa sobaan qophaa'ee dhihaateen yookiin jecha ragaa sobaatiin yookiin loogiin yookiin gocha yakkaa tuquun bu'uura godhachuun yoo ta'e,iyyataan murtiin kennamuun dura tattaaffii barbaachisaa taasissee beekuu dhabuu hubachiisuu yoo danda'e;gochoonni armaan olitti ibsaman kunneen raawwatamuu osoo ibsee jiraate

murtii jijjiirsisuuf yookiin fooyyeessuuf sababa gahaa ta'uu danda'a ture ta'uu hubachiisuu yoo danda'e; Manni Murtii dhimmichi keessa deebi'ee ilaalluu qaba, SDFHH keewwata 6(1).

Iyyanni ragaa sanadaa sobaan qophaa'ee dhihaateen yookiin jecha ragaa sobaatiin yookiin loogiin yookiin gocha yakkaa tuquun bu'uura godhachuun murtiin yookiin ajajni kennamuu ragaa haaraa argate yookiin jiraachuu beekke kaasee baatii tokko keessatti dhihaachuu qaba.

Iyyatni dhimmichi keessa deebi'amee haa ilaalamu jedhamee yoo dhihaate garagalchi isaa garee kaaniif qaqqabeen booda dhagahaaf akka dhihaatu taasifama.

Seerummaan gaafatame irra deebi'amee ilaalamuu qaba yookiin hin qabu jechuun murtii Manni Murtii kennu irratti ol'iyannoo dhiheessuun hin danda'amu, SDFHH keewwata 6(4).

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 42871 ta'e irratti "dhimmi irra deebi'amee haa ilaalamu jedhamee iyyata dhihaate irratti ajaja/murtii kenname irratti ol'iyannoo dhiheeffachuun akka hin danda'amne" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 6(3)(4) wajjiin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

DHIJMMWF Jildii 24^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 166205 ta'e irratti "murtii ragaa sobaa bu'uura godhachuun kenname akka ka'uuf gaaffii dhihaatu irra deebi'amee seerummaa gaafatamee kan keessummeeffamu malee himannaa haaraa hundeessuun murtiin akka jijjiiramu(haqamu) jechuun gaafatamu deeggarsa seeraa akka hin qabne" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 6 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF Jildii 19^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 104028 ta'e irratti "himanni tokko mormii sadarkaa duraatiin cufamuun qofti seerummaa dhimmichi keessa deebiin ilaalamuuf gaafatame keessummeessuu dhiisuuf akka sababa gahaatti kan fudhatamu akka hin taane" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 6 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF Jildii 2^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 16624 ta'e irratti "bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 6(1) tiin dhimmichi irra deebi'amee akka ilaalamuuf gaaffiin dhihaatu ol'iyannoon dhihaachuun dura akka ta'e hiikoo laatee ture. Haa ta'u malee, jildii 2^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 16624 haquun Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 43821 ta'e irratti "dhimmichi irra deebi'amee akka ilaalamu jedhamee iyyatni dhihaatu murtii dursamee kenname irratti ol'iyannoon kan gaafatameedha sababa jedhuun qofa kufaa gochuun akka hin danda'amne" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 6(1)(a)(b) tiin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa laatee ture.

DHIJMMWF Jildii 6^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 08751 ta'e irratti "dhimmichi irra deebi'amee akka ilaalamuuf gaaffiin dhihaatu dhimma murtii argate irratti malee dhimma murtii hin arganne irratti akka hin taane" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 6 wajjiin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

2.Keessa Deebii Murtii Mana Murtii Sadarkaa Ol'aanaa irra jiruun taasifamu(review of judgment by appellate court):

Namni kamiyyuu murtii yookiin ajaja dhumaa irratti ol'iyyannoo gaafachuu akka danda'u seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 320 jalatti tumeera.Akkaataa ol'iyyanni dhihaatu ilaalchisee seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 320 fi itti aananii jiran jalatti tumamee argama.

Manni Murtii Ol'aanaa Naannoo Oromiyaa dhimmoota hariiroo hawaasaa Manneen Murtii Aanaa/Magaalaa sadarkaa jalqabaatiin ilaalanii murteessan ol'iyyannoodhaan dhagahee murteessuuf aangoo akka qabu Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa **216/2011** keewwata 30(1) jalatti tumeera.

Manni Murtii Waliigalaa Oromiyaa dhimma Naannoo irratti murtii Manni Murtii Ol'aanaa kenne,fi dhimma Federaalaa Manni Murtii Ol'aanaa Naannicha keessa jiru aangoo sadarkaa jalqabaatiin ilaalee murtii kenne irratti,aangoo ol'iyyannoon ilaalee murtii kennuu akka qabu Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa **216/2011** keewwata 25(2,a,c) jalatti tumeera.

Akkaataa ol'iyyannoon Manneen Murtii Federaalaa dhihaatuu fi ol'iyyannoon ilaalamu ilaalchisee Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa **1234/2013** keewwata 9,13 fi 16 jalatti tumameera.

3.Keessa Deebii Murtii Mana Murtii Dhaddacha Ijibbaataatiin(Review Of Judgment by court of cassation).Dhaddachi Ijibbaataa bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 322,361-370 fi itti aananii jiraniin aangoo dhimmicha ijibbaataan ilaalu akka danda'u tumeera.Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa bu'uura HMDFRI keewwata 80 fi Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa **1234/2013** keewwata 10 tiin dhimmicha ijibbaataan ilaalu akka danda'uu,fi Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Oromiyaa bu'uura Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa **216/2011** keewwata 26,25(2)(f) tiin aangoo ijibbaataa akka qabu tumeera.Aangoo Dhaddachi Ijibbaataa qabu Kitaaba kana Boqonnaa jahaffaa keessatti katabneerra.

Guduunfaa,sadarkaan dhagaha guutuu hojiiwwan falmitoonni falmii guutuu ragoota isaanii dhiheeffatanii dhageessifatu,sadarkaa jalqabaatti falmitootni sadarkaa lammaffaatti Manni Murtii ragoota isaanii qoratu,fi iyyannoo dhihaatee fi ragaa irratti hundaa'uun seera waliin xiinxalluun Manni Murtii murtii kennuudha.Murtiin Mana Murtii aangoo qabuun kennamu gareewwan irratti dirqamsiisaa yoo ta'ellee sirni murtiin kun keessa deebi'amee ilaalamu seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keessatti tumame haala gabaa ta'een Kitaaba kana keessatti ibsineerra.

BOQONNAAAFUR

4.SIRNA ADDAA,IYYANNOO ITTI GAAFATAMUMMAA IRRAA BUUSUUF DHIHAATU,FI DHIMMOOTA BIROO

4.1.Seensa

Kaayyoon seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa dhimmoonni yeroo gabaabaa keessatti baasii xiqqaan,fi haala bu'a qabeessa ta'een akka furmaata argatan taasisuudha.Boqonnaa kana keessatti sirnoota addaa,iyyannoo itti gaafatamummaa irraa buusuuf dhihaatu,fi dhimmoota biroo murteessoo ta'an ibsamaniiru.

4.2.Sirna Addaa

Sirna addaa keessatti mirgi dhagahamuu himatamaa kan daangeeffame yookiin kan hin jirre,haala gabaabaa fi ariitiidhaan,akkasumas adeemsa walxaxaa hin taanee fi salphaa ta'een falmiin kan adeemsifamuu fi murtiin kan kennamuudha.Sirnoonni kunniin mirga himatamaa mirga dhagahamuu eeguu irraa haqa ariifataa argachuu irratti madaallii caalaa kan kaa'eedha.

Dhimmoota sirna idileetiin osoo hin taane,sirna addaatiin akka ilaalamu kan tumames dhimmoota murteessuuf yeroo fi baasiin fudhatu akka amala dhimmichaa waliin akka madaalamuu dandeessisu yaadameeti.Kanaafuu,dhimmoota sirna addaatiin ilaalamuu qaban Manni Murtichaa sirna idileetiin osoo hin taane,haala rogummaa qabuun sirna addaatiin keessummeessuu qaba.Sirnoonni addaa kunneenis:-

4.3.Himannaa(falmii) haala gabaabaa ta'een dhihaatu(summary procedure):-

- 1.**Falmiin yookiin himanni haala gabaabaa ta'een dhihaatee murtaa'uu qaban bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 284 hanga 292 tiin raawwatama.
- 2.**Himannoon sirna addaa kanaa dhihaachuu kan qabu,dhimmoota seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 284 tiin ibsamaniin qofa.Kanaanis idaa yookiin maallaqa callaa dhala waliin yookiin dhala malee himataan himatamaa irraa seerummaa gaafatu yookiin hanga isaa murtaa'ee kan beekamu waliigaltee bu'uura kan godhate(waliigaltee ifa ta'e) waraqaa hawaalaa waliin kan wal qabu yoo ta'e(bill of exchange),sanadni waadaa qarshiin narra jiraan dhihaatu,waliigaltee idaa beekamaa tokko,cheekii ibsuun kan wal qabate,sanada idaan jiraachuu dirqisiisu,idaa herrega sanada qulqullaa'ee beekamu tokko,sanada abbaa idaa ta'uu itti amaname,abbaan idaa muummeen idaa irraa barbaadamu kanfalu yoo hin dandeenyetti dirqama wabiin kanfaluuf waliigalu,idaa wabiin akka kanfaluuf gaafatamu waliin wal qabatee filannoo himataatiin sirna kanaan akka ilaalamuuf mata duree himannaa isaa irratti yoo gaafate,fi fedhii isaa yoo ibseedha.
- 3.**Iyyannoon/himannoon sirna gabaabaatiin dhihaatu jecha kakuutiin(affidavit) deeggaramee dhihaachuu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 284(c).Jecha kakuutiin himatamaan dhimmichaaf

ittisa tokkollee akka hin qabne,dhugummaa dhimmichaa,hangi maallaqaa sirrii ta'uu,himatamaan kan amanu ta'uu ibsuu qaba jechuudha.

4.Manni Murtii himannaa sirna gabaabaatiin dhihaate erga fuudheen booda eeyyamsiisa gaafatee ittisa akka dhiheeffatuuf himatamaaf waraqaa waamichaa akka qaqqabu ni ajaja,SDFHH keewwata 285(1).

DHIJMMWF Jildii 20^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 103478 ta'e irratti "himatan Cheekii ilaalchisee falmiin haala gabaabaa ta'een seerummaan ilaalamee akka murtaa'uuf himannaa yeroo dhiheessu,himatamaan ittisa akka dhiheeffatu eeyyama gaafatee Manni Murtiis eeyyameefi ittisa akka dhiheeffatu taasifamee,ragaa ittisaa deebii bu'uura seeraatiin lakkaa'atee osoo jiru ragaa osoo hin dhagahamin bira darbamee Cheekiin amaluma isaatiin qofa bu'uura godhachuun seerummaan murtaa'u sirrii akka hin taane" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 285(1),286 fi 291 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

5.Himatamaan dhihaatee ofirraa ittisuuf akka hayyamamu Mana Murtichaa gaafatee yoo eeyyamameefi malee,ittisa isaa dhiheeffachuu hin danda'u,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 285(1).

6.Himatamaan dhihaatee ofirraa ittisuuf akka hayyamamu Mana Murtiitiif yoo hin iyyanne,murtiin battalumatti ni kennama,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 285(2).

7.Himatamaan himannaa ofirraa ittisuuf hayyamni akka kennamuuf Mana Murtiitti iyyatu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 286 tiin jecha kakuutiin deeggaramee dhihaachuu qaba.

8.Himatamaan ofirraa ittisuuf akka hayyamamuuf iyyanni dhiheeffate fudhatama yoo dhabe,battalumatti himataaf murteessuu qaba,SDFHH keewwata 287.

9.Iyyanni fudhatama yoo argate garuu,himatamaan ittisa akka dhiheeffatu ni hayyamamaaf.Falmiinis kan qajeelfamu bu'uura ajaja Manni Murtii kenneen yookiin akka sirna idileetti himannoon kallattiidhaan ta'uu danda'a,SDFHH keewwata 290 fi 291.

10.Murtiin erga kennameen booda waraqaan waamichaa himatamaaf sirnaan hin geenye yoo ta'e,Manni Murtii murtiin raawwii akka hin arganne gochuun himatamaan dhihaatee akka ofirraa ittisuu fi raawwii dhimmichaas barbaachisaa fakkaatee yoo mul'ate ajajuu ni danda'a,SDFHH keewwata 292.

11.Armaan olitti akka fakkeenyaatti ibsame kun himannaa sirna gabaabaatiin kan dhihaatu jennee yoo fudhanne,himannaa sirna gabaabaan kun bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 205 tiin sirna iyyata kakuutiin deeggaramee dhihaachuu qaba jechuudha.

4.4.Sirna Ariitii(Accelerated Procedure)

1.Iyyanni sirna ariitiin dhihaatu irratti kanfaltiin abbaa seerummaa kanfalamuu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 301(1).

2.Sirna ariitiin kan dhihaatan kan akka gaaffii jijjiirraa maqaa(SHH keewwata 42 fi 43),galmeen akka hin galle yookiin gaa'illi akka hin raawwatamne mormuun iyyatni dhihaatu SDFHH keewwata 305/2,waraqaa dhorkii kaasuu,waa'ee gaa'ilaa mormuu,waa'ee kophaa jiraachuu,gaaffii waa'ee galmee yookiin sanada tokko tokko ilaaluu,galmee keessatti dogoggorri uumame yookiin wantoonni barraa'an akka haqaman yeroo gaafatamu,galmee keessatti galmaa'e akka ragga'u gaafatamu fa'a seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 305 jalatti tumamaniidha.

3.Akka qajeeltootti sirni kun kan raawwatamu tarree keewwatoota 305 fi 307 hanga 314 tiin dhimmoota jiraniidha,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 300(1).

4.Haa ta'uutii garuu,dhimmichi sirna kanaan ilaalamuu hin qabu jedhee Manni Murtii dhorkuu kan danda'u ta'ee dhimmoota lakkoofsaan armaan olitti tarreeffaman alattis ta'u,dhimmoota biroo sirna kanaan ilaaluu ni danda'ama,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 300(1).

5.Iyyannoon kan dhihaatu haalawwan keewwata 3001 guutee fi jecha kakuutiin deeggaramee ta'uu qaba.Iyyatni sirna ariitii jedhamee dhihaatu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 302 tiin kufaa ta'uu danda'a.

6.Iyyanni fudhatama yoo argate Manni Murtii murtii kan kennu bu'uura ragaa barreeffamaa fi sanada iyyannoo waliin qabsiisee fi iyyata irratti ibsame irratti hundaa'uudhaan,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 303(2),301(3).Haa ta'u malee,Manni Murtii ragaa barbaachisaa ta'e akka dhihaatu ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 303(3).

7.Seeraan karaa biraatiin akka raawwatamu kan ajaju yoo ta'e malee,murtii sirna kanaan kenname irratti ol'iyyannoo dhiheessuun hin danda'amu(seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 309-311 yoo ta'e malee),SDFHH keewwata 306(1).

8.Ol'iyyannoon kan eeyyamamu yoo ta'e,ol'iyyannoon erga murtiin kenname guyyaa 10 keessatti dhihaachuu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 306(2).

4.5.Iyyannoo Itti Gaafatamummaa Irraa Buusuuf Dhihaatu(Interpleader)

Itti gaafatamummaa ofirraa buusuu jechuun iyyannoo namoonni biroo lakkoofsaan lamaa fi isaa ol ta'an irratti wal-falman qabu.Haa ta'u malee,isa tokkoof yookiin isa kaaniif itti gaafatamaa ta'uu danda'u gama maallaqaa yookiin qabeenya sanatti fayyadamuutiin wal qabatee itti gaafatamaa isaaniif yookiin isaan keessaa isa tokkoof qabu ofirraa buusuuf namni tokko himata dhiheeffatuudha,SDFHH keewwata 293.Himannaa itti gaafatamummaa ofirraa buusuuf dhihaatu irratti kaffaltiin abbaa seerummaa kanfalamuu qaba,SDFHH keewwata 294(1).Himannaan kunis ulaagaa keewwata 294 jalatti eeraman guutee dhihaachuu qaba.Wanti himannaa irratti dhihaate qarshii yoo ta'e,yookiin wanta biraa Mana Murtiitti qabamee turuu kan danda'u yoo ta'e,iyyataan kanuma Mana Murtiitti akka kaa'u ni ajajama,SDFHH keewwata 295.

Iyyannoo itti gaafatamummaa irraa buusuuf dhihaatu **Fakkeenyaaf:-**

Obboo Gammachiis Hundee yeroo lubbuun jiran ijoollee gaa'ela gahan lama(2) qabu. Ijoolleen isaa kunneenis 1ffaa Aadde Galaanee Gammachiis fi 2ffaa Obboo Galgaloo Gammachiis jedhamaniidha. Obboo Gammachiis Hundee yeroo lubbuun jiru qarshii 100,000 Obboo Waariyoo Guyyootiif liqeessee garuu, qarshii liqeessee ture osoo hin fudhatin du'ee ture. Ijoolleen isaa lameenuu qarshii du'aa abbaan isaanii liqeessee du'e tokkoon tokkoon isaanii fudhachuu waan barbaadaniif, Mana Murtiitti dhaaltummaa abbaa isaanii mirkaneeffatanii ka'anii qarshii kana anatu fudhata, anatu fudhata jechuun wal-falmu. Obboo Waariyoo Guyyoon (namni qarshicha liqeeffate ture) yeroon liqii qarshiin kanfalamuu qabu waan gaheef kanfalu heda. Haa ta'u malee, dhaaltota du'aa keessaa eenyuuf akka kanfalu waan wallaaleef, idaa tokkoon yeroo lama gaafatamuu waan hin barbaanneef abbaa kanfalamuufi qabu adda baafachuu waan fedhuuf, itti gaafatamummaa isatti dhufuu danda'u ofirraa buusuuf akkaataa SDFHH keewwata 293 tiin ijoollee du'aa gaa'ela gahanii fi dhaaltummaa mirkaneeffatan irratti himannaa hundeessuu danda'a jechuudha.

Dhimmoota Biroo (Miscellaneous Issues):

1. Falmitoonni Yoo Du'an:

1. Falmitoonni yoo du'an mirgi falmii itti fufsiisu kan addaan hin citne yoo ta'e; gareen falmitootaa yoo du'anis falmiin haalli itti fufamu adeemsi hordofamuu qabu seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 48 jalatti tumameera.

1.1. Falmii keessatti kan jiran himattoota yookiin himatamtoota lakkoofsaan tokkoo ol ta'anii isaan keessaa tokko yoo du'ee fi himattoota lubbuun jiru yookiin jiran himannaa itti fufuuf mirga yoo qaban ta'e, yookiin himatamtoota keessaa tokko du'uun himatamtoota hafan irratti itti gaafatamummaa himatamuu kan hin hambisne yoo ta'e, Manni Murtii dhimma kana irratti waan qunname galmeessuun himattoonni hafan yoo iyyatan, himannaa himatamtoota jiran irratti akka itti fufu ajaja kenna jechuun seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 48(2) jalatti tumeera.

2. Himattoota keessaa tokko yookiin tokkoo ol yoo du'an, mirgi warra hafe yookiin hafaniif kan itti fufu yoo ta'e, himattoonni yoo iyyatan **namni qabeenya nama du'e sanaa bulchu bakka bu'ee akka falmu** Manni Murtii ajajuu ni danda'a, SDFHH keewwata 49(1).

2.1. Akkaataa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 49(1) jalatti ibsameen gareen dhimmicha itti fufuuf mirga qabna jedhan, himataan yookiin himattoonni jalqabaa du'an irraa kaasee waggaa tokko(1) keessatti himannaa itti fufuuf akka hayyamamuuf osoo hin iyyatin yoo hafan, himannaan (falmiin) jalqabame kufaa akka ta'u seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 49(2) jalatti tumeera.

2.2. Kan keewwata 49(1)(2) jalatti tumame dhimma murtii raawwachiisuu keessatti wantoota jiran hin ilaallatu jechuun seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 49(3) jalatti tumeera.

3. Himatamtoota keessaa tokko yookiin tokkoo ol yoo du'an fi itti gaafatamummaan himatamuu himatamtoota lubbuun jiranitti kan darbu yoo ta'e, yookiin himatamaan tokko qofa ta'e innis yoo du'e

himannaa irratti itti gaafatamaa ta'ee yoo turee fi gareen dhimmi ilaalu iyyata yoo dhiheeffate,namni qabeenya du'aa/du'oota sanaa bulchu bakka bu'ee akka falmu Manni Murtichaa ajajuu danda'a,SDFHH keewwata 50(1).

3.1.Namni bakka bu'aa du'aa ta'ee akka falmu taasifame,karaa seera qabeessa ta'e hordofuun himannaa itti dhihaate ragaa rogummaa qabu dhiheessuu qaba(keewwata 50/2).

3.2.Kan keewwata 50(1)(2) jalatti tumame dhimma murtii raawwachiisuu keessatti wantoota jiran hin ilaallatu jechuun seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 50(3) jalatti afaan amaariffaan tumeera.Afaan Ingiliffaan immoo seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 50(4) jalatti tumeera.Keewwatni 50(4) seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa afaan amaariffaa keessatti hin tumamne.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 18^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 105626 ta'e irratti "dhimmi falmiin hariiroo hawaasaa adeemsa irra osoo jiru,himataan yookiin himatamaan yoo du'e adeemsi hordofamuu qabu maal akka ta'e,fi bakka du'aa dhaaltota jidduu galchuun falmiin itti fufuu akka danda'u bal'inaan ibsuun" SDFHH keewwata 48,49 fi 50 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

4.Shariika daldalaa keessaa tokko yeroo du'u,namni qabeenya du'aa bulchu bakka bu'ee akka falmu ajajuun hin barbaachisu,garuu namni qabeenya du'aa bulchu sun falmiitti makamee falmuuf yookiin raawwachiisuuf iyyachuu ni danda'a,SDFHH keewwata 51.

5.Falmitoota keessaa lakkoofsaan tokko yookiin tokkoo ol du'uun mirga himachuu yookiin itti gaafatamummaa himatamuu kan hambisu ta'us,falmiin xumuramee murtiif qofa kan bule yoo ta'e;falmitoota keessaa tokko yookiin baay'een du'anis Manni Murtichaa falmitoonni hunduu akka jiranitti lakkaa'ee murtii kennuu qaba.Murtichi akkuma murtii idilee kamittuu kan raawwatamu ta'a(SDFHH keewwata 53).

6.Namni tokko bakka bu'ummaa nama biraatiif kennee jidduutti yoo du'e,bakka bu'ummaa nama du'e sanaan falmuun deeggarsa seeraa hin qabu.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 95587 ta'e irratti "maqaa nama du'eetiin bakka bu'ummaa dursee kenname qabachuun himanni dhihaatuu,falmiin gaggeeffamuu fi murtiin kennamu akka waan hin jirree fi murtiinis akka waan hin kennamnetti kan lakkaa'amu akka ta'e" SDFHH keewwata 57,fi SHH keewwata 2232(1) waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

2.Bakka Bu'aan falmuu

2.1.Bakka bu'iinsi ulaagaa guutee galmaa'uu qaba,Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 23^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 146457 ta'e irratti "sanadni aangoo bakka bu'iinsaa kennamu qaama aangoo qabu biratti dhihaatee yoo hin mirkanoofta fi yoo hin galmoofne bu'uura seeraa kan hin qabne ta'uu" hiikoo seeraa kennee ture.Seera hariiroo hawaasaa keewwatoota 2199-2225.

Bakka bu'iinsi kennamu ulaagaa seeraa guutee galmaa'uu qaban kunis:

- 1.Aangoo **bakka bu'ummaa qabeenya bulchuu** bu'uura seera hariiroo hawaasaa keewwata 2199 fi **2204** tiin kennamu;
 - 2.Aangoo **bakka bu'ummaa guutuu**(special Agency) bu'uura seera hariiroo hawaasaa keewwata 2199 fi **2205** tiin kennamu;
 - 3.Aangoo **bakka bu'ummaa abukaatoo** bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **57** tiin kennamu;
 - 4.Aangoo **bakka bu'ummaa maatiif** bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **58** tiin kennamuudha.
- 2.2.**Dubbi fixaan** mootummaa akkaataa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 59 fi 60 tiin bakka bu'ee falmuu ni danda'a.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa **Jildii 16^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 94302 ta'e irratti "falmii Mana Murtiitti gaggeeffamaaru irratti namoonni biroo bakka abbootii dhimmaa bu'anii dhihaatanii falmuu waliin wal qabatee ulaagaa seeraa guutanii argamuu dhabuun bu'aa hordofsiisu irratti" SDFHH keewwata **57,58/1,60-63** fi **197(1)**waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

2.3.Abbaan Alangaa dhimma hariiroo hawaasaa irratti akkaataa Labsii Biiraa Abbaa Alangaa Oromiyaa Lakk.214/2011 keewwata 40,fi 41 tiin, fi dhimma mootummaa fi ummataa bu'uura Labsii kana fooyyeessuu bahe Labsii Lakkoofsa 236/2013 keewwata 7(37) tiin bakka bu'iinsa kamiyyuu dhiheessuun osoo hin barbaachisin bakka bu'ee falmuu akka danda'u ni hubatama.

Sababoonni waliigalteen bakka bu'iinsaa addaan citu keessaa:-

1^{ffaa},bakka buusaan/bakka bu'iinsa kennaan yoo **du'e**,yookiin hojii irratti **dandeettii yoo dhabe** bakka bu'iinsi hafaa ta'a.Bakka buusaan kan du'e yookiin dandeettii kan dhabe bakka bu'aan hojii bakka bu'iinsaa fudhateen hojjachuu erga eegaleen booda yoo ta'ee,fi hojiin battalumatti kan dhaabbatu ta'ee haalli hojii irratti miidhaa qaqqabu yoo jiraate,dhaaltonni seeraa hojicha fudhatanii bulchuu yookiin adeemsa roggummaa qabuun akka filatan/hanga mijeessanitti aangoo kana irratti turuu qabu,SHH keewwata **2232**.

2^{ffaa},bakka bu'iinsa fudhataan yoo **du'e** yookiin **dandeettii yoo dhabe** hojii yoo hin dandeenye waliigalteen isaanii hafaa ta'a.Bakka bu'aan yoo du'e yookiin teessoo isaatti yoo dhabame,hojjachuuf dandeettii yoo dhabe yookiin hojii irratti yoo kasaare waliigaltichi hafaa ta'a,seera hariiroo hawaasaa keewwata **2230**.

3^{ffaa},yeroon turtii waliigaltee yoo **xumurame** yookiin **raawwatiinsa** yoo argate dirqamni hafaa ta'a.

^{4ffaa},bakka buusaan waliigaltee bakka bu'iinsaa yoo **haqe**,bakka bu'iinsi hafaa ta'a.Bakka buusaan ofiisaatii barbaachisaa fakkaatee yoo mul'ate aangoo waliigaltee bakka bu'iinsaa kenne yoo kaasee fi walitti dhufeenyi addaan cita,seera hariiroo hawaasaa keewwata **2226**.

^{5ffaa},bakka bu'aan aangoo bakka bu'iinsaa yoo **dhiisee** dha.Bakka bu'aan aangoo bakka bu'ummaa yeroo kamittuu addaan kutuuf mirga qaba.Garuu,aangoo bakka bu'ummaa dhiisuun dura bakka buusaaf beeksisuuf dirqama qaba.Sababni isaas qabeenyi eegumsa dhabuun akka hin badnee fi miidhaan akka hin qaqqabneefidha,seera hariiroo hawaasaa keewwata **2229**.

3.Himannaa nama hiyyeessaan/harka qal'eessaan dhihaatu(Suits By Paupers):

1.Akka qajeeltootti himanni kamiyyuu(himannaa qaxxaamuraa dabalatee) kanfaltiin abbaa seerummaa kanfalamuu qaba.

2.Haa ta'u malee,namni hiyyeessi kaffaltii abbaa seerummaa kanfaluu hin dandeenye;kaffaltii abbaa seerummaa hunda yookiin walakkaa osoo hin kanfalin bilisaan galmee banachuu ni danda'a,SDFHH keewwata **467**.

3.Iyyatni hiyyummaa kakuun deeggaramee dhihaachuu qaba,SDFHH keewwata **468**.

4.Iyyanni dhihaachuu kan qabu Mana Murtii himannaa bu'uura ilaaluttiidha.Ragaan Ganda irraa kennamu akka ragaatti Mana Murtii kan dhihaatu malee of danda'ee akka seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 472 tti murtii Mana Murtii kan bakka bu'uu miti.

5.Manni Murtii iyyata dhihaatee fi jecha iyyataa erga qorateen booda,akkasumas iyyataan qabeenya qaba jedhame yoo jiraate,qulqulleessuun fi ragaa garee lachuu erga dhagaheen booda iyyata ofitti fuudhuu yookiin kufaa gochuu ni danda'a.

6.Iyyanni hiyyummaa fudhatama yoo dhabe,dhimmuma sana yeroo lammaffaatiif bilisaan galmee banadhee akka falmadhu jechuun dhiheessuu hin danda'u,SDFHH keewwata **477**.

7.Iyyanni fudhatama yoo argate iyyataaf ragaan murtiin ni kennama.Himannaa dhihaate akkuma himannaa kamittuu kaffaltiin abbaa seerummaa akka kanfalametti sirnaan ni adeemsifama,SDFHH keewwata **473**.

8.Ragaan kenname kan fayyadu falmiin(galmeen) bilisaan akka ilaalamu(banamu) eeyyamameef qofa,SDFHH keewwata **474(2)**.

9.Ragaan Manni Murtii kennu hanga dhimmi himannaa haadhoo murtii dhumaa argatutti;yookiin gatii hin qabu jedhamee hanga cufamutti tajaajila.

10.Sadarkaa ol'iyyannootti ragaan kun kan tajaajilu falmiin bilisaan akka dhiheeffatuuf eeyyamame,deebii kennaa yoo ta'eedha.Ol'iyyataa yoo ta'e hin tajaajiluuf.Ta'us,Galmeen ol'iyyannoo bilisaan akka banamuuf Mana Murtii ol'iyyata dhagahutti iyyachuu ni danda'a,SDFHH keewwata **474**.

11. Haalawwan bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 475 jalatti tumameen ragaan gatii dhabuu ni danda'a.

12. Gareen bilisaan falmate yeroo falmii moo'atee abbaa mirgaa ta'etti, qabeenya falmiif sababa ta'e harkaan gahachuun dura kaffaltiin abbaa seerummaa qabeenyicha irraa hir'ifamee galii ta'uu qaba, SDFHH keewwata 476.

13. Gareen bilisaan falmate falmicha moo'ates moo'atames ragaa kan kenname waggaa 10 (kudhan) keessatti yookiin falmiin yeroo itti fufe qabeenya yoo argate kanuma beeksisuun kaffaltii abbaa seerummaa kanfalu qaba, SDFHH keewwata 478.

DHIJMMWF Jildii 20^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 117754 ta'e irratti "gaaffii Galmee ol'iyyannoo hiyyummaan akka banamuuf dhihaate, ol'iyyataan sababa humnaa oliitiin (qabeenyi dhorkamuun, qarshii sochoosuu hin dandeenyee fi qarshii kanfalu kan hin jirre ta'uu) qarshii seerummaaf kaffalamu qabaachuu yookiin dhabuu qulqulleessuu fi mirkaneeffachuu qaba" jechuun SDFHH keewwata 467 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

Hubachiisa: Kanfaltiin abbaa seerummaa kaffaltii himataan tajaajila Mana Murtii irraa argatuuf kanfalu qabuudha. Himanni banamee galmee keessa yeroo galmaa'u kaffaltiin abbaa seerummaa kaffalamu akka qabu Dambii Lakkoofsa 177/1945 bahe tumeera.

4. Yeroo Murteessuu fi Beellama

1. Wanti tokko akka raawwatamuuf seeraan yoo hin murtoofne; Manni Murtii haala dhimmichaa ilaaluun yeroo gahaa fakkaatee mul'ate murteessuu ni danda'a, SDFHH keewwata 192(1).

2. Yeroo seeraan murtaa'e garuu, karaa biraatiin ibsamee yoo murtaa'e malee gabaabsuu yookiin haquun hin danda'amu, SDFHH keewwata 192(2).

3. Seeraan kan murtaa'e osoo hin taane, yeroo Mana Murtiitiin kenname sababa ulfaataa ta'een qofa dheereessuun ni danda'ama, SDFHH keewwata 194 fi 196.

4. Sababni humnaa olii yoo hin jiraanne, wanti tokko akka raawwatamu murtaa'een booda yoo raawwatame akka hin raawwatamnetti lakkaa'ama, SDFHH keewwata 195.

5. Yeroo falmiin dhagahamu dhimma tokko raawwachuuf beellama kennuun barbaachisaa ta'ee yoo argame, Manni Murtichaa dhimmicha raawwachuuf gahaa ta'uu yoo tilmaame yeroo murteessuun beellama ni kenna, SDFHH keewwata 197(1).

6. Dhimma ragaa dhagahuu kan jalqabame yoo ta'e; ragoolee ragaaf waamaman hunda hanga xumurutti Manni Murtii itti fufee beellama guyyaa itti aanan kennaa dhagahuu qaba, SDFHH keewwata 197(3).

7. Sababni gahaan yoo jiraate malee, sababa abukaatoon yookiin bakka bu'aan yookiin dubbii fixaan hin dhihaanneef beellamni hin kennamu, SDFHH keewwata 197(4).

8.Dhimmi beellamaaf sababa ta'e osoo hin raawwatamin yoo hafe;garee falmitootaa keessaa balleessaa/hanqina garee tokkootiin yoo ta'e,dhimmichi raawwatamuu baatus Manni Murtii dhimmichi raawwatamuu osoo hin eegin,beellama guyyaa sanaa murtii itti fakkaate kennuu ni danda'a,SDFHH keewwata 199(1).

DHIJMMWF Jildii 22^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 138479 ta'e irratti "dhimma beellamaaf sababa ta'e osoo hin raawwatamin kan hafeef falmitoota keessaa balleessaa isa tokkootiin yoo ta'e;dhimmichi osoo raawwatamuu qabu osoo hin raawwatamin yoo hafellee Manni Murtichaa dhimmichi raawwatamuu osoo hin eegin murtii itti fakkaate kennuu akka danda'u" SDFHHkeewwata 199(1) waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

9.Dhimmi(ajajni) osoo hin raawwatamin kan hafeef balleessaa garee falmitootaatiin yoo hin taane garuu,Manni Murtichaa beellama biraa(jijjiiramaa) kennuu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 199(2).

10.Bu'aa qabeessa falmii hariiroo hawaasaatiif beellamni cimaa fi amanamaan jiraachuu qaba.Kun immoo kan jiraatu gaafa dhagahaa murteessuun dura dhimmoonni araaraan akka dhuman jajjabeessuu,tooftaa qabiinsa ajandaa raawwatiinsa qabu diriirsuu,kenniinsa beellamaa irratti imaammata cimaa(strict) ta'e kaa'uu feesisa.Manni Murtii beellama hunda irrattuu kaayyoo tokko galmaan gahuuf kan beellamu ta'uu qaba.Beellama hin barbaachifne kennuu dhabuu dha.

5.Qarshii Kisaaraa Kanfalamuuf Wabii Kennamu

1.Kisaaraa himatamaaf qaqqabu yookiin ni qaqqaba jedhamee tilmaamamu himataan qabiinsa gahaa yookiin wabii waamuuf dirqama qaba,SDFHH keewwata 200.Himataan kana yoo raawwachuu baate galmee ni cufama.

2.Himataan galmee cufame ji'a tokko keessatti galmee akka banamu iyyachuu ni danda'a,SDFHH keewwata 201(2).

3.Himataan wabii yookiin qabiinsa dhiheessuu dhabeef sababa gahaatiif ta'uu yoo hubachiise,Manni Murtichaa waa'ee kisaaraaf qabsiisa yookiin wabii ajaja rogummaa qabu erga kenneen booda galmicha banee falmicha dhagahuuf beellama ni kenna.

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 110150 ta'e irratti "himataan kisaaraa himatamaa irratti qaqqabuuf wabii akka qabsiisuuf kan gaafatamu,himataan sababa himannaatiin himatamaa irratti kisaaraa dhaqqabu kanfaluuf kan dandeessisu haalota shakkisiisanii fi qabeenya yookiin qarshii kisaaraa kaffaluuf dandeessisu kan hin qabne yeroo ta'e akka ta'e" SDFHH keewwata 200 waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

6. Murteessa Baasii fi Kisaaraa

1. Baasii fi kisaaraan kan murtaa'u bu'ura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 462-466 tiinidha. Baasii fi kisaaraa walfalmitoonni baasan yoo jennu, baasii fi kisaaraa sababa falmii raawwateef bahe shallagamee nama maluutiif kennamuudha. Kaayyoon baasii fi kisaaraa murteessuu baasii baaseef, fi kisaaraa falmataan dhabeef wabii gochuu (bakka buufamuufi) dha malee falmataa isa biraa (nama moo'atame) adabuufi miti. Manneen Murtii waa'ee seerummaa baasii fi kisaaraa gaafatame ilaalchisee ija seeraatiin ilaalanii murtii keessatti waa jechuu qabu.

1.1. Manni Murtii ol'iiyyata dhagahufalmii murtiif sababa ta'e **baasii** fi **kisaaraa** hordofsiise eenyu kanfaluu akka qabu ajaja (decree) jala ajajuu akka danda'an SDFHH keewwata **183(1)(e)** jalatti ifa taasisa.

2. Baasii fi kisaaraa ilaalchisee akka Naannoo Oromiyaatti **Maanuwaalii Murteessa Baasii fi Kisaaraa Manneen Murtii Oromiyaa Ebla 1, Bara 2012 irraa eegalee hojiirra ooleera.**

“Baasii” jechuun tajaajila Mana Murtii argachuuf jecha baasii abbaan dhimmaa tokko **kallattiin baase hunda kan hammatu** yoo ta'u, kanfaltii abbaa seerummaa, kanfaltii durgoo ogeessaa ykn kaffaltii ogummaa ogeessaa karaa Mana Murtii ajaja yookiin murtii raawwachiisuuf taasifame, kanfaltii deddeebii geejjibaa, kanfaltii nyaataa fi dhugaatii, kanfaltii iddoo bultii, kanfaltii tajaajila gorsa seeraa yookiin abukaatummaaf taasifame, kanfaltii durgoo ragaa, kaffaltii garagalcha waraqaa fi kanneen kana fakkaatan kan dabalatuudha.

“Kisaaraa” jechuun baasii abbaan dhimmaa **kallattiin baase osoo hin dabalatin**, sababa abbaan dhimmaa sun falmii Mana Murtiitti geggeesseen galii isaa argachuu qabu dhabeedha.

Falmii keessatti abbaan dhimmaa baasii fi kisaaraa yookiin beenyaa kanfalamuuf mirga qaba yookiin kaffaluuf dirqama qaba yoo jedhamu, **himataa** yookiin **himatamaa, ol'iiyyataa** yookiin **deebii kennaa, jiddu lixaa** yookiin **falmiitti makamaa** ta'uu danda'a.

Kaayyoon Maanuwaalii Murteessa Baasii fi Kisaaraa Manneen Murtii Oromiyaa Ebla 1, Bara 2012 bahee hojiirra oole kanaas:-

1. Manneen Murtii tajaajila abbaa seerummaa haqa qabeessa, tilmaamummaa fi bu'a qabeessa akka kennaniif;

2. Murteessa baasiil fi kisaaraa dhimma hariiroo hawaasaatiin wal qabatee aangoo abbaa seeraaf kennamu akkuma eegametti ta'ee, garaagarummaa hojimaata bal'aa jiraachuun lammiileen wal qixa tajaajila akka hin arganne waan taasisa, sirna iftoominaa fi itti gaafatamummaa hordofsiisuu danda'u diriirsuun hojimaata wal fakkeessuudhaan garagahiinsa tajaajilamtootaa fi amantaa ummataa horachuun barbaachisaa waan ta'eef;

3. Abbootiin dhimmaa haqa barbaacha dhufan baasii hin malleef akka hin saaxilamne gochuuf;

4. Komii abbootii dhimmaa kallattii murteessa baasii fi kisaaraatiin ka'u xiqqeessuudhaan haala madaalawaa, sirnaawaa fi haqa qabeessa ta'een baasii fi kisaaraa sababa falmiin dhaqqabe garee murtaa'eef akka kanfalamu taasisuuf;

5. Tilmaamummaa baasii fi kisaaraa dabaluu cinaatti dhimmoonni Manneen Murtiin alatti xumura akka argatan jajjabeessuufidha, fi keessattuu, **gareen akka murtichaatti baasiif saaxilamee jiru**

bakka duraan osoo dhimmichi Mana Murtiitti hin falmanne ta'ee irra jirutti deebi'uuf mirga seeraan kennameef qabu sanatti deebisuufidha.

3.Manni Murtii seera hordofee baasii fi kisaaraa murteessuu qaba.Duuchumaan baasii fi kisaaraa bitaa mirgi of haa danda'an jechuun sirrii miti.Sababaan deeggaree ibsuu qaba.

“DHIJMMWF **Jildii 4^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 22260** ta'e irratti “Manni Murtii baasii fi kisaaraa murteessuuf aangoo akka feetee(discetion) akka qabuu fi ragaa qabatamaa irratti hundaa'uun gaaffii gaafatame irratti murtii kennuu akka qabu” murteesse ture.

4.Moo'ataan ibsa baasii ragaa waliin dhiheessu akkasumas falmii bitaa mirgi taasisu erga qorateen booda Manni Murtii murtii barbaachisaa ni kenna,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **464**.

“DHIJMMWF **Jildii 15^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 91103** ta'een gaaffii baasii fi kisaaraa ilaalchisee Manneen Murtii hamma baasii fi kisaaraa irratti murteessuuf aangoo seeraa kan kennameef yoo ta'es,baasii fi kisaaraan qaama moo'ateef(garee abbaa mirgaa ta'eef) yeroo hunda kan murtaa'uuf akka hin taane ta'uu,” garuu gareen tokko ilaalcha gaarii hin taaneen(without goodfaith) garee kaan baasiif kan saaxile yoo ta'e,baasiin muramuufi qaba jechuun murteesse ture.

5.Baasii fi kisaaraa bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 463 fi 464 tiin murtaa'u dabalataan haallan seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 465 jalatti tarreeffamaniin Manni Murtii **miidhamaaf beenyaa** qarshii 500(dhibba shan) hin caalle murteessuu ni danda'a.

6.Murteessa baasii fi kisaaraa irratti qofa ol'iiyannoo gaafachuun ni danda'ama,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **466**.

DHIJMMWF **Jildii 18^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 98593** ta'e irratti “dhimma murtii baasii fi kisaaraa irratti kenname irratti Mana Murtii ol'iiyata dhagahuutiin murtiin kennamu isa dhumaadha” jechuun seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **466** waliin wal qabsiisuun hiikoo laatee ture.

7.Gaaffii Dhimmi Tokko Mana Murtii Tokko Irraa Gara Mana Murtii Biraatti Darbee Haa Ilaalamuuf Dhihaatu(Change Of Venue)

1.Murtiin kennamuun dura dhimma Galmee falmii Mana Murtiitti dhihaatee ilaalamaa jiru irratti garee falmitootaa keessaa tokko,yookiin qaamni komii qabu dhimmi kiyya Mana Murtii biraatti naaf haa ilaalamu jechuun sababaan deeggaruun iyyachuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **31**.

2.Garee falmitootaa keessaa tokko galmeen Mana Murtii tokko irraa gara Mana Murtii biraa jijjiiramee akka ilaalamuuf gaafatu,sababoota armaan gadii iyyata isaa waliin yoo dhiheessee fi Manni Murtiis iyyatichi rogummaa qabaachuu yoo mirkaneeffateedha.**Sababoonni** kunneenis:

2.1. Manni Murtii jalaa dhimmicha dhagahuu eegale falmii karaa sirrii ta'een dhagahee loogii tokko malee murteessuu kan hin dandeenye ta'uu kan mirkaneessu ragaa yoo dhiheesse; yookiin

2.2. Falmii seeraa yeroo hunda hin qunnamnee fi rakkisaa ta'e kan kaasisu jiraachuu kan hubachiisu yoo ta'e; yookiin

2.3. Keewwata kanaan Manni murtii Ol'aanaa ajaja yoo kenne, garee falmitootaa lachuufuu fi ragoollee isaaniitiif mijataa ta'uu hubachuun yoo ta'e yookiin ajaja kana kennuuf yeroo gabaabaa keessatti murtii haqaa argamsiisuuf kan dandeessisu ta'uu yoo yaade, ajaja ol'iyyannoo hin qabne seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 31(1) jalatti Afaan Ingiliffaan i, fi ii jedhamee tumamee jiru jalatti wantoota ibsaman kennuu ni danda'a.

3. Manni Murtii Waliigalaa Oromiyaa akkaataa seera deemsa falmiitiin gaaffii dhimmi tokko Mana Murtii Ol'aanaa tokko irraa gara Mana Murtii Ol'aanaa biraatti, yookiin gara Mana Murtii Waliigalaatti akka darbee ilaalamuuf dhihaatu ilaalee murteessuuf aangoo akka qabu, Labsii Gurmaa'ina, Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011 keewwata 25(2)(d) tumeera.

4. Manni Murtii Ol'aanaa akkaataa seera deemsa falmii ajajuun gaaffii dhimmi tokko Mana Murtii Aanaa tokko irraa gara Mana Murtii Aanaa biraatti, yookiin gara Mana Murtii Ol'aanaatti akka darbee ilaalamuuf dhihaatu ilaalee murteessuuf aangoo akka qabu, Labsii Gurmaa'ina, Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011 keewwata 30(5) tumeera.

5. Manni Murtii Waliigalaa Federaalaa akkaataa seera deemsa falmiitiin gaaffii dhimmi tokko Mana Murtii Ol'aanaa Federaalaa tokko irraa gara Mana Murtii Ol'aanaa Federaalaa biraatti, yookiin dhimmi Federaalaa tokko bakka bu'ummaan Naannooleef kenname irratti Mana Murtii Waliigalaa Naannoo irraa gara Mana Murtii Ol'aanaa Federaalaatti akka darbee ilaalamuuf dhihaatu ilaalee murteessuuf aangoo akka qabu Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa 1234/2013 keewwata 8(1) jalatti tumee jira.

6. Manni Murtii Ol'aanaa Federaalaa akkaataa seera deemsa falmiitiin gaaffii dhimmi tokko Mana Murtii Sadarkaa Jalqabaa Federaalaa tokko irraa gara Mana Murtii Sadarkaa Jalqabaa Federaalaa biraatti, yookiin gara Mana Murtii Ol'aanaa Federaalaa ofiitti akka darbee ilaalamuuf dhihaatu ilaalee murteessuuf aangoo akka qabu, Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa 1234/2013 keewwata 11(2)(b) jalatti tumeera.

7. Dhimma murtiin dhumaa kenname irratti Galmee dhimmi kiyya Mana Murtii biraatti naaf haa ilaalamu jedhamee gaafatamuu hin danda'amu.

DHIJMMWF Jildii 16^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 93171 ta'e irratti "dhimma murtii dhumaa argate irratti yookiin dhimma adeemsa irra hin jirre, himanni (galmeen) Mana Murtii biraatti naaf haa naanna'u jedhamee iyyatni dhihaachuu akka hin dandeenye" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 31 wajjiin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF Jildii 11^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 66945 ta'e irratti "murtiin kennamuun dura dhimma Galmee falmii Mana Murtiitti dhihaatee ilaalamaa jiru irratti garee falmitootaa keessaa tokko, yookiin qaamni komii qabu dhimmi kiyya Mana Murtii biraatti naaf haa ilaalamu jechuun

gaaffii yeroo dhiheessu, gaaffiin isaa/isaanii karaa Mana Murtiitiin keessummaa'uu kan danda'u ulaagaawwan seeraan tumaman guutamanii yoo argaman qofa akka ta'e'' hiikoo kennee ture.

8.Murtii yookiin Ajaja Mana Murtii Kabajuu:

1.**Kaayyoon Manni Murtii** hundaa'eef:-

1.1,mirgaa fi walabummaa dhuunfaa fi garee heera mootummaa federaalaa fi kan naannichaa keessatti tumaman kabachiisuu;

1.2,waldhabdee namoota adda addaa jidduutti uumamu seera irratti hundaa'uudhaan murtii haqa qabeessa kennuu;

1.3,ol'aantummaa seeraa mirkaneessuudhaan ijaarsa dimookiraasiif gumaachuufidha.Labsii

Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011 keewwata 5,HMRDFI keewwata 79 fi itti aananii jiran,fi HMNO keewwata 61 fi itti aananii jiran jalatti tumameera.

2.Manni Murtii **haqaaf** kan hojjatu waan ta'eef,murtiin yookiin ajajni Mana Murtii **kabajamuun dirqama** jechuudha.Murtii yookiin ajaja Mana Murtii kabachiisuunis dirqama heerrii fi seerri kaa'eedha.

3.Kan seera biraatiin adabbii caalmaan adabsiisu yoo jiraate malee,namni yookiin qaamni murtii yookiin ajaja Mana Murtii hin raawwanne,akka hin raawwatamne gufuu ta'e,yookiin hojii abbaa seerummaa sirnaan akka hin gaggeeffamne gufuu ta'e,yookiin deeggarsa barbaachisu gaafatamee deeggarsa kennuu dide,adabbii hidhaa salphaa waggaa lama(2) hin caalleen yookiin qarshii 5,000(kuma shan) hin caalleen ni adabama jechuun Labsii Lakkoofsa 216/2011 keewwata 48(2) jalatti tumameera.Haaluma wal fakkaatuun Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa 1234/2013 keewwata 52(2) jalatti tumameera.

9.Dhaddacha Jeequu(court contempt):

Manni Murtii hojii isaanii fi iddoo itti hojjatan kabachiisuuf dirqama qabu.Manni Murtii namoota dhaddacha irratti waca kaasan,jeequmsa uumanii fi kabaja Mana Murtii tuqan adabuun hojii abbaa seerummaa kabachiisuu qabu.Namni kamiyyuu dhaddacha irratti gochaawwan armaan gadii raawwachuun yookiin raawwachuuf yaaluun dhorkaadha.Gochoonni dhorkaman kunneenis:

1,hojii dhaddachaaf osoo hin barbaachisin haasa'uu yookiin sagalee ol fuudhuudhaan dubbachuu yookiin wacuu yookiin nama waliin haasa'uu yookiin dubbachuu;

2,Bilbila haasofsiisuu yookiin banaa godhanii dhaddacha seenuun,gaazexaa f barruulee biroo kamuu dubbisuun dhorkaadha;

DHIJMMWF **Jildii 15^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 92459 ta’e irratti ‘dhaddacha irratti argamuun Bilbila iyyisiisuun darbees yeroo murtiin dubbifamu abbaan seeraa dhaddacha irratti adeemsa dhaddachaa akka kabaju yeroo itti himu,adeemsa dhaddachaa naaf himi jechuun naamusa hin barbaachisne agarsiisuun **dhaddacha jeequun** nama adabsiisuu kan danda’u ta’uu’’ seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **481** fi **seera yakkaa keewwata 449(1)(a)** wajjiin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

3,Tamboo xuuxuu,meeshaalee ibidda uuman qabatanii dhaddacha Mana Murtii seenuu;

4,Sagaleen,mallattoon yookiin haala biraa kamiinuu dhaddacha jeequu yookiin gocha/haasaa falmiidhaaf barbaachisaa hin taane garuu miira namaa harkisu/tuqu taasisuu;

5,Dhuguu,nyaachuu,Caatii/Jimaa qama’uu,aanyoo alanfachuu,rafuu;

6,Hayyama abukaatoo osoo hin qabaatin shakkamaa yookiin himatamaa dubbisuu;

7,Meeshaa waraanaa,Ulee,yookiin meeshaa qara qabu qabachuu(kun dhaddacha kabachiisaa,poolisii shakkamaa/himatamaa dhiheesse yookiin nama rakkoo addaatiin ulee okkoo dhadhaabbatee deemu kan dabalatu miti);

8,qaama aangoo qabu irraa eeyyama osoo hin qabaatin Bilbila/Mobaayilii,Kaameeraa,yookiin viidiyoodhaan suuraa kaasuu yookiin sagalee waraabuu;

9,meeshaalee akka shaanxaa,feestaalaa fi borsaa gurguddaa fa’a sagalee namatti hin tolle uumuu danda’an dhaddacha qabatanii seenuun fi kan kana fakkaatan dhorkaadha.

10,kaayyoon tarkaanfii fi adabbii namni badii raawwatetti gaabbee of sirreessuu akka danda’u gochuu,namoonni biroo akka irraa baratan gochuu,fi kabajni dhaddachaa akka eegamu fi sirna haqaa keessattuu hojii abbaa seerummaa akka kabajamu taasisuudha.

11,Abbaan Seeraa kamiyyuu adeemsa dhaddacha Mana Murtii fi adeemsa abbaa seerummaa kabachiisuuf tarkaanfii barbaachisaa itti fakkaate kamiyyuu fudhachuu ni danda’a.Abbaan Seeraa dhaddacha kabachiisuuf(dhaddachi akka hin jeeqamne gochuuf),naamusni Abbaa Seerichaa barbaachisaadha.Abbaan Seeraa loogiirraa bilisa ta’ee adeemsa dhaddacha eeguu qaba,falmii obsaan dhagahee xumursiisuu,kabajaa fi mirga abbootii dhimmaa eeguu,falmitoota sirnaan too’achuu fi dhaddacha jeeqan akkaataa seeraatiin kallattii qabsiisuun barbaachisaadha.

12,Tarkaanfiin fudhatamu akka haala dhimmichaatti,**tarkaanfii** barbaachisaa kamiyyuu ta’ee namni dhaddacha jeeqe akka gaabbu gochuu,akka sirraa’u,akeekkachiisa kennuu yookiin dhaddachaa akka bahu gochuu,fi adabbii yakkaa fa’aadha.Tarkaanfii arrabsoo,tuffachuu,fi kabaja gadi buusu akkasumas mirgaa fi kabaja namoomaa tuqu fudhachuun dogongora.

13, Seera deemsa falmii hairooroo hawaasaa keewwata 481 gara seera yakkaatti kan akeeku yoo ta'u; seera yakkaa keewwata 449(1)(a) jalatti namni kamiyyuu yommuu Mana Murtiitti qorannoon

gaggeeffamu yookiin hojiin murtii yommuu gaggeeffamutti:-

1. Mana Murtichaa yookiin Abbaa Seeraa hojii abbaa seerummaa raawwataa jiru haala kamiiniyyuu kan arrabse, kan jeeqe yookiin isaan irratti kan baace yookiin kan dhaadate yoo ta'e; yookiin

2. hojii Mana Murtichaa karaa kamiiniyyuu kan jeeqe yoo ta'e; hidhaa salphaa waggaa tokko hin caalleen yookiin adabbii maallaqaa qarshii 3000 (kuma sadi hin caalleen) ni adabama jechuun tumeera.

3. Keewwata kana muraa lama jalatti yakkichi kan raawwatame dhaddachaan ala ta'ee, abbaan seerichaa hojii isaa raawwachaa yommuu jirutti yoo ta'e; adabbichi hidhaa salphaa ji'a jaha hin caalle yookiin adabbii maallaqaa qarshii kuma tokko hin caalleen adabamuu akka qabu ifa taasiseera.

DHIJMMWF **Jildii 23^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 158613 ta'e irratti "yeroo hojiin dhaddachaa gaggeeffamu adeemsi hojii dhaddachaa kan jeeqamu yoo ta'e, Manni Murtii battalumatti tarkaanfii fudhachuu akka qabu" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 480,481 fi **seera yakkaa keewwata 449** wajjiin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

10. Naamusa Abbaa Seerummaa

Hojiin abbaa seerummaa ogummaa kabajamaa fi itti gaafatamummaa guddaa yoo ta'u; gahumsa, dandeettii fi naamusa ol'aanaa gaafatu waan ta'eef, abbaan seeraa naamusa ogummaa fi kan dhuunfaa ol'aanaa qaban cimsuun amantaa ummataa barbaadamu qabaachuuf gahee guddaa taphata. Galmi dhuma nama ogummaa abbaa seerummaa haqa mirkaneessuu yookiin dhugoomsuudha. Hawaasni tajaajilamu dhugumatti murtiin haqa qabeessa ta'e kennamaara jechuun amanee yoo fudhateedha. Haqni ta'eera jechuuf dhimmootni bu'a qabeessummaa, si'oomina, dhaqqabamummaa fi tilmaamamummaan yoo kabajameedha.

Duudhaaleen naamusa abbaa seerummaa jedhamanii beekaman saddeet yoo ta'an, isaanis:-

1. Bilisummaa fi itti gaafatamummaa,
2. Gartu-maleessummaa yookiin al-loogummaa,
3. Sochii siyaasaa irraa of qoqqobuu,
4. Ejjannoo cimaa qabaachuu,
5. Fayyaalummaa,

6.Wal-qixxummaan tajaajiluu,

7.Kaka'umsaa fi jabinaan hojjachuu fi

8.Gahumsa hojii abbaa seerummaati.

Badiin naamusaa raawwatamee argame taanaan itti gaafatamummaa kan hordofsiisu ta'uu Dambii Naamusa Abbootii Seeraa Manneen Murtii Oromiyaa fooyya'ee bahe Lakkoofsa 02/2011 fi Dambii Sirna Itti Gaafatamummaa Naamusa Abbootii Seeraa Manneen Murtii Oromiyaa fooyya'ee bahe Lakk.03/2011 irraa ni hubatama.Kaayyoon adabbii naamusa abbaa seeraa naamusaa fi amala gaarii gonfachiisuu,akka of sirreessu,kanneen biroo akka irraa baratan,hojiin abbaa seerummaa bakka dhugaa fi haqni mirkanooftu waan ta'eef,abbootiin seeraa amantaa ummataa akka horatan taasisuufidha.

Abbaa seeraatiif hojiiwwan hin dhoorkamne:-

1^{ffaa},Abbaan Seeraa hojii ogummaa seeraan wal qabatan ilaalchisee barreessuu,haasaa taasisuu,barsiisuu,Leenjii kennuu,qorannaa gaggeessuu fi dhiheessuu ni danda'a;

2^{ffaa},Abbaan Seeraa qaama mootummaa seera baasuu fi seera raawwachiisu duratti yaada yookiin ibsa ogummaa,kan dhimma Mana Murtii waliin wal hin qabanne irratti kennuu ni danda'a;

3^{ffaa},Abbaan Seeraa dhaabbata tola-ooltummaa miti-mootummaa bu'aaf hin hojjannee yookiin dhaabbata amantaa waliin,hojii seeraatiin alatti,hojii biroo hojjachuu ni danda'a;

4^{ffaa},Abbaan Seeraa hojii dhimma seeraa,sirna seeraa yookiin bulchiinsa haqaan wal qabate irratti mootummaa irraa mudama fudhatee hojjachuu ni danda'a:fakkeenyaaf:Koomishinara yookiin miseensa koomishiinii fooyya'iinsa seeraa yookiin sirna haqaa irratti mudamee hojjachuu akka danda'u koodii Naamusa Abbaa Seerummaa Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.01/2011 duudhaa lammaffaa lakkoofsa 2.7(a) jalatti tumameera.Dabalataanis,Qajeeltoo Naamusa Abbaa Seerummaa Baangaloorii(**The Bangalore principles Of Judicial Conduct 2002**) ilaaluun ni danda'ama.

Waa'ee Kanfaltii:Abbaan Seeraa hojii abbaa seerummaatiin alatti hojiiwwan armaan olitti tarree lakkoofsa 1ffaa hanga 4ffaatti ibsaman yoo hojjatu kanfaltii fudhachuu ni danda'a.Garuu,kanfaltichi edaa malee kan ol ka'e ta'uu hin qabu.Abbaan Seerichaa kanfaltii fudhate akka ifoomsuuf dirqamuu ni danda'a.

Hojiiwwan dhorkaman:Abbaan Seeraa dhimmi Mana Murtiitti ilaalu irratti jaarsa yookiin araarsaa ta'uu hin danda'u.Abbaan Seeraa hojiiwwan biroo dantaa yookiin kabaja abbaa seerummaa waliin deemne yookiin al-loogummaa isaa tuqan kamuu hojjachuu hin qabu.Abbaan Seeraa hojii abukaatummaa yookiin gorsa seeraa kennuu hin qabu koodii Naamusa Abbaa Seerummaa Lakk.01/2011 duudhaa lammaffaa lakkoofsa 2.7(c).

Hojii abukaatummaa jechuun kanfaltii argachuuf yookiin argachuun yookiin kanfaltii malee maamila isaa bakka bu'uudhaan Mana Murtii dhihaachuun falmuufi tajaajila gorsa seeraa kamiyyuu kennuudha,akkasumas waliigalteewwan yookiin sanadoota adda addaa Mana Murtii dhihaachuu danda'u kamiyyuu yookiin barreeffama dhaabbata tokko hundeessuu,fooyyeessuu yookiin diiguu danda'u

qopheessuus ni dabalata,Labsii Kenniinsa Hayyamaa fi Bulchiinsa Abukaatootaa fi Barreessitoota Dhimma Seeraa Mootummaa Naannoo Oromiyaa Lakk.182/2005 keewwata 2(12).

11.Moggaafama Dhaddachaa

Moggaafama Dhaddachaa Manneen Murtii Oromiyaa ilaalchisee,Mana Murtii Aanaatti dhimma hariiroo hawaasaa tilmaamni maallaqaa qarshii isaa 300,000(kuma dhibba sadi) gadi yoo ta'e,dhimmichi Abbaa Seeraa tokkoon ilaalamee murtiin kennama.Mana Murtii Aanaatti dhimma hariiroo hawaasaa tilmaamni maallaqaa qarshii isaa 300,000(kuma dhibba sadi) ol ta'e dhaddacha Abbootiin Seeraa sadi,fi Mana Murtii Waliigalaa fi Mana Murtii Ol'aanaatti dhimmi kamuu dhaddacha yoo xiqqaate Abbootiin Seeraa sadi itti moggaafamaniin ilaalamee kan murtaa'u akka ta'e Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa **216/2011** keewwata 33(1)(2) jalatti tumeera.Murtiin dhumaa tokko Dhaddacha Ijibbaataan ilaalamuu kan danda'u,dursee dhaddachi Abbootiin Seeraa Mana Murtii Waliigalaa sadii itti moggaafaman iyyata dhihaate ilaalee murtichi ijibbaataaf dhihaachuu qaba jedhee yommuu murteesse ta'ee Dhaddachi Ijibbaataa Abbootii Seeraa Mana Murtii Waliigalaa yoo xiqqaate shaniin kan moggaafamu akka ta'e Labsima kana keewwata 28(1)(2) jalatti tumeera.

Moggaafama Dhaddachaa Manneen Murtii Federaalaa ilaalchisee Manni Murtii Waliigalaa Federaalaa yoo xiqqaate Abbootii Seeraa sadi fi Dhaddachi Ijibbaataa Federaalaa yoo xiqqaate Abbootii Seeraa shaniin moggaafamuu akka qabu Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa **1234/2013** keewwata 25(2) jalatti tumameera.Mana Murtii Ol'aanaa Federaalaa fi Mana Murtii Sadarkaa jalqabaa Federaalaatti Abbaa Seeraa tokkoon moggaafamu ta'ee Qajeelfama Manni Murtii Waliigalaa Federaalaa baasuun dhimmi Abbootii Seeraa Sadiin ilaalamuu danda'u jiraachuu Labsima kana keewwata 29(3)(4)(b) jalatti tumeera.

DHIJMMWF **Jildii 13^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 73696 ta'e irratti "dhimmoota hunda irra ta'uu baatus,dhaddacha tokko tokko Manni Murtii dhimmoota Abbootii Seeraa sadiin ilaalaman,fi dhaddachi ijibbaataa Abbootii Seeraa shaniin fi isaa ol ilaalaman akkaataa seerri jedhuun lakkoofsi Abbootii Seeraa osoo hin guutin murtiin kenname akka waan hin kennamnetti kan ilaalamuu fi bu'aa seeraa kan hin hordofsiisne akka ta'e" SDFHH keewwata 73 fi 337 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

12.Naamusa Abbaa Alangaa

Abbaan alangaa iyyannoo dhimma hariiroo hawaasaa dhugaa irratti hundaa'e Mana Murtii dhiheessuu,dhaddacha irratti ajaja yookiin murtii kennamuufi haala falmii dhaddachaa sirnaan hordofuun barreessuu,dhuganii hojiirratti argamuu dhiisuu,ragaa barreeffamaa ta'e jedhee gara sobaatti geeddaruu yookiin ragaa sobaatti fayyadamuurraa of eeguu,namoota kallattiinis ta'e al-kallattiin dhimma isa biraa qaban irraa maallaqa liqeeffachuu yookiin kennaa maallaqaanis ta'e gosaan fudhachuu irraa of qusachuu,sababa gahaa malee tajaajilamaa dhamaasuu dhiisuu,dhaddacha irraa hayyama malee hafuu dhiisuu,fi kanneen kana fakkaatan naamusa Abbaa Alangummaa seeraan tumaman kabajuuf dirqama qabu.Labsii Abbaa Alangaa Waliigalaa Oromiyaa Labsii Lakk.214/2011 fi Lakk.236/2013 A.L.I fi

Dambii Bulchiinsaa fi Naamusa Abbootii Alangaa Naannoo Oromiyaa Lakk.218/2013A.L.I fi Labsii Abbaa Alangaa Waliigalaa Federaalaa Lakk.943/2016 A.L.A. ilaaluun ni danda'ama.

13.Naamusa Abukaatummaa

Abukaatoon kamiyyuu:-dirqama falmii keessatti qabu bahuu,odeeffannoo dhuunfaa yookiin dhaabbataa maamila isaa yookiin odeeffannoo tajaajila ogummaa isaatiin argate kamiyyuu iccitummaa isaa eeguu,dhimmi walitti bu'iinsa faayidaa qabu irratti tajaajila ogummaa abukaatummaa kennuu irraa of qusachuu,qabeenyaa fi sanada maammilaa eeguu,hayyama haaromeen hojjachuu,waa'ee isaa yookiin dhaabbataa yookiin tajaajila abukaatummaa kennu irratti ibsa sobaa yookiin ibsa nama dogoggorsu kennuu dhiisuu,dhimma maamila isaa ilaalchisee firii dubbii irrattis ta'e dhimma seeraa irratti qaama sadaffaaf odeeffannoo soba ta'e kennuu dhiisuu,gocha heeraa fi sirna heerichaan faallaa ta'e raawwachuu irraa of eeguu,Abbaa Seeraa,Abbaa Alangaa yookiin dubbii fixaan yeroo hojjataa turetti dhimmi jaarsummaadhaan ilaale yookiin dhimmi Mana hojii duraan keessa turetti qabatee ture irratti tajaajila abukaatummaa kennuu dhiisuu,dhimma tokko irratti garee wal-falman lamaaniif tajaajila abukaatummaa kennuu dhiisuu,tajaajila kenneef kanfaltii hayyamame qofa kanfalchiisuu,firii dubbii maammilli ibsateen ala yookiin dhimma bu'uura seeraa hin qabne irratti himata qopheessuu yookiin falmii gaggeessuu irraa of eeguu,guyyaa beellamaa sababa gahaa malee dhaddacha irraa hafuu dhiisuu,abukaatoon maallaqa yookiin qabeenya maamila isaa yookiin abbaa dhimmaa kan biroo irraa fuudhuun abbaa seeraa,abbaa alangaa yookiin hojjattoota qaamolee haqaa biraatiif kennuu dhiisuu yookiin kennuuf yaaluu dhiisuu,dhimma maamila isaaf yookiin nama biroo raawwachiisuuf ammaalaajummaa dhaquu dhiisuu,dhuganii machaa'uu irraa of eeguu,baala sammuu nama hadoochutti yookiin araada nama qabsiisutti fayyadamuu irraa of qusachuu yookiin iddoowwan kabaja ogummaa abukaatummaa salphisutti argamuu dhiisuu yookiin gocha ogummaa abukaatummaa tuffachiisu maamima isaa yookiin nama biroo irratti raawwachuu dhiisuu,haala dhimmi irra jiru yeroo yeroon maamila isaatiif odeeffannoo sirrii ta'e kennuu,fi kanneen kana fakkaatan naamusa abukaatummaa kabajuuf dirqama qaba.

DhIjMMWF Jildii 11^{ffaa} Lakk.Galmee 67146 ta'e irratti "namni abukaatoo ta'ee maamila isaa bakka bu'ee iyyanni Mana Murtii dhiheessu dhugaa ta'uu dursee qulqulleeffachuuf dirqama akka qabu;abukaatoon kamuu hojii ogummaa seeraa yeroo raawwatu maamila isaatiif,garee wal falmitootaaf,Mana Murtiitiif ogeessota seeraatiif,ogummaa isaatii fi hawaasa hundaaf itti gaafatamummaa,amanamummaan,fi dhugummaan bahuu akka qabu" hiikoo kennee ture.

DhIjMMWF Jildii 21^{ffaa} Lakk.Galmee 110507 ta'e irratti "abukaatoon tokko haala walitti bu'iinsi faayidaa uumamuu danda'uun garee wal-falmitootaa adda addaa bakka bu'uun falmuu akka hin dandeenyee fi gocha akkanaa raawwatee yoo argame seeraan kan isa gaafachiisu ta'uu" hiikoo kennee ture.

Labsii Kenniinsa Hayyamaa fi Bulchiinsa Abukaatootaa fi Barreessitoota Dhimma Seeraa Mootummaa Naannoo Oromiyaa Lakk.182/2005.

Labsii Kenniinsa Hayyamaa fi Bulchiinsa Abukaatotaa fi Barreessitoota Dhimma Seeraa Mootummaa Naannoo Oromiyaa Lakk.182/2005 Fooyyessuuf Bahe Labsii Lakk.189/2007.Dambii Kenniinsa Hayyamaa fi Bulchiinsa Abukaatotaa fi Barreessitoota Dhimma Seeraa Mootummaa Naannoo Oromiyaa Murteessuuf Bahe Lakk.177/2008.

Labsii Kenniinsa Hayyamaa fi Bulchiinsa Abukaatotaa Federaalaa Lakk.1249/2021 A.LA ilaaluun ni danda'ama.

BOQONNAA SHAN

5.RAAWWII MURTII HARIIROO HAWAASAA

5.1.Seensa

Namni mirgi isaa tuqame himannaa Mana Murtii aangoo qabutti dhiheeffachuun Manni Murtichaas adeemsa seeraa hordofuun xumura irratti murtii dirqisiisaa kan kennu yoo ta'u,murtiin sun yoo raawwatame malee mirgi nama miidhame sanaa hin kabachiifamu.Kaayyoon raawwii murtii mirgi abbaa mirgaatiif murtaa'e sana yeroo gabaabaa keessatti baasii xiqqaan harka abbaa mirgaa akka gahu taasisuun murticha hoojiirra oolchuun ol'aantummaa seeraa mirkaneessuudha.Sadarkaa kanatti murtiin raawwatamu jiraachuu isaa fi gareen murtiin irratti kenname sababa hojiirra oolchuu dhabeef qaama aangoo qabuun sirna itti dirqamuu fi gocha murtii hojiirra oolchuu yookiin bu'aatti jijjiiramu ilaallatuudha.'Raawwii' jechuun sirna murtiin kenname hojiitti ittiin jijjiiramuudha.Raawwiif dursee murtiin mirgaa fi dirqama bitaa fi mirgaa agarsiisu jiraachuun isa irraa eegama jechuudha.

5.2.Murtii Raawwachiisuu

1.Murtii kan raawwachiisu Mana Murtii murtii kenne yookiin Mana Murtii biraa murtii akka raawwachiisuuf ajajame ta'uu danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 371(1) fi

1.1.Manni Murtii murticha kenne kaka'umsa isaatiin yookiin iyyata murtiin abbaa mirgaa akkaataa murtiitiin akka raawwatamuuf dhiheeffate irratti hundaa'uun;Manneen Murtii aangoo tooraa qaban kanneen armaan gadiitiif akka raawwachiisaniif ajaja ni dabarsa:-

1.1.1.Mana Murtii iddoo murtiin abbaa idaa hojii daldalaa hojjachuun galii dhuunfaa argatu yookiin iddoo jireenya murtii abbaa idaa jiru aangoo tooraa/bakkaa qabutti,

1.1.2.Naannoo aangoo Mana Murtii murtii kenneen ala murtiin abbaa idaa qabeenya idaa irratti murtaa'e kanfalu danda'u qabu bira Mana Murtii aangoo tooraa qabutti;

1.1.3.Murtii qabeenya hin sochoone harkaan gahuu yookiin caalbaasiin gurguruu ilaalchisee murtii kenname yoo ta'e,Mana Murtii naannoo qabeenyichi argamutti jiru yookiin

1.1.4.Manni Murtii murticha kenne sababoota biroo kamiiniyyuu rogummaa qaba jedhee yoo yaade,murticha akka raawwachiisuuf ajaja Mana Murtii biraatiif dabarsuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 372(1).

2. Ajajni murtii raawwachiisuu yeroo darbu, ajaja bu'ura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 373 tiin raawwachiifamuu qaba. Kanaanis, Manni Murtii murticha kenne murtii akka raawwachiisuuf Mana Murtii biraatti ajaja yeroo kennu; Mana Murtii murticha raawwachiisuuf ajajametti garagalcha murtii, sababa murticha raawwachiisuu isa daangeesse ibsu ragaa, murticha hamma tokko raawwachiiseera yoo ta'e murtii keessaa osoo hin raawwatamin hafe ibsuun, fi garagalcha ragaa barbaachisu hunda ajaja kenne waliin Mana Murtii murtii raawwachiisuuf aangoo tooraa qabutti erguu akka qabu, seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 373(1) jalatti tumameera.

3. Iyyatni raawwii qabiyyee seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 378 jalatti ibsaman qabaachuu qaba. Manni Murtiis akkaataa murtiitiin raawwachiisuuf dirqama qaba.

DHIJMMWF Jildii 7^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 22448 ta'e irratti "namni murtiin akka naaf raawwatamu jedhee gaafachuuf dandeettii kan qabu nama murtiidhaan abbaa mirgaa ta'e qofa akka ta'e" SDFHH keewwata 378(1) waliin wal qabsiisuun murteesse ture.

DHIJMMWF Jildii 18^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 96814 ta'e irratti "dhaddachi raawwii adeemsaalee raawwii murtii hordofuun akkaataa murtiitiin raawwachiisuun ala qabiyyee murtichaa ilaaluun murticha dhiphisuun yookiin bal'isanii hiikuuf aangoo kan hin qabne akka ta'e" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 372 fi 378 wajjiin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kenne ture.

DHIJMMWF Jildii 19^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 101631 ta'e irratti "murtiin tokko sababni hin raawwatamneef kan hin jirre ta'uu yoo mirkanaa'e, karaa raawwiif mijataa ta'een ajaja raawwii murtii kennuun akka danda'amu" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 392(1) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kenne ture. Dabalataanis, Jildii 19^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 95537 ilaaluun ni danda'ama.

4. Iyyanni raawwii bu'ura murtiitiin qofa akka raawwatamuuf kan gaafatu malee murtii haadhoo irratti waan hin ibsamne gaaffii haaraa dabaluu hin qabu. Gaaffii haaraa murtii keessa hin jirre yoo dhihaate, Manni Murtii keessummeessuu hin qabu, baasii fi kisaaraa yeroo falmii raawwii ilaalchisee yoo ta'e malee.

DHIJMMWF Jildii 19^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 103787 ta'e irratti "iyyatni raawwii waan murtii keessatti murtaa'e qofa bu'ura godhachuu akka qabu" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 378 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kenne ture.

5. Iyyanni raawwii duuchumaan akkaataa murtiitiin akka naaf raawwatamu kan jedhu osoo hin taane; waan akka raawwatamuuf barbaadu tokko tokkoon ibsame qabaachuu qaba.

6. Iyyatni raawwii murtiin akkuma kennameen battalumatti dhihaachuu ni danda'a. Haa ta'uutii garuu, murtiin abbaa idaa (raawwii himatamaan) bu'ura murtiitiin raawwachuuf eeyyamamaa yoo ta'e, akkaataa murtiitiin akka raawwatuuf gaafatee yoo eeyyamameef iyyanni raawwii Mana Murtii kan dhihaatu yeroo kenname keessatti yoo hin raawwatamneedha, seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 378(2).

7.Wanti addaa tokko akka raawwatu Manni Murtii ajaja dhorkaa yoo kenne malee;iyyanni raawwii murtiin erga kennamee kaasee waggaa 10(kudhan) keessatti dhihaachuu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 378 fi 384.

8.Iyyatni raawwii yeroo dhihaatu ulaagaa barbaachisaa guutuu isaa Manni Murtii mirkaneeffachuu qaba.Iyyanni raawwii hanqina kan qabu yoo ta'e,abbaa dhimmaatiif deebi'a yookiin Manni Murtii iyyatichi ulaagaa guutee akka dhihaatu ni ajaja,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 385.

9.Iyyanni fooyya'ee fi guutee yoo dhihaate,iyyatni guyyaa jalqabaa dhihaate akkaataa seeraatiin fudhatama akka argatetti lakkaa'ama.Kana jechuun guyyaan iyyanni jalqaba dhihaatee fi fooyya'ee dhihaate jidduu jiru tilmaama darbiinsa yeroo keessa hin galu.

10.Iyyatni raawwii murtii fudhatama yoo argate,waraqaan waamichaa waliin wal qabsiifamee murtii abbaa idaatiif ergama.Kunis raawwii himatamaan akkaataa murtiitiin akka raawwatu yookiin sababa hin raawwanneef yoo qabaate Mana Murtii dhihaatee akka ibsuufidha.

11.Falmiin kan gaggeeffamu barreeffamaan miti.Raawwii himatamaan gaaffii gaafatameef barreeffamaan osoo hin taane,afaaniin deebisuu qaba.Deebii deebisu yookiin ibsu dhugaa ta'uu kakuun mirkaneessuu qaba.

12.Falmiin murtii abbaa idaa dhiheessu murtiin akka hin raawwatamne sababa dhiheessuu(mormuun) hubachiisuu kan danda'u:Fakkeenyaaf:-idaan irratti murtaa'e kanfalameera yookiin murtii abbaa idaa irraa bilisa ta'eera yookiin akkaataa murtiitiin raawwadheera yookiin murtiin darbiinsa yerootiin daangeeffameera,fi kan kana fakkaatan qofa ta'uu qaba.

DHIJMMWF Jildii 17^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 99743 ta'e irratti "murtiin abbaa mirgaa murtiin akka raawwatamuuf yeroo gaafatu,murtiin abbaa idaa murtiin abbaa mirgaa dirqama madaalawaa akka bahu ajajni akka naaf kennamu jechuun gaaffii dhiheessuu kan danda'u,Mana Murtii tokko keessatti gareen falmitootaa lachuu abbaa mirgaa ta'uun isaanii mirkanaa'ee murtiin kenname yoo ta'e qofaadha;murtiin abbaa idaa haal-duree hin barbaachifne kaasuun raawwii falmuu akka hin dandeenye" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 398 fi 378 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

13.Murtiin abbaa idaa waamichi sirnaan isaaf qaqqabee yoo hafe(hin dhihaanne),yookiin dhihaatee sababa hin raawwanneef yoo hin ibsine adeemsi raawwii murti itti fufama(ajajni battalumatti ni kennama).

14.Murtiin abbaa idaa murtii walakkaas ta'e guutuu yoo kanfaluu hin dandeenye(qabeenya hin qabne yoo ta'e);murtiin akka raawwatamuuf ajajni hin laatamu.Yeroo kanattis ajajni hidhuu Mana Amala Sirreessaa turtiisuu raawwatiinsa hin qabu.Haa ta'uutii garuu,murtii raawwachuuf dandeettii yommuu qabaatu yeroo kamiyyuu akka raawwatu ajajuun ni danda'ama.Yeroo kana darbiinsi yeroo seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 384 jalatti waggaa 10 jedhamee tumame hin lakkaa'amu.Yoo kaffaluuf humna

dhabe,galmee yeroof cufuu danda'a,murtiin abbaa idaa qabeenya yoo argate(raawwachuu kan danda'u yoo ta'e),akkaataa murtiitiin akka raawwatu yeroo kamiyyuu ajajuu danda'a,SDFHH keewwata 392(2).

15.Murtiin abbaa idaa qabamee(too'annaa jala oolfamee) akka dhihaatu kan ajajamu;murtiin kaffaltii maallaqaa yoo ta'eedha,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 386(3)(4).

16.Raawwii himatamaan qabamee akka dhihaatu kan ajajamu haalota seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 386(4) jalatti tumaman idaan kanfaltii maallaqaa yoo ta'e,bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 387 jalatti tumameen qabeenya dhoksuu,yookiin miliqsuu karoofate yoo ta'e,yookiin aangoo Mana Murtii keessaa baasuu yookiin raawwii tursiisuu yookiin qabeenya balleessuu yookiin raawwii gufachiisu jedhamee ibsameen qofaa dha.

17.Murtiin abbaa idaa qabamee akka dhihaatu ajajni kennameen boodas waan barbaadamu bu'uura murtiitiin yoo raawwate,ajajni qabamee akka dhihaatuuf ajajame raawwatamuu hin qabu,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 386,387 fi 388.

18.Kaayyoon murtiin abbaa idaa qabamee akka dhihaatuuf ajajni kennamu,murtiin abbaa idaa bu'uura murtiitiin akka raawwatuuf dirqisiisuuf qofaadha.Murtiin abbaa idaa akka yakka raawwatee adabametti hin lakkaa'amu.Akka kuusaa yakkaattis hin qabamu.

19.Raawwiin himatamaa too'atamee Mana hidhaa erga galeen booda akkaataa murtiitiin yoo raawwate,too'annaa jalaa gadi lakkifamuu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 389(2),388(2) fi 390(1).

20.Raawwii himatamaan hidhaa irraa gadi lakkifamee dhimmuma san irratti irra deebi'amee hidhamuu hin qabu,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 390(2).

5.3.Murtiin Akka Hin Raawwatamne Dhorkuu

5.3.1.Dhimma tokko irratti ol'iiyyannoon dhihaachuu(gaafatamuun) qofti mutiin akka hin raawwatamne hin taasisu.Ta'ullee,Manni Murtii ol'iiyyata dhagahu raawwii murtii yeroodhaaf akka dhoorkamu ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 332.

5.3.2.Sadarkaa duraa Manni Murtii murtii kennellee falmiin ol'iiyyannoon dhihaatee ilaallamuun dura murtii yoo raawwachiise;Manni Murtii ol'iiyyata dhagahu qabeenya falmiif bu'uura ta'e irratti miidhaan ol'aanaa ni gaha/dhaqqaba jedhee yoo yaade/tilmaame,hanga ajaja barbaachisaa kennutti murtiin akka hin raawwatamne dhorkuu ni danda'a,keewwata 333.

5.3.3.Manni Murtii murtii akka raawwachiisuuf ajajame,murtiin abbaa idaa sababa gahaa dhiheessuun yoo hubachiise,iyyata Mana Murtii murtii kenne irraa akka dhiheessu ajaja dhorkaa yeroo gahaa ta'e qofa turu kennuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 376(1).

5.3.4.**Pireezidaantiin**,Mana Murtii murticha kenne yookiin ol'iiyata dhagahu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 334 tiin murtichi yeroof akka hin raawwatamne dhorkuu ni danda'a.Manni Murtii murtichi akka raawwatamu yeroo dabalataa yoo kenne malee,dhorkiin kan turu **guyyoota 15(kudha shan)** qofaafi.

5.3.5.Ajajni dhorkii murtii kan kennamu iyyannoon bakka gareen falmitootaa jiranitti erga dhagahameen booda dha.Haa ta'u malee,iyyanni kakuun deeggarama yoo dhihaate,dhimmichi bakka falmitoonni jiranitti hanga dhagahamutti ajajni dhorkii kennamuu ni danda'a,SDFHH keewwata 335.

5.3.6.Armaan olitti tuqame irra dabalataan murtii abbaa mirgaa irratti murtiin abbaa idaa himannaa biraa kan dhiheesse yoo ta'e,hanga himanni biraa dhihaate murtii argatutti Manni Murtii murticha raawwachiisu mataa isaa murtiin abbaa idaa sababa gahaa yookiin qabiinsa hanga dhiheessutti murtiin raawwatamuu irra dhorkamee akka turu ajajuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 377.Akkaataa murtiin abbaa idaa wabii dhiheessuu danda'u seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 336 jalatti tumameera.

5.4.Adeemsa Raawwii Murtii(Process Of Execution)

5.4.1.Manni Murtichaa kan raawwachiisu qabeenya abbaa idaa kabachiisuu(dhorkuu) fi gurguruudhaan.Iyyannoon qabeenyi akka kabachiifamuuf(dhorkamuuf) dhihaatu dhimmoota seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 379 jala jiran guutee dhihaachuu qaba.

5.4.1.1.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 403 tiin **qabeenyaan murtii abbaa idaa tokko abbootii mirgaa hedduu sadarkaa wal-fakkaataa** irra jiran jidduutti **qoodamuu** kan danda'u,ulaagaalee kanaa gadii guutamanii yoo argamaniidha.Ulaagaaleen kunneenis:

Qabeenyi abbaa idaa too'annaa Mana Murtii jala kan jiru yoo ta'e;

Qabeenyi osoo hin fudhatamin dura abbootii mirgaa iyyata raawwii kan dhiheeffatan yoo ta'e;

Iyyatni raawwii kanfaltiiwwan murtii maallaqaa abbaa idaa tokko irratti kenname yoo ta'ee,fi

Qabeenyi abbaa idaa kun idaa abbootii mirgaa hunda kan hin uwwisne yoo ta'ee dha.

5.4.2.Murtiin abbaa mirgaa,qabeenyi murtiin dura kabachiise yoo jiraate dabalatee tarree qabeenyaa murtiin abbaa idaa qabu dhiheessuu danda'a.Qabeenyi kabajamu(dhorkamu) **idaa waliin kan madaalu** ta'uu qaba SDFHH keewwata 394(2).Manni Murtii kana mirkaneeffachuu qaba.Qabeenya idaadhaan wal hin madaalle kan dhorku,qabeenyi abbaa idaa gatii xiqqaan idaan wal hin madaalle hin jirre ta'uu erga mirkaneeffatee booda ta'uu qaba.Qabeenyi kunis isaan seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 404 jalatti caqafamaniin ala ta'uu,fi dhuguma kan murtii abbaa idaa ta'uu qulqulleeffachuu qaba.SDFHH keewwata 404 jalatti qabeenya dhorka irraa bilisa ta'an tumeera.**Qabeenyi dhorka irraa bilisa** jedhamee SDFHH keewwata 404 jalatti tumamanis:-

5.4.2.1.Wantoota abbaa idaa fi maatii isaaf barbaachisaa ta'an uffata,meeshaalee nyaata bilcheeffatan,siree,uffata siree,fi uffata qorraa(baanaa yookiin uffata halkanii) idaan qabamuu irraa bilisa,SDFHH Keewwata 404(a);

5.4.2.2.Hojii ogummaa murtii abbaa idaatiif meeshaalee tajaajila kennan(SDFHH keewwata 404/b),

5.4.2.3.Murtiin abbaa idaa qotee bulaa yoo ta'e,horii fi sanyii qotee bulaa jireenya isaatiif barbaachisaa ta'an,dhimma wantoota hedduu barbaachisaa ta'an SDFHH keewwata 404(c),

5.4.2.4.Yaada Mana Murtiitiin hamma nyaataa yookiin qarshii jireenya murtii abbaa idaatii fi maatii isaatiif hanga baatii sadiif barbaachisaa ta'an raawwiif hin dhorkamu,SDFHH keewwata 404/d,

5.4.2.5.Kanfaltii sooramaaf kanfalamu raawwiif hin qabamu(SDFHH keewwata 404/e).Haa ta'u malee,Labsii sooramaa Lakk.1267/2014 keewwata 51 jalatti kanfaltiin sooramaa raawwiif qabamuu akka danda'u tumeera.Garuu,dhimmoota kanneen irratti adabbii mootummaaf galii ta'u,gibira/qaraxa kanfaluuf yookiin bu'uura seera hariiroo hawaasaa dhimma ilaallatuun dirqama qallaba kennuu bahuuf Mana Murtiitiin yoo ajajame,kanfaltiin sooramaa dhorkamuu danda'a.Labsiin sooramaa kun seera addaatii fi booda bahe waan ta'eef,SDFHH irra caalmaa waan qabuuf qabeenyi labsiidhaan dhorkamuu danda'a jedhamee tumame dhorkamuu danda'a jechuudha.

Abbaan warraa haadha warraa isaa erga hiikeen booda(gaa'elli isaanii diigameen booda) qarshii qallabaaf ji'aan kanfalu(alimonies) hin dhorkamu SDFHH keewwata 404(e).

5.4.2.6.Seera Galaanaa keewwata 121 jalatti tumame akkuma jirutti ta'ee,mindaa ji'aa murtii abbaa idaa harka lama sadaffaa(2/3);ta'us mindaan guyyaatti qarshii lama kan hin caalle ta'ee galii biraa hin qabne yoo ta'e kanfaltii idaatiif hin qabamu,SDFHH keewwata 404(f),

5.4.2.7.Seera biraatiin qabeenya akka hin dhorkamne,akka hin gurguramnee fi kaffaltii idaatiif akka hin qabamne jedhamee tumame,SDFHH keewwata 404(g).

Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 7^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 10489 ta'e fuula 324-329 irratti "Manni hojii mootummaa baajataan bulu raawwii abbaa idaa(raawwii himatamaa) ta'ee yoo argame,murtii raawwachiisuuf baajata dhimma biraatiif qabamee fi qarshii mindaa hojjattootaa dabaluuf qabame bahii ta'ee murtii abbaa mirgaatiif akka kanfalamuuf ajajuun ni danda'ama moo? Hin danda'amu? Fi Baajanni tajaajila ummataatiif yaadamee hojii raawwachiiftuuf Manneen hojii mootummaatiif ramadame raawwii biraatiif akka irraa kanfalamu ajajuun ni danda'ama moo? Hin danda'u? ijoo jedhu irratti SDFHH keewwata 404 waliin wal qabsiisuun hiikoo kennee ture.

5.4.3.Qarshii akka kaffaluuf murtaa'e,murtiin abbaa idaa qarshii sana raawwii Mana Murtiitti dhaddacha irratti murtii abbaa mirgaaf kaffaluun yookiin Mana Murtiin alatti qarshicha abbaa mirgaatiif kaffalee kanfalu isaa ibsu,ragaa murtii abbaa mirgaa irraa fudhachuun yookiin abbaan mirgaa dursa murtiin abbaa idaa irraa qarshii liqeeffatee yoo qabaate,qarshii murtiin irratti abbaa mirgaatiif kenname kan wal madaalu yoo ta'e wal dandeessisuun kanfalu ni danda'a.

5.4.4.Qabeenyi kamiyyuu raawwiif kan gurguramu **caalbaasiidhaan**.Haa ta’u malee,murtii abbaa idaa fi murtiin abbaa mirgaa waliigaluun qabeenyi dhuunfaan yookiin waliigalteen akka gurguran Manni Murtii ajajuu ni danda’a.

Bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 422(1) fi 424(1) tiin Manni Murtii ajaja qabeenyi murtii abbaa idaa gurguramee abbaa mirgaatiif haa raawwatamu jedhu kennuu kan danda’u,iyyata murtii abbaa mirgaa bu’uura godhatee ta’uu akka qabu tumeera.

Murtiin abbaa idaa idaa itti murtaa’e hin raawwadhu jedhee yoo dide,Manni Murtii qabeenya isaa gurgurtaaf kan dhiheessu yoo ta’e,hojjataa Mana Murtii hojii gurgurtaa kana raawwatuuf aangeeffame(auctioner) tiin kan gaggeeffamu ta’uu fi gurgurtaan kan raawwatamus caalbaasii ifaatiin ta’uu seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **422(2)** jalatti tumeera.

5.4.5.Qabeenyichi caalbaasiin akka gurguramu yoo murtaa’e,beeksisni gurgurtaa caalbaasii ummataaf ibsamuu qaba.Beeksifni caalbaasii naannoo dhiheenya qabeenyi argamu **iddoo ummataaf ifa ta’etti** yookiin **Gaazeexaan** akka maxxanfamu taasisuun ni danda’ama,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **425(1)** fi **414(2)**.

5.4.6.Beeksisni caalbaasii wantootaseera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **423** jalatti caqafaman kan hammate ta’uu qaba.

Qabiyyeen beeksisa caalbaasii:

- 1.Qabeenya gurguramu tilmaama gatii isaa;
- 2.Qabeenyichi itti gaafatamummaa biraaf yookiin wabummaaf kan hin qabamne ta’uu fi dhiisuu;
- 3.Hanga idaa qabeenyichi gurguramu,sa’aatii fi iddoo;
- 4.Haala gurgurtaa:kanfaltii duraa(25%);haalaa fi yeroo kanfaltiin keessatti raawwatamuu qabu,fi qabeenya caalbaasiin namni bituu danda’u beekuu qaba jedhame Manni Murtii itti amanu hammachuu qaba.
- 5.Manni Murtii dhugummaa dhimmoota beeksisa caalbaasii kana irratti ibsaman mirkaneeffachuuf,qaama kamillee waamee dubbisuu danda’a,SDFHH keewwata **423**.

Murtiin abbaa idaa asiin dura akka gurguramu yoo waliigale malee;**qabeenyi socho’u** guyyaa beeksisni caalbaasii bahe irraa kaasee **guyyoota 15;qabeenyi hin sochoone** immoo **guyyoota 30** osoo qilleensa irra hin turin qabeenyicha gurguruun hin danda’amu.Garuu,qabeenyi dafee kan badu yoo ta’e,yookiin baasii eegumsa qabeenyaaf taasifamu gatii qabeenya sanaa kan caalu yoo ta’e,yeroo armaan olitti ibsame eeguu osoo hin barbaachisin qabeenyicha battalumatti gurguruun ni danda’ama,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **426,406(2)**.

Beeksisni caalbaasii bahuun dura murtiin abbaa idaa idaa barbaadamu hunda yoo kanfale gurgurtaan caalbaasii ni dhaabbata,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **427**.

Gatiin qabeenyaa beeksisa caalbaasii jalqabaa irratti ibsameen namni dhiyaatee dorgomee bitu yoo dhabame beeksisni caalbaasii lammaffaa ni baha,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata

428. Beeksisni caalbaasii lammaffaa kan bahu gatii qabeenya caalbaasii tokkoffaa baheen osoo hin taane gatii ka'umsaa caalbaasii tokkoffaa irra bahee tureen gadi buusamee bahee dorgomsiifamee nama qarshii ol'aanaa kennetti gurgurama.

Beeksisni caalbaasii lammaffaa bahee gatii qabeenya caalbaasii 2ffaatiin dorgomsiifamee nama qabeenyicha bitu yoo hin argamne, qabeenyi caalbaasii 2ffaa irratti bahe haala idaa barbaadamu wal madaaluun murtiin abbaa idaa qabeenya sana fudhatee qabachuu akka danda'u seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 428(2) jalatti tumameera.

5.5.Qabeenya Kabachiifame(Dhorkame) Irratti Mormii Garee Sadaffaan Dhihaatu:

5.5.1. Garee sadaffaan qabeenya kabajame(qabame) irratti mirga duraa qaba jechuun mormii(iyyata) Mana Murtii murtii raawwachiisutti dhiheeffachuu ni danda'a, seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 418.

5.5.2. Iyyanni bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 418 tiin dhihaatu qabeenya raawwiif qabame irratti **mirga qaba** kan jedhu malee, murtii qabeenya kabachiisuuf sababa ta'e murtii kenname naaf haa haqamu kan jedhu ta'uu hin qabu. Gaaffiin **murtii jalqabaa** kan ilaallatu yoo ta'e, mormiin kan dhihaatuu fi kan ilaalamu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 358 fi itti aananii tumamaniidha malee seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 418 tiin miti.

5.5.3. Iyyanni bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 418 tiin dhihaatu sababa gahaa hin taaneen kan ture yoo ta'e, fudhatama hin qabu. Iyyatni turuu kan murteessu haala naannoo dhimmichaati. Garuu, seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 445 jalatti kan tumame akkuma eegametti ta'ee, qabeenyi erga gurgurameen booda dhihaachuu hin danda'u.

5.5.4. Manni Murtii iyyannoo fi ragaa erga qorateen booda, iyyannoo fudhachuun dhorkii qabeenya irratti kenname kaasuu yookiin kufaa gochuu ni danda'a, seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 419.

5.5.6. Manni Murtii iyyata kufaa yoo taasise, iyyataan qabeenya falmiif ka'umsa ta'e irratti himannaa haaraa dhiheessuu ni danda'a, seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 421. Haalli kan hayyamu yoo ta'e, bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 358 tiin mormii dhiheessuu ni danda'a.

5.5.7. Qabeenyi kabajame yookiin qabame(dhorkame) gareen sadaffaa kan mirga irraa qabu yoo ta'e, mirgi garee sadaffaa kabajamee(eegamee) raawwiin itti fufa. Qabeenyi qabeenya waliin qabamee fi hin qoodamne kan namoota lamaa fi isaa olii yoo ta'e, warreen qooddatan keessaa qabeenya bitachuuf caalbaasii irratti dorgomaa ta'ee dhihaachuu ni danda'a, seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 420 fi 443.

DHIJMMWF **Jildii 15^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 86133 ta'e irratti "iyyanni bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 418 tiin dhihaatu adeemsa falmii idilee hordofamee raawwatamuu akka qabu" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 418, 419 fi 421 wajjiin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

5.6.Diigamiinsa Gurgurtaa(Setting A Side The Sale)

5.6.1.Sababoonni gurgurtaa qabeenyaa diigsisan:

- 1.Gatiin caalbaasii galii osoo hin godhamin yoo hafe;
- 2.Bittaaan namoota seeraan akka hin hirmaanne dhorkamaniin yoo raawwatame;
- 3.Iyyata namoonni qabeenyicha irraa gurgurtaan dura faayidaa yookiin mirga ni qabna jedhaniin(garee sadaffaan qabeenyi kan murtiin abbaa idaa osoo hin taane kan kooti jechuun yoo dhihaatan,nama qabeenyicha bite,garee sadaffaa mirga qabna jedhaniin) seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 444(1),446.
- 4.Hanqina beeksisaa fi adeemsa gurgurtaa hordofuu dhabuu(material irregularity and fraud) ulaagaan kunneen bakka tokkotti yoo guutan gurgurtaan ni diigama,SDFHH keewwata 445.

DHIJMMWF Jildii 17^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 97332 ta'e irratti "qabeenya murtii abbaa idaa ta'e raawwii murtiitiif jecha caalbaasiin erga gurgurameen booda caalbaasii irratti hanqinatu jira,gurgurtaan caalbaasii akka haqamu jedhamee iyyata dhihaatuuf gurgurtaan haqamuu qaba moo? Haqamuu hin qabu? Kan jedhu irratti falmuu kan qaban murtii abbaa idaa fi murtii abbaa mirgaa qofa osoo hin taane nama qabeenya caalbaasii moo'atee bitate dabalatee ta'uu akka qabu"seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 370(3),32,39,40 fi 79 waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

5.6.2.Haalli gurgurtaan caalbaasii itti mirkanaa'u:-

- 1.Mirkaneessi gurgurtaa caalbaasii SDFHH keewwata 447 jalatti tumameera.
- 2.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 444-446 tiin sababoonni gurgurtaa diigsisuu danda'an guyyaa gurgurtaan raawwatame irraa kaasee daangaa ji'a lamaa(2) keessatti hin dhihaanne yoo ta'e yookiin dhihaatanii fudhatama kan dhaban yoo ta'e,Manni Murtii gurgurtaa mirkaneessuu akka qabu(sale shall become absolute),gurgurtaa mirkanaa'es isa dhumaa akka ta'e ifa taasiseera.

5.7.Murtiiwwan Biyya Alaatti Kennaman Raawwachiisuu(Execution Of Foreign Judgments)

5.7.1.Waliigaltee idil-addunyaatiin akka raawwatamu kan taasisu seerri addaa yoo hin jiraanne,murtiin Bulchiinsa Biyya Itoophiyaatiin alatti kenname kan raawwatamu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 456 fi itti aananii jiraniitiinidha.

5.7.2.Iyyanni raawwii yoo dhihaate malee,murtiin Biyya alaatti kenname kamiyyuu Itoophiyaa keessatti raawwatamuu hin danda'u,SDFHH keewwata 456(2).

5.7.3.Iyyanni raawwii murtii Biyya alaatti kenname,foormii seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 457 jalatti tumaman guutee dhihaachuu qaba.Iyyanni raawwii murtii raawwatamu,garagalcha murtii isa sirrii qabaachuu,murtiin isa dhumaa ta'uu fi raawwatamuu kan qabu ta'uu kan mirkaneessu

pirezidaantii Mana Murtii murticha kenneetiin yookiin kutaa ofisara seeraa(registrar of the court) tiin kan mallattaa'e ta'uu qaba.

5.7.4.Dhimmoonni armaan gaditti ibsaman yoo mirkanaa'an malee murtiin Biyya alaatti kenname Biyya Itoophiyaa keessatti raawwatamuu hin danda'u:-

5.7.4.1.Manni Murtii Murtiin akka raawwatamuuf gaafatame murteesse sun Biyyi itti argamu,murtii Biyya Itoophiyaatti kenname kan raawwachiisu ta'uu yoo mirkanaa'e;

5.7.4.2.Murtii kan kenne Mana Murtii seeraan kan hundaa'e ta'uun yoo beekame;

5.7.4.3.Murtiin abbaa idaa dhihaatee mormii kaasuuf mirgi kan kennameef ta'uu yoo mirkanaa'e;

5.7.4.4.Murtiin isa dhumaa fi raawwatiinsa kan qabu ta'uu yoo mirkanaa'e;

5.7.4.5.Murticha raawwachiisuuf hamilee hawaasaatii fi nageenyaaf faallaa kan hin taane ta'uu yoo beekameedha.Seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 458.

DHIJMMWF Jildii 24^{ffaa} Lakk.Galmee 161597 ta'e irratti "murtiin Biyya alaatti kenname tokko Manneen Murtii Itoophiyaa murtii sana raawwachiisuuf,Itoophiyaa fi Biyyi Manni Murtii murtii kenne sun argamu jidduu kanuma ilaalchisee waliigaltee taasifame(bilateral agreement) yoo jiraachuu baates,haal-dureewwan SDFHH keewwata 458 jalatti tumaman guutamuu yoo mirkanaa'e,Manneen Murtii Itoophiyaa murticha ofitti fuudhanii raawwachiisuu akka danda'an" SDFHH keewwata 456 fi 458 walin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

5.7.5.Manni murtii iyyatni raawwii murtii itti dhihaate sun murtiin abbaa idaa dhihaatee yaada akka kennuuf beellama kennuun mirga isaa eeguu qaba,SDFHH keewwata 459(1).

5.7.6.Kanas yoo ta'e,Manni Murtichaa mormii dhihaatu yookiin falmii dhihaatu kan dhagahu ta'uu ni murteessa,SDFHH keewwata 459(2).

5.7.7.Yeroo kamiyyuu haalli shakkisiisaa ta'e kan qunname yoo ta'e,qabxiin shakkisiisaa ta'e sun hanga qulqullaa'anitti iyyatni raawwii murtii dhorkamee tura,SDFHH keewwata 459(3).

5.7.8.Manni Murtichaa dhimma itti dhihaate qulqulleessuuf falmii gareen falmitootaa dhiheessan dhagahuun sababoota barbaachisaa ta'an galmeessuun yoo beellama jijjiiramaa kenne malee;murtii kan kennu bu'uura iyyata dhihaate qofaanidha,SDFHH keewwata 460(1).

5.7.9.Akkasumas waa'ee baasii fi kisaaraa battalumatti murtii kennuu qaba,SDFHH keewwata 460(2).

5.7.10.Manni Murtichaa iyyata raawwii ofitti fuudhee murtiin akka raawwatamu yoo murteesse,adeemsi raawwii murtii kan qajeelfamu akkuma murtii Itoophiyaa keessatti kenname kamiyyuuttiidha,SDFHH keewwata 460(3).

5.7.11.Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakk.1234/2013 keewwata 5(1)(b) jalatti murtii Biyya alaatti kennameManni Murtii Federaalaa akka raawwachiisuuf aangeesseera.

5.8.Waliigaltee Araaraa yookiin Murtii Jaarsummaan Biyya Alaatti Taasifame Raawwachiisuu(Enforcement Of Foreign Awards)

5.8.1.Murtii araaraa yookiin murtii jaarsummaa haalota itti aananii ibsamanii jiraniin yoo ta'e malee,Biyya Itoophiyaa keessatti raawwatamuu hin danda'an:-

5.8.1.1.Seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 458(a) jalatti ibsameen Biyyi murtichi keessatti kenname sun murtii Biyya Itoophiyaatti kenname kan raawwachiisu yoo ta'e(reciprocity);SDFHH keewwata 461(1)(a);

5.8.1.2.Murtii jaarsummaan(araaraa) kan kenname jaarsolii Abbootii Seeraa falmitoonni dhiheessan bu'uura waliigalteetiin yookiin bu'uura seera Biyyi murtichi keessatti kennameetiin yoo ta'e;SDFHH keewwata 461(1)(b);

5.8.1.3.Gareen falmitootaa jaarsolii Abbootii Seeraa dhimmicha ilaalanii akka murteessan akka filataniif mirgi wal-qixa kennameefira yoo ta'e yookiin falmii isaanii irratti ragaa dhageessifachuuf mirga wal-qixa argataniiru yoo ta'e;SDFHH keewwata 642(1)(c);

5.8.1.4.Walgahiin waliigalchiisaa yookiin jaarsolii araaraa bu'uura seerri eeyyamuun kan hundaa'an yoo ta'e;SDFHH keewwata 461(1)(d);

5.8.1.5.Dhimmi jaarsummaadhaan murtaa'e seera Biyya Itoophiyaa waa'ee waliigaltee araaraa yookiin jaarsummaa ilaalchisee tumame waliin kan ilaalamuu danda'u yoo ta'ee fi raawwiin murtiis nageenyaa fi hamilee hawaasaa kan hin faalleessine yoo ta'e;SDFHH keewwata 461(1)(e);

5.8.1.6.Murtichi kenname haala seerri Itoophiyaa ajajuu fi hayyamuun kan raawwatamuu danda'u yoo ta'eedha,SDFHH keewwata 461(1)(f).

Akka waliigalaatti,raawwiin murtii seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keessatti waan argamuuf,qaama seera deemsaa ta'ee faayidaan seera deemsa falmii mirgaafi dirqama seera muummee keessatti caqafame akkaataa itti hojiirra oolan yookiin raawwataman mirkaneessuudha.

BOQONNAA JAHA

6.ADEEMSA DHIHEESSAA FI FALMII OL'IYYANNOO(APPEAL PROCEEDINGS)

6.1.Seensa

Murtii Manni Murtii tokko kenne irratti gareen irra deebi'amee akka ilaalamuuf kan gaafatu karaan baratamaan ol'iyyannoodha.Gareen murtii tokko irratti komatee komii ol'iyyannoo gaafatu;murtichi mirga isaa kan tuqe ta'uu hubachiisuutu isa irraa eegama.Gareen tokko seerummaa filannoodhaan yoo dhiheessee fi Manni Murtichaa seerummaa filannoodhaan gaafatame keessaa tokko kufaa taasisee garuu seerummaa biraa fudhachuun seerummaa gareen sun filannoon gaafate yoo murteesse,murtiin akkanaa mirga isaa kan tuqu waan hin taanee fi seerummaa gareen sun gaafate waan argateef,falmiilee filannoon dhiheesse keessaa tokko fudhatama kan dhabeef karaa hin malleen yoo ta'ellessi ol'iyyannoo dhiheessuu hin danda'u.Sababni isaas gareen falmataa akkanaa seerummaa ol'iyyannoon gaafatu waan hin jirreefidha.Garuu,murticha irratti gareen biraa komii ol'iyyannoo dhiheeffatee waamamee yoo

dhihaate,yeroo ol'iyiyata irratti deebii kennu,Manni Murtii jalaa falmii seerummaa filannoon dhihaatan keessaa tokko yookiin walakkaa kufaa godhe karaa rogummaa hin qabneen jechuun ibsuun falmuuf(murticha cross attack) gochuu ni danda'a.

Manni Murtii ol'iyiyata dhagahu murtii Manni Murtii jalaa kenne keessatti nama hirmaataa ture(falmii keessa ture) kamiyyuu ol'iyannoo irratti hirmaataa osoo hin ta'in kan hafe yoo ta'e,bu'aa ol'iyannootiin kan isa ilaallatu(ol'iyannoo irratti garee barbaachisaa) ta'uu Manni Murtii ol'iyiyata dhagahu yoo hubate,guyyaa beellama ol'iyannoo dhagahu dabarsuun nama garee hirmaataa hin taane sana miiltoo deebii kennaa(respondent) ta'ee akka dhihaatu ajaja kennuu danda'a,SDFHH keewwata 40(5).

Kaayyoon ol'iyannoo dogongora seeraa yookiin firii dubbii irratti uumame sirreessuun haqa hojjachuu fi amantaa hawaasaa bulchiinsa sirna haqaa irratti horachuuf,seera gabbisuu fi ifa taasisuufidha.

6.2.Sirna Idilee

6.2.1.Murtiin jalaa komatamee ol'iyannoon yoo dhihaate,Manni Murtii jalaa yeroo murtii kennu dogoggora murtii jijjiirsisuu danda'u raawwachuu fi raawwachuu dhabuu Manni Murtii ol'iyiyata dhagahu ni qorata.Haalawwan ol'iyannoo dhagahamuu fi aangoon Manneen Murtii ol'iyannoo dhagahu qaban:

6.2.1.1.Seeraan yoo dhorkame malee ol'iyannoo gaafachuun mirga,SDFHH keewwata 320 fi HMRDFI keewwata 20(6).

6.2.1.2.Ol'iyannoon kan danda'amu murtii dhumaa irrattiidha.

6.2.1.3.Manni Murtii murtii kenne mataa isaatii adeemsi dhimma irra deebi'ee ilaaluu fi qulqulleessee sirreessu osoo hin raawwatamin ol'iyannoo gaafachuun hin danda'amu,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 320(2).

Murtii yookiin ajaja kenname irratti ol'iyannoon kan gaafatamu ta'us,Manni Murtii murticha yookiin ajajicha kenne aangoo seeraan kennameefin murtii yookiin ajaja sirreessuu,fooyyeessuu,yookiin irra deebi'ee qulqulleessuu kan danda'u yoo ta'e,adeemsi kun dursee osoo hin raawwatamin ol'iyannoo dhiheessuun hin danda'amu,SDFHH keewwatas 207-211 fi 6.

Kan biraa bu'uura SDFHH keewwata 70(a) tiin bakka himatamaan hin jirretti falmiin gaggeeffamee murtaa'e irratti,himatamaan murtiin kenname akka ka'u bu'uura SDFHH keewwata 78 tiin dursee osoo hin iyyatin murticha komachuun ol'iyannoo dhiheessuu hin danda'u.Gama tokkoon himatamaan guyyaa falmiin afaanii dhagahamu kan hafeef sababa gahaatiin ta'uu hubachiisee murtichi akka ka'u gochuun carraan falmicha qooddachuu qabu waan jiruuf,kana dursee osoo hin raawwatin ol'iyannoo gaafachuu hin danda'u.Adeemsa kana osoo hin raawwatin kan ol'iyiyatamu yoo ta'e,sadarkaa ol'iyannootti waan Mana Murtii jalaatti hin falmine falmiin hunduu haaraa ta'a waan ta'eef,SDFHH keewwata 329 waliin wal faalleessa.

6.2.1.4.Ajaja tajaajila yeroodhaa qabu(interlocutory matter) irratti ol'iyiyata gaafachuun hin danda'amu.Garuu,ajaja kanaan wal qabatee komii qabu falmii bu'uura irratti yeroo ol'iyiyata gaafatu waliin dhiheeffachuu danda'a,SDFHH keewwata 320(4).

DHIJMMWF Jildii 19^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 116209 ta'e irratti "ajaja yeroodhaaf turu irratti jala murtii kennamu qaamni komii qabu falmii firii bu'uuraa murtii dhumaa hanga hin argannetti;ol'iiyannoo dhihaachuu akka hin danda'amne" seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 320(3) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

DHIJMMWF Jildii 17^{ffaa} Lakkoofsa Galmee 101632 ta'e irratti "galmee namoonni biroo falmaa jiran,qabeenya falmiif sababa ta'e keessaa gaaffii garee tokkootiin qabeenya kabajame,gareen sadaffaan idaa raawwii biraatiif barbaadeef ajajni dhorkii bu'uura SDFHH keewwata 158 tiin kenname akka naaf ka'u jedhamee iyyata dhihaatee dhorkiin ka'uu hin qabu jedhamee jala murtiin kennamu irratti yeroo ol'iiyannoon gaafatamu,murtii falmii bu'uuraatiin dura ol'iiyannoo gaafatamuu hin danda'u jedhamuu akka hin qabne"SDFHH keewwata 320(3) waliin wal qabsiisuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

Manneen Murtii ol'iiyannoo dhagahuu fi sirni ol'iiyannoo Manneen Murtii Federaalaa ilaalchisee,aangoon dhimma ol'iiyannoon ilaaluu fi haalli ol'iiyanni dhihaachuu danda'u bu'uura Labsii Aangoo Manneen Murtii Federaalaa Murteessuuf Bahe Lakkoofsa 1234/2013 tiinidha.Aangoo Manneen Murtii Naannoo Oromiyaa fi haalli ol'iiyanni dhihaatu bu'uura Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011 tiin kan ilaalamu ta'a.

6.3.Yeroo Ol'iiyannoon Dhiyaatu

6.3.1.Iyyatni ol'iiyannoo Mana Murtii ol'iiyannoo dhagahutti kan dhihaatu murtiin kennamee guyyoota 60 keessattiidha,SDFHH keewwata 323(2).

6.3.2.Yeroon ol'iiyannoo darbe iyyanni ol'iiyannoo fudhatama hin qabu.Garuu,bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 324-326 tiin ol'iiyataan gaaffii eeyyamsiisaa dhiheessuu ni danda'a.

6.3.3.Manni Murtiillee ol'iiyata irratti yeroon darbeera ofitti hin fuudhu jedhee yoo deebise,ol'iiyataan guyyaa 10(kudhan) keessatti iyyata eeyyamaa dhiheessuu akka danda'u itti himuu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 324(1).

6.3.4.Iyyanni eeyyamsiisaa bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 325 tiin dhihaachuu qaba.

6.3.5.Manni Murtii deebii kennaa akka dhihaatu erga taasiseen booda,falmii garee lameenii fi ragaa erga qorateen booda iyyata fuudhuu yookiin kufaa gochuu danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 325(3) fi 326.

6.3.6.Iyyanni eeyyamsiisaa fudhatama hin qabu jedhamee murtii kenname irratti ol'iiyannoo dhiheessuu hin hayyamamu,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 326(3).

6.4.Qabiyyee Iyyata Ol'iiyannoo:

6.4.1.Kaffaltii abbaa seerummaa osoo hin kanfalin bilisaan galmee banatee akka falmatuuf yoo hayyamame malee,ol'iiyataan kaffaltii abbaa seerummaa kanfalu qaba.Iyyanni ol'iiyannoo wantoota seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 327 jalatti tumamanii argaman guutuu qaba.

Wantoonni iyyata ol'iiyannoo irratti barraa'uu qaban:-

1.Iyyanni o'iiyannoo kamiyyuu maqaa fi iddoo Mana Murtii ol'iiyata dhagahu,maqaa fi teessoo ol'iiyataa fi deebii kennaa,maqaa Mana Murtii murtii kennee ol'iiyanni irraa dhihaate,guyyaa murtiin kennamee fi lakkoofsa galmee,xalayaa waamichaa qaqqabsiisuuf akka danda'u teessoo deebii kennaa,ibsa sababa ol'iiyannoo gaafatameef,wanta ol'iiyataan akka sirratuuf barbaadamu ibsa isaa fi gosa seerummaa gaafatamu ibsamee qabaachuu qaba(SDFHH keewwata 327/1).

2.Garagalchi Galmee fi murtii Mana Murtii jalaa chaappaan irratti rukutamee mallattaa'ee iyyata ol'iiyannoo waliin dhihaachuu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 327(2).

6.4.2.Iyyanni bifa falmiitiin osoo hin taane,sababa murtii mormuun(komii isaa) haala gabaabaa ta'een tarreessuun mata duree fi lakkoofsi kennamee dhihaachuu qaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 328.

6.4.3.Seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 345 jalatti tumame akkuma eegametti ta'ee,iyyanni Mana Murtii sadarkaa jalqabaatti waan hin kaane falmii haaraa fi waan haaraa ta'e hammachuu hin qabu.Manni Murtiillee kana ofitti fuudhuu hin qabu,SDFHH keewwata 329.

6.4.4.Haa ta'u malee,ol'iiyataan bu'uura SDFHH keewwata 327/3 tiin ragaan haaraa akka dhihaatuuf yoo iyyate,Manni Murtichaa bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 345 tiin eeyyamuu ni danda'a.

6.4.5.Foormii fi qabiyyeen seeraa waan hin guutneef fudhatama yoo dhabe,iyyanni ol'iiyannoo fooyya'ee dhihaachuu ni danda'a,SDFHH keewwata 329/2 fi 330.

6.5.Ol'iiyannoo Fuudhuu:

6.5.1.Manni Murtii iyyata ol'iiyannoo fi falmii afaanii ol'iiyataan yookiin bakka bu'aan yookiin abukaatoon dhiheessu erga dhagaheen booda,garagalcha Galmee murtii Manni Murtii sadarkaa jalqabaa kenne qoratee murtiin hanqina kan hin qabne ta'uu yoo hubate,deebii kennaa osoo hin waamin ol'iiyata cufee ol'iiyataa gaggeessuu ni danda'a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 337.

6.5.2.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 337 tiin ajajni ol'iiyannoo cufuuf kenname ibsa yookiin tarree dhimmichaa keessa galuun dura ol'iiyannoon kufaa ta'uu isaa qofa gabaabsee kan ibsu ta'uu qaba.

6.5.3.Manni Murtii ol'iiyannoo kufaa yoo hin taasisne(yoo fudhate),guyyaa beellamaa ol'iiyannoo dhagahu murteessee deebii kennaan akka dhihaatu waraqaa waamichaa fi iyyata ol'iiyannoo ni ergaaf.

6.6.Guyyaa Ol'iyannoo Dhagahuuf Beellamame Abbootiin Dhimmaa Yoo Hin Dhihaanne

6.6.1.Bitaa mirgi yoo hin dhihaanne galmee ol'iyannoo haquu,SDFHH keewwata **69(2)**.

6.6.2.Deebii kennaan dhihaatee ol'iyataan yoo hafe galmeen ol'iyannoo ni haqama,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **73**.

6.6.3.Deebii kennaan xalayaa waamichaa isaaf dhaqqabee yoo hafe,falmiin bakka inni hin jirretti itti fufa,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **338** fi **70**.

6.6.4.Deebii kennaan kan hin dhihaanneef waraqaan waamichaa sirnaan waan hin geenyeef yoo ta'e yookiin waraqaan waamichaa kan isa qaqqabe yeroo gahaa hin taane keessatti yoo ta'e,waraqaan waamichaa lammaffaa ni ergamaaf,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata**70(c)**.

6.6.5.Waraqaa waamichaa wanti hin geenyeef balleessaa ol'iyataatiin yoo ta'e,galmee ol'iyataa ni haqama seera deemsafalmii hariiroo hawaasaa keewwata**70(d)**.

6.6.6.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 70 ibsameen galmeen yoo haqame,ol'iyataan bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **74** tiin sababa rakkoo isaa yoo hubachiise galmeen banamuufi danda'a.

6.7.Ol'iyannoo Qaxxaamuraa(Cross-appeal) fi Deebii Kennaan Komii Ol'iyannoo Dhiheessu(cross-objection)

6.7.1.Murtii dhumaa dhaddachi hariiroo hawaasaa kenne irratti gareen komii qabu kamiyyuu ol'iyannoo dhiheeffachuuf mirga qaba.Gareen wal-falmitootaa yeroo tokko murticha irratti ol'iyannoo gaafachuu ni danda'u.Yeroo kanatti gareen lameenuu gama isaaniitiin ol'iyannoo dhiheeffachuuf mirga qabu.Kun yoo ta'e,murtiin murtaa'e hundi komatamee ol'iyannoon dhihaate ol'iyannoo kallattii(appeal) yoo jedhamu,gareen isaaf murtaa'ee abbaa mirgaa ta'e,murtiin guutumaan guutuutti karaa inni barbaaduun waan hin murtoofneef murticharraa waan hin quufneef murtii walakkaa isaa irratti komii ol'iyannoo dhiheessu garuu,ol'iyannoo qaxxaamuraa(cross-appeal) jedhama.

6.7.2.Ol'iyannoo qaxxaamuraa(cross-appeal) fi deebii kennaan komii ol'iyannoo(cross-objection) bu'uura SDFHH keewwata 340 tiin dhiheessu adda baasuun barbaachisaadha.

6.7.2.1.**Deebii kennaan komii ol'iyannoo ol'iyataa irratti dhiheessu(cross-objection)**:kana jechuun deebii kennaan kallattiin ol'iyannoo kan hin dhiheessine ta'us kanfaltii abbaa seerummaa kanfalee ol'iyannoo ol'iyataan dhiheesse irratti deebii yeroo kennu,deebiisaa waliin dhimma komii ol'iyannoo murticha irraa qabu dhiheessuun akka ol'iyataatti falmuu ni danda'a,SDFHH keewwata **340(1)**.

6.7.2.2.Iyyanni komii deebii kennaa(cross-objection) bu'uura foormii iyyata ol'iyannoo(memorandum of appeal) tiin qophaa'ee akkaataa SDFHH keewwata 338(1) jalatti tumameetiin ajajni waamichaa deebii kennaaf yookiin abukaatoo isaatiif guyyaa kennamee kaasee

yeroo baatii tokko(1) keessatti Mana Murtii ol'iyiyata dhagahuutti dhihaachuu qaba,SDFHH keewwata 340(2).

6.7.2.3.Iyyatni komii ol'iyiyanoo deebii kennaan dhiheessu dhimmichi garee ilaallatuuf yookiin abukaatoo isaatiif kan dhaqqabe ta'uu mirkaneessu,iyyata barreeffamaa amansiisu waliin wal qabsiisee Mana Murtiitiif yoo hin dhiheessine,Manni Murtii ol'iyiyata dhagahu iyyatni baasii garee iyyata dhiheeffateetiin garagalfamee garee ilaallatuuf yookiin abukaatoof akka qaqqabu ajajuu ni danda'a,SDFHH keewwata 340(3).

6.7.2.4.Bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 340 jalatti tumameetiin iyyanni komii ol'iyiyanoo karaa deebii kennaatiin(cross-objection) yoo dhihaate,Manni Murtichaa dhimmicha garee ilaallatuuf karaa rogummaa qaba jedhee itti amaneen beeksisuun,ol'iyiyanii bu'uuraa(jalqabaa) itti fufamuu baatus komii ol'iyiyanoo deebii kenna(cross-objection) dhagahee ni murteessa,SDFHH keewwata 340(4).

6.7.3.Ol'iyiyanoo deebii kenna(cross-objection)) fi ol'iyiyanoo qaxxaamuraa(cross-appeal) wanti tokko isaan taasisu yoo jiraate,yeroo lameenuu gareen murtaa'eefi murticha irraa guutumaan guutuutti itti quufuu dhabuudha.Kanaan ala adeemsi lachuu ol'iyiyanon dhihaatu garagara.

6.7.4.Ol'iyiyanon qaxxaamuraa yeroo dhihaatu(cross-appeal),gareen Mana Murtii jalaatti itti murtaa'es ta'e kan isaaf murtaa'es murtii irratti komiin itti dhagahamee tokkoon tokkoon isaanii gama isaaniitiin komii ol'iyiyanoo isaanii Mana Murtii ol'iyiyata dhagahuutti kan dhiheeffataniidha.

Fakkeenyaaf:Obboo Gammadaa fi Obboo Qabbaneessaan Mana Murtii jalaatti dhimma tokko irratti falmaa turanii Manni Murtii jalaa dhimmicha erga qulqulleesseen booda Obboo Gammadaaf murteesse Obboo Gammadaan murtiin abbaa mirgaa ta'eera haa jennu,Obboo Gammadaan murtii kenname keessatti kutaa murtii(decree) irratti guutumaan guutuutti gammaduu baatus ol'iyiyanoo hin gaafanne.Dhimma kana irratti Obboo Qabbaneessaan waan irratti murtaa'eef komii ol'iyiyanoo kallattii(appeal) Mana Murtii ol'iyiyata dhageeffatutti gaafa dhiheeffatu Obboo Gammadaan immoo ani kutaa murtii jalaa irratti guutumaan guutuutti karaa ani barbaaduun osoo naaf hin murtaa'in hafe jechuun amma immoo Obboo Qabbaneessaan kallattiin waan ol'iyiateef komii ol'iyiyanoo qaxxaamuraa(cross-appeal) dhiheessuudha.

Yeroo ol'iyiyanon deebii kenna dhihaatu(cross-objection) garuu gareen murtii walakkaa isaa(hanga tokko) kan hin gammadne komii ol'iyiyanoo hin dhiheessin hafus garuu komii ol'iyiyanoo kana dhiheeffachuuf kan murteeffatu gareen itti murtaa'e(murtii abbaa idaa ta'e) ol'iyiyanoo dhiheessee gama Mana Murtii ol'iyiyanoo dhagahuutiin yoo waamame qofaadha,deebii isaa keessatti mormii isaa(cross-objection) kaasa jechuudha.

6.8.Ol'iyiyanoo Dhagahuu:

6.8.1.Yeroo ol'iyiyanon dhagahamu ol'iyiyataan duraan dursee falmii afaanii jalqaba,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 339(1).Manni Murtii ol'iyiyanoo dhagahu keessattuu yoo eeyyame malee,ol'iyiyataan iyyata ol'iyiyanoo(memorandum of appeal) irratti tokko tokkoon hin ibsine waan

haaraa kaasuun falmii afaanii dhiheessuu hin danda’u,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 329 fi 345.

6.8.2.Falmii afaanii ol’iyyataa erga dhagaheen booda komiin bu’uura seeraa hin qabne ta’uu Manni Murtichaa yoo hubate,falmii afaanii deebii kennaa dhagahuu osoo hin barbaachisin ol’iyyannoo battalumatti haquu ni danda’a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 339(2).

6.8.3.Ol’iyyanni battalumatti yoo hin haqamne,deebii kennaan deebii ittisaa afaaniin dhageessifata.Itti aansuudhaanis ol’iyyataan deebii deebii falmii afaanii dhiheessa(seera deemsa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 339).

6.8.4.Bu’uurumaan deebii kennaan deebii isaa afaaniin(jechaan) dhiheessuu qaba.Ta’us,Manni Murtichaa barbaachisaa fakkaatee yoo yoo mul’ate deebii ittisaa barreeffamaan akka dhihaatu ajajuu ni danda’a,seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 339(3).

6.8.5.Falmiin ol’iyyannoo yoo xumurame Manni Murtichaa sababaa fi seeraan deeggaruun murtii ni kenna.Manni Murtii ol’iyyannoo dhagahu murtii Mana Murtii jalaa yoo fooyyeesse yookiin diigee fi gadi deebise ta’e,kun raawwatamuu isaa sababa gahaadhaan deeggaree Mana Murtii jalaatiif ifa ta’ee darbuu qaba.Akkaatuma kanaan,Manni Murtii ol’iyyannoo dhagahu kutaa murtii kana keessatti murtii yommuu fooyyeessu hangam akka hir’ise yookiin dabale yookiin iddoo kam akka diige ifatti barreessuu qaba.Akkasumas galmee Mana Murtii jalaatti yoo deebisu,akkuma haala isaatti sababa itti gadi deebiseef maaltu Mana Murtii jalaa irraa akka eegamu salphaatti akka hubatamutti barreeffama murtichaa keessatti ifa taasisuu qaba,SDFHH keewwata 348,341,fi 343.Xumura irratti,bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 181(1) tiin Abbootiin Seeraa murticha kennan hundi isaanii irratti mallatteessuu qabu.Murtiin kenname sagalee caalmaatiin yoo ta’e ammo murticha sagalee caalmaatiin kennamuun isaa murticha irratti erga ibsameen booda Abbaan Seeraa yaadaan adda bahe yaada isaa abbootii seeraa kaaniin gargar baase san barreeff ama murtichaan wal qabatu barreessuudhaan mallattoo isaa itti ni mallatteessa.Kun hundinuu erga ta’een booda murtiin kenname guyyaa beellamaa dhaddacha ifa irratti ni dubbifama(Labsii Gurmaa’ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.216/2011 keewwata 38).

6.9.Aangoo Mana Murtii Ol’iyyata Dhagahu:

6.9.1.Bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 345 fi 346 tiin murtii haqaa kennuuf akka dandeessisu ragaan dabalataa akka dhihaatu ajajuu ni danda’a.

6.9.2.Bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 341 tiin dhimmicha gara Mana Murtii sadarkaa duraatti deebisuu ni danda’a.Bu’uura keewwata kanaatiin dhimmicha yoo gadi deebisu falmii irratti murtii kan kennu Mana Murtii sadarkaa jalqabaa mataa isaati.Kana jechuun Manni Murtii sadarkaa jalqabaa falmii keessa osoo hin galin mormii sadarkaa duraa ka’e irratti qofa bu’uura godhachuun murtii yookiin ajaja kenne yoo ta’ee fi murtii/ajajni kun Mana Murtii ol’iyyannoo dhagahuun kan jijjiirame yoo ta’e falmiin gara Mana Murtii sadarkaa jalqabaatti akka gadi deebi’u taasisuun qabxiiwwan ilaalamuu qaban adda baasee irra deebi’amee akka ilaalamu gochuu ni danda’a.

Manni Murtii jalqaba dhimmicha dhimmicha dhagahe ijoo dubbii yookiin ijoo falmiitti osoo hin seenin **mormii sadarkaa duraa dhihaateef qofa** irratti hundaa’ee murtii yoo kennee fi murticha irraa ol’iyyannoon yoo gaafatame, Manni Murtii ol’iyyata dhagahu murtii Mana Murtii jalqabaa yoo diige, Manni Murtii ol’iyyata dhagahu filannoodhaan **ijoo falmichaa ofiin ilaaluu** yookiin **ijoo falmichaa ilaalee murtii barbaachisaa** ta’e akka laatuuf, Mana Murtii sadarkaa jalqaba ilaalee murtii kennetti bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 341 tiin erguudha.

DHIJMMWF **Jildii 24^{ffaa}** Lakkoofsa Galmee 163166 ta’e irratti “himannaa tokko mormii sadarkaa duraatiin kufaa gochuun murtiin kenname Manni Murtii ol’iyyannoo dhageeffatu murtii jalaa erga diigeen booda, Manni Murtii jalaa ijoo falmii dhimmichaa irratti murtii itti fakkaate akka murteessu gadi deebisuu osoo qabu osoo hin deebisin, ijoo falmii dhimmichaa ilaalchisee Manni Murtii ol’iyyata dhagahu mataa isaa murtii kennu ragaa madaalee firii dubbii mirkaneessuu waliin wal qabatee adeemsa dogoggoraa uumamuu danda’u sirreessisuuf, gama mirga ol’iyyannoo bal’isuutiin ilaalamee raawwatiinsa qabaachuu kan danda’u tumaa raawwii sirrii seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **341** kan hin hordofneedha” jechuun hiikoo dirqisiisaa kennee ture.

6.9.3. Bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **343** tiin ijoo dubbii dhimmichaa sirreessee Mana Murtii sadarkaa duraatiif deebisuu danda’a. Bu’uura keewwata kanaatiin murtii ol’iyyannoon irratti gaafatame kan murteesse Mana Murtii sadarkaa jalqaba irratti dhimmicha ilaaluun kenne yoo ta’ee, fi Manni Murtii jalaa kunis **qabxii** bu’aa himannaatiif faayidaa qabu osoo hin qabin yoo hafe, yookiin haala kamiinuu qabxii/ijoo dhimmichaa yookiin firii dubbii osoo hin qoratinii fi osoo **hin hubatinkan darbe** ta’uu, akkasumas qabxiwwan murticha kennuuf bu’aa gaarii argamsiisuu kan danda’an ta’uu Manni Murtii ol’iyyata dhagahu yoo mirkaneeffate **ijoowwan bira darbaman qabxiwwan** adda baasee ibsuun irra deebi’amee akka qoratamuu fi akka ilaalamee qulqullaa’u Mana Murtii sadarkaa jalqaba dhimmicha ilaaletti gadi deebisee erguu qaba. Kana jechuun Manni Murtii jalaa ijoo falmii sirrii ta’e qabachuu dhabuu fi murtii irratti kennuu dhabuu fi ijoon dubbii rogummaa qabu osoo hin qabamin murtiin kenname kun murtii kennamuuf barbaachisaa yookiin fayyadu ta’uu Manni Murtii ol’iyyata dhagahu yoo hubate, murtii jalqaba Mana Murtii jalaatiin kenname sana osoo hin diigin, ijoo falmii Manni Murtii jalaa qabatee murtii kenne qofa sirreessuun bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata **343** erguu (remand of issue) dha. Sadarkaa kanatti Manni Murtii ol’iyyata dhageeffatu murtii dhumaa inni kennu hin jiru. Manni Murtii ijoon sirreeffamee gadi itti ergames akkaataa qajeelfamaan gadi ergameen raawwatee ol gabaasuun alatti murtiin irra deebi’ee kennu hin jiraatu. Akkasumas **ragaan dabalataa** akka fuudhamu ajajuu ni danda’a (keewwata **327/3**). Garuu, qabatama jiruun Manni Murtii ol’iyyata dhagahu sababa mirga ol’iyyannoo dhiphisa, Manumti Murtii jalaa aangoo qabaa, fi baasii fi xaarii abbaa dhimmaa irraa hir’isa jedhuun murtii jalaa diiguun ijoo qabee Manni Murtii jalaa akka murteessu gadi deebisa malee Manni Murtii jalaa akkaataa qajeelfamaan gadi ergameen raawwatee (qulqulleessee) ol gabaasuun hin mul’atu.

6.9.4. Sadarkaa Mana Murtii aangoo ol’iyyannoon ilaalu biratti, falmitoonni kaasuu baatanis dhimmoota akka haaraatti ka’anii ilaalamuu danda’an kanneen armaan gadiiti:-

6.9.4.1.Dhimma makamiinsa garee barbaachisaa utuu falmiitti hin makamin murtii haqa qabeessa kennuun kan hin danda’amne yoo ta’e(SDFHH keewwata 40/5);

6.9.4.2.Dhimma sababa himannoo(cause of action) osoo hin qabaanne ilaalamaa ture yookiin sababni himannoo adeemsa keessatti kan addaan cite yoo ta’e(SDFHH keewwata 231/1/A/);

6.9.4.3.Dhimma aangoo hundee dubbii(SDFHH keewwata 9/2).

6.10.Manni Murtii Ol’iyyata Dhagahu Mataa Isaa Ol’iyyata Yoo Murteessu

6.10.1.Manni Murtii ol’iyyata dhagahu murtii yookiin ajaja ol’iyyannoo irratti gaafatame ilaalee cimsuu,diiguu yookiin fooyyeessuu ni danda’a(seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 348/1).

6.10.2.Murtii kan kennu odeeffannoo falmii ol’iyyannoo irratti argateen akka barbaachisummaa isaatti galmee ol’iyyanni irratti gaafatame,fi murtii mataa isaa qorachuun murtii kennuu qaba,SDFHH keewwata 347,fi 342.

6.10.3.Seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 320(3) fi 211(1) jalatti tumame akkuma jirutti ta’ee,Manni Murtii Ol’iyyata dhagahu dhimma ol’iyyannoo gaafatame irratti dogoggorri/hanqinni adeemsa jiraachuu yoo hubate,sirreessuu ni danda’a.Akkasumas hanqina adeemsa qunname faallaa kenniinsa murtii haqaa ta’uu yoo hubate,murtiin akka waan hin murtoofnetti lakkaa’ee irra deebi’amee akka ilaalamu ajaja ni kenna(SDFHH keewwata 211/2).

6.11.Dhaddacha Ijibbaataa

6.11.1.**Dhaddacha Ijibbaataa(cassation)**jechuunManneen Murtii sadarkaa sadarkaan jiran aangoo qabaniin dhimmicha ilaalanii murtii dhumaa kennan irratti dogoggora seeraa bu’uuraa raawwatan;Manni Murtii aangoo abbaa seerummaa dhumaa qabu hiikoo kennuun dogoggorri seeraa bu’uuraa raawwatame akka sirratu taasisee murtiin jalaa sun raawwatiinsa akka hin qabaanne gochuu jechuudha.Manni Murtii Waliigalaa Federaalaa murtii dhumaa dogongora seeraa bu’uuraa qabu kamiyyuu sirreessuuf aangoo dhaddacha ijibbaataa ni qabaata(HMRDFI keewwata 80(3)(a)).

6.11.2.Manni Murtii Waliigalaa Naannoo dogoggora seera bu’uuraa ta’e kan qabu murtii dhumaa sirreessuuf dhimmoota Naannoo aangoo dhaddacha ijibbaataan ilaaluu ni qabaata(HMRDFI keewwata 80(3)(b)).

6.11.3.Raawwii tarreeffamaa ilaalchisee Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa bu’uura Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa 1234/2013 keewwata 10,25 fi 26 jalatti tumameetiin aangoo ijibbaataa ni qabaata.Kanaanis,Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa dhimmoota dogoggora seeraa bu’uuraa qaban armaan gadii irratti aangoo ijibbaataa ni qabaata:Isaanis:-

- 1.Manni Murtii Ol’aanaa Federaalaa dhimma ol’iyyannoon ilaalee murtii dhumaa kenne irratti;
- 2.Manni Murtii Waliigalaa Federaalaa dhaddachi ol’iyyannoo dhimmicha ol’iyyannoon ilaalee murtii dhumaa kenne irratti;
- 3.Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Naannoo dhimma murtii dhumaa kenne irratti;

4.Manni Murtii Waliigalaa Naannoo yookiin Manni Murtii Ol'aanaa Naannoo aangoo bakka bu'ummaa heeraan kennameen dhimma Federaalaa ilaalanii murtii dhumaa kennan irratti;
 5.Manni Murtii Magaalaa Finfinnee yookiin Magaalaa Dirre Dawaa murtii dhumaa kennan irratti;
 6.Qaama aangoo abbaa seerummaa seeraan kenname yookiin qaamni biraa murtii dhumaa kennan irratti fi dhimmoota seeraan aangoo isaaniif kennaman irratti aangoo ijibbaataa ni qabaata(Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa 1234/2013 keewwata 10,25 fi 26 fi Heera Mootummaa Federaalaa Dimokiraatawaa Rippaabilika Itoophiyaa keewwata 80(1)(3-a)).

6.11.4.Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Naannoo Oromiyaa ilaalchisee Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011:-

Dhimmoota dogoggora seeraa qaban ilaalchisee aangoo ijibbaataan ilaaluuf qaba(keewwata 26):-

1.Dhimmi murtii dhumaa argate tokko Dhaddacha Ijibbaataatiin kan ilaalamu,murtichi dogoggora

bu'uura seeraa qaba jedhamee yoo amaname qofaadha(keewwata 26/1).

2.Kan keewwata 26(1) jalatti tumame akkuma eegametti ta'ee,murtii dhumaa tokko dogoggora

bu'uura seeraa qaba kan jedhamu,murtichi:

2.1,dogoggora hiika seeraa yookiin duudhaa seeraa yoo qabaate,yookiin seera ifatti tumame

cabsee yoo argame fi dhiibbaa hin malle mirga namaa yookiin sirna seeraa irratti kan

hordofsiise yoo ta'e;yookiin

2.2,seeraan ala bilisummaa fi mirga namoomaa bu'uura kan dhabsiise yookiin kan dhiphise

yoo ta'e;yookiin

2.3,gar-malee haqa kan jallise yookiin dhabamsiise yoo ta'eedha.

Dhimmoonni Dhaddacha Ijibbaataa hin dhihaanne:-

1.Dhimmoota naannoo murtii dhumaa hin arganne,

2.Dhimmoota addatti Manneen Murtii Federaalaatiif kennaman,

3.Murtii dhumaa baasii fi kisaaraa,fi

4.Murtii dogoggora firii dubbii yookiin dogoggora/hir'ina ragaa fuudhuu fi madaaluu.

Akkaataa fi yeroo iyyanni Ijibbaataa itti dhihaatu:-

1.Iyyanni Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Oromiyaaf dhihaatu murtiin dhumaa dogoggora bu'uura seeraa qaba jedhame dogoggorichi maal akka ta'e yookiin murtichi maaliif dogoggora seera bu'uura qaba akka jedhame ifatti barreessee waraabbii murtii dhumaa fi waraabbii murtii jalaa waliin

dhihaachuu akka qabu Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011:keewwata 27(1) jalatti ifa taasiseera.

2.Iyyanni tokko Dhaddacha Ijibbaataaf dhihaachuu kan danda'u murtiin dhumaa guyyaa kenname irraa eegalee guyyoota walitti aanan 60(jahaatama) keessatti yoo dhihaate Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011:keewwata 27(2) tumeera.

3.Dhaddachi Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa bu'uura Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa 1234/2013 keewwata 27 jalatti tumameetiin aangoo ijibbaataa ni qabaata.Keewwata kana jalatti iyyatni ijibbaata Federaalaa dhihaatu maal guutuu akka qabu ifa taasiseera,

4.Iyyanni tokko Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaatiif dhihaachuu kan danda'u murtiin dhumaa guyyaa kenname irraa eegalee guyyoota walitti aanan 90(sagaltama) keessatti akka ta'e Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa 1234/2013 keewwata 27(3) jalatti tumameera.

5.Dhaddachi Ijibbaataa iyyata dhihaate Ijibbaataan ilaalee murtii jalaa cimsuu,fooyyessuu yookiin diiguuf aangoo qaba.

Walumaagalatti,ol'iyyannoon kan barbaachiseef dogongora seeraa yookiin firii dubbii irratti uumame sirreessuun haqaaf hojjachuu,amantaa hawaasaa bulchiinsa sirna haqaa irratti horachuuf,seera gabbisuu fi ifa taasisuufi yoo ta'u;haalawwan ol'iyyannoon dhihaatuu fi dhagahamu,fi aangoon Manneen Murtii ol'iyyannoo dhagahan qaban Boqonnaa jahaffaa kana keessatti haala gabaabaa fi ifa ta'een ibsameera.

GOSA GUCALEE IYYANNOO

1.Himannaan Waliigaltee Bittaa fi Gurgurtaa Manaa

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo-----

Teessoo-----

Himannaan waliigaltee bittaa fi gurgurtaa Manaa qarshii----- raawwachiisuuf dhiyaateedha.

- 1.Manni Murtii kun himata kana ofitti fuudhee ilaalee murteessuuf aangoo ni qaba.
- 2.Himataan falmii isaa bakka bu'aa isaatiin gaggeeffata,kan himatamaa hin beeku.
- 3.Himataa fi himatamaan dandeettii seeraa ni qabu.
- 4.Himanni kun ulaagaa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 222 fi 223 guutee kan dhihaateedha.
- 5.Waraqaan waamichaa himataan himatamaaf qaamaan ni dhaqqabsiisa yookiin xalayaa waamichaa himatamaaf karaa Bulchiinsa Ganda---(Waajjira---) tiin naaf haa qaqqabu jechuunis ni danda'ama.

Ibsa Tarree himannaa koo

Himata kanaaf sababa kan ta'e,waliigaltee bittaa fi gurgurtaa Mana jireenyaa Qorqoorroo baala(luukii) - --ta'e Magaalaa---Ganda---keessa iddoo--ttiraawwatameen Lafa kaaree meetira ----- irra qubatee jiru iddoo ---- argamu daangaan isaa Bahaan-----,Lixaan-----,Kaabaan----,Kibbaan----- tiin daangeeffamu Mana qabeenyummaan isaa himatamaa Obboo ----- ta'e guyyaa ----qarshii----- tti bakka ragooleen namaa afur ta'an jiranitti natti gurguree maallaqa kanas harkaan gahatee utuu jiru,himatamaan akkaataa waliigaltee keenyaatiin guyyaa --- keessatti Mana kana ilaalchisee sanada isaa hunda na harkaan gahuuf dirqama fudhatee osoo jiru yeroo adda addaa irra deddeebi'ee gaafadhus hanga ammaatti naaf raawwachuu hin dandeenye waan ta'eef himachuuf dirqameera.

Seerummaa ani gaafadhu

Himatamaan kun waliigaltee kana akka naaf raawwatu,yoo naaf hin raawwanne immoo maallaqa fudhate qarshii ----- akka naaf deebisuun gaafadha.Himatamaan kun baasii fi kisaaraa koo,kanfaltii abbaa seerummaa sababa himannaa kanaan baase durgoo abukaatoo dhibbeentaa(%)---- waliin akka naaf kanfalu akka naaf murtaa’u.Himanni dhiheeffadhe kun dhugaa fi sirrii ta’uu isaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo-----

Teessoo-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 223 tiin dhihaate.

1.Ragaa barreeffamaa

1.1.Waliigaltee gurgurtaa Mana jireenyaa guyyaa-----raawwatame fuula----garagalcha isaa waliin.Haadhoon ana harkatti argama.

2.Ragaa namaa

2.1.Aadde-----

2.2.Aadde-----

2.3.Obboo-----

2.4.Obboo-----,Teessoon ragoolee kanniinii-----.

Ibsi ragaa kun hanga ani beekutti dhugaan kan dhihaate ta’uu isaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----;Mallattoo-----

2.Himannaa Hojjataa fi Hojjachiisaa

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Dhaabbata(Warshaa)-----

Teessoo-----

Dhimmi himata kiyyaa himata hojjataa fi hojjachiisaa qarshii ----- kanfalchiisuuf kan dhihaateedha.

- 1.Manni Murtii kun himannaa kana ofitti fuudhee ilaalee murteessuuf aangoo ni qaba.
- 2.Himataan falmii isaa bakka bu'aa isaatiin gaggeeffata,kan himatamaa hin beeku.
- 3.Himataa fi himatamaan dandeettii seeraa ni qabu.
- 4.Himanni kun ulaagaa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaakeewwatoota 222 fi 223 tiin guutamee kan dhihaateedha.
- 5.Waraqaan waamichaa himataan himatamaaf qaamaan ni qaqqabsiisa yookiin xalayaa waamichaa himatamaaf karaa Bulchiinsa Ganda----tiin naaf haa dhaqqabu jechuun ni danda'ama.

Tarree himannaa

Himata kanaaf sababa kan ta'e ani himataan kun Dhaabbata himatamaa kana keessatti gita hojii ----- irratti waliigaltee guyyaa --- taasifameen ulaagaa barbaachisu hunda guutee dhaabbiidhaan qaxarameenaamusaa fi dandeettii ol'aanaan hojjachaa osoo jiru;Dhaabbanni himatamaa kun sababa ani hin beekneen of eeggannoo tokko malee baatii---- keessa guyyaa --- ji'a--- bara ---- irraa eegalee beeksisa maxxanseen(dhoobeen) kan gaggeeffamte ta'uu jechuudhaan maqaa kiyya erga dhoobeen(maxxanseen) ibsee ture.Dhaabbanni kun seeraan ala hojii irraa na ari'eera.Kanaafuu,Dhaabbanni himatamaa kun dhihaatee akka naaf kanfalu gaafadhu:boqonnaa waggaa kiyya ergan Dhaabbata kana bira kanin qacaramee guyyaa -----waan ta'eef waggaa 3 yoo ta'u:1^{ffaa} kaffaltii hojjachiisaan guyyoota 7 keessatti naaf kanfalamuu qabu keessatti waan naaf kanfalu dideef kanfaltii adabbii bu'uura Labsii Hojjataa fi Hojjachiisaa Lakk.1156/2011 keewwata 38 tiin mindaa baatii sadii(3) qarshii -----,2^{ffaa} kanfaltii hojiirraa gaggeessummaa bu'uura Labsii Hojjataa fi Hojjachiisaa Lakk.1156/2011 keewwata 40(1) fi 39/1/ tiin waggaa 3 kanin tajaajile waan ta'eef qarshii-----;3^{ffaa} kanfaltii beenyaa of eeggannoo tokko malee hojiirraa

na gaggeesseef bu’uura Labsii Hojjataa fi Hojjachiisaa Lakk.1156/2011 keewwata 41 tiin qarshii -----;4^{ffaa} boqonnaan waggaa fudhadhe waan hin jirreef mindaan kiyya qarshii -----waan ta’eef guyyoota 33 kanan qabu yommuu gara qarshiitti jijjiiramu ----- ta’a;5^{ffaa} kanfaltii beenyaa waliigalteen keenya seeraan ala waan addaan citeef bu’uura Labsii Hojjataa fi Hojjachiisaa Lakk.1156/2011 keewwata 43(4)(B) fi 32/1 tiin qarshii-----,6^{ffaa} hojii dabalataa hojjadheef bu’uura Labsii Hojjataa fi Hojjachiisaa Lakk.1156/2011 keewwata 66 fi 68 tiin kanfaltii qarshii-----,7^{ffaa} bu’uura Labsii Hojjataa fi Hojjachiisaa Lakk.1156/2011 keewwata 12/8/ tiin ragaa muuxannoo hojii kiyyaa akka naaf kennu;walitti qabaatti,Dhaabbanni himatamaa kun qarshii ----- akka naaf kaffalu;akkasumas muuxannoo hojii kiyyaa akka naaf kennuu fi sababa falmii kanaatiin baasii fi kisaaraa narra gahe durgoo abukaatoo dhibbeentaa---- dabalatee akka naaf kaffalu akka naaf murtaa’u kabajaan gaafachaa;himanni kun sirrii fi dhugaa ta’uu bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----

Mallattoo-----

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Dhaabbata Dhuunfaa-----

Teessoo isaa-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 223 tiin dhihaate.

1.Ragaa barreeffamaa

1.1.Waliigaltee hojii hojjataa fi hojjachiisaa guyyaa-----barraa’e ana himataa fi himatamaa jidduutti raawwatame fuula----garagalcha isaa waliin.

2.Ragaa namaa

2.1.Obboo-----

2.2.Obboo-----

2.3.Aadde-----

2.4.Aadde-----

2.5.Obboo-----

2.6.Obboo-----

Teessoon isaanii-----.

Ibsi ragaa kun hanga ani beekutti dhugaan kan dhiyaate ta’uu isaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

3.Himannaa tilmaama qabeenyaa

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo -----

Teessoo-----

Himatamaan kun qabeenya dhaabbataa qabeenyummaan kan kiyya ta'e-----muratee waan na jalaa fudhateef tilmaama isaa qarshii-----,baasii fi kisaaraa kiyya waliin akka naaf kanfalu murteen akka naaf kennamu himannaa kan dhiyeeffadheera.

- 1.Manni Murtii kun himannaa kana ofitti fuudhee ilaalee murteessuuf aangoo ni qaba.
- 2.Ani himataan falmii kiyya ofiin falmadha,kan himatamaa hin beeku.
- 3.Himataa fi himatamaan dandeettii seeraa ni qabna.
- 4.Himanni kun ulaagaa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 222 fi 223 tiin guutamee kan dhihaateedha.
- 5.Waraqaan waamichaa himatamaaf karaa Bulchiinsa Ganda----- tiin haa dhaqqabu.

Tarree himannaa

Himannaa kana dhiyeeffachuu kan danda'eef,himatamaan kun qabeenya koo---- iddoo--- Ganda----- keessatti lafa daangaan isaa Bahaan---,Lixaan---,Kaabaan---,Kibbaan---daangeeffamu jidduutti argamu qabeenya--- baay'ina hundee--- ta'an hundeen tokko qarshii---,hundeen waliigalaa qarshii---baasan gaafa---,guyyaa keessa naannoo sa'aatii ---- na jalaa muratee fudhatee deemeef;himatamaan waamichi taasifameefi dhiyaatee tilmaama qabeenya--- qarshii-----,baasii fi xaarii waliin akka naaf kaffalu akka naaf murtaa'u kabajaan gaafachaa iyyanni kun dhugaa ta'uu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo-----

Teessoo isaa-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 223 tiin dhihaate.

1.Ragaa namaa

1.1.Obboo-----

1.2.Obboo-----

1.3.Aadde-----

1.4.Aadde-----

Teessoon isaanii-----.

Ibsi ragaa kun hanga ani beekutti dhugaan kan dhihaate ta’uu isaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin ni mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

4.Himannaa Qabiyyee Lafaa

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo -----

Teessoo-----

Himanni kun waa’ee falmii lafaa ta’ee himatamaan qabiyyee koo bal’inni isaa---- ta’e seeraan ala na jalaa qabate gadi lakkisiisuuf kan dhihaateedha.

- 1.Manni Murtii kun himannaa kana ofitti fuudhee ilaalee murteessuuf aangoo ni qaba.
- 2.Ani himataan falmii kiyya abukaatoon falmadha,kan himatamaa hin beeku.
- 3.Himataa fi himatamaan dandeettii seeraa ni qabna.
- 4.Himanni kun ulaagaa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwattoota 222 fi 223 tiin guutamee kan dhihaateedha.
- 5.Waraqaan waamichaa himatamaaf karaa Bulchiinsa Ganda----- tiin haa dhaqqabu.

Tarree himannaa kiyya

Himannaa kana dhiheeffachuu kan danda’eef,himatamaan kun qabiyyee lafa kiyya ta’e Aanaa---Ganda -- keessatti argamu bal’inni isaa ----- ta’e daangaan isaa Bahaan fi Kaabaan ---,Lixaan fi Kibbaan--- jidduutti argamu sirna mootummaa-----keessa bara --- hiroodhaan mootummaa irraa argadhee itti fayyadamaa osoo jiru guyyaa ----seeraan ala waan na jalaa qabateef,Bulchiinsa Gandaatti iyyadhee jaarsolii bitaa mirgaa nu filachiisee jaarsolii filannee turre lafti falmii kaase kun qabiyyee lafa dhuunfaa kiyya ta’uu bu’aa jaarsaa gaafa -----mallattaa’eera.Haa ta’u malee,himatamaan bu’aa jaarsolee irratti amane lafa kiyya gadi naaf lakkisuu dideef,himatamaaf waamichi taasifamee dhiyaatee qabiyyee koo daangaa fi bal’ina isaa armaan olitti ibsame akka gadi naaf lakkisuu fi baasiif xaarii durgoo abukaatoo dhibbeentaa-----waliin akka naaf kanfalu akka naaf murtaa’u kabajaan gaafachaa,himanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo-----

Teessoo isaa-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 223 tiin dhiyaate.

1.Ragaa barreeffamaa

1.1.Waraqaa ragaa abbaa qabiyyummaa Lakk.Addaa----guyyaa—naaf kenname fuula ----garagalcha waliin,haadhoon ana harka jira.

1.2.Bu’aa jaarsaa bitaa mirgaaf Gandatti dubbatame guyyaa--- barraa’e fuula --- garagalcha isaa waliin.

2.Ragaa namaa

2.1.Obboo-----

2.2.Obboo-----

2.3.Obboo-----

2.4.Aadde-----

Teessoon isaanii-----.

Ibsi ragaa kun hanga ani beekutti dhugaan kan dhiyaate ta’uu isaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin ni mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

5.Himannaan Waliigaltee Bittaa fi Gurgurtaa Manaa Tarree Lakkoofsa 1^{ffaa} Jalatti Ibsamee Dhihaateef Deebiin:

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo-----

Teessoo-----

Himataan himannaa waliigaltee bittaa fi gurgurtaa Manaa qarshii----- gaafachuun narratti dhiyeesseef ani himatamaan deebii akka itti aanutti kenneera.

1.Manni Murtii kun dhimma kana murteessuuf aangoo ni qaba.

2.Ani himatamaan dhimma kana bakka bu’aa kootiin falmadha.3.Ani himatamaan dandeettii seeraa nan qaba.

4.Deebiin kun ulaagaa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 223 fi 234 tiin guutamee kan dhihaateedha.

Tarree Deebii kiyya

Himannaan narratti baname gabaabinaan,waliigaltee bittaa fi gurgurtaa Mana jireenyaa Qorqoorroo baala(luukii) ---ta’e Magaalaa---Ganda—keessa iddoo--tti raawwatameen Lafa kaaree meetira ----- irra qubatee jiru iddoo ---- argamu daangaan isaa Bahaan----,Lixaan----,Kaabaan----,Kibbaan----- tiin daangeeffamu Mana qabeenyummaan isaa himatamaa Obboo ----- ta’e guyyaa ----qarshii----- tti bakka ragooleen namaa afur ta’an jiranitti natti gurguree maallaqa kanas harkaan gahatee utuu jiru,himatamaan akkaataa waliigaltee keenyaatiin guyyaa --- keessatti Mana kana ilaalchisee sanada isaa hunda na harkaan gahuuf dirqama fudhatee osoo jiru naaf raawwachu hin dandeenye jechuun karaa bakka bu’aa himataatiin dhihaateera.Ani himatamaa fi himataan kun waliigaltee bittaa fi gurgurtaa raawwachuun dhugaa ta’ee sababni humnaa olii -----na qunnameef ----- waan ta’eef,yeroon naaf haa kennamu akkaataa waliigalteetiin nan raawwadha.Himataan sababni humnaa olii---- na mudate osoo beeku himannaa narratti hundeesse waan ta’eef,kufaa ta’ee sababa falmii kanaatiin baasii fi kisaaraa narra gahe durgoo abukaatoo dhibbeentaa---dabalatee akka naaf kaffalu akka naaf murtaa’u kabajaan gaafachaa deebiin kun dhugaa ta’uu bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa. Maqaa-----,Mallattoo-----

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo -----

Teessoo isaa-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 234 tiin dhihaate.

1.Ragaa barreeffamaa

1.1.Ragaa barreeffamaa gaafa--- baraa’e fuula-----garagalcha waliin.

2.Ragaa namaa:

2.1.Aadde-----

2.2.Obboo-----

2.3.Aadde-----

Teessoon isaanii-----.

Ibsi ragaa deebii waliin dhihaate kun dhugaan kan dhihaate ta’uu isaa bu’uura SDFHH keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

6.Himannaa Hojjataa fi Hojjachiisaa Tarree Lakkoofsa 2^{ffaa} Jalatti Ibsamee Dhiyaateef Deebiin:

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Dhaabbata Dhuunfaa-----

Teessoo-----

Dhimmi himannaahimataan seera hojjataa fi hojjachiisaa caqasuun qarshii – ani akka isaaf kanfaluuf narratti dhiheesseef ani himatamaan deebii kennuu ilaala.

- 1.Manni Murtii kun dhimma kana murteessuuf aangoo ni qaba.
- 2.Ani himatamaan dhimma kana bakka bu’aa kootiin falmadha.
- 3.Ani himatamaan dandeettii seeraa nan qaba.
- 4.Deebiin kun ulaagaa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 234 tiin guutamee kan dhihaateedha.

Tarree Deebii kiyya

Himannaan narratti baname gabaabinaan himataan kun Dhaabbata himatamaa kana keessatti gita hojii -- ---- irratti waliigaltee guyyaa --- taasifameen qacaramee dhaabbidhaan hojjachaa osoo jiru Dhaabbanni himatamaa kun sababa ani hin beekneen of eeggannoo tokko malee baatii---- keessa guyyaa --- ji’a--- bara ---- irraa eegalee beeksisa dhoobeen(baaseen) kan gaggeeffamte ta’uu jechuudhaan maqaa erga dhoobeen(maxxanseen) ibsee ture,fi haabbanni kun seeraan ala hojii irraa na ari’e kan jedhuudha.Ani himatamaan dhimma kana ilaalchisee **deebiin** koo **himataan** kun ana himatamaa biratti gita hojii --- irratti guyyaa—ji’a—bara---qacaramee kan hojjachaa ture yoo ta’u,karaa seera qabeessa ta’een sababa----- hojjattoota namoota ---- bu’uura Labsii Lakk.1156/2011 keewwata 28(3)(A) fi (B) tiin hojjattoota qabu keessaa kan hir’ise yoo ta’u,himataan hojjattoota hir’ifaman keessaa isa tokko yoo ta’u,bu’uura Labsii kana keewwata 19 tiin Waajjira Dhimma Hojjataa fi Hawaasummaa -----tiif gaafa ---- xalayaa barreeffameen beeksisnee hojjataa(himataa) kanaaf kanfaltii hojiirraa gaggeessaa guyyaa jaha(6) keessatti gaafa ---- shallagee walumaagalatti qarshii ---- kanfaltii kan kanfaleef yoo ta’u,mindaan isaashanga hojjatetti kanfalameera.Ani himatamaan bu’uura Labsii keewwata 24,25,27,28 fi 29 tartiibaan hordofee kan hir’ise;himataan seerummaa tokko tokkoon ibsuun gaafate badhaadhina hin malle argachuuf seeraan ala gaaffiilee dhiheesse waan ta’eef,gaaffiileen himataa kufaa akka ta’u.Kanaafuu,himannaa seeraan ala

himataan narratti dhiheesse kufaa ta'ee sababa falmii kanaatiin baasii fi kisaaraa narra gahe durgoo abukaatoo dhibbeentaa----dabalatee akka naaf kaffalu akka naaf murtaa'u;kabajaan gaafachaa deebiin kun dhugaa ta'uu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Dhaabbata Dhuunfaa-----

Teessoo isaa-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 234 tiin dhihaate.

1.Ragaa barreeffamaa

1.1.Himataan kun karaa seera qabeessa ta’een gaggeeffamuu ibsu xalayaa Waajjira Hojjataa fi Hawaasummaa-----tiif beeksise gaafa --- barreeffame fuulli ----gara galcha isaa waliin.

1.2.Xalayaa akeekkachiisaa himataa kanaaf guyyaa ----- barreeffame fuulli---garagalcha isaa waliin.

1.3.Xalayaa kanfaltiiwwan hojii irraa gaggeessaa yeroo seerri kaa’e keessatti himataa kanaaf ani himatamaan kanfale guyyaa--- barreeffame fuulli---- gara galcha isaa waliin.

1.4.Waliigaltee hojii hojjataa fi hojjachiisaa guyyaa----- barraa’e,ana himatamaa fi himataa jidduutti raawwatame fuula---garagalcha isaa waliin.

2.Ragaa namaa:

2.1.Aadde-----

2.2.Obboo-----

2.3.Aadde-----

2.4.Aadde-----

Teessoon isaanii-----.

Ibsi ragaa deebii waliin dhihaate kun dhugaan kan dhihaate ta’uu isaa bu’uura SDFHH keewwata 92 tiin ni mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

7.Himannaa Tilmaama Qabeenyaa Tarree Lakkoofsa 3^{ffaa} Jalatti Ibsamee Dhihaateef Deebiin:

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo -----

Teessoo-----

Dhimmi himannaa tilmaama qabeenyaa qarshii---akka kanfaluuf narratti dhiyaateef,ani himatamaan deebii kennuu ilaala.

- 1.Manni Murtii kun dhimma kana ilaaluuf aangoo ni qaba.
- 2.Ani himatamaan dhimma kana bakka bu'aa kootiin falmadha.
- 3.Ani himatamaan dandeettii seeraa nan qaba.
- 4.Deebiin kun ulaagaa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 223 fi 234 tiin guutamee kan dhiyaateedha.

Tarree Deebii kiyya

Himannaan narratti baname gabaabinaan,ani himatamaan kun qabeenya ---- iddoo--- Ganda----keessatti lafa daangaan isaa Bahaan---,Lixaan---,Kaabaan---,Kibbaan---daangeeffamu jidduutti argamu qabeenya--- baay'ina hundee--- ta'an hundeen tokko qarshii---,qabeenya dhaabbataa hundeen waliigalaa qarshii---baasan gaafa---,guyyaa keessa naannoo sa'aatii ---- na jalaa muratee fudhatee deemeef,tilmaama qabeenya--- qarshii-----,baasii fi xaarii waliin akka naaf kaffalu akka naaf murtaa'u jechuun narratti dhihaate ilaalchisee himataan himannaa kana narratti haa dhiheessu malee ani itti gaafatamummaa hin qabu.Ani qabeenya himataa----- ta'e hundee--- kana murees hin fudhanne.Himataan badhaadhina hin malle argachuuf gocha ani hin raawwanneen himannaa qindeessee waan dhiheesseef,himannaan narratti dhihaate kufaa ta'ee durgoo abukaatoo dhibbeentaa--baasii fi kisaaraa waliin akkanaaf kaffalu akka naaf murtaa'u kabajaan gaafachaa deebiin kun dhugaa ta'uu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Himataan:Obboo -----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo -----

Teessoo isaa-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 234 tiin dhihaate.

1.Ragaa namaa:

2.1.Aadde-----

2.2.Obboo-----

2.3.Aadde-----

2.4.Obboo -----

Teessoon isaanii-----.

Ibsi ragaa deebii waliin dhihaate kun dhugaan kan dhihaate ta’uu isaa bu’uura SDFHH keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

8. Himannaa Qabiyyee Lafaa Tarree Lakkoofsa 4^{ffaa} Jalatti Ibsamee Dhihaateef Deebiin:

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo -----

Teessoo-----

Dhimmi himannaaqabiyyee lafaa akka ani gadi lakkisuuf narratti dhiyaate mormii sadarkaa duraa fi deebii guutuu kennuu koo ilaala.

- 1.Manni Murtii kun dhimma kana murteessuuf aangoo ni qaba.
- 2.Ani himatamaan dhimma kana abukaatoo dhuunfaa kootiin falmadha.
- 3.Ani himatamaan dandeettii seeraa nan qaba.
- 4.Deebiin kun ulaagaa seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwatoota 223 fi 234 tiin guutamee kan dhihaateedha.

Mormii Sadarkaa duraa

Himannaa qabiyyee lafaa himataan daangaa fi bal'ina lafaa caqasuun dhiheesse ilaalchisee qabiyyee kana ani waggaa dheeraa waggoota---- itti fayyadamaa ture waan ta'eef himanni himataa bu'uura Labsii Bulchiinsaa fi Itti Fayyadama Lafa Baadiyyaa Naannoo Oromiyaa Lakk.248/2015 keewwata 53 tiin darbiinsa yeroo waggaa -----tiin kufaa akka ta'u gaafadha.

Deebii Guutuu

Himataan dogongoraan na himate,sababni isaas lafa dhuunfaa koo bara ----- mootummaan naaf kennamee qabuu fi itti fayyadamaa jiru nan qaba malee akka himataan kun jedhe lafa isaa kan qabadhe tokkollee hin jiru.Himataan kun guyyaa--- irraa kaasee lafa koo na jalaa qabate kan jedhu osoo dhugaan lafa isaa ---- qabadhe yoo ta'e battalumatti karaa seeraatiin na himatee akka gadi lakkisu na gaafata malee turtii waggaa --- booda turee lafa koo na jalaa qabate hin jedhu ture.Kun kan ibsu qabiyyee kan isaa hin taaneen na himachaa jiru ta'uu isaati.

Kanaafuu,qabiyyee lafa isaa kan qabadhe kan hin jirre ta'uu naaf hubatamee;Manni Murtii himata seeraan ala dhiyaate kufaa taasisee baasii fi kisaaraa durgoo abukaatoo naa kanfalchiisee galmeen akka narraa cufamu kabajaan gaafachaa deebiin kun dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Himataan:Obboo -----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo -----

Teessoo isaa-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 234 tiin dhihaate.

1.Ragaa barreeffamaa

1.1.Waraqaa ragaa abbaa qabiyyummaa Lakk.Addaa-----guyyaa--- naaf kennamu fuula—garagalcha isaa waliin.Haadhoon ana harka jira.

1.**Ragaa namaa:**

2.1.Obboo-----

2.2.Obboo-----

2.3.Obboo -----

Teessoon isaanii-----.

Ibsi ragaa deebii waliin dhihaate kun dhugaan kan dhihaate ta’uu isaa bu’uura SDFHH keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

9.Himannaa fooyyeessuuf iyyannaa dhihaatu:

Guyyaa-----

Mana Murtii-----tiif

Himataa:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo-----

Teessoon-----

Himannaa fooyyeessuuf bu'ura SDFHH keewwata 91 tiin iyyata dhihaateedha.

Ijoo himannaa fooyyeeffadhu

Himannaa dhimma hariiroo hawaasaa ----- ana himataa fi himatamaa jidduu jiru irratti Manni Murtii kun dhaddacha gaafa--- ooleen Lakk.Galmee--- ta'eef beellameera.Haa ta'u malee,himannaa kiyya keessatti qabxiileen dhihaatan ijoo falmii----- irratti waan hin ibsaminiif,qabxiin kun himannaa kiyya keessatti utuu hin ibsamin hafuun ammoo mirga kiyya irratti dhiibbaa kan qabaatu ta'uu isaatiin kabajamaan Manni Murtii kun hanqina himannaan kiyya qabu Kanaan,ani mirga kiyya akka hin dhabneef himannaa akka fooyyeeffadhuuf akka naaf hayyamamu gaafadha.

Iyyanni kiyya dhugaa ta'uu akkaataa SDFHH keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

10.Himannaa Sirna Gabaabaan Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamtoonni:1.Obboo-----

Teessoo-----

2.Obboo-----

Teessoo-----

Dhimmi himata kiyyaa qarshii ----- kanfalchiisuuf sirna gabaabaatiin bu’uura SDFHH keewwata 284 tiin kan dhihaateedha.

- 1.Manni Murtii kun himannaa sirna gabaabaan dhihaate kana murteessuuf aangoo ni qaba.
- 2.Himataan falmii isaa bakka bu’aa isaatiin gaggeeffata,kan himatamaa hin beeku.
- 3.Himataa fi himatamaan dandeettii seeraa ni qabu.
- 4.Himanni kun ulaagaa SDFHH keewwatoota 222 fi 223 tiin guutamee kan dhihaateedha.
- 5.Waraqaan waamichaa himataan himatamaaf qaamaan ni qaqqabsiisa yookiin xalayaa waamichaa himatamaaf karaa Bulchiinsa Ganda----tiin naaf haa qaqqabu.

Tarree himannaa

Himata kanaaf sababa kan ta’e himatamaan 1^{ffaa} himatamaa 2^{ffaa} wabii taasifatee ana himataa irraa Liqii qarshii fudhatanii waliin itti gaafatamummaa fudhachuun waliigaluun,liqii haadhoo qarshii -----dhala ---- wajjiin deebisuuf waliigaluun waliigaltee guyyaa ----- A.L.H barraa’een fudhatanii turan.Liqaan haadhoo fudhatan kun gaafa---irraa eegalee waggaa waggaan --- hanga gaafa -----A.L.H tti deebi’uu qaba ture,garuu hin deebine.Himatamtoonni akkaataa waadaa galaniin osoo hin raawwatin hafaniiru.

Kanaafuu,seerummaa gaafadhu himatamtoonni kun akkaataa waliigalteetiin waan hin raawwanneef,qarshii liqaa haadhoo qarshii ----fi dhala qarshii ----;waliigala qarshii -----fudhatan osoo hin deebisin hafan akka kanfalan akka naaf murtaa’u,akkasumas sababa dhimma kanaatiin baasii fi kisaaraa

narra gahe waliin akka naaf kaffalan akka naafmurtaa'u kabajaan gaafachaa himanni kun sirrii fi dhugaa ta'uu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----.

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Himatamtoonni: 1.Obboo-----

Teessoo-----

2.Obboo-----

Teessoo-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 223 tiin dhihaate.

1.Ragaa barreeffamaa:

1.1.Waliigaltee liqii qarshii guyyaa----- ana himataa fi himatamtoota jidduutti raawwatame fuula---- garagalcha isaa waliin.Haadhoon ana harka jira.

2.Ragaa namaa:

2.1.Obboo-----

2.2.Obboo-----

2.3.Aadde-----

Teessoon isaanii-----.

Ibsi ragaa kun hanga ani beekutti dhugaan kan dhihaate ta’uu isaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa----- Mallattoo-----

11.Himannaa Sirna Ariitiin Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyattuun:Aadde -----

Teessoo-----

Waamamaan:-----hin jiru.

Dhimmi iyyata kiyyaa ani kanaan dura maqaa lamaan waamamaa waan tureef maqaan--- jedhamee waamamuun koo hafee--- jedhamee akkan waamamuuf maqaa tokkotti jijjiirachuuf iyyata dhihaateedha.

- 1.Manni Murtii kun iyyata kana ofitti fuudhee ilaalee murteessuuf aangoo ni qaba.
- 2.Iyyanni kun ragaan guutamee kan dhihaateedha.
- 3.Iyyata kana anumatu dhiheesse.
- 4.Ani iyyattuun dandeettii seeraa nan qaba.

Tarree himannaa kiyya

Iyyata kanaaf sababa kan ta'e ani iyyattuun ani kanaan dura -----Ganda----keessatti maqaa lamaan 1^{ffaa} --- --,fi 2ffaa ---- jedhamee waamamaa kan ture yoo ta'u,maqaa --- jedhamee maatii koo fi namoonni naannoo kan na waamu waan ta'ee fi maqaa ---- kan jedhu immoo maqaa--- jedhamee---tti waamama waan tureef,amma maqaa tokkoon maqaa ----- jedhamee waamamuu waanan barbaaduuf maqaan ---- jedhamee waamamuun koo hafee ---- jedhamee akka naaf jijjiiramuuf iyyattuuf dirqameera.

Kanaafuu,galmeen naaf banamee maqaa tokkoon maqaa ----- jedhamee waamamuu waanan barbaaduuf maqaan ---- jedhamee waamamuun koo hafee ---- jedhamee akkan waamamu bu'uura seera hariiroo hawaasaa keewwata 43 tiin jijjiirraan maqaa akka naaf raawwatamu akka naaf murtaa'u kabajaan gaafachaa iyyata koo yoon dhiheessu,iyyanni koo kun sirrii fi dhugaa ta'uu bu'uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----.

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Iyyattuun:Aadde -----

Teessoo-----

Waamamaan:-----hin jiru

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 223 tiin dhihaate.

1.Ragaa barreeffamaa:

1.1.Waraqaa eenyummaa----- fuula---garagalcha isaa waliin.Haadhoon ana harka jira.

2.Ragaa namaa:

2.1.Obboo-----

2.2.Obboo-----

2.3.Obboo -----

Teessoon isaanii-----.

Ibsi ragaa kun hanga ani beekutti dhugaan kan dhihaate ta’uu isaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

12.Jecha Kakuu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Bu’uura SDFHH kwt.205 tiin jecha kakuu dhihaateedha.

Falmii dhimma-----ana iyyataa fi -----gidduu jiru irratti -----

Jechuudhaan -----n dhihaate dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin jecha kakuu kanaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

13.Dhaaltummaa Mirkaneessisuuf Iyyannaa Dhihaatu

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyattuun:Aadde -----

Teessoo-----

Waamamaan:-----hin jiru.

Waraqaa ragaa dhaaltummaa gaafachuuf bu’uura SHH kwt.996 tiin iyyannaa dhiyaateedha.

Ijoo Iyyannaa

Ani iyyattuuf-----koo kan ta’e jiraataa-----kan ture gaafa guyyaa -----baatii --- bara --- tti du’aan addunyaa kanarraa darbuudhaan sirni awwaalcha isaa iddoo ---- tti raawwatameera.Haaluma kanaan du’aan --- kiyya waan ta’eef,ani iyyattuun dhaaltuu sadarkaa duraa --- ta’uu kiyya mirkanaa’u fi qabeenya ----- ta’e gahee kiyya ta’uu Manni Murtii kun akka naaf mirkaneessuuf iyyannaa kana dhiheeffadheera.

Iyyanni koo kun sirrii fi dhugaa ta’uu bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----.

14. Abbummaa Mirkaneessuuf Himannaa Dhihaatu

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyattuun:Aadde -----

Teessoo-----

Waamamaan:-----

Teessoo-----

Bu’uura SDFHH kwt.222,223 fi SMO kwt.142/3/ fi 160 tiin abbummaa mirkaneessuuf himannaa dhiyaateedha.

- 1.Manni Murtii kun iyyata kana ofitti fuudhee ilaalee murteessuuf aangoo ni qaba.
- 2.Iyyanni kun ragaan guutamee kan dhihaateedha.
- 3.Iyyannaa kana ----- falmadha.
- 4.Ani iyyattuun dandeettii seeraa nan qaba.
- 5.Iyyannaan kun bu’uura SDFHH kwt.18 tiin qarshiin kan hin shallagamneedha.

Ijoo Iyyannaa

Ani iyyattuu fi ----- waamamaan haala ----- ta’e keessatti kan dhalate daa’ima maqaan isaa – jedhamu kan umriin isaa waggaa/baatii --- ta’e waliin qabna.Haa ta’u malee,waamamaan mucaan kun kan kiyya miti jechuudhaan haaleera.Kanaaf,kabajamaan Manni Murtii kun iyyannaa kiyya ragaadhaan mirkaneessee waamamaan abbaa mucaa maqaan isaa ---- jedhamu ta’uu akka naaf mirkaneessuuf iyyannaa kana dhiheeffadheera.

Iyyanni koo kun sirrii fi dhugaa ta’uu bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----.

15. Galmee Wal Irratti Deebisiisuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Bu'uura SDFHH kwt.11 tiin himanni bakka tokkotti akka naaf ilaalamuuf iyyannaa dhihaateedha.

Ijoo Iyyannaa

Falmii dhimma-----ana iyyataa fi -----gidduu jiru Galmee Lakkoofsa ta'e ---- irratti Mana Murtii kanatti ilaalamaa kan jiru,Manni Murtiis dhaddacha guyyaa ----- ooleen Galmeen kiyya beellama gaafa guyyaa ----- tti nuu qabeera.Akkasumas falmii dhimma --- irratti kan bitaa fi mirgi ammaa Lakkoofsa Galmee ----- irrattis kan waliin qabnuuf Manni Murtii kun dhaddacha guyyaa --- ooleen galmee keenya ----- dhaaf dhaddacha guyyaa ----- beellamni nuuf qabamee jira.Haa ta'u malee,ijoon falmii galmee kanneenii tokko waan ta'eef,akkasumas namoonni qaama falmii galmee kanneeniis tokko waan taaneef,galmeen kun bakka tokkotti deebi'ee akka nuuf ilaalamuuf iyyannaa kana dhiheeffadheen jira.

Iyyanni kun dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH kwt.92 tiin nan mirkaneessa.

Mallattoo

16. Galmee Gara Mana Murtii Kan Biraatti Akka Jijjiirsisuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Galmee Gara Mana Murtii Kan Biraatti Jijjiirsisuuf Bu’uura SDFHH kwt.31 tiin Iyyannaa Dhihaatu

Ijoo Iyyannaa

Falmii dhimma hariiroo hawaasaa -----ana iyyataa fi -----gidduu jiru Galmee Lakkoofsa ta’e -----irratti Mana Murtii kanatti ilaalamaa kan jiru,Manni Murtiis dhaddacha guyyaa -----ooleen Galmeen kiyya beellama gaafa guyyaa ----- tti nuu qabeera.Haa ta’u malee,Galmeen keenya Mana Murtii amma Galmee harkaa qabutti ilaalamuun ----- waan ta’eef,Manni Murtii kun rakkoo kana nuuf hubatee galmeen gara Mana Murtii ---- tti akka nuuf dabarfamu kabajaan gaafanna.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.92 tiin nan mirkaneessa.

Mallattoo

17.Murtiidhaan Duratti Qabeenya Uggursiisuuf/Kabachiisuuf/ Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Waamaman:Obboo -----

Teessoo-----

Bu’uura SDFHH kwt.154 tiin murtiin duratti uggura gaafachuuf iyyannaa dhihaatu

Tarree Iyyannaa

Falmii dhimma hariiroo hawaasaa -----ana iyyataa fi waamamaa/himatamaa/ ----- waliin galmee Lakk.isaa ----- irratti qabnu ilaalchisee utuu murtiin dhumaa hin kennamin duratti qabeenya falmiif sababa ta’e himatamaan guutummaatti dhoksuu/gurguruu/jijjiiruu/maqaa nama 3^{ffaa}tti jijjiiruu irratti argama.Falmiin himatamaa waliin qabnu kan naaf murtaa’u yoo ta’e,gochaan raawwatamaa jiru kun raawwii irratti dhiibbaa kan natti uumu waan ta’eef,qabeenyaan ----- ta’e akka naaf ugguramu/dhorkamu kabajaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

18.Ajaja Uggura/Dhoorkii Kenname Kaasisuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Waamaman:Obboo -----

Teessoo-----

Ajaja ugguraa kaasisuuf bu’uura SDFHH kwt.158 tiin iyyannaa dhihaatu

Tarree Iyyannaa

Falmii dhimma ----- Galmee Lakk.isaa ----- ta’e irratti ----- waliin qabnu irratti Manni Murtii kun dhaddacha gaafa guyyaa ----- ooleen qabeenya ----- irratti ajaja ugguraa kenneera.Haa ta’u malee,sababa ----- ta’eef uggurri kennamee ture kun akka kaafamuuf iyyannaa dhihaateedha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.92 tiin nan mirkaneessa.

Mallattoo

19. Garagalcha Murtii/Galmee Fudhachuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Garagalcha murtii fudhachuuf bu’uura SDFHH kwt.184 tiin iyyannaa dhihaatu

Tarree Iyyannaa

Falmii hariiroo hawaasaa dhimma ----- kan ----- fi ----- jidduu jiru/tureef Manni Murtii kun Galmee Lakk. Isaa ----- ta’e irratti dhaddacha gaafa guyyaa ----- ooleen ajaja/murtii kenne -----f beellama guyyaa ----- tti qabee jira.Haa ta’u malee,ajaja/murtii kenname kana sababa ----- tiif waan barbaaduuf akka naaf kennamu kabajaan gaafadha.

Mallattoo

20.Murtii Dhabama/Baduu Labsisiisuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Bu’uura SHH kwt.154 tiin dhabama/Baduu mirkaneessisuuf iyyannaa dhihaatu

Ijoo Iyyannaa

----- kiyya kan ta’e iddoo jireenya ----- jiraachaa ture gaafa guyyaa ----- irraa eegalee waggaa ---
---f iddoo inni jiru odeeffannoo dhabeen jira.Lubbuudhaan jiraachuu fi jiraachuu dhabuun isaa wanti
beekamu hin jiru.Kanaaf,ani iyyataan ----- isaa waan ta’eef,kabajamaan Manni Murtii kun murtiin
dhabamuu/baduu ----- kiyya akka naaf kennamuuf kabajaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

21. Guyyaa Beellamaa Jijjiirsisuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Bu’uura SDFHH kwt.194 tiin guyyaan beellamaa naaf haa dheeratuuf iyyannaa dhihaatu

Ijoo Iyyannaa

Falmii hariiroo hawaasaa dhimma----- ana iyyataa kanaa fi ----- gidduu jiru kan Lakk.Galmee ---- ta’e Manni Murtii kun dhaddacha guyyaa ----- ooleen Galmee -----f guyyaa ---- tti beellama nuuf qabeera.Haa ta’u malee,sababa ----- tiif guyyaan beellamaa kun akka naaf dheeratuuf iyyannaa dhiyaateedha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

22. Galmee Cufame Bansiisuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Waamamaan:Obboo -----

Teessoo-----

Galmeen cufame akka naaf socho'uuf bu'uura SDFHH kwt.74/2/ tiin iyyannaa dhihaatu

Ijoo Iyyannaa

Falmii hariiroo hawaasaa dhimma----- ana iyyataa kanaa fi ----- gidduu jiru kan Lakk.Galmee isaa ---- ta'e Manni Murtii kun dhaddacha guyyaa ----- tti Galmee keenya -----f nuuf beellamee ture.Haa ta'u malee,sababa ----- tiin beellama irratti argamuu hin dandeenye.Sababuma kanaan Galmeen kiyya cufameera.Manni Murtii kunis rakkoo kana naaf hubatee galmeen cufame akka naaf socho'u kabajaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

23.Falmii Gidduu Lixuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Giddu lixaan:Obboo -----

Teessoo-----

Bu’uura SDFHH kwt.41 tiin iyyannaa jiddu lixummaa dhihaateedha.

Ijoo Iyyannaa

Falmii hariiroo hawaasaa dhimma----- himataa Obboo ----- fi himatamaa Obboo ----- gidduu Mana Murtii kanatti jiru kan Lakk.Galmee ---- ta’e irratti falmiin adeemsifamaa akka jiru hubadheen jira.Haa ta’u malee,dhimma -----falmiif sababa ta’e kana irratti ani mirga ----- waan qabuuf murtiidhaan garee wal falmitootaa keessaa tokkoo isaaniitiif yoo murtaa’e,mirga kiyya kan na dhabsiisu waan ta’eef,falmii adeemsifamaa jiru kana gidduu lixuudhaan akkan falmadhu akka naaf hayyamamu kabajaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

24.Himannaa/Falmii Keessatti Osoo Hin Hirmaanne Murtii Kenname Mormuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Mormii Murtiin Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Waamamtoonni:1.Obboo -----

Teessoo-----

2.Obboo -----

Teessoo-----

Murtii bakka ani falmii keessatti hin hirmaannetti murtaa’e mormuuf bu’uura SDFHH kwt.358 fi 359 tiin iyyannaa dhihaateedha.

Ijoo Iyyannaa

Waamamtoonni ammaa kan duraan himataa fi himatamaa ta’uudhaan dhimma ----- irratti Mana Murtii kanatti falmii adeemsisaa turan,Manni Murtiis dhimma isaan irratti wal falman irratti dhaddacha guyyaa ----- ooleen Lakk.Galmee ----- ta’e irratti murtii kenneera.Haa ta’u malee,dhimma waamamtootni irratti wal falmaa turanii fi murtiin irratti kenname kana irratti mirga ----- kan qabu waamamtoota utuu hin taane ana mormii murtiin iyyataa waan ta’eef,Manni Murtii kun murtii kennamee ture bu’uura sdfhh keewwata 360/2/ tiin akka haqu kabajaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

25. Galmeen Bilisaan yookiin Hiyyummaan Banachuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo -----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo -----

Teessoo-----

Himannaa dhimma -----dhiheeffachuuf kanfaltii abbaa seerummaa kanfalachuu waan hin dandeenyeef, Galmeen bilisaan akka naaf banamuuf SDFHH kwt.467,468 fi 205 bu'uureeffachuun iyyannaa kakuun deeggaramee dhiyaateedha.

Ijoo Iyyannaa

Himannaa hariiroo hawaasaa dhimma -----himatamaa irratti dhiheeffachuuf kanfaltii abbaa seerummaa kanfalee galmee banachuuf qabeenya dhaabbataas ta'e qabeenya socho'u, akkasumas maallaqa callaa qabaachuu dhabuu irraan kan ka'e kanfaltii kana kanfachuuf hin dandeenye. Sababa kanfaltii abbaa seerummaa kanfalu dadhabuu kiyyaan himannaa kana himatamaa irratti hin dhiyeeffatin hafuun immoo mirga kiyya irratti dhiibbaa waan qabuuf, kabajamaa Mana Murtii kun rakkoo kiyya kana naaf hubatee galmee kiyya bilisaan akka naaf banamuu fi kaffaltii abbaa seerummaa narraa barbaachisus murtiin booda akka raawwadhuuf kabajaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

26.Murtiin Irra Deebi’amee Akka Ilaalamuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Waamamaan:Obboo -----

Teessoo-----

Bu’uura SDFHH kwt.6 tiin murtiin irra deebi’amee akka ilaalamuuf iyyannaa dhiyaateedha.

Sababa Iyyannaa

Falmii dhimma -----waamamaa ammaa kana waliin Mana Murtii kanatti Galmee Lakk.isaa---- irratti wal falmaa turreen booda Manni Murtii ragaa bitaa mirgaa dhagahuudhaan dhaddacha gaafa guyyaa --- ooleen Manni Murtii kun murtii kenneera.Haa ta’u malee,ragaan ----- waamamaa kan murtiin kennameef bu’uura ta’e ragaa sobaa ta’uu mirkaneeffadheen jira.Ani iyyataan murtiin kennamuudhaan duratti dhimma kana qulqulleessuudhaaf yaalii barbaachisaa hunda kan godhe ta’uus sababa ----- tiif mirkanaa’uu hin dandeenye.Kanaaf,kabajamaan Mana Murtii kun ragaan murtii kennamee tureef bu’uura ta’e soba ta’uun isaa hubatee murticha haquudhaan haaraatti falmii itti fufsiisuun murtii akka kennuuf iyyannaa kana dhiheeffadhee jira.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

27.Murtiin Bakka Ani Hin Jirretti Kenname Duuba Naaf Haa Deebi'uuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Waamamaan:Obboo -----

Teessoo-----

Murtiin bakka ani hin jirretti kenname duuba deebi'uun mirga kiyya akka falmadhuuf bu'uura SDFHH kwt.78 tiin iyyannaa dhiyaateedha.

Ijoo Iyyannaa

Himataan himannaa hariiroo hawaasaa dhimma -----Mana Murtii kanatti narratti dhiheeffachuudhaan Galmee Lakk.isaa ----- ta'e irratti dhaddacha guyyaa ---- ooleen Manni Murtii kun bakka ani hin jirretti murtii kenneera.Murtiin kenname ----- kan jedhuu fi murtiin kun bakka ani himatamuu kiyya hin beeknetti kan narratti kenname waan ta'eef,murtiin kenname kun duubatti deebi'ee ani Mana Murtiitti dhihaadhee mirga kiyya akka falmadhuuf kabajaan iyyata kana dhiheeffadheera.

Iyyanni kun dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

28.Qallaba yookiin Mashruufa Daa’imaa Gaafachuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyattuun:Aadde -----

Teessoo-----

Waamaman:Obboo -----

Teessoo-----

Waamamaan qallaba ijoollee akka naaf kanfalu gaafachuuf iyyannaa dhihaate

- 1.Manni Murtii kun iyyata kana ofitti fuudhee ilaalee murteessuuf aangoo ni qaba.
- 2.Iyyanni kun ragaan guutamee kan dhihaateedha.
- 3.Iyyata kana anumatu dhiheesse.
- 4.Ani iyyattuun dandeettii seeraa nan qaba.

Tarree Iyyannaa

Ani iyyattuu fi waamamaan akkaataa ----- tiin bara ----- keessa gaa’ela raawwannee bultii ijaarrannee waggaa/baatii----- waliin jiraachaa jirra.Bultii keenya keessatti ijoollee ----- maqaan isaanii 1.-----
---- umrii-----,2.-----umrii----- fi 3.-----umrii----- ta’an waliin horannee yeroo ammaas ijoollee kanniin wajjiin jiraachaa kanin jiruu fi waamamaan yeroo ammaa----- tiin nurraa addaan bahee waan jiruuf,anis sababa ----- tiif waanin ofiif ijoollee keenya ittiin jiraachisu waanin hin qabneef,waamamaan qallaba keenya akka nuuf kennu himannaa kana dhiheesseen jira.

Seerummaa Mana Murtiikan ani gaafadhu

----- kabajaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.92 tiin nan mirkaneessa.

Mallattoo

29. Guddifataa Ta'uun Naaf Haa Raggaasifamuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Bu'uura SMO kwt.197 fi itti fufanii jiraniin guddifata raggaasisuuf tiin iyyannaa dhiyaateedha.

Ijoo Iyyannaa

An iyyataan daa'ima maqaan isaa ----- jedhamu fi umrii isaa ----- ta'e akkaataa ----- tiin bu'uuruma ulaagaa seerri narraa barbaaduutiin akka ilmoo kiyyatti guddifachuuf fedhii fi dandeettii waanin qabuuf Manni Murtii akka naaf raggaasisuuf iyyannaa dhihaateedha.

Iyyanni kun dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH kwt.92 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

30.Ragaa Harka Nama 3^{ffaa} Jiru Dhiheessisuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Ragaa harka nama 3^{ffaa} jiru akka naaf dhihaatuuf bu’uura SDFHH kwt.145 tiin iyyannaa dhiyaateedha.

Ijoo Iyyannaa

----- fi ----- jidduu falmii dhimma Lakk.Galmee ----- ta’e irratti Mana Murtii kana jiru ilaalchisee ragaan ----- harka ----- waan argamuuf kabajamaan Mana Murtii kun ragaan kun akka naaf dhihaatu akka naaf ajaju kabajaan iyyannaa dhihaateedha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan ni mirkaneessa.

Mallattoo

31.Dogoggora Murtii/Ajaja Kenname Keessatti Uumame Sirreessuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

**Ajaja/murtii kenname keessatti dogoggora ----- uumame sirreessisuuf bu’uura SDFHH
kewt.208 tiin iyyannaa dhiyaateedha.**

Ijoo Iyyannaa

Falmii dhimma ----- ana iyyataa fi ----- jidduu ture Lakk.Galmee ----- ta’e irratti Manni
Murtii kun dhaddacha guyyaa ----- ooleen ajaja/murtii ----- jechuun kenne keessatti dogoggorri --
----- jiraachuu isaa adda baafadhee waanin jiruuf dogoggorri kun akka naaf sirreeffamuuf iyyannaa
kanaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan ni mirkaneessa.

Mallattoo

32.Himannaa Yeroof Kaasuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Himataan:Obboo -----

Teessoo-----

Himatamaan:Obboo -----

Teessoo-----

Bu’uura SDFHH kwt.278 tiin iyyannaa dhiyaateedha.

Ijoo Iyyannaa

Falmii dhimma ----- irratti himatamaa waliin Mana Murtii kanatti Lakk.Galmee ----- ta’e irratti qabnuuf Manni Murtii kun dhaddacha gaafa guyyaa ----- ooleen ----- jechuudhaan gaafa guyyaa --- ---- tti beellama nuuf qabeera.Haa ta’u malee,sababa -----tiif bu’aa ajaja kennamee dhiheessuu/Mana Murtiitti dhihaachuu waan hin dandeenyeef kabajamaan Mana Murtii kun haala kana naaf hubatee hanga iyyata dhiheeffadhee Galmee kana sochoofadhutti Galmeen kiyya bu’uura SDFHH keewwata 278 tiin yeroodhaaf akka cufamu kabajaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan ni mirkaneessa.

Mallattoo

33.Murtiin Mormii Irratti Dhihaate Dhoorgisiisuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Bu'uura SDFHH kwt.359/4/ tiin murtii mormiin irratti dhiyaate uggursiisuuf iyyannaa dhiyaateedha.

Tarree Iyyannaa

Falmii hariiroo hawaasaa dhimma -----kan himataa ----- fi himatamaa----- gidduu turee fi ani qaama falmii keessa hin jirre irratti murtii/ajaja Manni Murtii kenne bu'uura SDFHH keewwata 358 fi 359 tiin iyyannaan mormii Mana Murtii kana dhihaateera. Haa ta'u malee,utuu Galmee keenya irratti murtiin dhumaa hin kennamin duratti murtiin/ajajni kennamee kan raawwatamu yoo ta'e,dhiibbaa guddaa kan narratti fidu waan ta'eef,hanga Galmee iyyannaa mormii dhihaate murtii dhumaa argatutti murtiin/ajajni kenname raawwatama akka hin qabaanne bu'uura SDFHH kwt.359/4 tiin akka ugguramu kabajaan gaafadha.

Iyyanni kiyya kun dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan nan mirkaneessa.

Mallattoo

34.Murtii Dhimma Hariiroo Hawaasaa Irratti Kenname Raawwachiisuuf Iyyata Raawwii Dhihaatu:

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Raawwii himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Raawwii himatamaan:Obboo-----

Teessoo-----

Dhimmi iyyata raawwii qarshii ----- akka naaf raawwatamu bu’uura SDFHH keewwata 378 tiin kan dhihaateedha.

1.Dhimma iyyanni raawwii itti dhihaate kana Lakk.Galmee----- ta’een dhaddacha gaafa--- ooleen kan murtii kenne Mana Murtii ----- ti.2.Murtii kenname irratti ol’iyyannoon gaafatamuusaa hin beeku.

3.Erga murtiin naaf kenname raawwii himatamaan akkaataa murtiitiin naaf hin raawwanne.

4.Waraqaan waamichaa raawwii himatamaaf karaa Bulchiinsa Ganda----tiin naaf haa dhaqqabu.

Tarree iyyata raawwii kiyyaa

Raawwii himatamaa kana waliin dhimmi hariiroo hawaasaa lakkoofsa Galmee haadhoo ----- ta’een wal falmaa turreen booda,Manni Murtii kun Lakk.Galmee ---- ta’een dhaddacha gaafa---- ooleen qabiyyee koo akka gadi naaf lakkisu,fi baasii fi xaarii qarshii ----akka naaf kanfalu naaf murtaa’ee osoo jiru;raawwii himatamaan kun hanga ammaa waan naaf hin raawwanneef,qabiyyee koo akka naaf gadhiisu,raawwii himatamaan kun qabeenya horii ---bifa-----tilmaama qarshii ---- baasu Ganda---- keessa jiran waan qabuuf,raawwii himatamaan kun akkaataa murtiitiin akka naaf raawwatu,yoo akkaataa murtiitiin raawwachuuf eeyyamamaa hin taane,qabiyyee koo akka gadi naaf lakkisu erga taasifameen booda qabeenya horii ---bifti isaa—ta’e qarshii--- baasu qaba waan ta’eef qabeenyi isaa kun akka hin gurguramne,akka hin jijjiiramne,garee 3ffaaf dabarfamee akka hin kennamne karaa Bulchiinsa Ganda --- tiin erga naaf dhorkameen booda gurguramee qarshii naaf murtaa’e akka naaf raawwatamu;baasii fi kisaaraan sababa iyyata raawwii kanaan narra gahe dabalatee akka naaf kanfalu kabajaan gaafachaa;iyyanni raawwii kun sirrii fi dhugaa ta’uu bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Raawwii himataan:Obboo-----

Teessoo-----

Raawwii himatamaan:Obboo-----

Teessoo-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 223 tiin guutee kan dhihaate.

1.Ragaa barreeffamaa:

1.Murtii Mana Murtii----- Lakk.Galmee-----ta’een dhaddacha gaafa ----- ooleen kenname fuula----
.Haadhoon Galmee keessatti argama.

Iyyanni raawwii kiyyaa fi ibsi ragaa kun dhugaan kan dhihaate ta’uu isaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----.

35.Pirezidaantii Mana Murtiin Galmee Raawwii Uggursiisuuf ykn dhoorkisiisuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Pirezidaantii Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

Galmee raawwii uggursiisuuf bu’uura SDFHH kwt.334 tiin iyyannaa dhiyaateedha.

Ijoo Iyyannaa Kiyyaa

Falmii dhimma ----- ana iyyataa fi ----- jidduu ture Lakk.Galmee ----- ta’e irratti Manni Murtii kun dhaddacha guyyaa ----- ooleen ajaja/murtii -----jechuun kenneera.Ani iyyataan murtii kenname irratti komii waan qabuuf ol’iyyannoo fudhachuun mirga kiyya falmachuuf dirqamee jira.Haa ta’u malee,murtii kenname raawwachiisuuf M/A/mirgaa Galmee Lakk.-----ta’e irratti raawwii banachuudhaan raawwiin na dararaa jira.Murtiin/ajajni Manni Murtii kun kenne ol’iyyannoodhaan kan diigamu ykn fooyya’u yoo ta’e,murticha ykn ajajicha raawwachuun booda mirga kiyya irratti dhiibbaa waan uumuuf hanga komii ol’iyyannoo kiyya Mana Murtii ol’iyyata ilaaluuf aangoo qabutti dhiheeffadhutti bu’uuruma tumaa seeraa olitti ibsameetiin guyyaa seerri kaa’eef galmeen raawwii kun akka narraa ugguramu kabajaan iyyannaa kiyya kanaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan ni mirkaneessa.

Mallattoo

36. Raawwii Qabeenyaa Irratti Baheef Mormii Dhihaatu:

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo-----

Teessoo-----

R/himataan:Obboo-----

Teessoo-----

R/himatamaan:Obboo-----

Teessoo-----

Raawwii qabeenyaa irratti bahe irratti bu’uura SDFHH keewwata 418 tiin mormii dhihaateedha.

Tarree iyyata mormii

Dhimma Galmee raawwii Lakk.-----ta’e kan M/A/M(murtii abbaa mirgaa) Obboo-----fi murtii abbaa idaa Obboo---- jidduu jiru irratti qabeenya M/A/I(murtii abbaa idaa)----ta’e irratti Manni Murtii ajaja raawwii(dhorkaa) kenneera.Haa ta’u malee,qabeenya ajajni dhorkaa irratti kenname irraa ani iyyataan mirga-----waan qabuuf,qabeenya ajajni dhorkii/qabeenya raawwiif bahe irraa ani mirga kan qabu ta’uu kiyya naaf hubatamee ajaja kenname akka naaf kaasu Mana Murtii kana kabajaan gaafachaa;iyyanni raawwii kun sirrii fi dhugaa ta’uu bu’uura SDFHH keewwata 205 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----

Guyyaa-----

Mana Murtii----- tiif

Iyyataan:Obboo-----

Teessoo-----

R/himataan:Obboo-----

Teessoo-----

R/himatamaan:Obboo-----

Teessoo-----

Ibsa ragaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 223 tiin guutee kan dhihaate.

1.Obboo-----

2.Obboo-----

3.Obboo-----

Teessoon isaanii-----

Iyyanni mormii kiyyaa fi ibsi ragaa kun dhugaan kan dhihaate ta’uu isaa bu’uura seera deemsa falmii hariiroo hawaasaa keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa-----,Mallattoo-----.

37.Ol'iiyannoo Yeroon Itti Darbe Bansiisuuf Iyyannaa Hayyamsiisaa Dhihaatu:

Guyyaa-----

Mana Murtii Ol'aanaa Godina----- tiif

Ol'iiyataan:-Obboo-----

Teessoon-----

Deebii kennaan:-Obboo-----

Teessoon-----

Ol'iiyannoo yeroon itti darbe bansiisuuf bu'uura SDFHH kwt.325 tiin iyyannaa hayyamsiisaa dhihaate.

Ijoo iyyata kiyyaa

Dhimma falmii hariiroo hawaasaa-----ana iyyataa fi deebii kennaa gidduu jiru-----
Manni Murtii ----- Lakk.Galmee----ta'e dhaddacha gaafa----ooleen murtii/ajaja
kenneera.Murtiin/ajajni Mana Murtii jalaa kan ana komachiisu ta'uusaatiin ol'iiyannoo fudhadhee
mirga kiyya falmachuuf sababa-----ragaadhaan deeggarametiin yeroon
ol'iiyannoo natti darbeera.Haa ta'u malee,murtiin/ajajni Mana Murtii jalaa dogoggora qabaachuu
isaatiin murtichi/ajajichi kan raawwatamu yoo ta'e,mirga kiyya irratti dhiibbaa
qaba.Kanaafuu,sababa yeroon ol'iiyannoo natti darbe naaf hubatamee ol'iiyannoo kiyya
dhiheeffachuu akka naaf eeyyamamu Mana Murtii kana kabajaangaafachaa,iyyanni koo kun
dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH keewwata 205 tiin ni mirkaneessa.

Maqaa:-----;Mallattoo:-----

38.Iyyata Ol'iyyannoo:

Akkaataa iyyatni ol'iyyannoo(memorandum of appeal) barraa'uu danda'u gucaan yeroo ibsamu fakkeenyaaf:-

Guyyaa-----

Mana Murtii Ol'aanaa Godina----- tiif

Ol'iyyataan:-Obboo-----

Teessoon-----

Deebii kennaan:-Obboo-----

Teessoon-----

Ol'iyyanni dhiheeffadhe murtii Mana Murtii----- Lakk.Galmee----- ta'e dhaddacha guyyaa ----- ooleen kenne dogoggora kan qabu waan ta'eef,akka naaf diigamu gaafadhu ta'ee bu'uura SDFHH keewwata 327 tiin guutamee kan dhihaateedha.

1.Manni Murtii kun ol'iyyata kana fuudhee ilaaluuf aangoo ni qaba.

2.Murtii kan kenne Mana Murtii----- dhaddacha guyyaa--- ooleen Lakk.Galmee---- ta'e irrattiidha.

3.Yeroon ol'iyyata kiyyaa irra hin dabarre.

4.Garagalcha murtii Mana Murtii jalaa xalayaa gaggeessituu waliin fuula---- ol'iyyata kanaan wal qabsiifadhee dhiheeffadheera.

Ijoo Dubbii Duraa

Sababni komii gababinaan jalqaba ani himataan jalaa yookiin ol'iyyataan ammaa himannaa guyyaa --- barreeffadhee himatamaa jalaa(deebii kennaa ammaa) irratti dhiheesseef,Manni Murtii jalaa----- jechuudhaan Lakk.Galmee--- ta'e dhaddacha guyyaa--- ooleen murteesseera.Komiin ol'iyyannoo kiyyas kanuma irratti kan xiyyeeffateedha.

Tarree Komii Dogoggora Mana Murtii jalaatiin Raawwatame:

1^{ffaa},-----

2^{ffaa},-----

3^{ffaa},-----

Seerummaan Mana Murtii Kana Gaafadhu

1.Murtiin Mana Murtii jalaatiin kenname ----- ta'uu isaatiin dogoggora kan qabu ta'uu naaf hubatamee Manni murtichi bu'uura SDFHH keewwata 348(1) tiin diigamee/haqamee sababa falmii kanaatiin baasii fi kisaaraa narra qaqqabe waliin akka naaf murtaa'u ol'iyyata koo dhiheeffachaa,ol'iyyanni koo kun dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa:-----;Mallattoo:-----

39. Mana Murtii Ol'iyata Ilaaluun Galmee Raawwii Uggursiisuuf ykn dhoorkisiisuuf Iyyannaa Dhihaatu:-

Guyyaa-----

Mana Murtii -----tiif

Iyyataan:Obboo -----

Teessoo-----

M/A/Mirgaa:Obboo -----

Teessoo-----

Galmee raawwii uggursiisuuf bu'uura SDFHH kwt.332 tiin iyyannaa dhiyaateedha.

Ijoo Iyyannaa

Falmii dhimma ----- ana iyyataa fi ----- jidduu ture Lakk.Galmee ----- ta'e irratti Manni Murtii kun dhaddacha guyyaa ----- ooleen ajaja/murtii ----- jechuun kenneera. Ani iyyataan murtii Mana Murtii jalaatti kenname irratti komii waan qabuuf ol'iyannoo fudhachuun galmeen keenya kan Lakk.Galmee --- ta'e gaafa guyyaa ----- tti -----f beellama irra jira. Haa ta'u malee, M/A/Mirgaa Mana Murtii jalaatti Galmee raawwii Lakk.----- irratti murticha/ajajicha akka raawwadhuuf raawwiidhaan ana dararaa/dirqisiisaa jira. Ajajichi/murtichi ol'iyannoo kiyya qoratamee murtii dhumaa hin argatin ajajicha/murticha kan raawwadhu yoo ta'e, booda mirga kiyya irratti dhiibbaa waan uumuuf hanga komii ol'iyannoo kiyya murtii dhumaa argatutti galmeen raawwii dhihaate akka naaf dhoorkamu kabajaan iyyannaa kanaan gaafadha.

Iyyanni kun dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH kwt.205 tiin kakuudhaan ni mirkaneessa.

Mallattoo

40.Ol'iyannoo Dhaddacha Ijibbaataaf dhihaatu:

Guyyaa-----

Mana Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Oromiyaatiif

Iyyataan:-Obboo-----

Teessoon-----

Waamamaan:-Obboo-----

Teessoon-----

Murtii dogoggora bu'uuraa seeraa qabu sirreessisuuf bu'uura Labsii Lakk.216/2011 tiin guutamee kan dhihaateedha.

1.Murtii kan kenne Mana Murtii----- dhaddacha guyyaa--- ooleen Lakk.Galmee---- ta'e irrattiidha.

2.Yeroon ol'iyyata kiyyaa irra hin dabarre.

4.Garagalchi Galmee Mana Murtii jalaa xalayaa gaggeessituu waliin fuula---- ol'iyyata kanaan wal qabsiifadhee dhiheeffadheera.

Sababa komii gabaabinaan

Dhimma hariiroo hawaasaa-----irratti Mana Murtii jalaatti ana ol'iyyataa fi waamamaa ammaa jidduu tureef,Manni Murtii-----dhaddacha guyyaa--- ooleen-----jechuudhaan murtii kenneera.Ol'iyanni kunis murtii kana komachuun kan dhihaateedha.

Tarree komii kiyya dogoggora Mana Murtii jalaatiin Raawwatame:

1^{ffaa},Murtii Manni Murtii jalaa-----jechuudhaan kenne sababa----
-----tiin dogongora bu'uuraa seeraa kan qabu ta'uusaatiin na komachiisee jira.

2^{ffaa},-----.

Seerummaan Mana Murtii Kana Gaafadhu

1.Murtiin Mana Murtii jalaatiin Lakk.Galmee--- ta'e dhaddacha gaafa---ooleen kenname dogoggora seera bu'uuraa ta'uu isaatiin naaf hubatamee Manni murtichi bu'uura SDFHH keewwata 348(1) tiin diigamee/haqamee sababa falmii kanaatiin baasii fi kisaaraa narra qaqqabe waliin waamamaan akka naaf murtaa'u iyyata koo dhiheeffachaa,iyyanni koo kun dhugaa ta'uu bu'uura SDFHH keewwata 92 tiin nan mirkaneessa.

Maqaa:-----;Mallattoo:-----

Foormii Ol'iyyannoo Cufuu fi Ol'iyyanni Ni Dhiheessisa Jedhamu

1.Bu'uura SDFHH Keewwata 337 tiin Ajaja Ol'iyyannoo Cufuuf Kennamu:

Fuula-----

Lakk.Galmee----

Guyyaa-----

Mana Murtii-----tti Dhaddacha Hariiroo Hawaasaa

Abbootii Seeraa:1.-----

2.-----

3.-----

Ol'iyyataa:-----

Deebii kennaa:-----

Galmeen har'a qorannoof dhaddachatti kan dhihaate yoo ta'u,qorannee jala murtii kanaa gadii kennineerra.

Jala Murtii

Ol'iyyataan kun komii guyyaa-----barreeffameen murtiin Mana Murtii-----dhaddacha gaafa----- ooleen Lakk.Galmee---ta'e irratti kenne kan komatan yoo ta'u;Manni Murtii ol'iyyata dhagahe kunis qabxiiwwan komii ol'iyyannoo dhihaatee fi galmee Mana Murtii jalaa seera rogummaa qabu waliin wal bira qabnee qoranneerra.Akka qorannettis,komii ol'iyyataan -----jedhu ilaalchisee akka galmee keessaa qorannetti ----- jedhu waan ta'eef;akkaataa kanaan ammoo murtiin Mana Murtii jalaan kenname hanqina kan qabu ta'ee hin argamne.Kanaafuu,deebii kennaa waamuun osoo hin barbaachisin komii dhihaate ol'iyyataa qofarraa dhagahuudhaan bu'uura SDFHH keewwata **337** tiin hin dhiheessisu jennee jirra.

Ajaja

Garagalchi jala murtii kanaa Mana Murtii jalaatiif haa dhaqqabu.

Dhorkaan kenname yoo jiraate ka'eera,haa barreeffamu.

Mirgi ol'iyyannoo eegamaadha.

Galmeen cufameera,gara Mana Galmeetti haa deebi'u. Mallattoo Abbootii Seeraa

2.Ol'iyyanni Ni Dhiheessisa Jedhamu:

Fuula-----

Lakk.Galmee-----

Guyyaa-----

Mana Murtii-----tti Dhaddacha Hariiroo Hawaasaa

Abbootii Seeraa:1.-----

2.-----

3.-----

Ol'iyyataa:-----

Deebii kennaa:-----

Ol'iyyannoon kun yoo qoratamu,-----kan jedhu qulqullaa'uu waan qabuuf,dhimmichi ni dhiheessisa waan ta'eef,ajaja kanaa gadii laanneerra.

Ajaja

1.Waraabbiin komii ol'iyyannoo fi ajajni waamichaa deebii kennaa karaa ol'iyyataatiin dhaqqabee dhihaatee jechaan(falmii afaanii) dhaddacha irratti akka falmatu,yoo hin dhihaanne dhimmichi bakka inni hin jirretti kan ilaalamu ta'uun ibsamee ajajni haa barraa'uuf.

2.Ol'iyyannoon kun ilaalamee murtiin yookiin ajajni tokko hanga kennamutti ol'iyyataan----- wabii erga waameen booda,himannoon raawwii jalatti eegalamee jiru,yeroof dhorkamee akka turu ajajni dhorkaa Mana Murtii ----- tiif haa barreeffamu.

3.Dhimmicha dhagahuuf beellamni guyyaa ----- sa'aatii ----

Mallattoo Abbootii Seeraa

Maddoota Wabii

I.Heeraa fi Seerota:

- 1.Heera Mootummaa Rippabilika Dimookiraatawaa Federaalawaa Itoophiyaa bara 1987 A.L.I Bahe;
- 2.HMNO Lakk.46/1997,Lakk.94/1997 fi Lakk.108/1998 A.L.I fooyya'ee Bahe;
- 3.Seera Daldalaa Federaalaa Dimokiraatawaa Rippaabilika Itoophiyaa Lakk.1243/2021 A.L.A Bahe;
- 4.Seera Deemsa Falmii Hariiroo Hawaasaa(Civil Procedure Code) Labsii Lakk.52 bara 1965A.L.A.Bahe;
- 5.Waadaa Mirgoota Siivilii fi Siyaasaa Idil-Addunyaa Bara 1966(Jildii 999,Lakk.14668);
- 6.Labsii Manneen Murtii Federaalaa Lakkoofsa 1234/2013 A.L.I Bahe ;
- 7.Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Oromiyaa Lakkoofsa 216/2011 A.L.I Bahe;
- 8.Kitaaba Sirna deemsa Falmii Hariiroo Hawaasaa Afaan Amaariffaan Friedrich-Ebert-Stuftung Ethiopia Office MMWF fi Pirojektii Bulchiinsa Mana Murtii waliin ta'uun bara 2006 maxxansan;
- 9.Seera Hariiroo Hawaasaa(Civil Code) Labsii Lakk.165 Bara 1960 A.L.A Bahe;
- 10.Labsii Hojjataa fi Hojjachiisaa Lakk.1156/2011A.L.I Bahe;
- 11.Seera Geejjiba Galaanaa Labsii Lakk.164/1960 A.L.A Bahe;
- 12.Labsii Bulchiinsaa fi Itti Fayyadama Lafa Baadiyaa Oromiyaa Lakk.130/1999A.L.I Haquuf Bahe Labsii Lakk.248/2015 A.L.I;
- 13.Dambii Labsii Lafa Baadiyaa Oromiyaa Raawwachiisuuf bahe Lakk.151/2005A.L.I Bahe;
- 14.Labsii aangoo Manneen Murtii Hawaasummaa Gandaa Murteessuuf bahe Lakk.128/1999A.L.I Bahe;
- 15.Labsii Biiraa Abbaa Alangaa Oromiyaa Lakk.214/2011 fi Labsii kana fooyyeessuu Bahe Labsii Lakkoofsa 236/2013 A.L.I Bahe.
- 16.Seera Maatii Oromiyaa Labsii Lakkoofsa 69/1995 fi 83/1996A.L.I Bahe.
- 17.Wixinee Seera Ragaa.
- 18.Moojuulii Seera Ragaa fi SDFHH Ogeessota Qaamolee Haqaa Federaalaatiif Afaan Amaarriffaan bara 2002 A.L.I Qophaa'an.
- 19.Koodii Naamusa Abbaa Seerummaa bu'uura Labsii Gumii Bulchiinsa Abbootii Seeraa Irra Deebi'ee Hundeessuuf Bahe Labsii Lakk.217/2011 keewwata 8(1) fi Labsii Gurmaa'ina,Aangoo fi Hojii Manneen Murtii Mootummaa Naannoo Oromiy Irra Deebiin Murteessuuf Bahe Lakk.216/2011 keewwata 34(4) tiin

fooyya'ee Bahe Lakk.01/2011 A.L.I.Dambii Naamusa Abbootii Seeraa Manneen Murtii Oromiyaa Fooyya'ee Bahe Lakk.02/2011,fi Dambii Itti Gaafatamummaa Naamusa Abbootii Seeraa Manneen Murtii Oromiyaa Fooyya'ee Bahe Lakk.03/2011 A.L.I bahe.

20.Moojuulii SDFHH Leenjii Hojii Irraa Bara 2009 qophaa'e.

21.Mata duree ragaa madaaluu jedhu Obboo Abdii Asaffaatiin barreeffama qophaa'e.

22.Maanuwaalii Baasii fi Kisaaraa Manneen Murtii Oromiyaa Bara 2012 A.L.I Bahe.

23.Labsii Sooramaa Hojjattoota mootummaa Lakk.1267/2014 A.L.I Bahe.

24.Dambii Kanfaltii Abbaa Seerummaa Lakk.177/1945 A.L.I Bahe.

25.Qajeelfama Sirnaa fi Naamusa Hojii Dhaddachaa Manneen Murtii Oromiyaa Lakk.16/2014 A.L.I Bahe;

26.Qajeeltoo Naamusa Abbaa Seerummaa Baangaloorii(The Bangalore principles Of Judicial Conduct 2002 A.L.A).

27.Labsii Naggaariit Gaazeexaa Hundeessuuf Bahe Labsii Lakk.3/1995 A.L.A.

28.Labsii Abbaa Alangaa Waliigalaa Oromiyaa Labsii Lakk.214/2011 A.L.I fi Lakk.236/2013 A.L.I

29.Dambii Bulchiinsaa fi Naamusa Abbootii Alangaa Naannoo Oromiyaa Lakk.218/2013 A.L.I

30.Labsii Abbaa Alangaa Waliigalaa Federaalaa Lakk.943/2016 A.L.A

31.Labsii Kenniinsa Hayyamaa fi Bulchiinsa Abukaatotaa fi Barreessitoota Dhimma Seeraa Mootummaa Naannoo Oromiyaa Lakk.182/2005 A.L.I.

32.Labsii Kenniinsa Hayyamaa fi Bulchiinsa Abukaatotaa fi Barreessitoota Dhimma Seeraa Mootummaa Naannoo Oromiyaa Lakk.182/2005 Fooyyessuuf Bahe Labsii Lakk.189/2007 A.L.I.

33.Dambii Kenniinsa Hayyamaa fi Bulchiinsa Abukaatotaa fi Barreessitoota Dhimma Seeraa Mootummaa Naannoo Oromiyaa Murteessuuf Bahe Lakk.177/2008 A.L.I.

34.Labsii Kenniinsa Hayyamaa fi Bulchiinsa Abukaatotaa Federaalaa Lakk.1249/2021 A.L.A.

II.Hiikoo Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa:

1.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 38452.

2.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 15^{ffaa} Lakk.Galmee 85718.

3.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 6^{ffaa} Lakk.Galmee 32147.

- 4.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 6^{ffaa} Lakk.Galmee 20416.
- 5.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 24^{ffaa} Lakk.Galmee 161736.
- 6.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakk.Galmee 100475.
- 7.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 18^{ffaa} Lakk.Galmee100673.
- 8.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 12^{ffaa} Lakk.Galmee 53113.
- 9.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee50376.
- 10.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakk.Galmee107838.
- 11.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee43410.
- 12.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 6^{ffaa} Lakk.Galmee24111.
- 13.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 1^{ffaa} Lakk.Galmee 15835.
- 14.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 6^{ffaa} Lakk.Galmee 24775.
- 15.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 1^{ffaa} Lakk.Galmee 14184.
- 16.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 12^{ffaa} Lakk.Galmee 61846.
- 17.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 43731.
- 18.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 16^{ffaa} Lakk.Galmee 97555.
- 19.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 94511.
- 20.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 12^{ffaa} Lakk.Galmee 58487.
- 21.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 39540.
- 22.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 43424.
- 23.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 97332.
- 24.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 41544.
- 25.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 39799.
- 26.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 90713.
- 27.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 37742.

- 28.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 16^{ffaa} Lakk.Galmee 95934.
- 29.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 23^{ffaa} Lakk.Galmee 144470.
- 30.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 40229.
- 31.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 20^{ffaa} Lakk.Galmee 108647.
- 32.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 24^{ffaa} Lakk.Galmee 160916.
- 33.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 18^{ffaa} Lakk.Galmee 105869.
- 34.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 31906.
- 35.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 33945.
- 36.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 37339.
- 37.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 6^{ffaa} Lakk.Galmee 20465.
- 38.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 10^{ffaa} Lakk.Galmee 43912.
- 39.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 36460.
- 40.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 44545.
- 41.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 10^{ffaa} Lakk.Galmee 48018.
- 42.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakk.Galmee 109383.
- 43.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 38452.
- 44.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 15^{ffaa} Lakk.Galmee 85718.
- 45.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 12^{ffaa} Lakk.Galmee 62330.
- 46.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 52525.
- 47.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 22^{ffaa} Lakk.Galmee 130410.
- 48.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 20^{ffaa} Lakk.Galmee 105677.
- 49.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 6^{ffaa} Lakk.Galmee 32147.
- 50.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 5^{ffaa} Lakk.Galmee 27161.
- 51.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 1^{ffaa} Lakk.Galmee 17361.

- 52.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 24^{ffaa} Lakk.Galmee 161650.
- 53.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 38152.
- 54.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 11^{ffaa} Lakk.Galmee 53223.
- 55.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 20^{ffaa} Lakk.Galmee 120841.
- 56.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 10^{ffaa} Lakk.Galmee 40418.
- 57.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 10^{ffaa} Lakk.Galmee 42691.
- 58.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 12^{ffaa} Lakk.Galmee 55229.
- 59.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 12^{ffaa} Lakk.Galmee 48012.
- 60.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 98358.
- 61.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 14^{ffaa} Lakk.Galmee 80642.
- 62.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 34940.
- 63.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 14^{ffaa} Lakk.Galmee 78444.
- 64.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 34544.
- 65.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 20^{ffaa} Lakk.Galmee 119563.
- 66.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 3^{ffaa} Lakk.Galmee 16062.
- 67.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 6^{ffaa} Lakk.Galmee 34406.
- 68.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 11^{ffaa} Lakk.Galmee 58920.
- 69.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 22^{ffaa} Lakk.Galmee 140538.
- 70.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 10^{ffaa} Lakk.Galmee 38533.
- 71.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 10^{ffaa} Lakk.Galmee 43600.
- 72.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 10^{ffaa} Lakk.Galmee 48048.
- 73.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 4^{ffaa} Lakk.Galmee 20938.
- 74.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 94278.
- 75.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 22^{ffaa} Lakk.Galmee 135590.

- 76.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 6^{ffaa} Lakk.Galmee 27808.
- 77.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 36479.
- 78.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 45984.
- 79.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 20^{ffaa} Lakk.Galmee 114816.
- 80.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 20^{ffaa} Lakk.Galmee 109563.
- 81.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 20^{ffaa} Lakk.Galmee 115963.
- 82.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 89676.
- 83.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 13^{ffaa} Lakk.Galmee 67127.
- 84.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 12^{ffaa} Lakk.Galmee 56795.
- 85.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 101079.
- 86.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakk.Galmee 102056.
- 87.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 16^{ffaa} Lakk.Galmee 95649.
- 88.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 37303.
- 89.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 42871.
- 90.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 24^{ffaa} Lakk.Galmee 166205.
- 91.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakk.Galmee 104028.
- 92.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 2^{ffaa} Lakk.Galmee 16624.
- 93.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 43821.
- 94.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 6^{ffaa} Lakk.Galmee 08751.
- 95.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 20^{ffaa} Lakk.Galmee 103478.
- 96.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 18^{ffaa} Lakk.Galmee 105626.
- 97.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 95587.
- 98.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 23^{ffaa} Lakk.Galmee 146457.
- 99.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 20^{ffaa} Lakk.Galmee 117754.

- 100.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakk.Galmee 110150.
- 101.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 18^{ffaa} Lakk.Galmee 98593.
- 102.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 16^{ffaa} Lakk.Galmee 93171.
- 103.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 15^{ffaa} Lakk.Galmee 92459.
- 104.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 23^{ffaa} Lakk.Galmee 158613.
- 105.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 18^{ffaa} Lakk.Galmee 96814.
- 106.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakk.Galmee 101631.
- 107.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakk.Galmee 95537.
- 108.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakk.Galmee 103787.
- 109.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 99743.
- 110.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 15^{ffaa} Lakk.Galmee 86133.
- 111.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 97332.
- 112.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 19^{ffaa} Lakk.Galmee 116209.
- 113.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 101632.
- 114.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 22^{ffaa} Lakk.Galmee 138479.
- 115.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 6^{ffaa} Lakk.Galmee 35403.
- 116.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 43005.
- 117.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 48632.
- 118.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 17^{ffaa} Lakk.Galmee 97217.
- 119.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 2^{ffaa} Lakk.Galmee 16273.
- 120.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 7^{ffaa} Lakk.Galmee 22448.
- 121.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 11^{ffaa} Lakk.Galmee 49428.
- 122.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 15^{ffaa} Lakk.Galmee 82234.
- 123.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 7^{ffaa} Lakk.Galmee 10489.

- 124.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 13^{ffaa} Lakk.Galmee 73696.
- 125.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 24^{ffaa} Lakk.Galmee 163166.
- 126.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 49660.
- 127.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 8^{ffaa} Lakk.Galmee 38683.
- 128.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 9^{ffaa} Lakk.Galmee 47551.
- 129.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 15^{ffaa} Lakk.Galmee 84330.
- 130.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 11^{ffaa} Lakk.Galmee 67146.
- 131.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 21^{ffaa} Lakk.Galmee 110507.
- 132.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 24^{ffaa} Lakk.Galmee 161597.
- 133.Murtii Dhaddacha Ijibbaataa Mana Murtii Waliigalaa Federaalaa Jildii 11^{ffaa} Lakk.Galmee 66945.

MUHAAMMADXAYYIB NUUREE AADAM BADHAASOO

Facebook: M/teyib Nure Law Office: Seeraa fi Haqa

Telegram <https://t.me/Mnure88>

KITAABA BIRAATIIN RABBI WALITTI NU HAA DEEBISU!

BARA 2015 A.L.I.

OROMIYAA

